

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Министерство на регионалното развитие и благоустройството

**Регионален план за развитие
на Северен централен район от ниво 2
за периода 2014-2020 г.**

София, 2012 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ	2
СПИСЪК НА КАРТИТЕ	5
СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ	6
СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ	7
СПИСЪК НА СЪКРЪЩЕНИЯТА	8
РЕЗЮМЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН	10
I. ВЪВЕДЕНИЕ	12
I. 1. Нормативно основание на разработката	12
I. 2. Общи изисквания.....	12
I. 3. Подход за разработването на РПР на СЦР	12
I. 4. Структура на Регионалния план.....	13
I.4.1. Социално-икономически анализ на района	13
I.4.2. Изработване на стратегическа рамка за развитие на района	13
I.4.3. Изготвяне на обща оценка на финансовите ресурси за постигане целите на РПР	14
I.4.4. Формулиране на критерии и индикатори за оценка на изпълнението на	14
I.4.5. Механизми за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на	14
информация и публичност	14
II. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТКАТА	15
II. 1. Стратегия „Европа 2020“ и новата Кохезионна политика на ЕС 2014 – 2020 г.	15
II. 2. Стратегия на ЕС за развитие на дунавския регион – българска позиция, план за	16
действие.....	16
II. 3. Проект “Donauregionen+”	17
II. 4. Проект „ЕРГО мастерплан” Русе – Гюргево.....	17
II. 5. Националната програма за развитие „България 2020“.....	17
II. 6. НСРР 2012-2022	18
II. 7. Националната концепция за пространствено развитие.....	18
II. 8. УСТОЙЧИВО ПРОСТРАНСТВЕНО, ИКОНОМИЧЕСКО И СОЦИАЛНО	19
РАЗВИТИЕ – Обобщение.....	19
III. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РАЙОНА	20
III. 1. Обща характеристика на района	20
III.1.1. Факти, които правят района интегрална част от българското национално	20
пространство и региона на Долен Дунав	20
III.1.2. Факти, които очертават неговата специфика и неповторима идентичност.....	21
III.1.3. Неразработени „неотключени“ потенциали	22
III.1.4. Рискови тенденции, които следва да бъдат преодоленни.....	22
III. 2. Състояние на регионалната икономика и тенденции.....	23

III.2.1.	Структура на икономиката	23
III.2.2.	Инвестиции	30
III.2.3.	Заетост и производителност на труда.....	32
III.2.4.	Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност	33
III.2.5.	Развитие на бизнес услугите	35
III.2.6.	Предприемачество	35
III.2.7.	Туризъм	36
III.2.8.	Транспортен сектор	37
III. 3.	Свързаност и достъпност	39
III.3.1.	Транспортна инфраструктура и достъпност	39
III.3.2.	Енергийни мрежи, ВЕИ и енергийна ефективност	43
III.3.3.	Телекомуникации и широколентов достъп.....	47
III.3.4.	ВиК инфраструктура	49
III. 4.	Опазване и подобряване на околната среда	52
III.4.1.	Състояние на компонентите на околната среда	52
III.4.2.	Биологично разнообразие	58
III.4.3.	Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда.....	61
III.4.4.	Екологична инфраструктура	63
III.4.5.	Климатична сигурност на района	69
III. 5.	Развитие на човешките ресурси.....	71
III.5.1.	Демографско състояние и тенденции	71
III.5.2.	Образование	76
III.5.3.	Здравеопазване.....	80
III.5.4.	Социални услуги.....	82
III.5.5.	Трудов пазар и безработица	84
III.5.6.	Доходи на населението	88
III.5.7.	Култура	90
III. 6.	Териториално развитие и перспективи.....	92
III.6.1.	Използване на земята	92
III.6.2.	Културно и историческо наследство	96
III.6.3.	Междурегионално сътрудничество	99
III.6.4.	Интегрирано градско възстановяване и развитие	100
III.6.5.	Периферност и урбанизация.....	101
III.6.6.	Центрове и оси на пространствено развитие	105
III.6.7.	Насоки за бъдещо териториално развитие на СЦР	108
III. 7.	Обобщен SWOT анализ.....	114
IV.	СТРАТЕГИЯ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ	116
IV. 1.	Рамка за разработване на стратегическата част на регионалния план	116

IV. 2.	Визия	117
IV. 3.	Стратегически цели	118
IV. 4.	Приоритети и специфични цели на плана	119
IV.4.1.	Приоритети в рамките на Стратегическа цел 1	121
IV.4.2.	Приоритети в рамките на Стратегическа цел 2	125
IV.4.3.	Приоритети в рамките на Стратегическа цел 3	127
IV.4.4.	Приоритети в рамките на Стратегическа цел 4	132
IV. 5.	Обобщение на стратегията.....	135
V.	ОЦЕНКА НА ФИНАНСОВИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН.....	136
VI.	ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА.....	140
VI. 1.	Качествени критерии за оценка изпълнението на Регионалния план на СЦР	140
VI. 2.	Количествени индикатори за оценка изпълнението на Регионалния план на СЦР	140
VI.2.1.	Източници на статистическа информация, периодичност на отчитане, срокове и отговорни органи	141
VI.2.2.	Глобални екологични индикатори	142
VI.2.3.	Принос към Стратегия „Европа 2020”.....	142
VI.2.4.	Макроикономически пакет	143
VI.2.5.	Общи регионални индикатори, които проследяват постигането на стратегическите цели на плана:	143
VI.2.6.	Индикатори за резултат проследяващи изпълнението на приоритетите и специфичните цели на плана.....	144
VII.	НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО, ОЦЕНКАТА И АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ПЛАНА.....	146
VII. 1.	Предмет на наблюдението	146
VII. 2.	Функции по наблюдението и оценката.....	146
VII. 3.	Етапи на наблюдение и оценка.....	147
VIII.	МЕХАНИЗМИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ	150
IX.	ПРЕПОРЪКИ И РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРЕДВАРИТЕЛНАТА ОЦЕНКА НА ПЛАНА	153
	ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	154

СПИСЪК НА КАРТИТЕ

Карта III- 1. Общо-географска карта, 2012 г.	21
Карта III- 2. БВП на глава от населението по области и промяна на БВП на глава от населението като дял от средния БВП за страната 2004-2009	23
Карта III- 3. БВП на глава от населението и ръст на БДС 2005-2009 ЕС	24
Карта III- 4. Най-големите компании в България, според реализираните приходи за 2011 г.	25
Карта III- 5. Разходи за НИРД и заети с наука и технологии в ЕС	34
Карта III- 6. Търговски дружества в България 2007-2010 г. – увеличение в броя и брой дружества на 1000 д.	35
Карта III- 7. Брой легла и реализирани нощувки през 2005 и 2010 г. по общини в СЦР	37
Карта III- 8. Схема транспорт, 2009 г.	39
Карта III- 9: Пристанища за обществен транспорт с национално значение	42
Карта III- 10. Ветроенергиен потенциал – средна скорост на вятъра.....	45
Карта III- 11. Абсолютна слънчева радиация и слънчев потенциал за производство на електроенергия, 2011 г.	45
Карта III- 12. Населени места според наличието или липсата на широколенов интернет и допълнителни показатели	47
Карта III- 13. Достъп на домакинствата до интернет в ЕС през 2010 г.	48
Карта III- 14. Водни площи и течения в СЦР, 2011 г.....	53
Карта III- 15. Административно делене на Дунавски речен басейн	54
Карта III- 16. Схема на защитените територии, 2012 г.....	59
Карта III- 17. Схема НАТУРА 2000, Защитени зони по директивата за местообитанията, 2012 г..	60
Карта III- 18. Схема НАТУРА 2000, Защитени зони по директивата за птиците, 2012 г.....	60
Карта III- 19. Осигуреност с обществена канализация по общини, 2010 г.....	65
Карта III- 20. РИКС, 2009 г.....	70
Карта III- 21. Прираст на населението и коефициент на плодovitост в ЕС	71
Карта III- 22. Население и прираст на населението в СЦР по селища	72
Карта III- 23. Дял на населението на възраст между 25 и 64 г. с висше образование в ЕС, 2011 г.....	76
Карта III- 24. Очаквана продължителност на живота и осигуреност с медицински персонал в ЕС, 2010 г.	80
Карта III- 25. Осигуреност с лекари и болнични заведения по общини, 2010г.	82
Карта III- 26. Коефициент на икономическа активност и заетост в ЕС, 2011 г.	85
Карта III- 27. Икономическа активност на населението, заетост и безработица по общини, 2011г.	86
Карта III- 28. Дял от населението в риск от бедност и доход на домакинствата в ЕС.....	88
Карта III- 29. Използване на земята	92
Карта III- 30. Схема на земното покритие по КОРИНЕ, 2006 г.....	94
Карта III- 31. Урбанизирани територии по КОРИНЕ, 2006 г.....	94
Карта III- 32. Български фрагмент от Трансбалканския културен коридор.....	97
Карта III- 33. Група регионални туристически продукти по българския фрагмент на Източния Трансбалканския културен коридор	98
Карта III- 34. Културно и историческо наследство в СЦР	99
Карта III- 35. Градове за подкрепа на интегрирано градско развитие по ОПРР 2014-2020 г.....	101
Карта III- 36. Степен на урбанизация, 2012 г.	102
Карта III- 37. Териториално-урбанистична структура на Република България.....	103
Карта III- 38. Транспортна достъпност до центрове от трето и по-високо ниво	104
Карта III- 39. Централни и периферни общини.....	105
Карта III- 40. Класификация по вид и значимост на централните в България	106
Карта III- 41. Полюси и оси на развитие	107
Карта III- 42. Модели на йерархичната структура на централните в българската територия	109

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица III- 1. Засети площи със селскостопански култури в СЦР, ха.	25
Таблица III- 2. Динамика и дял на СЦР в производството на мляко и на животни за клане в България26	26
Таблица III- 3. Промяна в производството на червено месо през 2010 г. спрямо 2007 г и дял на производството в СЦР от общото производство в България, %.....26	26
Таблица III- 4. Промяна в производството на дървен материал и дърва за огрев през 2010 г. спрямо 2007 г и дял на производството в СЦР от общото производство в България, %.....26	26
Таблица III- 5. Динамика на промишлената продукция в СЦР, хил. лв.....28	28
Таблица III- 6. Приходите от нефинансови предприятия в България и СЦР, хил. лв.28	28
Таблица III- 7. Брой на заетите в нефинансови предприятия в България и СЦР29	29
Таблица III- 8. Финансови показатели от дейността „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети“, дял на показателя през 2010 г., като % от стойността на показателя през 2007 г.29	29
Таблица III- 9. Финансови показатели от дейността „Хотелиерство и ресторантьорство“, дял на показателя през 2010 г., отнесено към показателя за 2007 г., %.....30	30
Таблица III- 10. Разходи за придобиване на ДМА, хил. лв.....30	30
Таблица III- 11. Чуждестранни преки инвестиции, хил. евро.30	30
Таблица III- 12. Използвани средства по оперативни програми в България и СЦР, хил.лв.....31	31
Таблица III- 13. Наети в трудово и служебно правоотношение по икономически дейност32	32
Таблица III- 14. Производителност на труда на персонала на заетите в нефинансови предприятия в България и СЦР, лв./зает.....33	33
Таблица III- 15. Динамика на разходите и на персонала за НИРД, хил. лв. и %33	33
Таблица III- 16. Промяна в туристическия сектор между 2005 и 2011, %.....36	36
Таблица III- 17. Превозени товари с автомобилен транспорт през 2011 г.38	38
Таблица III- 18. Дължина на републиканската пътна мрежа според класа на пътя към 31.12.2011 г.40	40
Таблица III- 19: Ремонт на пътища към май 2012 г. в отделните области на СЦР:41	41
Таблица III- 20. Железопътни линии към 31.12.2011 г.42	42
Таблица III- 21. Характеристики на дунавските пристанища в СЦР към 31.12.2011 г.43	43
Таблица III- 22. Динамика на потреблението на енергия в България, хил. т нефтен еквивалент43	43
Таблица III- 23. Дял на ВЕИ в брутното вътрешно потребление в България, %.....44	44
Таблица III- 24. Енергийна интензивност на икономиката (в т.н.е. за 1000 евро БВП (2000 = 100)) .46	46
Таблица III- 25. Дял на домакинства с достъп до интернет от общия брой на домакинствата,48	48
Таблица III- 26. Лица, които са поръчвали/купували стоки и услуги по интернет за лични цели през последните 12 месеца, %.....49	49
Таблица III- 27. Предприятия с достъп до интернет (общо за България), %.....49	49
Таблица III- 28: Осигуреност на населението с обществено водоснабдяване50	50
Таблица III- 29. Доставена вода от общественото водоснабдяване (Вик) през 2010 г (Хил. куб. м) ..50	50
Таблица III- 30. Осигуреност на населението с обществена канализация51	51
Таблица III- 31. Програми за намаляване на нивата на замърсители в СЦР52	52
Таблица III- 32. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда за периода 2008-2010 г. ...62	62
Таблица III- 33. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по статистически райони и области (в хил. лв.)63	63
Таблица III- 34. Действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (СПСОВ) по статистически райони и области63	63
Таблица III- 35. Общо образувани битови отпадъци за периода 2005-2010 г.66	66
Таблица III- 36. Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население за периода 2005-2010 г.66	66

Таблица III- 37. Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране за периода 2005-2010 г.	67
Таблица III- 38: Брой деца за битови отпадъци	68
Таблица III- 39. Стойности на РИКС.....	70
Таблица III- 40. Завършили средно образование през 2011 г.	79
Таблица III- 41. Висши училища, преподаватели, студенти и завършили по статистически зони, статистически райони и области през учебната 2011/2012 година:.....	79
Таблица III- 42. Заведения за доболнична помощ в СЦР	81
Таблица III- 43. Домове за медико-социални грижи за деца към 31.12.2010 г.	83
Таблица III- 44. Заетост в СЦР по класове икономически дейности, 2011 г.	87
Таблица III- 45. Средна годишна работна заплата на наетите в трудово и служебно правоотношение, лв.	89
Таблица III- 46. Културни институции в СЦР, 2010 г.	91
Таблица III- 47. Площ на областите в Северен централен район.....	92
Таблица III- 48. Площ на поземлените фондове по области в Северен централен район.....	93
Таблица III- 49. Териториална структура и селищната мрежа, 2011г.....	102
Таблица V- 1. Индикативна финансова таблица за реализация на стратегията на РПР на СЦР	137
Таблица V- 2. Индикативно разпределение на финансовия ресурс по години 2014-2020 г.	139
Таблица VI- 1.Глобални екологични индикатори.....	142
Таблица VI- 2. Индикатори по селите на стратегия „Европа 2020”	143
Таблица VI- 3. Ключови национални индикатори.....	143
Таблица VI- 4. Общи регионални индикатори	143
Таблица VI- 5. Специфични индикатори за проследяване реализацията на плана.....	144

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура III- 1. Възрастова структура на населението в СЦР	73
Фигура III- 2. Население под, в и над трудоспособна възраст по общини в СЦР, 2011 г.	73
Фигура III- 3. Етническа структура по общини в СЦР, 2011 г.	74
Фигура III- 4. Образователно равнище на населението по общини, 2011 г.	75
Фигура III- 5. Основни характеристики на детските градини по общини в СЦР, 2011-2012 г.	77
Фигура III- 6. Основни характеристики на основното образование по общини в СЦР, 2011-2012 г. ..	78
Фигура III- 7. Презадоволеност / недостиг на места в детски ясли в СЦР към 31.12.2010 г.	81
Фигура III- 8. Изменение на броя на наетите между 2005 и 2010 г. по области в СЦР	84
Фигура III- 9. Заетост в СЦР по класове професии	88
Фигура III- 10. Средна годишна работна заплата по области в СЦР	90
Фигура III- 11. Модел на пространствена структура на СЦР.....	110
Фигура III- 12. Пространствена структура на СЦР.....	111
Фигура VII- 1. График на годишните доклади и оценките на реализацията на РПР на СЦР 2014-2020 г.	149

СПИСЪК НА СЪКРЪЩЕНИЯТА

АДО	Асоциация на дунавските общини
АМ	Автомагистрала
АППРД	Агенция „Проучване и поддържане на река Дунав”
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БНК	Българският национален комитет
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ГД СПРРАТУ	Главна дирекция "Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно-териториално устройство"
ГИС	Географска информационна система
ГКПП	Граничен контролно пропускателен пункт
ДМА	Дълготрайни материални активи
ДОККПБДП	Държавно – обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата
ЕБВР	Европейската банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейската инвестиционна банка
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕК	Европейска комисия
ЕО	Екологична оценка
ЕППР	Европейската перспектива за пространствено развитие
ЕС	Европейски съюз
ЕС25	Европейски съюз преди присъединяването на България и Румъния
ЕС27	Европейски съюз след присъединяването на България и Румъния
ЕСПОН	Европейска мрежа за наблюдение на пространственото планиране
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФОГСС	Европейски фонд за ориентиране и гарантиране на селското стопанство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ИА	Изпълнителна агенция
ИКОМОС	Международният комитет за паметници на културата и забележителни места
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИПГВР	Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България
КИД	Класификация на икономическите дейности
КФ	Кохезионен фонд
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗХ	Министерство на земеделието и храните

МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерството на финансите
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НКЦ	Недвижими културни ценности
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НКЖИ	Национална компания „Железопътна инфраструктура“
НПО	Неправителствени организации
НСИ	Национален статистически институт
НСПРСС	Национален стратегически план за развитие на селските райони
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие на Република България
ОЕТК	Общоевропейският транспортен коридор
ОНД	Общност на независимите държави
ОПАК	Оперативна програма „Административен капацитет 2007-2013 г.“
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013 г.“
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007-2013“
ППЗРР	Правилник за прилагане на закона за регионално развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПЧП	Публично-частни партньорства
РИКС	Индекс за регионална климатична сигурност
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РПМ	Републиканската пътна мрежа
РПР	Регионален план за развитие
СКФ	Структурните и Кохезионния фонд
СПСОВ	Селищни пречиствателни станции за отпадъчни води
СФ	Структурни фондове
СЦР	Северен централен район
ТДР	Трансдунавски район
ТРАСЕКА	Транспортен коридор Европа – Кавказ – Азия
УО	Управляващ орган
ФИОР	Финансов инструмент за ориентиране на рибарството

РЕЗЮМЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН

Регионалният план за развитие е стратегически планов документ, който се разработва на териториално равнище от ниво 2 (NUTS 2). На това ниво се срещат двата подхода в изследването и прогнозирането на развитието: - „отгоре-надолу”, т.е. от европейското и националното равнище към регионалното ниво и „отдолу-нагоре” – инициативите идващи от общините и областите. Регионалното ниво най-добре характеризира състоянието на европейските териториални общности по отношение прилагането на Кохезионната политика на ЕС. Ето защо доброто интегрирано планиране на това ниво е от важно значение за преодоляване на различията в социално-икономическата сфера.

Регионалният план за развитие на Северен централен район се разработва в съответствие с постановките на Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г. и тези, заложи в Националната програма за развитие „България 2020”. В по-широк контекст, регионалният план отчита приоритетите и целите на Стратегията „Европа 2020” и се съобразява с еволюцията на кохезионната политика на Европейския съюз. Акцентът, който новата политика на ЕС поставя върху териториалното сближаване и сътрудничество, предопределя стриктното придържане на плана към Дунавската стратегия и последвалите разработки в макрорегионален и трансграничен контекст.

Планът на Северен централен район е изготвен на основата на широк анализ на социално-икономическото състояние, тенденциите и изведените приоритети за развитие. Описани са промените в икономическото и социално развитие на административно-териториалните единици в района. Анализът на вътрешнорегионалните различия между отделните области сравнява показателите на всяка от тях със средните показатели за района. Дефинирани са групи от общини, които са с високи отклонения от средните стойности на разглежданите показатели. В заключение е дадена оценка на тенденциите в развитието и са формулирани изводи, препоръки и мерки за преодоляване на несъответствията и проблемите. Предмет на целенасочени действия са увеличаване на конкурентните предимства на района и преодоляване на вътрешнорегионалните различия в социалната и техническата инфраструктурата и развитието на човешкия фактор, както и насоки за по-ефективно използване на съществуващите възможности и потенциали на района.

Визията, целите и приоритетите на Регионалния план за развитие на Северен централен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г. са формулирани на основата на резултатите от анализа на състоянието и съществуващите тенденции в социално-икономическото, екологичното, културното, инфраструктурното и пространствено развитие на петте области в региона за периода 2005 – 2011 г., както и на основа европейските и национални стратегически документи. Кратко формулираната визия за развитие на СЦР е:

СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН – бързо и устойчиво развиващ се европейски район, интегрална част от Дунавското пространство, където младите хора виждат своето бъдеще и личностна реализация.

Съобразявайки се с НСРР, РПР на СЦР поставя икономическото, социално и териториално сближаване във фокуса на стратегическите цели:

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване - достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство;

Стратегическа цел 2: Социално сближаване - преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;

Стратегическа цел 3: Териториално сближаване – свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места;

Стратегическа цел 4: Опазване на околната среда, съобразно предизвикателствата на климатичните промени и прилагане на европейските и национални стандарти за ограничаване на замърсяването и енергоемкостта и стимулиране развитието на добив на енергия от ВЕИ.

Приоритетите и специфичните цели са обусловени от актуалното състояние на района и от плановете за икономическо и социално сближаване в развитието на територията. Основното предизвикателство пред района е превръщането му от икономически изостанал и слабо населен район в устойчиво развиващ се европейски регион, интегрална част от Дунавското пространство.

Съгласно ЗРР, изпълнението на Регионалния план за развитие се наблюдава от Регионалния съвет за развитие. Регионалният съвет за развитие осигурява участието на органите на централната и местната власт, други организации, физически и юридически лица, като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката. В РПР на СЦР е представена визия за това, как ще се прилага принципа на партньорство и как ще се осигурява информация и публичност по отношение изпълнение на плана до 2020 г.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

I. 1. НОРМАТИВНО ОСНОВАНИЕ НА РАЗРАБОТКАТА

Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 в България са част от пакета документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие, регламентирани със Закона за регионалното развитие (ЗРР) и Правилника за неговото прилагане (ППЗРР). Съгласно нормативните изисквания Регионалните планове за развитие се изготвят за период от 7 години (който съвпада с програмния период на ЕС), а срокът за приемането им от Министерски съвет е една година преди началото на периода им на действие, (чл.18, ал.1 от ППЗРР). Законодателната рамка предвижда обсъждане и одобряване на разработените проекти от Регионалните съвети за развитие (РСР) на съответните райони, преди тяхното окончателно приемане от Министерски съвет.

I. 2. ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ

Регионалният план за развитие е документ за стратегическо планиране, който определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на района от ниво 2. Регионалният план за развитие има интегрален характер, като определя необходимостта от реализация в съответния район от ниво 2 на дейности в различни сектори, с цел създаване на по-добри условия за балансирано и устойчиво социално-икономическо и териториално развитие и преодоляване на съществуващите междурегионални и вътрешно-регионални диспропорции. Като планов документ от междинно йерархично ниво, Регионалният план за развитие осъществява връзката и координацията между стратегическите планови документи за регионално развитие от други нива - Национална стратегия за регионално развитие (национално ниво), и Областните стратегии за развитие (областно ниво) и Общинските планове за развитие (общинско ниво). Важна задача на РПР е да следва зададената в НСРР обща стратегическа платформа, като същевременно я пренесе на по-ниските териториални нива.

I. 3. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА РПР НА СЦР

Процесът на разработване на Регионалния план за развитие на СЦР съдържа три основни етапа: Подготвителен – в който се планира и организира работа на екипа; Същностен – в които се извършиха дейностите по същество, така, както са заложили от Възложителя в неговата Техническа спецификация; и Финален – който съдържа в себе си двата проекта за РПР – предварителен и окончателен. Освен тези основни етапи в процеса на работа по плана са осъществени пакет от хоризонтални дейности по съгласуване, координация, отчетност и ръководене на проекта. От методологическа гледна точка разработването на РПР се основава

на „стратегическия подход“, „интегрирания подход“, „териториалния подход“, както и на „ориентирания към резултатите подход“. Стремехът е към концентрация на обхвата на плана върху ограничен брой приоритети в съответствие със стратегията Европа 2020, към по-силна обвързаност на целите на плана с реално измерими и проследими индикатори за резултат.

Проучен е пакет от действащи стратегически и планови документи на европейско, национално регионално и местно ниво, различни секторни стратегии и програми, статистически данни. Особено важен източник на информация за актуалното състояние на района са резултатите от националното преброяване извършено през 2011. Екстраполацията и синтеза на данните са извършени съгласно правилата за разработване на стратегически и планови документи и в съответствие с методическите указания.

I. 4. СТРУКТУРА НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН

Разработката на Регионалния план съдържа:

I.4.1. Социално-икономически анализ на района

Основните цели на анализа са да очертае настоящата ситуация и да дефинира настъпилите промени (да определи тенденции) в периода между 2005 (2007) и 2012 (2010/11) г., както по отношение на социално-икономическото развитие, така и по отношение на екологичното състояние на региона. Анализът посочва вътрешнорегионални и междурегионални различия в състоянието и тенденциите и идентифицира основните конкурентни възможности и потенциали на района. Тази част от плана е разработена в съответствие с т. 2.2.1, част Трета на „Методическите указания...“. Извършена е оценка на въздействието на регионалната и на секторните политики, прилагани през настоящия планов период. Представени са обобщени данни и изводи по отношение на количеството и вида на реализираните проекти, съфинансирани от различните инструменти на Кохезионната политика.

I.4.2. Изработване на стратегическа рамка за развитие на района

Работата по тази дейност цели формулирането на визия, стратегически и специфични цели и приоритети за устойчиво развитие на района за периода между 2014 и 2020 г., които да са едновременно тясно обвързани както с националните цели и приоритети (заложи в Националната програма за развитие „България 2020“, Националната програма за реформи на РБ, секторните стратегии, НСРР и др.), с целите на Кохезионната политика на ЕС (новите регламенти за помощите от фондовете на ЕС), така и със стратегическите документи на ЕС (стратегията Европа 2020, Териториалния дневен ред на ЕС 2020, Общата стратегическа рамка до 2020 г). При разработването на стратегията на РПР са приети като основополагащи постановките на Стратегията на ЕС за развитие на дунавския регион, както и приетият към нея план за действие.

I.4.3. Изготвяне на обща оценка на финансовите ресурси за постигане целите на РПР

В условията на финансова нестабилност, изключително важно е постигането на по-високи резултати при използването на по-малък ресурс. В този контекст, освен споменатите вече източници на публични финанси, РПР предлага оперативни възможности за въвличане на частни инвеститори в партньорства с публичния сектор, както и подходящи модели за използване на различни финансови инструменти, които са основани на добри практики от цяла Европа и на спецификата на района.

I.4.4. Формулиране на критерии и индикатори за оценка на изпълнението на регионалния план

Определени са критерии за междинна, последващи и тематични оценки на плана. Разработена е система от индикатори за проследяване реализацията на плана. Критериите за оценка обхващат съответствието на стратегическата рамка, актуалността, ефективността на използваните ресурси, степента на прилагане принципа на партньорство, адекватността на социално-икономическата обстановка, реалистичността, степента на постигане на целите на РПР и др. Критериите са максимално обективни, обосновани и разбираеми.

В допълнение е разработен подробен график за наблюдение реализацията на плана (оценителен план), определени са конкретни отговорници, които да проследяват изпълнението на плана. Определени са начините, периодичността и източници за набиране на информация. Предложена е гъвкава структура, в която корекциите на организацията за реализация на плана ще бъдат бързо и лесно осъществими. Дефинирани са действията на органите за наблюдение на плана, както и системата за докладване на резултатите.

I.4.5. Механизми за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност

Намерени са най-подходящите инструменти за въвличане и стимулиране за участие на всички партньори и заинтересовани страни, както в процеса на подготовка, така и в процеса на реализация на Регионалния план. Основните негови постановки са предложени за консултации не само на законово определените партньори (Регионалният съвет за развитие, министерства, областни администрации, местна власт, организации на работодателите и работниците или НПО), но също и на широката общественост и икономическите субекти, чрез създаване на възможност за мнения и препоръки.

II. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТКАТА

Според Методическите указания, одобрени със Заповед № РД-02-14-2402/ 22.11.2011 г. на Министъра на регионалното развитие и благоустройството, процесът на разработване на новите планове за регионално развитие за периода 2014-2020 г. трябва да отчете стратегическата рамка, залегнала в актуализираните документи за изпълнение на плановете през настоящия планов период, като формулира изводи, извлече поуки и представи нови идеи, надграждащи постигнатите резултати и въздействие.

„Проектът на регионален план за развитие на северен централен район от ниво 2 (2014 – 2020 г.)“ ще реализира най-висока „добавена стойност“, ако разработването и изпълнението му се впишат хармонично в цялостната система за планиране на европейско, национално, регионално и местно ниво в синхрон с действащите и предстоящите финансови и инвестиционни програми. Ето защо планът се разработва в синхрон както с Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г., така и с приоритетите, целите и мерките заложи в Националната програма за развитие „България 2020“. В по-широк контекст, регионалният план отчита основните постановки на Стратегията „Европа 2020“ и се съобразява с еволюцията на кохезионната политика на ЕС.

II. 1. СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020“ И НОВАТА КОХЕЗИОННА ПОЛИТИКА НА ЕС 2014 – 2020 Г.

Визията на Стратегията „Европа 2020“ е да превърнем Европейския съюз в интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика с високи равнища на заетост, производителност и социално сближаване. Тази стратегия има три приоритета за развитие, насочени към изграждане на социалната пазарна икономика на Европа за 21-ви век: интелигентен растеж; устойчив растеж; приобщаващ растеж. В обхвата на тези три приоритета са очертани пет водещи цели: Заетост за 75 % от хората на възраст 20 - 64 г.; Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност - 3 % от БВП на ЕС; Постигане на целите „20/20/20“ по отношение на климата и енергията; Дял на преждевременно напусналите училище под 10 %; дял на младото поколение с висше образование от най-малко 40 %; Намаление на застрашените от бедност с 20 млн.

Новата стратегия на ЕС за растеж и заетост „Европа 2020“ определя в голяма степен рамката на бъдещото икономическо развитие на България. С нея се уточняват приоритетите и целите на европейската икономика до 2020 г. Българското правителство определи националните цели за изпълнението ѝ. Те са: Повишаване до 76% заетостта на жените и мъжете на възраст от 20-64 години; Увеличаване равнището на комбинираните (публични и частни) инвестиции в областта на научноизследователската и развойна дейност в рамките от 1.4% до 2% от БВП;

Намаляване емисиите на парникови газове с 20%, в сравнение с нивата от 1990 г. и увеличаване до 16% дела на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия; подобряването на енергийната ефективност приблизително с 25% и намаляването с 50% на енергийната интензивност на БВП до 2020 година; Сnižаване под 11% на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване до 36% на дела на лицата на възраст от 30 до 34 години със завършено висше образование.

Инвестициите през следващия планов период следва стриктно да са съгласувани с целите на стратегията „Европа 2020“. Въвеждат се много по-строги условия, както и стимули, за да се гарантира, че заделените за политиката на сближаване средства се използват по-ефективно и се поставя по-силен акцент върху постигането на резултати.

II. 2. СТРАТЕГИЯ НА ЕС ЗА РАЗВИТИЕ НА ДУНАВСКИЯ РЕГИОН – БЪЛГАРСКА ПОЗИЦИЯ, ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

Стратегията на ЕС за региона на река Дунав може да допринесе за постигане на целите на ЕС и за подпомагане на основните инициативи на кохезионната политика на ЕС. В стратегията се предлага план, по който е необходимо държавите и заинтересованите страни да предприемат конкретни действия. Поставя се акцент върху възприемането на интегриран и ориентиран към местните условия подход. Основните въпроси се разглеждат в четири стълба.

Създаване на връзки за региона на река Дунав за подобряване на мобилността и мултимодалността; за насърчаване на по-широкото използване на възобновяемата енергия; за насърчаване на дейностите в областта на културата и туризма и контактите между хората;

Опазване на околната среда в региона на река Дунав за възстановяване и запазване на качеството на водите; за управление на рисковете за околната среда; за опазване на биологичното разнообразие, ландшафтите и качеството на въздуха и почвите;

Повишаване на благосъстоянието в региона на река Дунав за развитие на обществото на знанието чрез научноизследователски, образователни и информационни технологии; за оказване на подкрепа за конкурентоспособността на предприятията, включително развитието на клъстери; за инвестиране в хора и умения;

Укрепване на региона на река Дунав за увеличаване на институционалния капацитет и сътрудничеството; за съвместна работа с цел укрепване на сигурността и предприемане на действие по въпросите на организираната престъпност и тежките престъпления.

II. 3. ПРОЕКТ “DONAUREGIONEN+”

По същество проектът “DONAUREGIONEN+” представлява „Концепция за пространствено развитие на интеррегионално сътрудничество в Дунавското пространство”. Проектът е финансиран по Програмата за транснационално сътрудничество „Югоизточна Европа” и включва изработване на трансрегионални стратегии за развитие на пет трансдунавски района (ТДР) между България и Румъния. Изпълнението на дейностите по проекта се вписват в по-широкия европейски контекст, който се определя от дефинираните четири приоритетни стълба на Стратегията на ЕС за развитие на Дунавския район (свързаност и достъпност, околна среда, конкурентоспособност и добро управление и сигурност); приоритетите на Стратегията „Европа 2020” за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж и българската позиция за „отключване на потенциала“. На територията на СЦР попадат три от идентифицираните ТДР – Никопол-Белене-Свищов-Зимнич, Разград-Русе-Гюргево-Букурещ и Силистра-Кълъраш. Постановките на разработените стратегии обхващат ключовите области на устойчивото развитие: природни ресурси, човешки ресурси, селищна мрежа, икономика, транспортна и техническа инфраструктура, като предлагат интервенции с добавена стойност в контекста на транс-регионалното сътрудничество в Дунавския регион.

II. 4. ПРОЕКТ „ЕРГО МАСТЕРПЛАН” РУСЕ – ГЮРГЕВО

Мастерпланът на Еврорегион Русе-Гюргево е разработен във времето, когато наближава краят на срока за изпълнение на стратегическите и планови документи по Закона за регионалното развитие, и вече се работи по проектите на новите планове за следващия програмен период 2014-2020 год. В съответствие с изискванията на Техническото задание, разработката на Мастерплана от една страна се опира на перспективните виждания в действащите стратегически документи, но от друга страна за нея са характерни три специфични особености: тя се основава на съвременните тенденции в политика на Европейския съюз за регионално развитие; тя визира една значително по-отдалечена перспектива: 2027 и дори 2040 г.; тя излиза от ограничените рамки на всеки един от двата града и ги разглежда като съвкупност, формираща Евро-региона, като се стреми да решава общите му проблеми. В този смисъл решенията на Мастерплана следва да подпомогнат разработването на пакета от стратегически документи за следващия планов период, в който пакет се включва и регионалният план на Северен централен район.

II. 5. НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ „БЪЛГАРИЯ 2020“

Националната програма за развитие „България 2020“ е рамков дългосрочен документ, който обхваща всички сектори и източници на финансиране. Тази стратегия кореспондира с европейската стратегия „Европа 2020“ и е най-широката рамка за развитието на страната.

Програмата отчита националната специфика и възможности за подкрепа и участие в постигането на общоевропейските цели и е основа за разработването на стратегическите документи за следващия програмен период. Стратегическата част на Националната програма за развитие „България 2020“ представя общата рамка на политиките за развитие на Република България до края на 2020 г. В този документ е формулирана националната визия – „Към 2020 г. България е държава с конкурентоспособна икономика, осигуряваща условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността чрез интелигентен, устойчив, приобщаващ и териториално балансиран икономически растеж.“ Стратегическите цели за повишаване на жизнения стандарт, конкурентоспособността на икономиката и за изграждане на инфраструктурни мрежи са отправни точки към целите на НСРР и чрез нея достигат до регионалните планове, където намират своите реални измерения.

II. 6. НСРР 2012-2022

Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия в контекста на общоевропейската политика за сближаване. Тази стратегия очертава националните измерения за постигане на европейските приоритети за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Тя определя дългосрочните цели и приоритети на политиката за регионално развитие, която от своя страна осигурява териториалното измерение на секторните политики и съдейства за тяхното синхронизиране. НСРР очертава рамката и дава насоки за разработването на ОПРР 2014-2020 г., както и за документите за регионално развитие на регионално, областно и общинско ниво. РПР на СЦР следва тези насоки и се придържа към същностните цели за намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в сферите на икономическото, социалното и териториалното развитие; осигуряване на условия за ускорен икономически растеж, високи нива на заетост и устойчиво развитие на териториалното сътрудничество. НСРР заедно с Националната концепция за пространствено развитие третира проблемите на териториално-пространственото и урбанистичното развитие, които са задълбочено изследвани, осмислени и конкретизирани в разработката на РПР на СЦР.

II. 7. НАЦИОНАЛНАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г. дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики.

Заедно с НСРР 2012 – 2022 г. тя е основен документ в най-новото ни законодателство и дългоочакван инструмент за интегрирано планиране и устойчиво пространствено, развитие. При разработването на РПР на СЦР концепцията е използвана като основа и регулатор за постигане на комплексно, интегрирано планиране на регионалното ниво в контекста на националното и общеевропейското пространствено развитие. Моделът за развитие на СЦР доразвива и конкретизира заложените в националната концепция постановки.

II. 8. УСТОЙЧИВО ПРОСТРАНСТВЕНО, ИКОНОМИЧЕСКО И СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ – ОБОБЩЕНИЕ

Осмислянето на съдържанието на представените по-горе стратегически документи мотивира няколко основни извода за работата по Регионалния план за развитие на СЦР:

- Новата политика на Европейски съюз акцентира върху териториалното сближаване и трансграничното сътрудничество. Това показва че разработването на РПР на СЦР трябва стриктно да се придържа към постановките на Дунавската стратегия и последвалите разработки в макрорегионален и трансграничен контекст;
- Принципно важно и с приоритетна стойност е изискването за основаването на развитието предимно на местни ресурси и потенциали, които до сега са били пренебрегнати – девизът на българската позиция по дунавската стратегия е „Отключване на потенциала“;
- Поставянето на знанието в основата на развитието на икономиката, извежда на първо място постигането на качествено ново технологическо ниво на индустрията и изискванията за качествено ново ниво на образованието, базирани на високи резултати от научно-изследователската и развойна дейност;
- Постановката за опазването на околната среда във всичките ѝ компоненти като условие за постигане на устойчивост на развитието извежда екологосъобразността на решенията във всички сфери като основен критерий за тяхната допустимост;
- Крайната цел на всички политики на всички нива остава постигане на такова качество на живота, което гарантира необходимите условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността.

III. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РАЙОНА

Анализът обхваща цялата територия на Северен централен район, като в него са описани промените в икономическо и социалното развитие на областите и общините в района. Промените са сравнени със средните за страната показатели за социално-икономическото развитие или със средните такива за ЕС. Анализът на вътрешнорегионалните различия описва различията между отделните области и общини в рамките на района. Дефинирани са зоните в района (групи от общини), които са с високи отклонения от средните стойности на разглежданите показатели. В заключение е дадена оценка на тенденциите в развитието на района и са формулирани изводи и препоръки за необходими мерки за преодоляване на несъответствията и проблемите пред развитието, както и насоки за по-ефективно използване на съществуващите възможности и потенциал на района.

Социално-икономическият анализ на Северен централен район е илюстриран с приложени карти. Същите са разработени с ArcMap версия 9.3. на ESRI в координатна система UTM 35N като електронни карти в ГИС формат с привързани данни към обектите на отделните слоеве. Картографската информация от различните източници е координирана към единната координатна система, а картните илюстрации в целия регионален план за развитие са експортирани от електронните карти, които са приложени на електронен носител към плана в оригиналния ГИС формат.

III. 1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЙОНА

Северен централен район обхваща пет области в територията между Стара планина и река Дунав – Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра. Районът граничи на изток със Североизточния, на запад със Северозападния, а на юг с Югоизточния райони. В състава на СЦР влизат 36 общини, неговата площ е 14974.0 км², а населението му, според данните от преброяването през 2011 г. е 861 112 жители.

III.1.1. Факти, които правят района интегрална част от българското национално пространство и региона на Долен Дунав

Районът граничи с Румъния, като четири от петте области попадат в обхвата на Дунавския трансграничен регион – Силистра, Разград, Русе и Велико Търново. Основните оси на урбанизация са паралелните Плевен – Русе и Плевен – Велико Търново и меридионалната Русе – Велико Търново – Габрово – Казанлък – Стара Загора – Хасково – Кърджали – Маказа. Тази ос продължава на север по направление Русе – Гюргево – Букурещ и се очаква нейното транснационално значение непрекъснато да расте. В района са развити всички видове транспорт – автомобилен, железопътен, воден и въздушен. През територията на района преминават коридор № 7 – транс европейският воден път Рейн – Майн – Дунав от

Ротердам до Сулина и коридор № 9, който свързва северна, средна и източна Европа с Егейско море. Районът разполага с 5 университета и специализирани висши училища. В района много добре е развита мрежата от професионални училища след 8 клас и професионални колежи, което е предпоставка за повишаване на квалификацията на работната сила в производствените сектори на индустрията и услугите и за модерно развитие на аграрния сектор.

Карта III- 1. Общо-географска карта, 2012 г.

Източници: МРРБ, релеф Ханс Браксмайер

III.1.2. Факти, които очертават неговата специфика и неповторима идентичност

Природно защитените територии, включително тези по Натура 2000, обхващат общо 22.3% от територията на района и са разположени най-вече в централната и в западната му части. В района попада източната част на националния парк “Централен Балкан”, природните паркове “Русенски Лом”, „Българка” и „Персина” и биосферният резерват на езерото “Сребърна”. Недвижимите културни ценности в са 5 480 бр., от които по-значими са тези, включени в списъка на световното наследство на ЮНЕСКО – Ивановските скални църкви и Свещарската гробница, голямата концентрация на манастири “Търновската Света гора” с около 15 манастира, историческо селище Арбанаси, археологическият резерват “Абритус”, археологически резерват “Дуросторум-Дръстър-Силистра”. В района се провеждат редица

културни прояви като Международният фестивал “Мартенски музикални дни“ и фестивалът “Театрален пристан на голямата река” в гр. Русе, Международният фестивал на хумора с ежегоден карнавал и Международният фестивал на комедийния спектакъл в гр. Габрово и др.

III.1.3. Неразработени „неотключени“ потенциали

„Неотключените“ потенциали са заложи в географското (гранично) разположение на района, природните дадености, икономиката, културното наследство и човешкия фактор. Това са пренебрегнати или недостатъчно използвани възможности, които след разработването им могат да доведат до бърза възвращаемост на вложените средства. На първо място това е разположението в чертите на района на важен европейски кръстопът – пресичането на трансевропейските коридори № 7 и № 9 и направлението на ТРАСЕКА Русе – Варна; транспортната инфраструктура, свързана и изграждането и реконструкцията на: автомагистралата „Хемус“; скоростни пътища по международните направления; пристанищата Русе, Свищов, Тутракан и Силистра; международното летище Горна Оряховица и летище Русе и др. В областта на икономиката пренебрегнат потенциал са напоителните системи и пълноценното използване на площите за напояване; възстановяване и развитие на животновъдството, развитие на хранително вкусовата промишленост; на производството на енергия от отпадъците в селското стопанство, възстановяване на производството на зеленчуци в традиционните за тяхното производство земи в общините Горна Оряховица, Лясковец и др. В областта на културата и туризма - огромното историческо наследство по продължение на коридор №9, и пактически във всички области на региона. В областта на човешките ресурси, наличието на висши учебни заведения, културни институции с десетилетни традиции от национално и европейско ниво в Русе, Велико Търново и Габрово, възможности за транграничен обмен и между културен диалог са потенциали, които следва да бъдат пълноценно използвани.

III.1.4. Рискови тенденции, които следва да бъдат преодолен

Средносрочната перспектива до 2020 г. за регионите в Европа поставя Северен централен район сред силно уязвимите пред предизвикателствата на глобализацията, демографските и климатичните промени и засилената конкуренция за привличане на инвестиции. Преките чуждестранни инвестиции в Северния централен район не отбелязват значително нарастване през последните години и заемат сравнително малък дял в общия обем на привлечените чужди средства за страната. Друг риск е високият среден коефициент на безработица и ниският среден коефициентът на заетост.

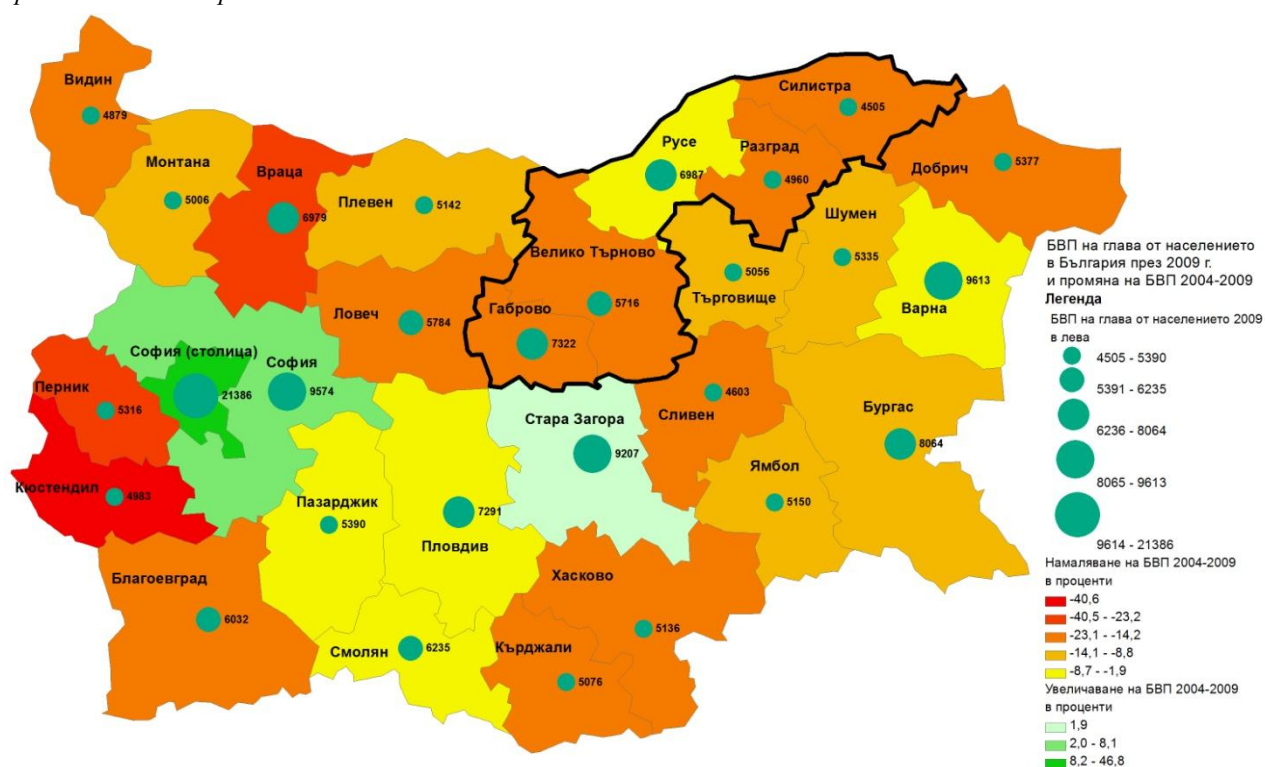
III. 2. СЪСТОЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА И ТЕНДЕНЦИИ

Анализът на регионалната икономика не може да се разглежда откъснато от съществуващите тенденции в ЕС. След благоприятната в икономическо отношение 2008 г., по-голямата част от страните в съюза попаднаха в криза, която все още не е преодоляна. За определени страни се наблюдават положителни тенденции, но страните от Южна Европа все още се намират в криза и нейното преодоляване ще бъде предмет на значителни усилия в периода до 2014 г. Тази външно-икономическа среда във всички случаи оказва отрицателно въздействие върху икономическите процеси в България.

III.2.1. Структура на икономиката

След спада на на БВП на национално ниво през 2009 г., през 2010 г. е достигат ръст от 0,4 %, през 2011 г – 1,7 %, а очакваният ръст за 2012 г. е 0,5 %.

Карта III- 2. БВП на глава от населението по области и промяна на БВП на глава от населението като дял от средния БВП за страната 2004-2009

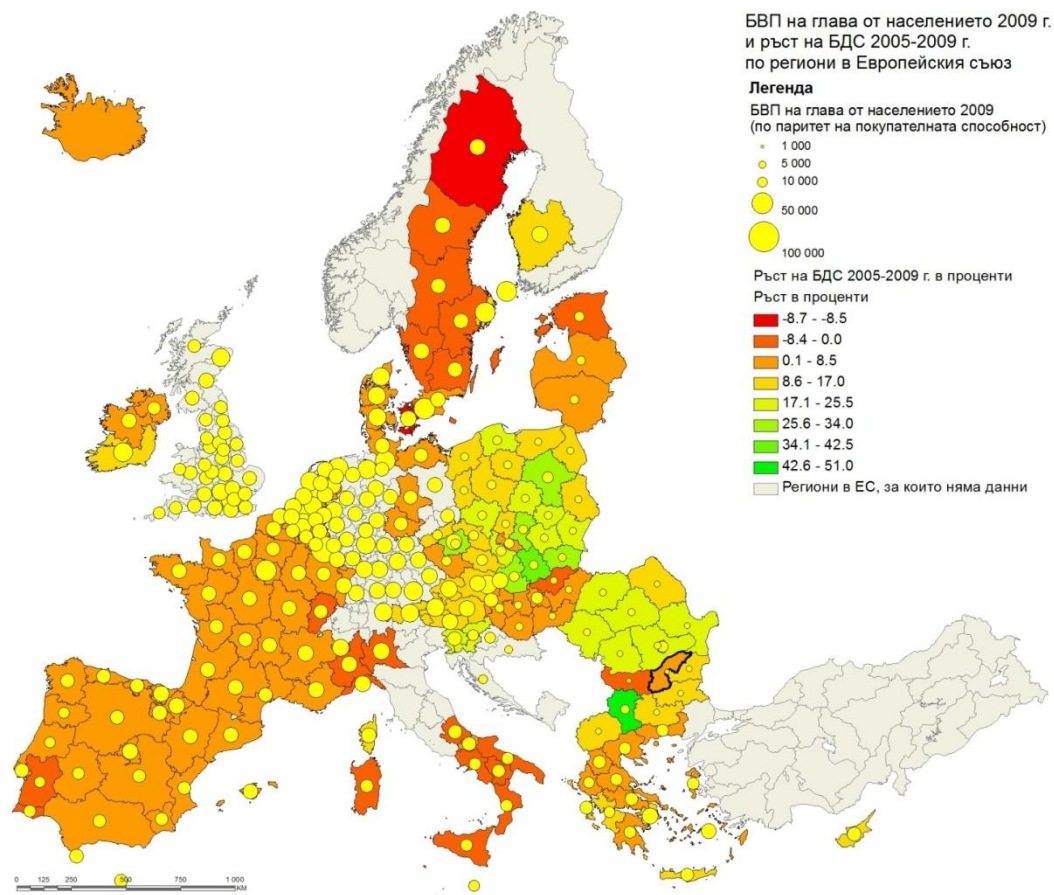

Източник: НСИ

През периода 2004 – 2009 г. БВП в страната е увеличен с 50,2 %, а в СЦР увеличението е едва 27,4 % или темпът е почти два пъти по-нисък. БВП на глава от населението показва изключително ниски стойности в областите Силистра (най-ниската стойност в цяла България – 4505 лв.), Разград и Велико Търново и относително по-добри показатели за Русе и още по-добри за Габрово. Намалението на БВП на глава от населението като дял от средния за страната е изключително силно за областите Силистра, Разград, Велико Търново и Габрово (между -14.2% и -17.3%) и по-слабо за Русе (-6.7%). По данни на Евростат БВП на глава от

населението в ЕС 27 е 23500 Евро за 2009 г. В същия източник средната стойност за България е 4600 Евро, а за СЦР е изчислена стойност 3100 Евро.¹

Карта III- 3. БВП на глава от населението и ръст на БДС 2005-2009 ЕС

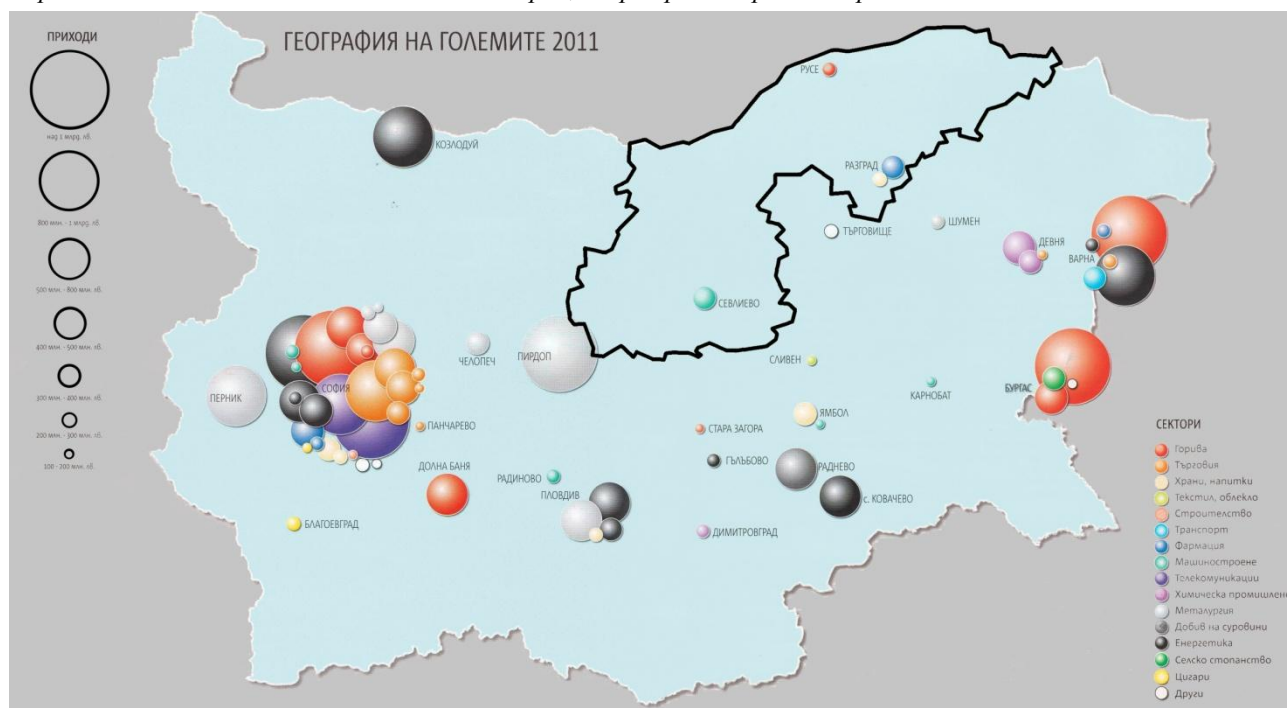

Източник: Евростат

Брутната добавена стойност /БДС/ през периода 2005 – 2009 г. в страната е увеличена със 77 %, а в СЦР увеличението е 45,3 %. За разлика от статистиката на национално ниво, СЦР е запазил позициите си в производството в селското стопанство, за което говори запазения обем на БДС в сектора. В сектор „Индустрия“ БДС в СЦР е с по-нисък ръст от този в страната, съответно 57,2 % и 64,9 %. В сектор „Услуги“ ръстът на създадената БДС в СЦР изостава значително от равнището в страната, съответно 27,7 % и 57,1 %. Незначителното увеличение на БДС и на БВП в СЦР е резултат от общото намаление на икономическата активност в ЕС и особено в България.

¹ Real growth of regional Gross Value Added 2009, Eurostat.

Карта III- 4. Най-големите компании в България, според реализираните приходи за 2011 г.

Източник: К 100 – Най-големите компании в България, 2012 г.

Според проучване на вестник „Капитал”, което посочва стоте най-големи компании в България според техните приходи, на територията на СЦР икономическата активност е значително по-слаба в сравнение с други райони в България. В района няма концентрация на значими икономически субекти, като тази в градовете София, Варна и Бургас. Най-големите компании в района са концентрирани в само три града – Разград (с 2 компании от 100те най-големи), Севлиево и Русе – с по една.

Селско и горско стопанство

Таблица III- 1. Засети площи със селскостопански култури в СЦР, ха.

Култури	2007, ха	2010, ха	Съотношение 2010/2007, %
Зърнени	404758	373897	92,38
Маслодайни	167165	216779	129,68
Технически и индустриални	7111	7078	99,54
Зеленчуци и цветя	18733	15525	82,88
Ливади и едногодишни фуражи	26989	22774	84,38
Постоянно затревени	173242	157294	90,79
Трайни насаждения	18699	20029	107,11
Угари	12646	8719	68,95
Използвана земеделска площ	832347	822095	98,77
Площ със селскостопанско предназначение	893087	861854	96,50

Източник: НСИ, 2012 г. В таблиците за динамика по-долу всички стойности под 100 % означават намаление на показателя, а над 100 % - увеличение на показателя.

СЦР разполага с повече от 20 % от обработваемата земя в страната. В течение на 4 години са увеличени площите, засети с маслодайни култури и с трайни насаждения. Значително са намалени площите със зеленчуци и цветя, ливади и едногодишни фуражи, постоянно затревените. Почти без изменение са площите с останалите култури. В течение на периода

2007 – 2010 г. са увеличени площите на царевицата и ечемика. През 2010 г. и за двете култури се отбелязва значително увеличение на производството. Следва да се отбележи, че СЦР намалява прогресивно мястото си в производството на зеленчуци в страната, тенденция, която е твърде неблагоприятна. Тази тенденция се държи на силното раздробяване на земята, намаление на поливните площи и най-вече на намаление на населението в трудоспособна възраст в селата на района. Ако се изключи производството на кайсии и зарзали, в което СЦР заема водещо място в страната, производството на останалите плодови култури намалява и не задоволява района.

Таблица III- 2. Динамика и дял на СЦР в производството на мляко и на животни за клане в България

Показатели	Динамика за страната, %	Динамика за СЦР, %	Дял на СЦР от общото за страната, % 2007	Дял на СЦР от общото за страната, % 2010
Мляко, хил. литри	96,2	92,5	14,44	13,88
Животни за клане, общо, бр.	87,2	84,2	19,48	18,79
в т.ч. говеда	125,8	104,5	14,45	12,00
Свини	90,0	98,0	29,62	32,26
Овце	89,3	70,1	14,28	11,20
Кози	65,4	57,1	14,11	12,33

Източник: НСИ, 2012 г.

С изключение на броя на говедата за клане, останалите показатели намаляват както за страната, така и за СЦР. Делът на СЦР в страната намалява за всички животни, с изключение на броя на свинете за клане.

Таблица III- 3. Промяна в производството на червено месо през 2010 г. спрямо 2007 г. и дял на производството в СЦР от общото производство в България, %

	Промяна през 2010 към 2007, % За България	Промяна през 2010 към 2007, % За СЦР	Дял СЦР от общото за БГ, % 2007	Дял СЦР от общото за БГ, % 2010
Общо	83,8%	77,2%	20,02%	18,43%
От свине	92,1%	304,5%	3,09%	10,20%
От едър рогат добитък	79,0%		0,00%	0,00%
От дребен рогат добитък	49,2%		0,00%	0,00%

Източник: НСИ, 2012 г.

Производството на червено месо намалява със значително по-високи темпове в СЦР в сравнение с България. Производството на млечни продукти в СЦР също намалява, с изключение на киселото мляко. Отрицателните тенденции в животновъдството са продължение на посочените по-горе за земеделието и най-вече липсата на население и стимули за животновъдите.

Таблица III- 4. Промяна в производството на дървен материал и дърва за огрев през 2010 г. спрямо 2007 г. и дял на производството в СЦР от общото производство в България, %

Вид дървен материали	Промяна през 2010 към 2007, % За България	Промяна през 2010 към 2007, % За СЦР	Дял СЦР от общото за БГ, % 2007	Дял СЦР от общото за БГ, % 2010
Иглолистен - производство	117,6	84,3	4,65	3,33
Иглолистен - вътрешно потребление	125,9	89,4	4,69	3,33

Широколистен - производство	116,0	89,4	37,25	28,71
Широколистен - вътрешно потребление	127,4	102,2	35,63	28,59
Дърва за горене - производство	120,6	416,2	12,89	44,47
Дърва за горене - вътрешно потребление	130,7	142,2	12,81	13,94
Производство - общо	118,3	183,1	17,55	27,17
Потребление - общо	128,2	113,1	16,97	14,98

Източник: НСИ, 2012 г.

Производството на иглолистен дървен материал в СЦР през периода 2007 – 2010 г. намалява с 15,7 %, а на широколистен материал с 10,6 %. Потреблението и на двата вида материал в СЦР е по-високо от производството, което налага внос от други райони. Производството на дърва за горене е увеличено повече от 4 пъти и делът на СЦР в национален мащаб е увеличен от 12 % на 44 %.² Последното позволява да се направи извод, че населението приоритетно използва дърва за горене. Такова интензивно изсичане на горите, обаче, е твърде неблагоприятно за икономиката на района: дебалансиран се площите, намаляват зелените площи, намаляват водните ресурси, намалява добива на горски плодове.

Промисленост

Важно значение за икономиката на страната и за СЦР има произведената промишлена продукция. Средното увеличение на промишлената продукция за периода 2005 – 2010 г. в страната е 44 %, а в СЦР едва 10,7 %. Разликата в темпа е 4 пъти. Според динамиката на показателите отделните промишлени производства могат да се групират както следва:

1. Промислената продукция на добивната промишленост в страната е увеличена с 51,5 %, а в СЦР е намалена с 65,8 %.
2. Продукцията на преработващата промишленост в страната е увеличена с 69,5 %, а в СЦР е намалена с 13,2 %.
3. Значително над средното в страната в СЦР е увеличена продукцията на изделията от каучук – 3,5 пъти и промишлеността за хранителни продукти – със 72, 1 %.
4. Особено драстично е намалено производството на компютри – с 96,5 % при средно намаление в страната с 72,5 %, производството и разпределението на електрическа енергия – с 59,3 % при средно увеличение на производството на електрическа енергия в страната с 63,2 %, на химически продукти с 49,8 % при средно намаление в страната с 46,9 %, производство и ремонт на машини – с 38,3 %, при средно намаление в страната 22 % и т. н.
5. Всички останали производства са намалили обема на продукцията си с по-ниски темпове, но значително под средните за страната.

² НСИ 2012 г.

Таблица III- 5. Динамика на промишлената продукция в СЦР, хил. лв.

Райони	2005	2010	Ръст, %
Общо	4251387	453507	10,7%
Добивна промишленост	83725	28666	34,2%
Преработваща промишленост		4253564	86,8%
Пр. на хранителни продукти	690209	1187919	172,1%
Пр. на текстил, обувки и др.	462926	398523	86,1%
Пр. дървен материал без мебели	280409	255927	91,3%
Пр. на кокс и нефтопродукти	0	0	
Пр. на химически продукти	599797	300888	50,2%
Пр. на лекарствени вещества		0	
Пр. на изделия от каучук	175868	615261	349,8%
Пр. основни метали без машини	327278	388853	118,8%
Пр. на компютри	652607	22662	3,5%
Пр. на електрически съоръжения	165878	146688	88,4%
Пр. на машини и оборудване		451486	74,0%
Пр. на превозни средства	103443	132343	127,9%
Пр. и ремонт на машини		168002	61,7%
Пр. и разпр. на ел. енергия	384134	156503	40,7%
Доставяне на ВиК управление на отпадъци		96574	

Източник: СГ 2006, с. 552-553, 2009, с. 538-539, 2010, с. 532-533, 2011, с. 528 – 529.

В района на гр. Дулово има общо 4 находища на каолин. Находищата „Балабана“ и „Колобър“ са на по-малко от 2 км от града и се характеризират с много висока качество на каолина, който се използва в хартиената промишленост. Другите две находища „Грънчарово“ и „Секулово“ са проучени и разполагат с много големи запаси от каолин.³

Анализът на състоянието на икономиката в СЦР може да се илюстрира и с динамиката на приходите от нефинансови предприятия през 2005 и 2010 г.

Таблица III- 6. Приходите от нефинансови предприятия в България и СЦР, хил. лв.

	България			СЦР – общо			Дял на СЦР в България		
	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007
общо	85058546	206623058	+142,9	8529037	14161856	+66,0	10%	7%	-30%
До 9	26489554	47249932	+78,4	2851843	3578450	+25,5	11%	8%	-27%
10 – 49	29484935	47438428	+60,9	3050307	3742959	+22,7	10%	8%	-20%
50-249	29084057	46991815	+61,6	2626887	3444989	+31,1	9%	7%	-22%
250 +		64942883			3395458				

Източник: СГ 2006, с. 541, 2009, с. 523, 2010, с. 517, 2011, с. 513.

Приходите от нефинансови предприятия в България са увеличени със 142,9 %, а в СЦР само с 66 %. Особено силно са намалени приходите от предприятията с персонал до 9 души. Това се определя от влошаване на бизнес средата в страната и увеличаване на ролята на монополите в отделните сектори на икономиката. При увеличение на приходите за страна от 78,4 %, в СЦР увеличението за тази група предприятия е 25,5 %, т. е. почти два пъти и

³ Данни на МГУ за 2012 г.

половина по-нисък темп на увеличение. Наблюдава се намаление на дела на СЦР в приходите на отделните групи предприятия спрямо средното в страната, като през 2010 г. се отбелязва намаление на дела на СЦР в общите за страната приходи средно с 2-3 процентни пункта.

Таблица III- 7. Брой на заетите в нефинансови предприятия в България и СЦР

	България			СЦР – общо			Дял на СЦР в България		
	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007
общо	1388920	2081299	+49,9%	203811	201512	-1,1%	15%	10%	-34,0%
До 9	499591	643812	+28,9%	72055	62731	-12,9%	14%	10%	-32,4%
10 – 49	434386	481012	+10,7%	62329	49806	-20,1%	14%	10%	-27,8%
50-249	454943	447336	-1,7%	69427	49357	-28,9%	15%	11%	-27,7%
250 +		509139			39618				

Източник: СГ 2006, с. 540, 2009, с. 522, 2010, с. 516, 2011, с. 512.

При увеличение на броя на заетите в страната, в СЦР се наблюдава намаление на броя на заетите, което е най-силно изразено за предприятията с персонал от 50 до 249 души. Делът на заетите в СЦР намалява в течение на периода 2005 – 2010 г., като намалението е до 5 процентни пункта за предприятията с до 9 души персонал. Общото заключение за развитието на промишлеността в СЦР е, че под влияние на стагнацията в ЕС и България предприятията в района са намалили своята икономическа активност.

Услуги

За период 2005 – 2010 г. приходите от дейността „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети“ в страната се увеличават с 50,6 %, а в СЦР – само 14,4 % или с темп 3,5 пъти по-слаб. Рентабилността за страната е намалена с 31,6 %, докато за СЦР е увеличена с 62,3%.

Таблица III- 8. Финансови показатели от дейността „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети“, дял на показателя през 2010 г., като % от стойността на показателя през 2007 г.

Райони	България	СЦР
Приходи от дейността	150,6	114,4
Разходи от дейността	152,1	113,2
Печалба	103,0	185,7
Рентабилност по приходи, %	68,4	162,3

Източник: СГ 2006, с. 565, 2009, с. 559, 2010, с. 553, 2011, с. 549.

Приходите от дейността „Хотелиерство и ресторантьорство“ в страната през периода 2005 - 2010 г. са увеличени повече от 3 пъти, а в СЦР само с 61,5 %. За периода 2005 -2009 г. в дейността е реализирана печалба, докато през 2010 г. се наблюдава загуба, която е по-висока за страната и по-ниска за СЦР.

Таблица III- 9. Финансови показатели от дейността „Хотелиерство и ресторантьорство“, дял на показателя през 2010 г., отнесено към показателя за 2007 г., %

Райони	България	СЦР
Приходи от дейността	304,4%	161,5%
Разходи от дейността	327,3%	171,9%
Печалба	-220,8%	-93,9%
Рентабилност по приходи, %	-72,6%	-58,2%

Източник: СГ 2006, с. 566, 2009, с. 560, 2010, с. 554, 2011, с. 549.

III.2.2. Инвестиции

Инвестиции в дълготрайни материални активи

Таблица III- 10. Разходи за придобиване на ДМА, хил. лв.

	2005	2010	Промяна през 2010 като процент от стойността през 2005, %
България	13262517	16218269	160,4%
СЦР	823759	903280	109,65%
В. Търново	293510	267898	91,27%
Габрово	121082	106972	88,35%
Разград	90409	87169	96,42%
Русе	237531	347785	146,42%
Силистра	81227	93456	115,06%

Източник: СГ 2006, с. 532, 2009, с. 510, 2010, с. 510, 2011, с. 506.

При увеличение на разходите за ДМА в национален мащаб с 60,4 % в СЦР увеличението е едва 9,65 %. Темпът е 6 пъти по-нисък, което може да се прецени като значително изоставане на обновяването на активите в СЦР. Относителният дял на разходите за ДМА в СЦР през 2005 г. е бил 7,8 % и е намалял на 5,6 %. Аналогична е картината за придобитите ДМА. При увеличение на национално равнище с 61,9 % в СЦР увеличението е едва 28,7 %.

Чуждестранните преки инвестиции

Таблица III- 11. Чуждестранни преки инвестиции, хил. евро.

	2007	2011	Промяна през 2011 като процент от стойността през 2007, %
България	15 167 125.4	21643245	143%
СЦР	437 292.6	807 175.4	185%
В. Търново	78 801.5	730 339	927%
Габрово	68 785.4	271 648	395%
Разград	88 227.4	119 731	136%
Русе	171 784.3	335 086	195%
Силистра	29 694.0	7676	26%

Източник: СГ 2006, с. 536, 2009, с. 514, 2010, с. 514, 2011 с. 510.

През периода 2007 – 2011 г. увеличението на ПЧИ на национално равнище е 85%. За СЦР увеличението е едва 43 %. Най-голямо увеличение се отбелязва в област Велико Търново – над 9 пъти. В област Габрово ръстът е почти 4 пъти, а в областите Русе и Разград съответно 95% и 36%. Отбелязва се намаляване на чуждестранните инвестиции за област Силистра – с цели 74%. Тези данни допълват картината на изоставане на района по отношение на

разходите за придобиване на ДМА, за придобити ДМА и привличането на чуждестранни инвестиции.

Използване на средства от ЕС

Таблица III- 12. Използвани средства по оперативни програми в България и СЦР, хил.лв.

Оперативна програма	Бюджет	БФП	Изплатени	Брой проекти
България				
ОПТ	3 918 469	3 774 534	1 508 778	125
ОПОС	3 521 957	4 316 080	539 095	974
ОПРР	3 131 821	2 800 108	954 800	1875
ОПРКБИ	2 273 096	1 636 639	943 279	6560
ОПТП	111 129	81 282	33 985	113
ОПРЧР	2 374 123	1 877 898	641 412	8468
ОПАК	353 593	255 520	126 006	1796
ОБЩО	15 684 187	14 742 059	4 747 356	19911
СЦР				
ОПТ	285	248	172	2
ОПОС	332336	307057	57779	41
ОПРР	288220	274218	82974	117
ОПРКБИ	144689	78523	26488	193
ОПТП	1660	1660	446	5
ОПРЧР	24727	23914	17335	250
ОПАК	3284	3284	2138	10
Общо	785201	688904	187332	423
Дял на СЦР, %				
ОПТ	0	0	0	1,6
ОПОС	9,1	7,1	10,7	4,2
ОПРР	9,2	9,8	8,7	6,2
ОПРКБИ	6,4	4,8	2,8	2,9
ОПТП	1,5	2,0	1,3	4,4
ОПРЧР	1,0	1,3	2,7	3,0
ОПАК	0,1	1,3	1,7	0,6
Общо	5,0	4,7	3,9	2,1

Източник: МФ към 31.10.2012 г.

Анализът на използването на помощ Кохезионния и структурните фондове на ЕС в СЦР показват достатъчно ниски равнища. Делът на общата стойност на проектите е 5 %, като най-голям дял се отбелязва за ОП „Регионално развитие“ – 9,2 %. Делът на СЦР в безвъзмездната финансова помощ е 4,7 %, а разплатените средства са само 3,9 %. Броя на всички проекти, в т. ч. и прекъснати е едва 2,1 % от общия им брой в страната. Слабото участие на общините в ОП за периода 2007 – 2013 г. показва нисък административен капацитет, отсъствие на държавна и общинска помощ при разработване на такива проекти и най-вече неразбирането или липсата на подготовка на персонала на службите на бизнеса да работят съвместно по разработване и изпълнение на проекти с помощ от ЕС.

III.2.3. Заетост и производителност на труда

Заетост

Таблица III- 13. Наети в трудово и служебно правоотношение по икономически дейност

Показатели	2005	2010	Ръст, %
СЦР – Общо	313271	228917	-26.9
Селско, горско и рибно стопанство	15912	12848	-19.3
Добивна промишленост	1853	651	-64.9
Прераробваща промишленост	116634	73462	-37
Производство на ел. енергия и газови горива		1663	-
Доставяне на вода, канал и управление на отпадъци	7897	3640	-53.9
Строителство	13911	12355	-11.2
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	38832	35181	-9.4
Транспорт, складиране и пощи	21017	14168	-32.6
Хотелиерство и ресторантьорство	8483	8173	-3.7
Създаване и разпространение на информация		1782	-
Финансови и застрахователни дейности	2583	2820	+9.2
Операции с недвижими имоти	9017	1561	-82.7
Професионални дейности и научни изследвания		3181	-
Административни и спомагателни дейности		4777	-
Държавно управление	17647	12440	-29.5
Образование	27855	19383	-30.4
Хум. здравеопазване и социална работа	18575	14830	-20.2
Култура, спорт и развлечения		3210	-
Други дейности	13055	2792	+78.6

Източник: СГ 2006, с. 516-517, 2009, с. 484-485, 2010, с. 484-485, 201, с. 480-481.

Броят на наетите по трудово и служебно правоотношение за периода 2005 – 2010 г. е намален с 26,9 %, което може да се прецени като значителна величина. Това се дължи на няколко основни причини: оптимизация на производството чрез увеличаване прилагането на нови технологии, на структурни изменения на дейностите и най-накрая на свиване на производството, поради намаляване на търсенето на продукция. От анализа могат да се направят следните обобщени изводи:

1. Дейностите: добивна промишленост, доставяне на вода, канализация и управление на отпадъци, операции с недвижими имоти и други дейности са намалили броя на заетите с 65 – 85 %.
2. Дейностите: производство и разпределение на електрическа енергия и газови горива, хотелиерство и ресторантьорство и култура, спорт и развлечения са намалили броя на наетите до 10 %.
3. Дейностите: финансови и застрахователни дейности и професионални дейности и научни изследвания са увеличили броя на наетите до 10 %.
4. Дейностите: селско, горско и рибно стопанство, преработваща промишленост, строителство, търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт,

складиране и пощи, създаване и разпространение на информация, държавно управление и хуманитарно здравеопазване и социални дейности са намалили броя на наетите между 20 до 60 %.

Общият извод е, че в СЦР се наблюдава сериозно намаление на наетите по трудово и служебно правоотношение поради общото влашаване на икономическия климат в страната. Незначителният ръст във финансовата и професионалните дейности в никакъв случай не могат да компенсират намалението на броя на наетите в другите дейности.

Производителност на труда

Таблица III- 14. Производителност на труда на персонала на заетите в нефинансови предприятия в България и СЦР, лв./зает

	България			СЦР – общо			Дял на СЦР в България		
	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007	2005	2010	Промяна 2010-2007
общо	6124	9928	+62,11%	4185	7028	+67,94%	68,33%	70,79%	+3,60%
До 9	5302	7339	+38,41%	3958	5704	+44,13%	74,65%	77,73%	+4,13%
10 – 49	6788	9862	+45,29%	4894	7515	+53,56%	72,10%	76,20%	+5,69%
50-249	6393	10505	+64,32%	3784	6980	+84,47%	59,19%	66,44%	+12,26%
250 +		12755			8570			67,19%	

НСИ, 2012 г.

Анализът на табл. III-14 показва по-висока производителност на труда във всички групи нефинансови предприятия в СЦР в сравнение с тези в България. Този феномен изисква допълнителни изследвания, но ръстът на равнището на производителността на труда в СЦР е забележителен на фона на производителността на труда в страната. Това е най-силно забележимо за предприятията с персонал 50 – 249 души – над 12 % за периода 2005 – 2010 г.

III.2.4. Иновации и технологично развитие, изследвания и развойна дейност

Таблица III- 15. Динамика на разходите и на персонала за НИРД, хил. лв. и %

Показатели	България			СЦР		
	2005	2010	Промяна 2010-2005	2005	2010	Промяна 2010-2007
Разходи за НИРД, хил. лв.	208142	421612	+102,56%	7121	7150	+0,41%
Персонал, бр.	18638	20823	+11,72%	1773	1414	-20,25%
Дял на СЦР, %						
Разходи за НИРД	3,42	1,70				
Персонал	9,51	6,79				

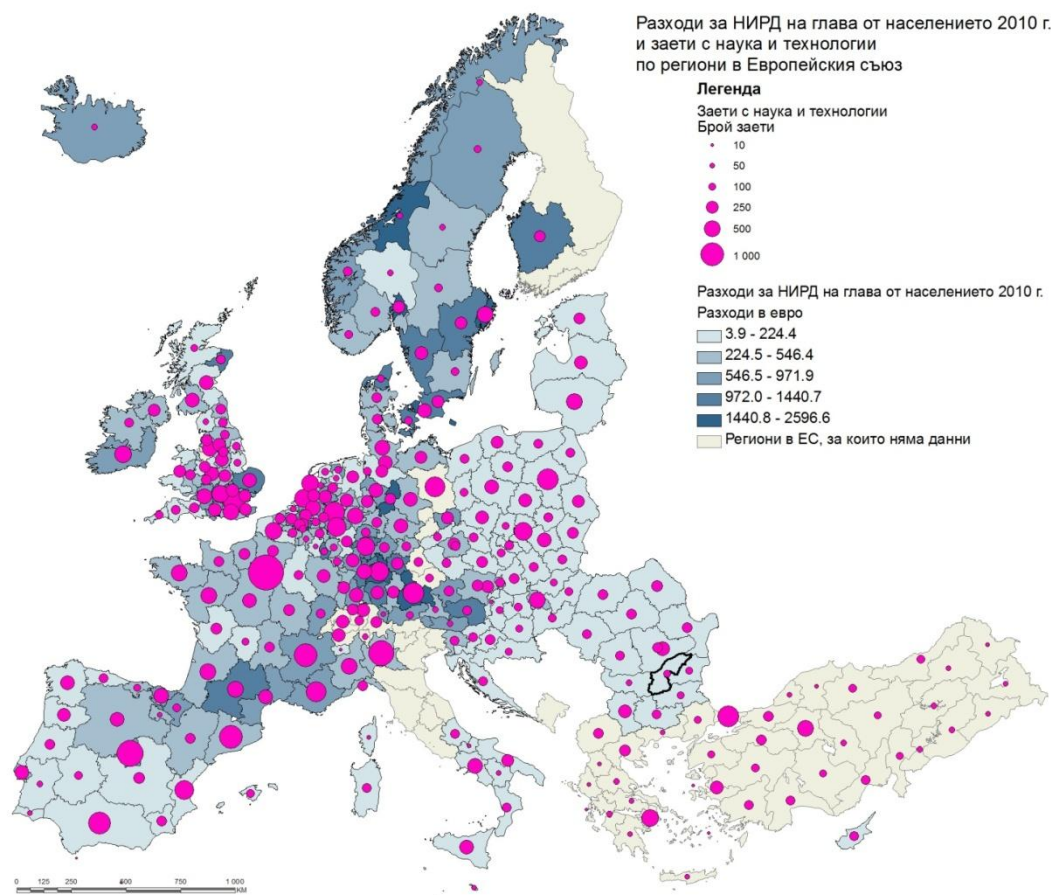
НСИ, 2012 г.

Разходите за НИРД в България за периода 2005 – 2010 г. са увеличени два пъти, а в СЦР са останали на същото равнище. Броят на заетите с НИРД в страната е увеличен с 11 %, а в СЦР е намален с 20,25 %. Това достатъчно добре илюстрира слабото участие на района в НИРД.

В СЦР са разположени 5 университета: технически университети в Русе и Габрово, Велико търновски университет „Св. Кирил и Методи“, Военен университет във Велико Търново и Финансово-стопанска академия в Свищов. Много трудно могат да се дадат данни за обема и

направлението на научно-изследователската работа, тъй като университетите посочват научно-изследователските задачи, но не посочват бюджета и потребителите на същите. В СЦР са регистрирани само 2 научно изследователски центъра, разположени в Русе: НИС към ТУ Русе и „Съюз на математиците“, филиал Русе. Направен е анализ на дейността на университетите в СЦР. Габровският технически университет има разходи от 186 200 лв. за научни изследвания през 2012 г., разпределени в повече от 90 теми. Проведени са 30 конференции. Русенският университет е разработил 136 проекта без да се посочват разходи. Двата университета във Велико Търново и този в Свищов не посочват каквито и да било проекти и научно-изследователска работа и разходи за нея.⁴

Карта III- 5. Разходи за НИРД и заети с наука и технологии в ЕС

Източник: Евростат

Един от основните показатели по които България драстично изостава от 15те стари страни членки на ЕС са инвестициите на научна и развойна дейност. Между регионалната, вътрешна за България статистика, от своя страна, показва сериозно изоставане на СЦР от лидера по този показател – Югозападен район. По подобен начин стоят нещата и по отношение на абсолютния брой заети с наука и технологии, които са силно концентрирани в столицата, която по този показател се доближава до известна степен до средните стойности за ЕС.

⁴ Сайтове на ГТУ, РТУ, ВТУ и ВУ Велико Търново на ФСА „Д.А. Ценов“ към 17.12.2012 г.

Обратно на това, останалите български райони (включително и СЦР) заемат едни от последните места, като по-малък брой са научните специалисти единствено в някои райони на Турция, Гърция и Италия и в далечния север.

III.2.5. Развитие на бизнес услугите

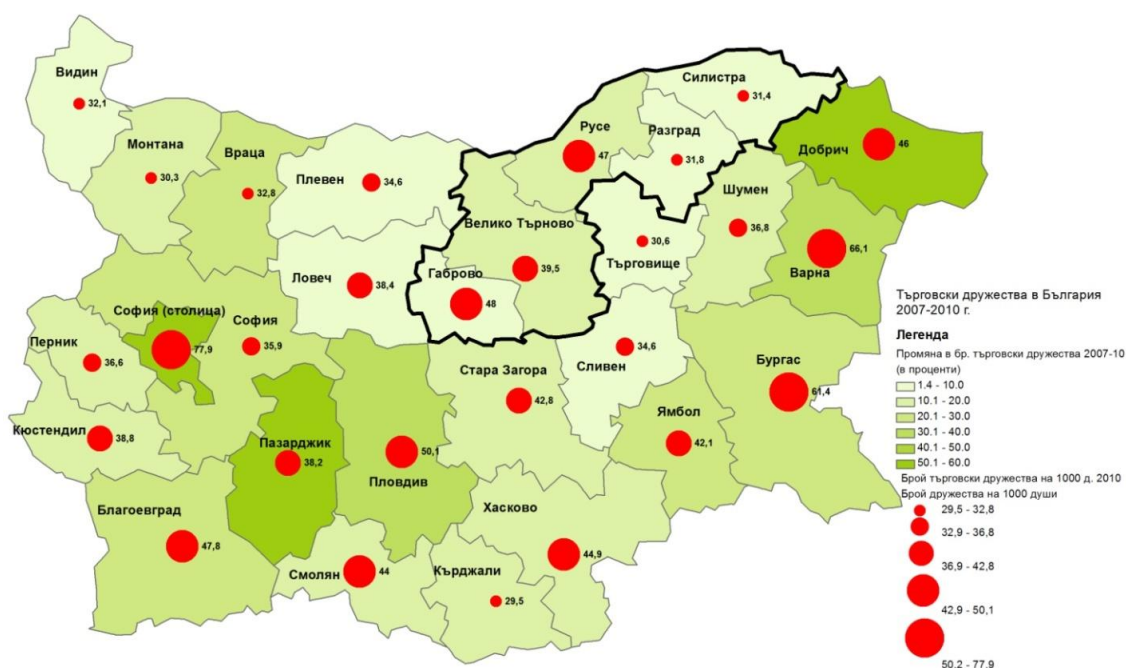
За нуждите на анализа, под бизнес услуги ще се разбират всички услуги, свързани с подобряване на управлението на доставката на стоки и услуги за населението, търговските дружества, държавата и нейните поделения, както и неправителствените организации. Бизнес услугите могат да бъдат групирани в следните направления:

1. Професионални услуги: консултантски, счетоводни, юридически и др., които подпомагат вземането на решения от управляващите. Този вид услуги са обединени в дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ по КИД 2008, които показват нарастване с 3,5 % за периода 2007 – 2010 г.

2. Електронно правителство: Има значително изоставане в развитието на услугите, базирани на интернет и свързаните с него дейности. В момента се провеждат търгове от МТИТС за разширяване и завършване на т.н. „електронно правителство“. Част от общините в СЦР предлагат на своето население различни електронни услуги, вписани в регистъра на електронни услуги (Разград, Габрово, Лясковец, Две могили).

III.2.6. Предприемачество

Карта III- 6. Търговски дружества в България 2007-2010 г. – увеличение в броя и брой дружества на 1000 д.

Източник: НСИ

Броят на регистрираните търговски дружества в страната за периода 2005 – 2010 г. е увеличен с 45,8 %, докато в СЦР броят им е намален с 3 %. Броят на дружествата с персонал

до 9 души в страната е увеличен с 49,7 %, а в СЦР е намален с 1,2 %. Броят на дружествата с персонал от 10 до 49 души в страната е увеличен с 11 %, а в СЦР е намален с 19,4 %, Най-накрая броят на дружествата с персонал над 50 души в страната е увеличен с 23,7 %, а в СЦР е намален с 24,9 %.

Текущата дейност на дружествата в страната и в СЦР може да се сравни и чрез приходите, разходите и печалбата от дейността им в периода 2005 – 2010 г. Приходите от нефинансови предприятия за периода в страната са се увеличили над 2,4 пъти. Увеличението за същия период в СЦР е едва 66 %.

III.2.7. Туризъм

Таблица III- 16. Промяна в туристическия сектор между 2005 и 2011, %

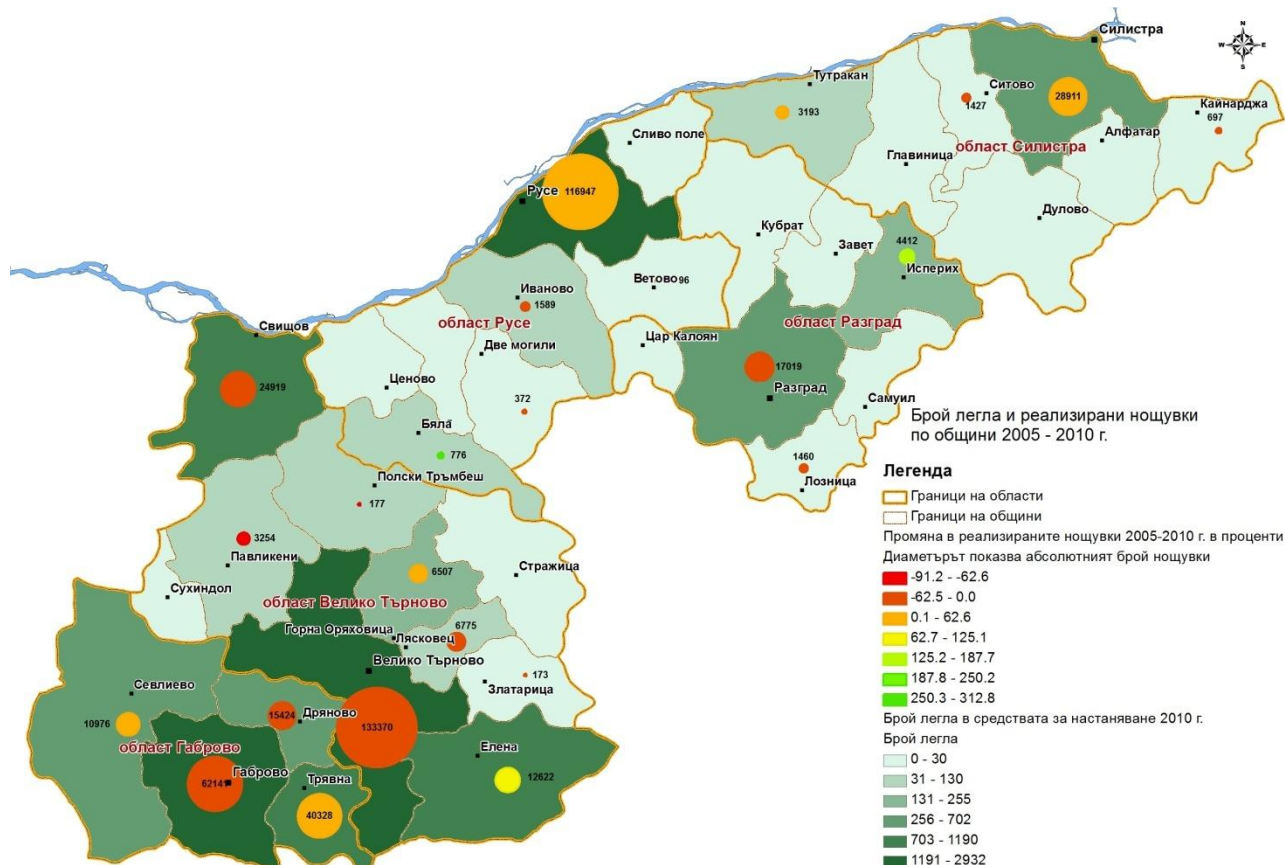
Райони	България	СЦР
Средства за подслон	242.9	270.8
Легла	128.1	126.5
Легла денонощия	129.5	126.9
Реализирани нощувки - общо	117.3	111.2
В т.ч. чужденци	107.2	119.9
Пренощували лица - общо	131.7	115.5
В т.ч. чужденци	125.2	109.6

Източник: НСИ, 2012 г.

Динамиката на средствата за подслон в България за периода 2005 – 2011 г. показва увеличение на средствата за подслон със 142.9 %, в СЦР увеличението е със 170.8 %, което се определя преди всичко от ниската база на средствата за подслон в СЦР през 2005 г. В района има достатъчно природни, исторически и културни забележителности, които да представляват интерес за потенциалните туристи. Реализираните нощувки в страната през 2011 г. в страната са увеличени 17.3 %, а в СЦР с 11.2 %. Пренощувалите лица в страната са увеличени с 31.7 %, а в СЦР с 15.5 %. Наблюдава се увеличение и при пренощувалите чужденци.

През 2011 г. реализираните приходи от нощувки в района са 22 738 942 лв., което спрямо страната представлява едва 3,1 %, в т.ч. от чужденци – 1,18 %. Вътрешнорегионалните различия по отношение на туризма продължават да са ясно открити, като област Велико Търново заема водещо място по изграденост на туристическата база, реализирани леглодни и приходи от нощувки. Обособилите се като туристически центрове са два. Първият е голямата концентрация на туристическа активност в общините от Балкана и Предбалкана, най-вече Габрово, Трявна и Велико Търново, като с бързи темпове нарастват посещенията и в Севлиево и най-вече в Елена. Другият традиционен голям туристически център е град Русе, посещенията в който също нарастват.

Карта III- 7. Брой легла и реализирани нощувки през 2005 и 2010 г. по общини в СЦР

Източник: НСИ

III.2.8. Транспортен сектор

Развитието на транспортния сектор в България през последните години показва определено намаление на деловата активност. През 2008 г. произведената продукция в сектора е била 10122 млн. лв. В сектора са били регистрирани общо 16965 бр. дружества. През 2010 г. броят на дружествата се увеличава до 19084 бр., но произведената продукция намалява на 9299 млн. лв. или с 8,2 %. През 2010 г. заетите в сектора са били 155 573 души. В СЦР през 2010 г. са регистрирани 1782 бр. транспортни дружества с 17958 души заети. По тези показатели СЦР заема следните дялове на фона на България: при дружествата – 9,34 % , а при заетите – 11,54 %.⁵

Превозите на товари с автомобилен транспорт се увеличават и през 2008 г. се превозват общо 175501 хил. т, от които 167855 хил. т във вътрешността на страната и 7646 хил. т в международно съобщение. През 2010 г. се достига до минимални превози от 130013 хил. т, съответно 117270 хил. т вътрешни превози и 12742 хил. т международни превози.⁶ През 2011 г. се забелязва съживяване на превозите на товари.

⁵ Данни на НСИ за 2012 г.⁶ Данни на НСИ за 2012 г.

Таблица III- 17. Превозени товари с автомобилен транспорт през 2011 г.

Пристанище/ Терминал	Общо превозени товари	Вътрешни превози	Международни превози	Транспортна работа	Средно превозно разстояние
	хил. т	хил. т.	хил. т	млн. т. км	км
България	135276	120653	14623	21212	156,8
СЦР, натоварени		14683	-	927	63,10
СЦР, разтоварени		15204	-	956	62,88
Дял СЦР натоварени, %		12,17		4,37	
Дял СЦР разтоварени, %		12,60		4,51	

Източник: НСИ, 2012 г.

Превозените товари с железопътен транспорт в България показват непрекъсната тенденция към намаляване. През 2008 г. са превозени 19715 хил. т товари, а през 2011 г. – само 14152 хил. т. Може да се говори за значително приближаване на средните превозни разстояния на товарите с автомобилен и железопътен транспорт- съответно 156 и 233 км.⁷ В СЦР основен център на превозите в жп транспорт е „Бизнес център – Горна Оряховица“. Наблюдава се намаление на превозите на нефтопродукти, дървен материал, торове, руди, карьерни материали и др. Незначително са увеличени превозите на метали, кварцови пясъци, калцинирана сода, зърнени храни и кокс. Особено силно е намалена обработката на товари в гарите: Русе граница, Горна Оряховица, Русе север, Русе запад, Ветово и Сеново.

Значителен интерес представлява обработката на товари в дунавските пристанища. През 2011 г. във всички дунавски пристанища са обработени 10686 хил. т. В пристанище Русе се обработени 14,35 % от товарите, в Свищов – 7,87 % и в Силистра – 7,82 %. Наблюдава се тенденция на насочване на обработката на товари в пристанищата на Западна България: Оряхово и Видин. Това е свързано преди всичко с обслужване на нашия външнотърговски стокообмен, който е насочен към страните от ЕС. Необходимо е да се отбележи, че пристанище Свищов е увеличило обработката на товари повече от 38 % през последните 3 г.⁸

През 2010 г. са превозени 59 пътника във вътрешно съобщение и 1118 души в международно съобщение. Извършени са 64 вътрешни и 115 международни полета. Товарооборотът на летището е бил 69 т с 3 товарни полета. Необходимо е да се отбележи използването на летището за тренировъчни и делови излитания и кацания на малки самолети – до 10 пътника. През 2010 г. е имало 889 бр. полета с такъв характер.⁹

⁷ Данни на НСИ 2012 г. и на „БДЖ“ ЕАД.⁸ Информация от ИА „Морска администрация“, 2012 г.⁹ Информация на „ИВТ“, 2012 г.

III. 3. СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ

III.3.1. Транспортна инфраструктура и достъпност

Транспортни коридори с национално и наднационално значение

Северен централен район е важен републикански транспортен кръстопът. На територията на района се пресичат два Пан-европейски транспортни коридори – транспортен коридор № 7 и транспортен коридор № 9, допълнени от коридора ТРАСЕКА: Европа – Кавказ – Азия. Транспортен коридор № 7 е по р. Дунав с дължина на българската територия 470 км. Транспортен коридор № 9 провежда международните потоци по направление Букурещ – Русе – Бяла – Велико Търново – Стара Загора (Е-85/ I-5), през моста над река Дунав при Русе. През територията на СЦР преминават следните други международни пътища: Е-70/ I-2 Русе – Разград – Варна, Е-83/ I-3 София – Плевен – Бяла и Е-772 Ябланица – Велико Търново – Шумен – Варна.

Карта III- 8. Схема транспорт, 2009 г.

Източник МРРБ

Интермодален транспорт в региона

През територията на СЦР преминават най-важните за страната направления за мултимодален транспорт с център Русе. Състоянието на инфраструктурата на българската железопътна мрежа не отговаря на съвременните изисквания за комбиниран транспорт. Координацията на връзките между железопътния транспорт и корабоплаването е

незадоволителна. Пристанището с Ро-ро терминал, жп гара Русе и комбинираният мост за пътен и жп транспорт Русе - Гюргево осигуряват функциите на мултимодален възел в пресечната точка на три международни транспортни коридора.

Автомобилен транспорт и пътна инфраструктура

Общата дължина на пътната мрежа в СЦР е 6239 км, като 2964 км от тях са републикански пътища, а останалите 3281 км са общински. Републиканската пътна мрежа на територията на района обхваща 462 км – пътища I-ви клас, 635 км – пътища II-ри клас и 1867 км пътища III-ти клас. В течение на периода 2005 – 2011 г. общата дължина на пътната мрежа в страната е увеличена с 0,9 %, а в СЦР е запазена на същото равнище. Намалена е дължината на второкласните пътища и средната плътност на пътната мрежа, но тя продължава да бъде по-висока от средната за страната – 0,198 км/кв.км за СРЦ при 0,176 км/кв.км за страната.

Таблица III- 18. Дължина на републиканската пътна мрежа според класа на пътя към 31.12.2011 г.

Райони и области	РПМ - общо	Автомогистрали	Първокласни пътища	Второкласни Пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли	Автомогистрали	Първокласни пътища	Второкласни пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли
	Км					Отн. дял от общата дължина %			
България	19 512	458	2 970	4 030	12 054	2,34	15,22	20,65	61,56
СЦР	2 964	-	462	635	1 867	-	15,59	21,41	63,00
Велико Търново	937	-	153	141	643	-	16,33	15,12	68,55
Габрово	503	-	86	30	387	-	17,10	5,96	76,94
Разград	506	-	56	162	288	-	11,70	32,02	56,92
Русе	512	-	110	155	247	-	21,48	30,28	48,24
Силистра	506	-	57	147	302	-	11,27	29,05	59,68

Източник: НСИ, 2012 г.

На територията на СЦР няма изградени участъци от автомагистрали. Относителният дял на автомагистрали и пътища I-ви клас е 15,59 % и е по-нисък от средните стойности за районите в страната. Техният относителен дял е незначително по-висок от стойността на показателя за страната - 15,22 %. Най-голяма е дължината на републиканските пътища на територията на област Велико Търново – 937 км, съставляващи 31,6 % от пътната мрежа на района. Гъстотата на автомагистрали и I-ви клас пътища е 0,031 км/кв.км, колкото е средната за страната. Гъстотата на пътищата от висок клас в областите варира в диапазона от 0,020 км/кв. км до 0,043 км/кв. км, като е най-висока в област Габрово, а най-ниска в област Силистра. Според данни на НСИ за 2011 г., гъстотата на пътищата с регионално значение (II-ри и III-ти клас) е 0,167 км/кв. км и е най-висока в сравнение с другите райони на страната.

Почти всички пътища в района са с трайна настилка – 99,3 %. Дължината на пътищата с трошенокаменна настилка е 23 км, а на пътищата без настилка 20 км. Най-голям относителен дял имат асфалтираните пътища – 2918 км или 98,4 %. Пътища без трайна

настилка има в областите Русе - 15 км и Велико Търново - 5 км.

Интегрираността с транспортните мрежи на съседни страни чрез ГКПП е важен индикатор за възможностите за провеждане на транзитния трафик и развитие на трансграничното сътрудничество. Съществуващите ГКПП в СЦР са Свищов, Русе ферибот, Русе – Дунав мост и Силистра предизвикват неравномерно натоварване на изградената пътна мрежа от транзитните потоци.

Недостатъчно са развити пътищата от РПМ, паралелно на река Дунав в направление Русе – Свищов – Никопол. Доизграждането им ще осъществи връзка между транспортни коридори № 4 и № 9 на територията на между пристанищата на р. Дунав в България. Това ще създаде по-добри условия за комплексното използване потенциала на река Дунав за развитие на икономиката в крайбрежните територии.

Таблица III- 19: Ремонт на пътища към май 2012 г. в отделните области на СЦР:

Област	Първи клас	Втори клас	Трети клас	Общо
В. Търново	103	77	43	223
Габрово	15	0	110	125
Разград	0	24	156	180
Русе	82	52	98	232
Силистра	0	4	15	19
СЦР	200	157	422	779
Дял в ремонт, %	43,3	24,7	22,6	26,3

Източник: АПИ

Фактът, че към май 2012 г. са в ремонт 26,3 % от пътищата на СЦР показва, че тяхното състояние не е добро. Проверката по ОПР на общините за необходимостта от ремонт и рехабилитация на общински пътища и на улиците в населените места в СЦР установява, че няма точни данни или се посочват индикативни стойности за ремонт, без да се посочват конкретни пътища и улици. Няма данни по общини каква част от пътищата и улиците в СЦР подлежат на рехабилитация и ремонт.¹⁰

През 2011 г. на територията на СЦР са станали общо 743 пътно-транспортни произшествия /ПТП/, при които са загинали 94 души и са ранени 911 души. Делът на ПТП в СЦР е 11,19 % от общия брой им брой в страната, като се отбелязва значително намаление на ПТП през периода след 2008 г. През 2011 г. най-голям брой ПТП са станали на територията на област Русе – 330 бр. (44,41 %) и област Велико Търново – 156 бр. (21,00 %), следвани от областите Силистра – 98 бр. (13,19 %), Габрово 86 бр. (11,57 %) и Разград 73 бр. (9,83 %). Увеличение на ПТП се наблюдава само в област Силистра. Броят на загиналите е намален от 106 на 94 бр., а на ранените от 1219 на 911 бр. през 2011 г. спрямо 2008 г.¹¹

¹⁰ Общински оперативни планове за развитие на общините в СЦР, проверени към 17.12.2012 г.

¹¹ Източник: МВР, ДОККПБДП, Статистика, области, 2008 и 2011 г.

Железопътна мрежа и обслужване

Дължината на железопътните линии на територията на СЦР към края на 2011 г. е 627 км, които са 15,4 % от мрежата на страната. Общата дължина на удвоените жп линии е 89 км или 14,19 % от всички жп линии в района. Дължината на електрифицираните жп линии е 437 км – 69,70 % и е над средното ниво на ЕС.

Таблица III- 20. Железопътни линии към 31.12.2011 г.

Зони/ Райони/ Области	Обща дължина на ЖП линиите км	в това число		Гъстота на жп мрежата км/1000 км ²	Отн. дял на удвоените ЖП линии %	Отн. дял на електрифиц. ЖП линии %
		Двойни ЖП км	Електрифи- цирани линии км			
България	4 072	977	2 863	36,68	23,99	70,30
СЦР	627	89	437	41,43	14,19	69,71
Велико Търново	236	82	159	48,64	34,75	67,37
Габрово	74	-	74	35,63	-	100,00
Разград	92	7	49	34,85	7,61	53,26
Русе	155	-	155	57,12	-	100,00
Силистра	70	-	-	24,59	-	-

Източник: НСИ, 2012 г.

Най-добре обслужена е територията на СЦР, където гъстотата на изградената жп мрежа е над 40 км/1000 кв. км, но тя е по-ниска от средната гъстота за районите в ЕС 25 – 50 км/1000 кв. км. ж.п система на СЦР е свързана с тази на съседна Румъния през моста на р. Дунав.

Воден транспорт

Карта III- 9: Пристанища за обществен транспорт с национално значение

Източник: ИА „Морска администрация” - Русе

Северната граница на СЦР е река Дунав – единственият вътрешен воден път в страната. На територията на района функционират няколко пристанища с национално значение: Русе, Свищов, Тутракан и Силистра. В СЦР има и пристанища с регионално значение: „Русе - безмитна зона”, „Дубъл Ве Ко” – Русе, „Русе – нефтоналивен терминал Арбис”, „Порт Булмаркет – Русе”, „Дунавски драгажен флот”, „Свилоза“ АД, ТЕЦ „Свилоза”, „Силистра – Поларис 8”, „Силистра – Лесил”, „Ийст Пойнт” – Силистра. В СЦР има и две пристанища със специално предназначение: пристанище Агенция „Проучване и поддържане на река Дунав” (АППРД), което се използва за местодомуване и ремонт на кораби за осигуряване на навигационна обстановка и за поддържане на плавателния път по р. Дунав, и пристанище „Русенска корабостроителница”, което се използва за строителство и ремонт на кораби. По

реката са развити яхтени и рибарски пристанища, които имат общинско или локално значение и се използват за стопански и спортен риболов и отдих.

Таблица III- 21. Характеристики на дунавските пристанища в СЦР към 31.12.2011 г.

Пристанище/ Терминал	Обща площ на пристанище то	Корабни места	Обща дълж. на корабните места	Максимална дълбоч. пред корабните места	Открита складова площ	Закрита складова площ
	кв. м	брой	м	М	кв. м	кв. м
Русе Изток	803 000	14	1492	2,6	180 500	15 800
Русе център	59 329	10	1490	2,6	0	2 827
Русе Запад	118 396	11	1310	2,5	28 700	8 900
Силистра	16 320	3	470	2,6	0	0
Тутракан	4 323	2	110	2,0	3 500	0
Свищов	317 830	8	857	2,5	45 000	6 100
Фериб. терм. Силистра	65183	1	30	1,9	0	0

Източник: МТИТС, ИА „Пристанищна администрация“, 2012 г.

Съществуват благоприятни възможности за развитие на пътническия речен транспорт по р. Дунав между България, Румъния и страните от Западна Европа. На този етап по р. Дунав се извършват значителни по размери и ежегодно увеличаващи се круизни плавания, като по-голямата част от тях пристават в пристанище Русе. Пристанищна инфраструктура в СЦР разполага с по-голям капацитет от обема на обработваните в нея товари. Териториите в близост до пристанищата са подходящи за развитие на икономически зони, с възможности за транспортиране на големи обеми генерални и насипни товари – стоки и/или суровини за производството им.

Въздушен транспорт

На територията на СЦР има две летища: летище Горна Оряховица -на 4 км от гр. Горна Оряховица и на 12 км от гр. Велико Търново и летище Русе до с. Щръклево, на 17 км от гр. Русе. Летище Горна Оряховица има водеща роля за развитието на региона в социално и икономическо отношение. То се явява основен пункт за износ на бързо развалящи се селскостопански продукти от Северна България за ЕС, ОНД и страните от Близкия и Далечния Изток, както и Африка. Летище Русе практически не функционира от 2000 г. По информация от МТИТС към края на 2011 г. за летище Русе са проведени общо две процедури за отдаване на концесия. И двете са прекратени поради липса на интерес.

III.3.2. Енергийни мрежи, ВЕИ и енергийна ефективност

Промените в енергийния баланс на страната през периода 2007 – 2010 г. са дадени в табл. III- 22. В страната и СЦР се използват всички видове енергия, като основни са доставката на електрическа енергия, природен газ и твърди горива за населението, основно дърва за горене.

Таблица III- 22. Динамика на потреблението на енергия в България, хил. т нефтен еквивалент

Показатели	2007, хил. т	2010, хил. т	Ръст, %
Брутно вътрешно потребление	20163	17829	88,42
Въглища	7642	6828	89,35
Природен газ	3010	2300	76,41
Нефт	7121	6095	85,59

Нефтопродукти
ВЕИ и отпадъци
Електроенергия
Ядрена енергия
Други

-2175	-2084	95,82
675	917	135,85
286	495	173,08
3728	3849	103,25
261	155	59,39

Източник: НСИ, Енергиен баланс, 2012 г.

Наблюдава се намаление на brutното вътрешно потребление на енергия с 11,58 %. Особено силно е намалено потреблението на екологично чистото гориво – природен газ с 23,59 % и се отбелязва увеличение на потреблението на възобновяеми видове горива /ВЕИ/ и горива от отпадъци с 35,85 %.

Таблица III- 23. Дял на ВЕИ в brutното вътрешно потребление в България, %

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Дял на ВЕИ, %	9,5%	9,6%	9,3%	9,8%	11,9%	13,8%

Източник: НСИ, 2012 г.

Електро енергийна инфраструктура

Енергийната инфраструктура на СЦР е добре развита. Всички населени места са електроснабдени и практически не съществуват проблеми за мрежите на електроразпределението, но има проблеми с доставката на електроенергия. Електроенергийната система е добре оразмерена да поеме по-голямо натоварване, което може да стимулира бъдещо икономическо развитие и трансгранично сътрудничество, но електроразпределителната мрежа се нуждае от доизграждане и реконструкция.

Основен източник на електроенергия за СЦР се явява общата електроенергийна мрежа на страната посредством районни ел.подстанции 110/20 кV, разположени предимно в градовете и центрове на общини с най-големи съсредоточия на товари. Населените места се захранват от въздушни изводи 20 кв, като всички са електрифицирани.

Газопреносна и газоснабдителна мрежа

През територията на района преминава Северният клон на националната газопроводна система в страната. Газопреносната мрежа в СЦР разполага с големи мощности, които не са натоварени поради изоставането на битовата газификация и ниската консумация на природен газ. Въпреки че относителният дял на газифицираните домакинства е един от най-високите за Крайдунавската зона, газоразпределителната мрежа е недостатъчно развита и се нуждае от доизграждане.

Възобновяеми източници на енергия

Изследванията по въпроса за енергийния потенциал на вятъра показват, че в СЦР съществуват възможности за развитието на ветроенергетиката в територии, разположени по южната граница на района, преминаваща по билото на Стара планина.

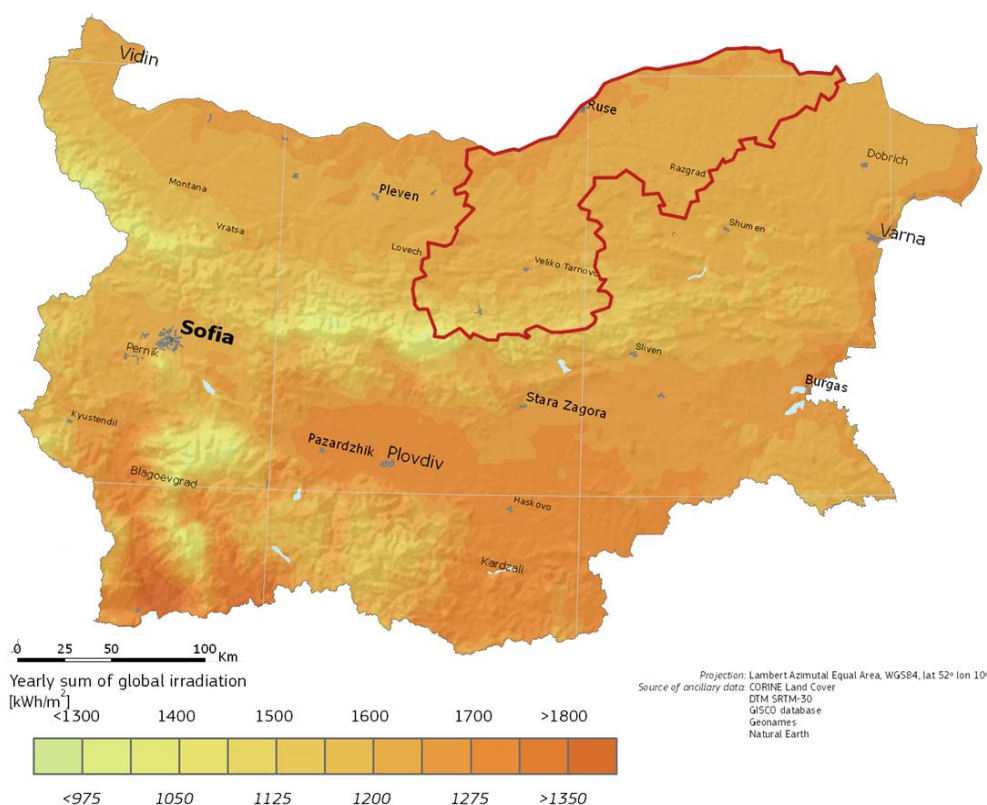
Карта III- 10. Ветроенергиен потенциал – средна скорост на вятъра

Източник: Агенцията за устойчиво енергийно развитие

Слънчевата енергия също може да се използва за ефективно производство на електричество. В зависимост от часовете на слънцегреене и годишната радиация България условно се разделя на три зони по отношение на използването на слънчевата енергия. Основните потребители на слънчева енергия у нас са системи за топла вода в жилищни, обществени и стопански обекти. Част от територията на СЦР също попада в зона, където съществуват природни условия за използване на слънчевата енергия за производство на електрическа енергия.

Карта III- 11. Абсолютна слънчева радиация и слънчев потенциал за производство на електроенергия, 2011 г.

Източник: ЕК, Съвместен изследователски център

По-широкото използване и навлизане на възобновяемите източници в Северния централен район следва да бъде една от основните цели, свързани с постигането на устойчиво развитие на района. Два големи фотоволтаични парка са разположени в близост до Самоводене и Златарица (област Велико Търново), като те са съответно с мощност 21 и 25 MW. Край с. Полковник Ламбриново (област Силистра) е изградена фотоволтаичната централа с мощност от 80 MW. Предстои и изграждането и на първия ветроенергиен парк в Русенска област с обща мощност 39 MW, който ще бъде разположен до с. Обретеник (община Борово).

Исклучителен потенциал от гледна точка на ресурса за производство на електроенергия от ВЕИ представлява течението на река Дунав. Въпреки мащабните планове за развитие на хидроенергиен възел в близост до Свищов, до момента този проект не е намерил своята реализация. Развитието на този вид добив на енергия в СЦР е изключителна възможност, която следва да бъде внимателно разгледана.

Предизвикателство пред страната е въвеждането на био-горивата в транспорта и достигане на 10 % дял от общото количество на горивата за транспорта през 2020 г. България има добър потенциал за производство на био-етанол и био-дизел от земеделска продукция. Основните енергийни култури, използвани като суровина за производство на био-етанол са захарното цвекло, пшеницата и царевичата. В СЦР има благоприятни условия за отглеждане на пшеница и царевича, както и за основните енергийни култури, използвани като суровина за производство на био-дизел – рапица и слънчоглед.

Енергийна ефективност на региона

Общото ниво на енергийната ефективност в района е незадоволително, (виж табл. III-24.)

Таблица III- 24. Енергийна интензивност на икономиката (в т н.е. за 1000 евро БВП (2000 = 100))

Година	Енергийна интензивност
2005	1,100
2006	1,066
2007	0,972
2008	0,903
2009	0,840
2010	0,855

Източник: НСИ, 2012 г.

Анализът на енергийната интензивност на икономиката показва постепенното намаляване на дела на енергията в произведената продукция, в случая в БВП. Следва да се отбележи, че в СЦР се използват значително количества дърва за огрев и за приготвяне на храна за сметка на други на видове енергия. Това се определя преди всичко на ниското качество на доставяне на електрическа енергия в планинските и полупланинските райони, като се наблюдават периоди до няколко дни без електроенергия в годината. В някои случаи параметрите на

електрическата енергия - напрежение и сила на тока, са твърде ниски. Случва се например, напрежението за битови абонати да пада до 190 волта.

III.3.3. Телекомуникации и широколентов достъп

Състоянието на инфраструктурата

Ниската степен на изграденост на цифровата телефонна мрежа на територията на Северен централен район – 33,9 бр. цифрови телефонни поста/1000 жители към 31.12.2008 г. е сериозна пречка за ползване на съвременни информационни услуги и се отразява неблагоприятно на развитието на бизнеса в него.¹² В момента се наблюдава намаление на броя на фиксираните телефонни постове за сметка на мобилните такива.

Осигурен е достъпът до Интернет в големите и в по-малките градски центрове на района. Проблеми съществуват в селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е твърде ниска и е необходимо изграждането на публични места за достъп до мрежата. Това води до задълбочаване на териториалните различия в използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и се отразява на регионалния икономически растеж и конкурентоспособност. В този контекст насочването на ресурси за развитието на електронните комуникации добива изключителна важност за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги и развитието на информационното общество в Северния централен район.

Карта III- 12. Населени места според наличието или липсата на широколентов интернет и допълнителни показатели

Източник: Национална стратегия за развитие на широколентовия достъп в Р.България 2012 - 2015 г. МТИТС

По отношение на покритието на територията на района с инфраструктура за широколентов достъп до интернет, се наблюдават няколко концентрации на територии в „дигитална сянка”.

¹² Няма по-нови данни, но цифровизацията се заменя от мобилни услуги.

Неосигурени са част от южните планиски и предпланински части на района – землищата на община Елена извън общинския център, южните части на община Велико Търново, източните части на община Трявна, източните части на община Златарица и почти цялата територия на община Стражица, извън общинския център. Концентрация на територии с липса на покритие се наблюдава и в южните части на област Разград – в общините Разград, Самуил и Лозница, както и в голяма част от територията на област Силистра – общините Кайнарджа, Дулово и Силистра, извън общинските центрове и общините Ситово, Главиница и Тутракан – извън общинските центрове, в териториите по поречието на р. Дунав.

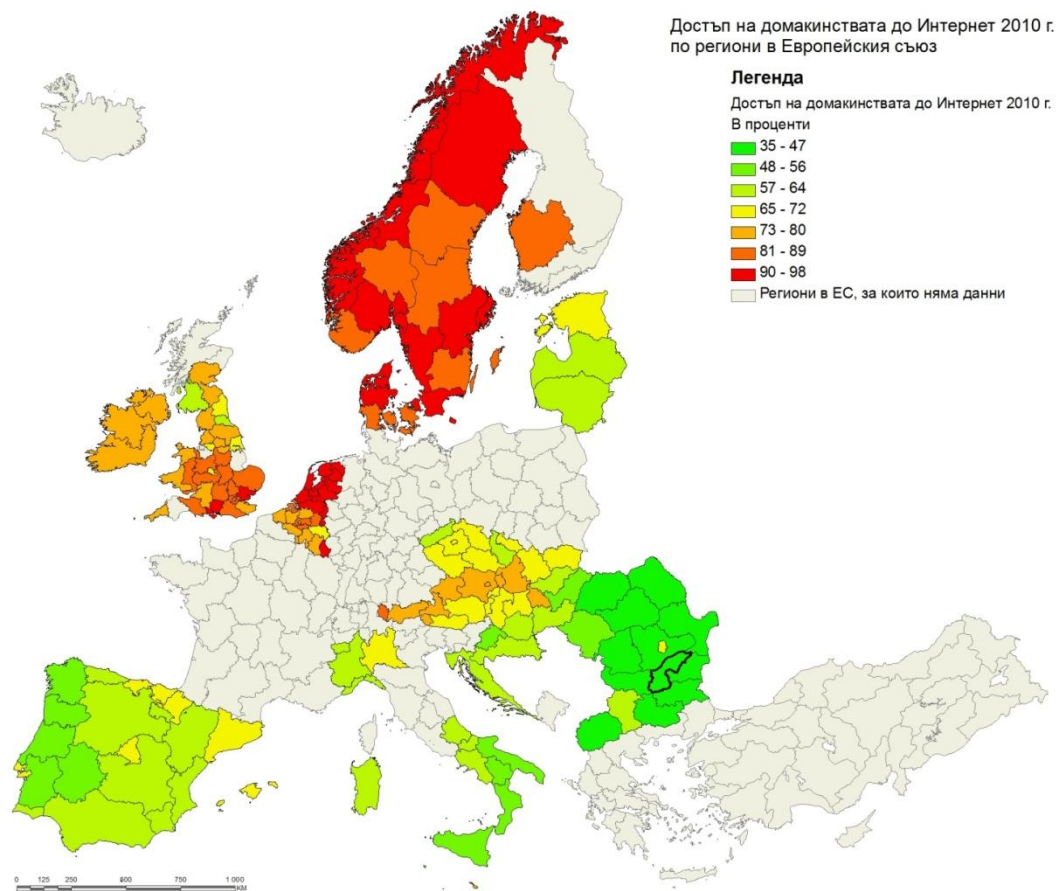
Достъп до и използване на ИКТ услуги

Таблица III- 25. Дял на домакинства с достъп до интернет от общия брой на домакинствата,

Райони	% от домакинствата с достъп до Интернет	
	2010	2011
Северозападен	26	35
Северен централен	30	43
Североизточен	26	36
Югоизточен	33	42
Югозападен	44	57
Южен централен	29	42

Източник: Евростат, 2012 г.

Карта III- 13. Достъп на домакинствата до интернет в ЕС през 2010 г.

Източник: Евростат

През годините между 2008 и 2011 г. в СЦР броят на домакинствата, които имат достъп до интернет, постоянно расте. През 2011 г. техният процент е бил със 74,48% по-висок от този

през 2008 г., като районът изпреварва темпа на увеличени в страната – 65,94 %. По този показател СЦР изостава единствено от ЮЗР, най-вече заради големия брой малки населени места в района. Въпреки положителните тенденции за увеличаване на дела от населението с достъп до интернет, СЦР все още изостава значително от останалата част от ЕС и ЕИО. В Норвегия, Дания, Швеция, Финландия и Холандия повече от 80% от домакинствата имат достъп до интернет.

Едновременно с увеличаване дела на домакинствата с достъп расте и броят на лицата, които са поръчвали / купували стоки по интернет. За периодът между 2007 и 2011 г. техният дял от цялото население на СЦР нараства над четири пъти, достигайки 7.7%, като по този показател районът изостава отново единствено от ЮЗР. За сравнение, нарастването в другите райони остава до около три пъти. Бързото увеличение в дела на хората пазаруващи по интернет, обаче, все още не води до достатъчно широка популярност на услугата, като към 2011 г. все още едва 6.7% от населението на страната я е ползвало.

Таблица III- 26. Лица, които са поръчвали/купували стоки и услуги по интернет за лични цели през последните 12 месеца, %

Район / година	2007	2008	2009	2010	2011
Северозападен	1.6	1.1	2.6	3.3	4.4
Северен централен	1.8	1.4	2.3	3.4	7.7
Североизточен	4.5	2.3	5.7	6.3	7.2
Югоизточен	1.2	1.3	2.7	4.4	3.9
Югозападен	4.2	5.2	9.3	8.2	10.7
Южен централен	1.7	2.0	1.8	2.4	3.2

Източник: НСИ, 2012 г.

Предприятията в България, от друга страна, показват много добра осигуреност с интернет. Почти всички големи предприятия и 96.2% от средните предприятия имат осигурен достъп. Висок е и делът на малките предприятия, които от 70.4% през 2007 г., през 2011 г. вече са 84.7%.

Таблица III- 27. Предприятия с достъп до интернет (общо за България), %

	2007	2008	2009	2010	2011
Общо	74.9	83.5	83.9	85.1	86.9
По големина на предприятието:					
от 10 до 49 заети	70.4	80.5	80.7	82.5	84.7
50 - 249 заети	92.3	94.9	94.5	96.3	96.2
250 + заети	97.7	97.4	98.6	98.8	99.7

Източник: НСИ, 2012 г.

III.3.4. ВиК инфраструктура

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

По степен на изграденост на водоснабдителна мрежа СЦР е на едно от първите места в страната, тъй като делът на водоснабденото население е 99,7 %, при среден показател за страната 99,1 % (по данни на НСИ за 2010 г.). Основните проблеми по отношение водоснабдеността на населението са в планинските и предпланински общини на района –

Габрово, Трявна, Дряново, Севлиево, Златарица и най-вече Елена, където 5,4% от населението не е водоснабдено. Пречистване на питейните води се прилага само в областите Велико Търново и Габрово, докато в областите Разград, Русе и Силистра, където питейната вода се добива от помпени станции с дълбоки сондажи, водата няма нужда от пречистване и само се третира с хлор.

Таблица III- 28: Осигуреност на населението с обществено водоснабдяване

	Обществено водоснабдяване 2007	Население на режим на водоснабдяване 2007	Обществено водоснабдяване 2010	Население на режим на водоснабдяване 2010
Общо за страната	99.0	6.3	99.1	1.0
СЦР	99.2	4.2	99.7	3.9
Велико Търново	99.6	1.3	99.6	1.0
Габрово	98.1	27.0	98.4	25.5
Разград	97.3	0.0	100.0	0.0
Русе	100.0	0.0	100.0	0.0
Силистра	100.0	0.0	100.0	0.0

Източник: НСИ

Като сериозен проблем се очертава изключително големият дял от населението с режим на водоснабдяването в област Габрово - 25.5% през 2010 г. След като през 2007 г. СЦР е бил с вторият най-малък дял от населението на режим на водоснабдяване, през 2010 г. районът има най-голям дял население на режим - 3.9%, като почти изцяло този процент се дължи на област Габрово в съвсем малка степен - 1% от населението на област Велико Търново. Доставената питейна вода за задоволяване нуждите на селското стопанство, производствения и битовия сектори в СЦР през 2010 г. е 39 944 хил.куб.м., което е едва 39,1 % от постъпилата във водопроводната мрежа вода. Висок е делът на загубите на вода - 60,9 % за СЦР, като стойността на показателя е приблизително колкото средната стойност за страната. Най-сериозен е проблемът със загубите по преносната мрежа в областите Велико Търново (69.7% загуби) и Разград (66.9%) и сравнително по-ограничен в Русе, където загубите през 2010 г. са били 42.3%.

Таблица III- 29. Доставена вода от общественото водоснабдяване (ВиК) през 2010 г (Хил. куб. м)

	Постъпила вода във водопроводната мрежа	Доставена вода	Доставена вода по икономически дейности			Дял на загубите на вода (%)
			Селско стопанство	Индустрия	Битов сектор	
Общо за страната	943375	371405	2605	57238	311561	60.6
СЦР	102219	39944	436	5137	34371	60.9
Велико Търново	41124	12462	85	1277	11100	69.7
Габрово	14191	5594	60	947	4587	60.6
Разград	15695	5201	98	259	4844	66.9
Русе	21166	12222	67	2453	9702	42.3
Силистра	10043	4464	126	201	4138	55.5

Източник: НСИ

Има относително висок дял доставена вода за селското стопанство (в област Силистра са доставени 126 хил. куб. м.) Индустрията е сериозен консуматор в област Русе (2453 хил. куб. м). Консумацията на вода на човек от населението през 2010 г. е под средната за страната (117 л/ч/ден срещу 135 л/ч/ден за страната). Потреблението на питейна вода в СЦР е относително ниско, но количеството добита вода е почти двойно по-голямо в сравнение с други страни, което показва неефективно използване и разхищение на ресурсите от питейна вода, дължащо се до голяма степен на амортизацията на водопреносната мрежа, която на места се нуждае от цялостна подмяна. Най-голямо потребление на вода има в областите Велико Търново и Русе, съответно 125 л/ч/ден и 136 л/ч/ден. Най-малка консумация на вода има в областите Силистра и Разград, съответно 96 л/ч/ден и 86 л/ч/ден.

Канализационна мрежа

По данни на НСИ, през 2010 г. само 61,2 % от населението е обхванато от канализационните мрежи и по този показател районът е на предпоследно място в страната. Средният дял на населението, обслужено с канализационна мрежа в България е 70,6 %. Вътрешно-регионалните различия също са значителни, като в област Габрово 83,4 % от населението е свързано към обществена канализация, а в областите Разград и Силистра, това са съответно едва 40,8 % и 45,9% от жителите. Неизградеността на канализационни мрежи в района е причина за заустване на отпадъчните води директно в реки и дерета или отвеждане в септични ями. Това е характерно за почти всички села в района и дори за някои от градовете.

Таблица III- 30. Осигуреност на населението с обществена канализация

	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	69.7	70.0	70.4	70.6
Северен централен	60.2	60.5	60.8	61.2
Велико Търново	61.5	62.0	62.5	62.8
Габрово	81.5	81.5	81.7	83.4
Разград	40.7	40.7	40.8	40.8
Русе	65.5	65.9	66.3	66.6
Силистра	45.8	45.8	45.9	45.9

Източник: НСИ

III. 4. ОПАЗВАНЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

III.4.1. Състояние на компонентите на околната среда

Качество на атмосферния въздух

На територията на СЦР ежедневно се контролират концентрациите на основните показатели, съгласно закона за чистотата на атмосферния въздух: общ прах, фини прахови частици (ФПЧ10, ФПЧ2.5), серен диоксид, азотен диоксид/азотни оксиди, въглероден оксид, озон, бензин, олово, кадмий, никел, арсен, полициклични ароматни въглеводороди (ПАВ). Допълнително се контролират специфичните показатели: фенол, амоняк, аерозоли на сярна киселина, толуол, ксилол, стирол, серовъглерод, сероводород, метан и неметанови въглеводороди, както и някои други специфични замърсители. В Русе и Свищов са изградени публични информационни табла за предоставяне на информация на обществеността в реално време относно качеството на атмосферния въздух.

По данни на Изпълнителната агенция за околна среда са определени 41 района, за които е необходимо да се изготвят общински програми за намаляване нивата на замърсителите поради определени превишения на установените норми за КАВ. В СЦР са категоризирани 6 района – Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов, Севлиево, Силистра и Русе. Всички райони са изготвили своите програми, а причините за изискването им са надвишаване на пределно допустимите концентрации на изброените по-долу замърсители:

Таблица III- 31. Програми за намаляване на нивата на замърсители в СЦР

РОУКАВ	ОБЩИНА	ЗАМЪРСИТЕЛИ	Изготвен документ
Русе	Община Русе	PM ₁₀	Програма 2010-2013 г.
Силистра	Община Силистра	прах, H ₂ S, SO ₂ , фенол	План за действие до 2010 г.
Горна Оряховица	Община Горна Оряховица	PM ₁₀	Програма 2011-2014 г.
	Община Лясковец		-
Свищов	Община Свищов	SO ₂ , NO ₂ , NH ₃	Програма до 2015 г.
Велико Търново	Община Велико Търново	PM ₁₀	Програма 2011-2014 г.
Севлиево	Община Севлиево	прах, H ₂ S	Програма до 2010 г.

Източник: РИОСВ Велико Търново, РИОСВ Русе

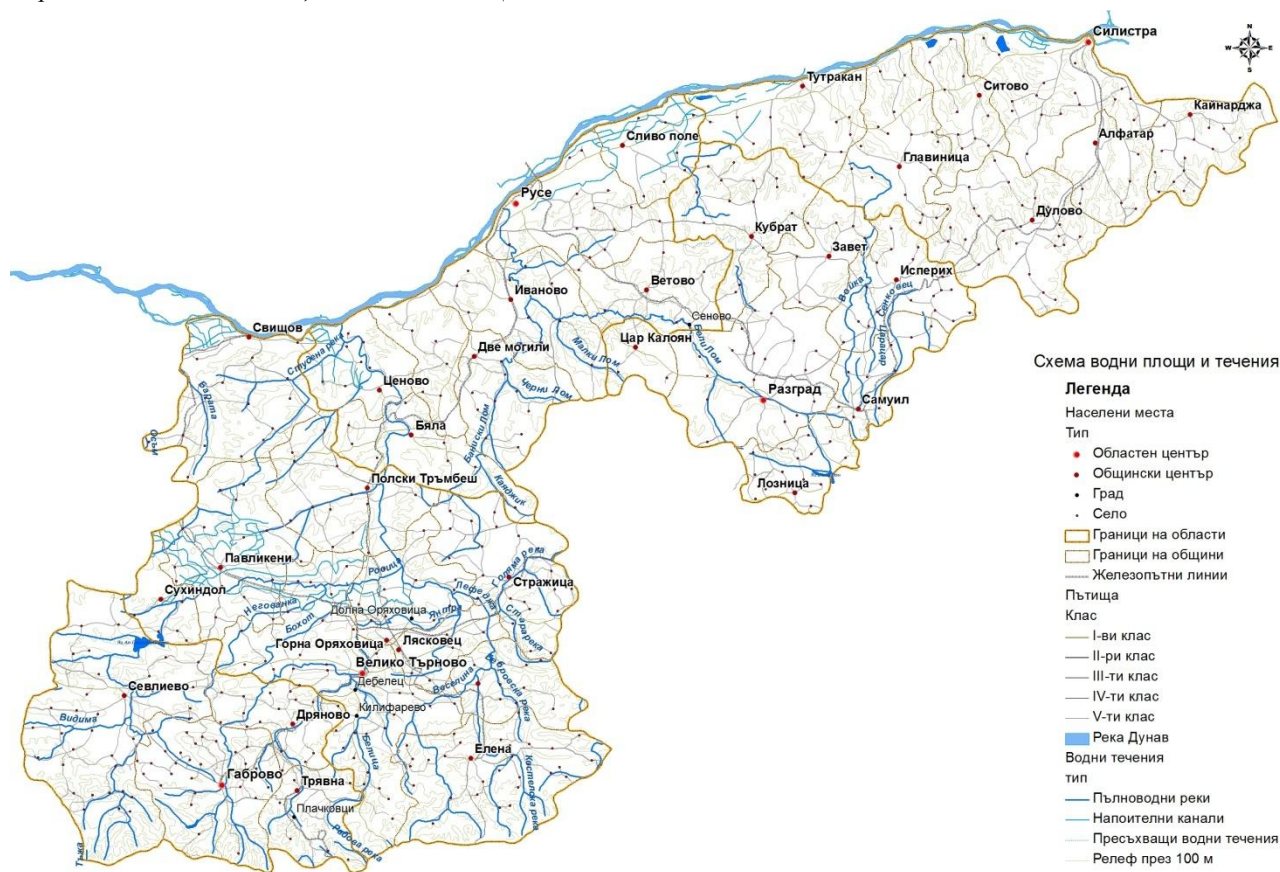
Общата тенденция е на подобряване качеството на атмосферния въздух, като основното изключение е по показател прах. Основните източници на замърсяване на атмосферния въздух в района са промишлеността, автомобилния транспорт и битовото отопление на твърдо гориво, като последното е причина за надвишаване на нормите в есенно-зимния период. Причините за наднормено замърсяване с прах са и остарелия автомобилен парк и лошата поддръжка на пътните настилки. Въздействието на промишлеността и селското стопанство е незначително и с локален териториален обхват. В Област Велико Търново повечето предприятия нямат необходимите пречиствателни съоръжения. В Област Габрово към всички производства в “Идеал Стандарт Видима”АД работят ефективно пречиствателни

съоръжения. В Област Разград като замърсители на въздуха са посочени и неорганизираните депа за битови отпадъци в селата. В градовете Севлиево, Разград и Велико Търново има газификация, което допринася за намаляване на емисиите вредни вещества в атмосферата. Напредва газификацията на гр. Кубрат, гр. Исперих и гр. Габрово.

Води

Водите в СЦР са представени както от повърхностно течащи, така и от подпочвени водоизточници. С най-голямо значение за населението и стопанството на СЦР са водите на реките Дунав, Янтра, Росица, Видима, Дряновска река, Златаришка река, Стара река, Леферджа, Голяма река, Негованка, Осъм, Русенски Лом, Царацар Река, Суха. Те се използват за напояване и за питейна вода. С най-голямо значение са водите на река Дунав, използвани за транспорт, риболов и напояване.

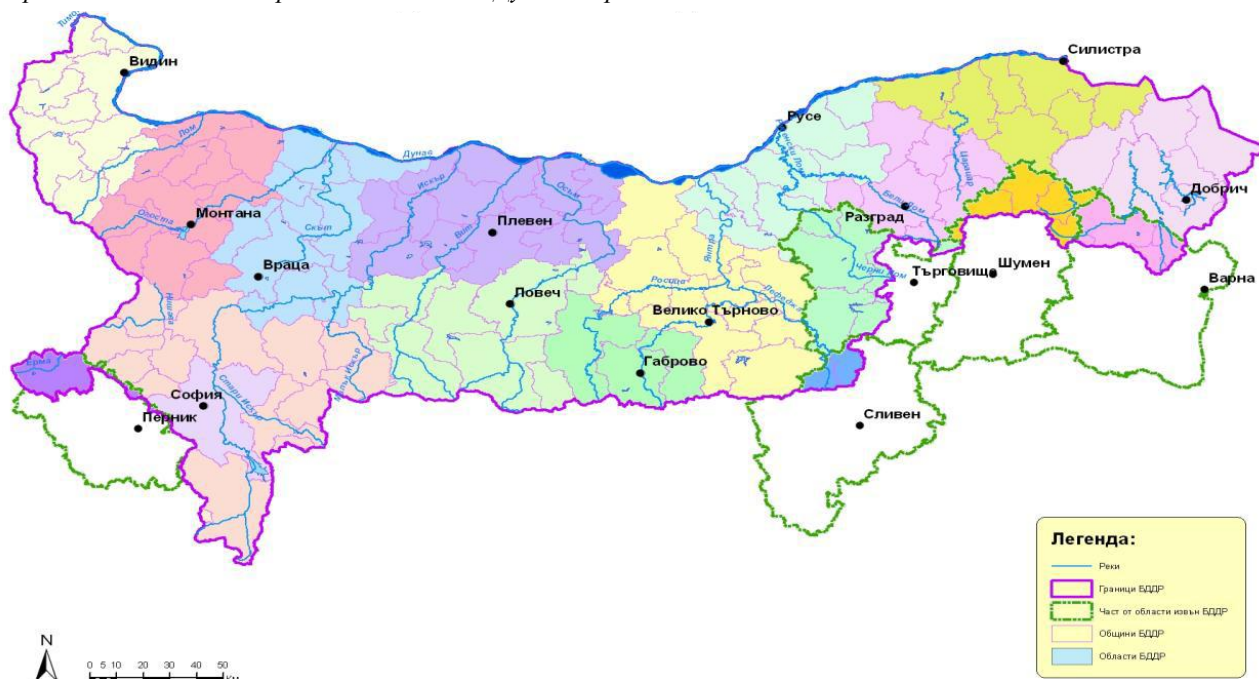
Карта III- 14. Водни площи и течения в СЦР, 2011 г.

Източници: МРРБ, Басейнова дирекция Дунавски район

Водите на СЦР попадат в територията на Дунавския речен басейн. Водосборната площ на СЦР възлиза приблизително на 20488 кв.км. или това са 43,4% от общата водосборна площ на Дунавски район за басейново управление.

Карта III- 15. Административно делене на Дунавски речен басейн

Идентифицирани са четири значими проблема в управлението на водите, под влияние на антропогенното въздействие, а именно:

- Замърсявания от органични вещества
- Замърсявания от биогенни вещества
- Замърсявания от опасни вещества
- Хидроморфоложки изменения

Поречието на р. Дунав попада в трета категория за качество на повърхностно течащи води. Категориите са определени със Заповед № РД - 272/03.05.2001 г. на министъра на околната среда и водите. Към I-ва категория се отнасят води, предназначени за питейно-битови източници, за хранително-вкусовата промишленост и други производства, които изискват води с питейни качества, за къпане, плувни съоръжения и т.н.; към II-ра категория – води с многоцелево приложение – за рибовъдство и аквакултура, за водни спортове и рекреация, за културни и декоративни нужди, за водопой на добитък и други промишлени цели и към III-та – води, чието използване е допустимо само за напояване и промишлени нужди, след необходимата за това преработка. Недопустимо е използването им за питейно-битови нужди.

Поречие на р. Янтра

Повърхностни води

Река Янтра има тридесет притока с дължина над 10 км. По големи от тях са: р.Росица дълга 164 км. и водосборна площ 2 265 кв.км., р.Стара река (р.Лефеджа) - 92 км. с площ 2 424 кв.км., р.Джюлюница - 85 км. с площ 892 кв.км. и др. В поречието на р. Янтра, съгласно изготвената риск оценка на повърхностните водни тела, има дванадесет тела в лошо

екологично състояние, четири от тях са разположени на р. Янтра, а останалите на нейните притоци: р. Росица, р. Негованка, р. Бохът, р. Магър, р. Биюк дере и р. Дряновска.

Проблемите, водещи до недоброто им състояние са в резултат на органични замърсители, опасни вещества и замърсяване с нитрати и са предизвикани от зауствания на пречиствателни станции за отпадъчни води, отпадъчни води от селищни канализации без пречистване, индустриални предприятия, селскостопански дейности.

Според категоризацията за качество на течащи повърхностни води поречието на р. Янтра попада в I-ва, II-ра и III-та категории. Към първа категория се отнасят: извори на р. Янтра-кв. Ябълка; извори р. Дряновска-р. Дряновска, първо населено място; извори р. Леферджа-р. Леферджа, първо населено място; извори р. Росица-р. Росица, първо населено място. В първа категория попадат и водите на яз. „Христо Смирненски”. Към втора категория се отнасят: р. Янтра, след кв. Ябълка-р. Янтра, гр. Габрово; р. Янтра, след вливане р. Дряновска-р. Янтра, до Долна Оряховица; р. Дряновска, след първо населено място-р. Дряновска, вливане в р. Янтра; р. Росица, след първо населено място-р. Росица, вливане в р. Янтра. С втора категория са определени водите на язовири „Ал. Стамболийски”, ”Йовковци” и „Ястребино”. Към трета категория се отнасят: р. Янтра, след Габрово-р. Янтра, вливане в р. Дряновска; р. Янтра, след Долна Оряховица-р. Янтра, вливане в р. Дунав.

Подземни води

Във водосбора на река Янтра, въз основа на извършената риск оценка, има 2 подземни водни тела с лош статус. Такива са алувиалните води на река Янтра и междуречния масив между река Янтра и река Осъм. Проблемите са биогенни замърсявания - повишено съдържание на нитрати, манган.

Поречие на р. Русенски Лом и Добруджански реки

Повърхностни води

Река Русенски Лом извира от сравнително ниската, равнинна част на Дунавската равнина, тече в северна посока и се влива в река Дунав. Образува се от сливането на Бели с Черни Лом. Река Бели Лом води началото си южно от гр.Разград, а р.Черни Лом- югоизточно от гр.Попово. За условно начало на р.Русенски Лом е приет Бели Лом. Двата главни клона - Черни и Бели Лом, имат дължина до сливането си съответно 130 и 140 км с водосборни области 1549 км² и 1276 км². Поречието на Дунавските Добруджански реки се намират в източната част на Дунавския район за басейново управление. Реките с по-голямо значение от поречието на Добруджанските реки са Царацар и притоците р.Карапанча, р.Война и р.Чайрлък, река Суха.

В поречието на р. Русенски Лом и Добруджански реки, съгласно изготвената риск оценка на повърхностните водни тела, има шест тела в лошо екологично състояние, разположени в средното и долно течение на р. Русенски Лом.

Проблемите, водещи до недоброто им състояние са в резултат на органични замърсители, опасни вещества и замърсяване с нитрати, вследствие на заустване на битово-фекални и промишлени непречистени отпадъчни води.

Според категоризацията за качество на течащи повърхностни води поречието на р. Русенски Лом попада в I-ва, II-ра категории. Към първа категория се отнасят водите с начало и край, както следва: р. Русенски Лом, извори-р. Русенски Лом, първо населено място. Към втора категория – р. Русенски Лом след първо населено място-р. Русенски Лом, вливане в р. Дунав. Към втора категория се отнасят и водите на яз. „Бели Лом”.

Подземни води

Въз основа оценка на риска е идентифицирано едно подземно водно тяло в риск, намиращо се в Бръшлянската низина. Проблемите са биогенни замърсявания - повишено съдържание на нитрати, манган и свръх водочерпене.

За периода 2006-2010 г. се наблюдава тенденция към намаляване водоползването в района, като за последната 2010 г. то е 103,78 млн.куб.м вода. Изключение, в разглеждания период, прави 2008 г., когато са били използвани 131,99 млн.куб.м вода. Най-големи потребители на вода в Северен централен район са индустрията и домакинствата, при които се запазва тенденцията на намаляване, но остават водещи във водоползването. В териториален аспект най-големият потребител на вода в района е област Велико Търново, а най-малко вода се консумира в област Разград. Съпоставено с общото потребление на вода за цялата страна дялът на Северен централен район за 2010 г. е 2,15 %. Това е районът с най-малък дял в потреблението на вода.

За периода 2006-2010 г. се наблюдава обща тенденция на увеличение на обществено водоснабденото население в Северен централен район. В процентно отношение цифрите варират от 99,2 % през 2006 г. до 99,7 % през 2010 г. Особено впечатление прави фактът, че за годините 2006-2010 г. населението на областите Русе и Силистра е на сто процента водоснабдено. През 2010 г. на сто процента вече е водоснабдено и населението на област Разград. Няма съществена промяна при водоснабдяването на населението в области Велико Търново и Габрово. 99,7 % водоснабдено население за целия район през 2010 г. се дължи на увеличението в област Разград – 100%.

Почви

На територията на Северен централен район се прилага система на три нива за мониторинг на почвите в областите. На първо ниво се извършва широко мащабен мониторинг, на второ се наблюдават мрежите на вкисляване и засоляване, на трето ниво се определят локалните замърсители от земеделски източници. Целта на тази система на наблюдение е да се обхванат по-големи територии от почвеното многообразие на територията на страната. За целите на наблюдението се определят пунктове за съответната територия. Общо за района броят на тези пунктове е 31, намиращи се на територията на Области Русе, Разград и Силистра. Районът се характеризира със силно развитие на почвената ерозия, поради насечения релеф. Изключение прави територията на община Горна Оряховица, която съгласно ерозионната карта на България е категоризирана като район с неерозирани почви. Процесът на почвена ерозия може да бъде спрял чрез противоерозионни сеитбообръщения, засаждане на трайни насаждения и залесявания.

Като цяло в СЦР за планиране няма регистрирано замърсяване на почвите. Северен централен район попада в следните почвени зони: **Севернобългарска лесостепна почвена зона** - обхваща Дунавската равнина и Предбалкана /до 600-700 м н.в./; и **Планинска почвена зона** - обхваща планинските районите /над 700-800 м.н.в./, покрити с широколистни и иглолистни гори, както и обширни пасища и ливади с различни вариации на планинския климат.

През последните години все по-вече се засилва тенденцията за намаляване замърсяването на земите и почвите. Ограниченото ползване на пестициди и торове в земеделието, програмите за екологично земеделие и животновъдство, въведения контрол за ограничаване на емисионното замърсяване по отношение на въздуха, водите и управлението на отпадъците, технологичното обновление в производствените процеси и дейности водят до намаляване деградацията на земите и почвите. Ерозионните процеси в Дунавската равнина непрекъснато увеличават своя интензитет, като причиняват значителни вреди на инженерни съоръжения и селското стопанство. Най-силно засегнат от ровинна ерозия е Дунавският бряг. Проявления има и ветровата ерозия, поради равниния и открит релеф и периодично силните ветрове. Създадени са полезащитни горски пояси с цел предотвратяване на ветровата ерозия и равномерно разпределение на снежната покривка в междуклетъчните пространства. По този начин те изпълняват и влагозадържащи функции. Полезащитните горски пояси изискват поддръжка. Прилагането на добрите земеделски практики, правилното залесяване и обработки са гаранция за предотвратяването на ветрова и водна ерозия на почвата. На територията на района са разположени множество складове на негодни за употреба пестициди – Б-Б кубове, централни общински складове и др. Те представляват непрекъсната потенциална заплаха за замърсяване на почвите и подземните води.

Шум

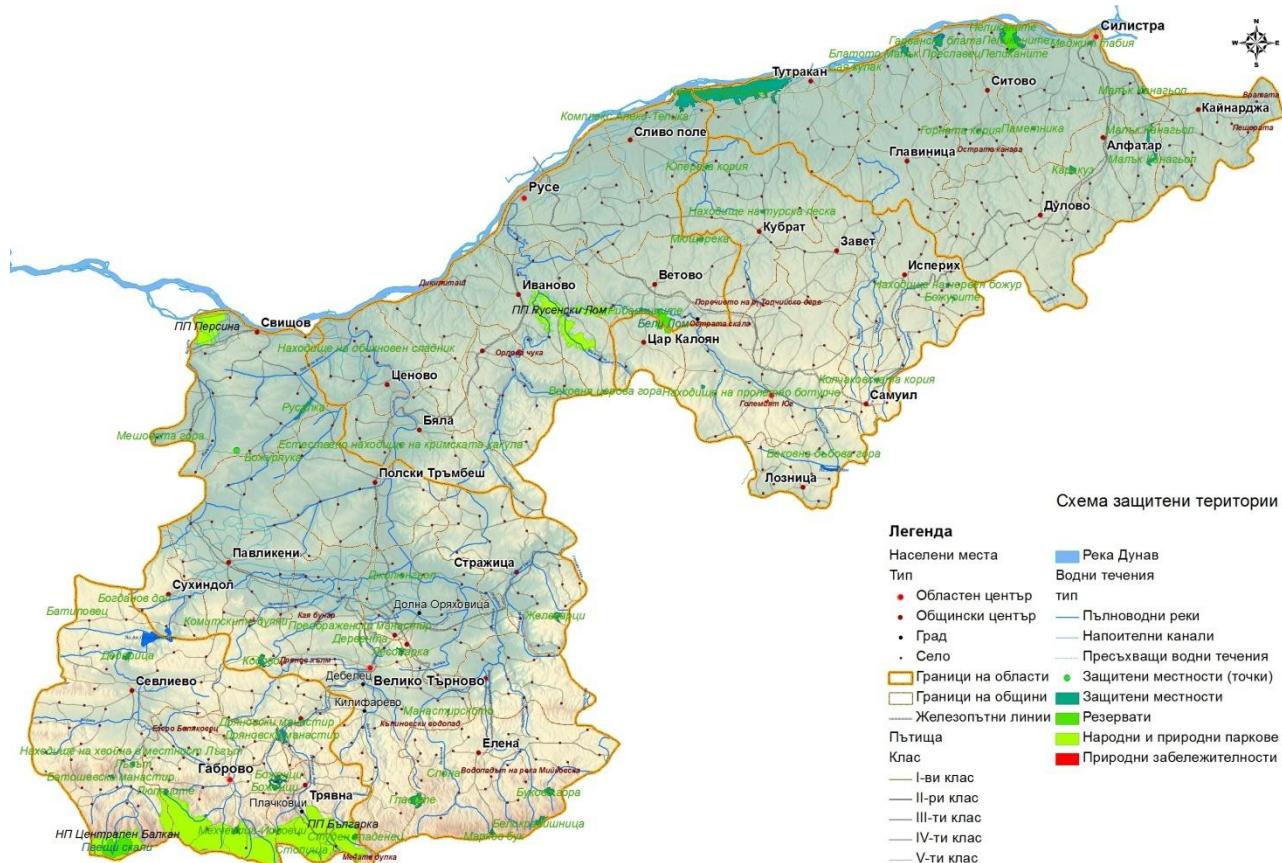
В СЦР шумът е проблем най-вече в градовете. Неблагоприятната акустична обстановка в градовете, край оживени пътища се формира от нарастващия трафик на МПС, неудачните градоустройствени решения, липса на шумозащитни екрани, недостатъчната пропускателна способност на използваната транспортна мрежа. Много рядко причина за наднормени нива на шум са промишлените предприятия. РИОСВ Русе за 2011 г. констатира, че проверените промишлени обекти с изключение на „Арда-Русе“ ООД и „Подстанция Център“, към „Е.ОН България Мрежи“ АД, не са превишавали граничните нива на шум, съгласно Наредба 6/2006г. Анализът на РИОСВ – Велико Търново на направените измервания както през 2010, така и през 2011 показва, че като цяло няма системни нарушения в нормативната база свързана с промишлени предприятия източници на шум. „ИДЕАЛ СТАНДАРТ – ВИДИМА“ АД, на което е дадено предписание през 2011 г., е предприело съответните действия по неговото изпълнение.

В област Велико Търново наблюдаваните пунктове за измерване на нивото на шума след 2007 г. са 48, от които 18 в гр. Велико Търново, 15 в гр. Горна Оряховица и 15 в гр. Свищов. Отчетените данни показват, че в болшинството от наблюдаваните пунктове измереното ниво на шума надхвърля допустимите хигиенни норми от 55- 60 децибела. В гр. Габрово се наблюдават 20 пункта за ниво на шума. Наблюдава се слабо намаляване на шума с изключение на улици с интензивно движение. В гр. Разград нивото на шума се следи в 15 пункта, като в повечето от тях нивата на шума надвишават допустимите норми. В гр. Русе наблюдаваните пунктове за ниво на шума са 30 бр. - наблюдава тенденция на спадане на нивата на шума. В гр. Силистра нивата на шум са се следили в 24 пункта до 2000 г. През март 2012 г. Общинският съвет одобри стратегическата карта на шум за гр. Русе, като единствена агломерация (населено място с над 100 000 жители) в региона на инспекцията. Тази карта съдържа текстова и графична информация за предходна, настояща и очаквана шумова ситуация в Русе. Предстои до 18.07.2013 г. да се разработи и приеме план, съдържащ мерки за намаляване и предотвратяване на шума. Разработването на плана вече е в ход, като е сключен е договор с външна фирма изпълнител.

III.4.2. Биологично разнообразие

В СЦР се намират 94 от 966 *защитени територии* в България към 31.12.2011 г. *Защитените територии* са: част от Национален парк „Централен Балкан“, 3 бр. природни паркове – ПП „Българка“, ПП „Персина“ и ПП „Русенски Лом“, 3 бр. резервати – Р „Бяла Крава“, Р „Пеещи скали“ и Р „Бели Лом“, 3 бр. поддържани резервати - ПР „Сачов чаир“, ПР „Хайдушки чукар“ и ПР „Сребърна“, 21 природни забележителности и 63 защитени местности.

Карта III- 16. Схема на защитените територии, 2012 г.

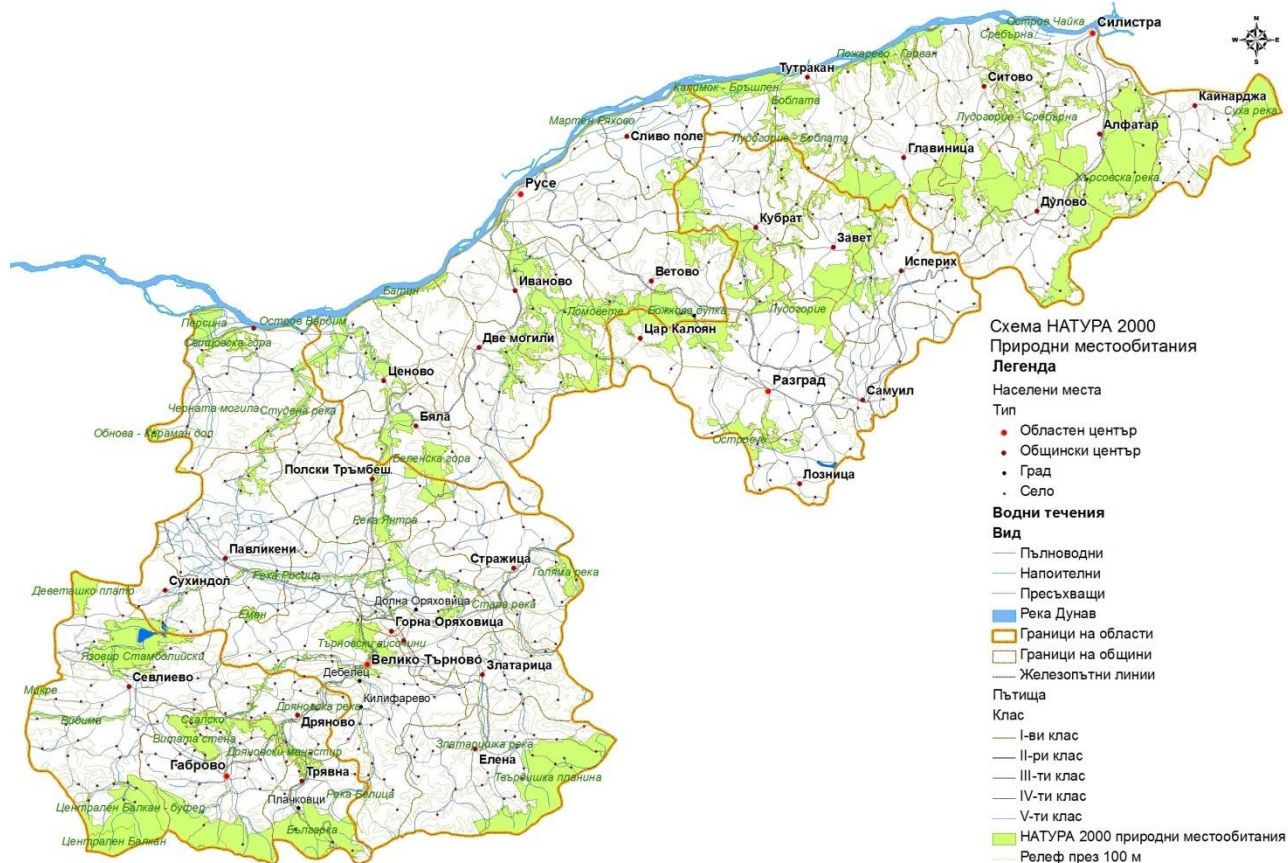

Източник: ИАОС

В съответствие със Закона за биологичното разнообразие в България се изгражда Национална екологична мрежа от защитени зони като част от Общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000. Общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000 не е пречка за провеждане на селскостопански и горскостопански дейности. С изготвянето на Плановете за управление на Защитените зони се дават препоръки и указания за стопанисване, които набелязват и конкретни мерки за обезщетение на собствениците за наложените ограничения.

В СЦР има общо 69 бр. защитени зони по Натура 2000 - 46 бр. зони по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна и 23 бр. зони по Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици. Общата им площ е 274 416 хектара или 18.32% от площта на СЦР и местообитания птици с обща площ 177 246 хектара или 11.84% от площта на СЦР. Те обхващат общо (с отчитане на припокриването) 319 993 ха или 21.37% от площта на СЦР, а разположението им е представено на картите по-долу.

Карта III- 17. Схема НАТУРА 2000, Защитени зони по директивата за местообитанията, 2012 г.

Източник: ИАОС

Карта III- 18. Схема НАТУРА 2000, Защитени зони по директивата за птиците, 2012 г.

Източник: ИАОС

Национален парк „Централен Балкан“ е разположен в сърцето на България, в централните и най-високи части на Стара планина. Тук се опазват саморегулиращи се екосистеми, притежаващи изключително биологично разнообразие, съобщества и местообитания на редки и застрашени видове, исторически паметници със световно значение за науката и културата. Общата площ на парка е 72021.07 хектара. На територията на парка има 9 резервата. Паркът включва части от териториите на 5 административни области – Ловешка, **Габровска**, Старозагорска, Пловдивска и Софийска. Централен Балкан е едно от последните в Европа места с образци на запазена дива природа, която дава убежище на редки и застрашени животни – вълк, златка, видра, дива котка, трицветен ношник, широкоух прилеп, дългокрил прилеп, обикновен сънливец, дива коза, царски орел, ливаден дърдавец, белогуш дрозд. Това е най-важната в света защитена територия за полубеловратата мухоловка, южния белогръб кълвач, бежцайновия ношник, лалугера, планинското сляпо куче, както и място със световна значимост за птиците от алпийския биом.

Природен парк “Персина” обхваща земи в землищата на Никопол, Белене, Свищов, с. Ореш с обща площ 21 762,2 ha. Включва влажните зони “Персински блата”, “Китка”, природна забележителност “Персин-изток” и защитена местност “Кайкуша”.

Природен парк “Българка” е с площ от 21 772 ha букови екосистеми (80,2% от общата му площ е основно бук) и ландшафти в Габровския и Тревненски дял на Стара планина. Тук са регистрирани над 1380 растителни вида, от тях в Червената книга на Р.България фигурират 32 вида в категориите рядък и защитен. Български ендемити - 10 вида и един подвид, от които 3 са локални ендемити. Балканските ендемити установени за сега са 37 вида, а под защита на Закона за биологичното разнообразие - 22 вида. В Конвенцията за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернската конвенция) - 4 вида. Установени са и 14 реликтни вида.

Природен парк “Русенски Лом” е с площ 3,259.8 ha и обхваща поречието на реките Мали, Бели, Черни и Русенски Лом между селата Сваленик, Писанец, Кошов и Иваново (Русенска област).

III.4.3. Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда

Тенденцията на национално ниво е за нарастване на общите разходи за опазване и възстановяване на околната среда до 2008 г. и рязко спадане през 2009 г. Спадът през 2010 г. е незначителен. Детайлната справка за разпределението на разходите за опазване и възстановяване на околната среда на национално ниво за периода 2008-2010 г. е както следва:

Таблица III- 32. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда за периода 2008-2010 г.

Направления	разходи, 2008	разходи, 2009	разходи, 2010
	(Хил. левове)	(Хил. левове)	(Хил. левове)
Общо	1700329	1280563	1273777
За водните ресурси	489831	270881	246233
Специализирани съоръжения	482568	263895	232434
в това число:	0	0	0
Производствени пречиствателни станции	124392	80164	69772
Селищни пречиствателни станции	208247	76960	63096
Интегрирани технологии	7263	6986	13799
За обратно водоснабдяване	91854	86826	62444
За въздуха	407109	209557	144271
Специализирани съоръжения	379420	189802	122347
Интегрирани технологии	27689	19755	21924
За опазване на почвата и подпочвените води	58337	53573	38763
Специализирани съоръжения	58337	53454	38685
Интегрирани технологии			78
За горите	8429	119	9076
За опазване на биологичното разнообразие и защитените територии и обекти	3547	7758	2039
Специализирани съоръжения	3255	1105	2037
Интегрирани технологии	292	1105	2
За ловно- и рибно стопански мероприятия	2735	2642	2969
За отпадъците	580949	540974	677371
Специализирани съоръжения	564374	540091	674083
Интегрирани технологии	16575	883	3288
За шума	155	45	117
Специализирани съоръжения	148	36	92
Интегрирани технологии	7	9	25
За научноизследователска дейност	4601	2852	7488
Просветна, образователна и друга подобна дейност	265	111	1309
За административна дейност	33837	18661	19469
За апаратура за мониторинг и контрол	18680	85422	60918
Оценка на въздействието върху околната среда		156	1310

Източник: НСИ

През 2009 рязко са спаднали разходите за горите, но те се възстановяват през 2010 г. и са по-големи от тези за 2008 г. За 2009 също рязко намаляват разходите за интегрирани технологии за отпадъците, които нарастват през 2010 г., но не в същата степен като 2008 г. За разлика от тези направления разходите за апаратура за мониторинг и контрол нарастват значително през 2009 г. и бележат лек спад през 2010 г.. През 2010 г. значително нарастват и разходите за интегрирани технологии в сферата на водите. Значителен ръст през 2010 г. отбелязват разходите за научно-изследователска и просветна дейности. През 2009 г. започва отчитането на разходите за оценка на въздействието върху околната среда, които значително нарастват през 2010 г. Нов параметър стартира от 2010 – интегрирани технологии в сферата на опазване на почвите и подпочвените води.

В Северен централен район за планиране се правят най-малко разходи за опазване и възстановяване на околната среда в сравнение с останалите райони. Те варират в диапазона

4,22 % през 2006 г. с нарастване до 6,63 % през 2008 г. и спад до 5,04 % през 2010 г. от общите разходи за страната.

Таблица III- 33. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по статистически райони и области (в хил. лв.)

Статистически райони и области	Общо разходи за опазване на околната среда					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Северозападен	78754	76759	123162	139800	176614	226547
Северен централен	38993	43865	70471	112665	68271	64137
Велико Търново	14948	15862	24140	31754	22353	20320
Габрово	2980	2134	4326	5144	3266	4146
Разград	6026	8730	7152	11406	7128	9670
Русе	11491	12310	25404	41979	19995	19210
Силистра	3548	4829	9449	22382	15529	10791
Североизточен	65944	105338	160353	131170	140429	124881
Югоизточен	87692	266360	246696	272228	321296	236407
Югозападен	300097	452788	443604	798058	399731	452944
Южен централен	67840	93434	153136	246408	174222	168861

Източник: НСИ

Най-значителните разходи за опазване на околната среда в района се правят в Областите Велико Търново и Русе, като размера на разходите е сходен. Тенденцията следва общата за страната – нарастване до 2008 г. и след това спад. Най-малки разходи в сферата на околната среда се правят в Област Габрово.

III.4.4. Екологична инфраструктура

Пречистване на води

На територията на СЦР функционират 4 пречиствателни станции за питейна вода: 2 в Община Габрово, 1 в Община Севлиево, 1 частично изградена в Община Елена (ПСПВ “Йовковци”).

Северен централен район е с най-малък дял от населението, свързано към пречиствателни станции за отпадъчни води към 2010 г. – 27,5% при средно за страната 47,6%. В област Габрово дялът е 65%, а в областите Русе и Силистра е нямало свързано население. В област Силистра ПСОВ за нуждите на гр. Дулово е в процес на доизграждане, докато пречиствателната станция в гр. Русе беше въведена в експлоатация едва през месец декември 2011 г. В СЦР към 2012 г. функционират 10 Селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (СПСОВ).

Таблица III- 34. Действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (СПСОВ) по статистически райони и области

Статистически райони/Области	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	59	62	68	73	79
Северозападен	4	4	4	4	5
Северен централен	7	8	8	8	9
Велико Търново	2	3	3	3	3
Габрово	1	1	1	1	2

Разград	4	4	4	4	4
Русе	0	0	0	0	0
Силистра	0	0	0	0	0
Североизточен	18	18	18	18	19
Югоизточен	14	16	17	19	19
Югозападен	13	13	14	16	16
Южен централен	3	3	7	8	11

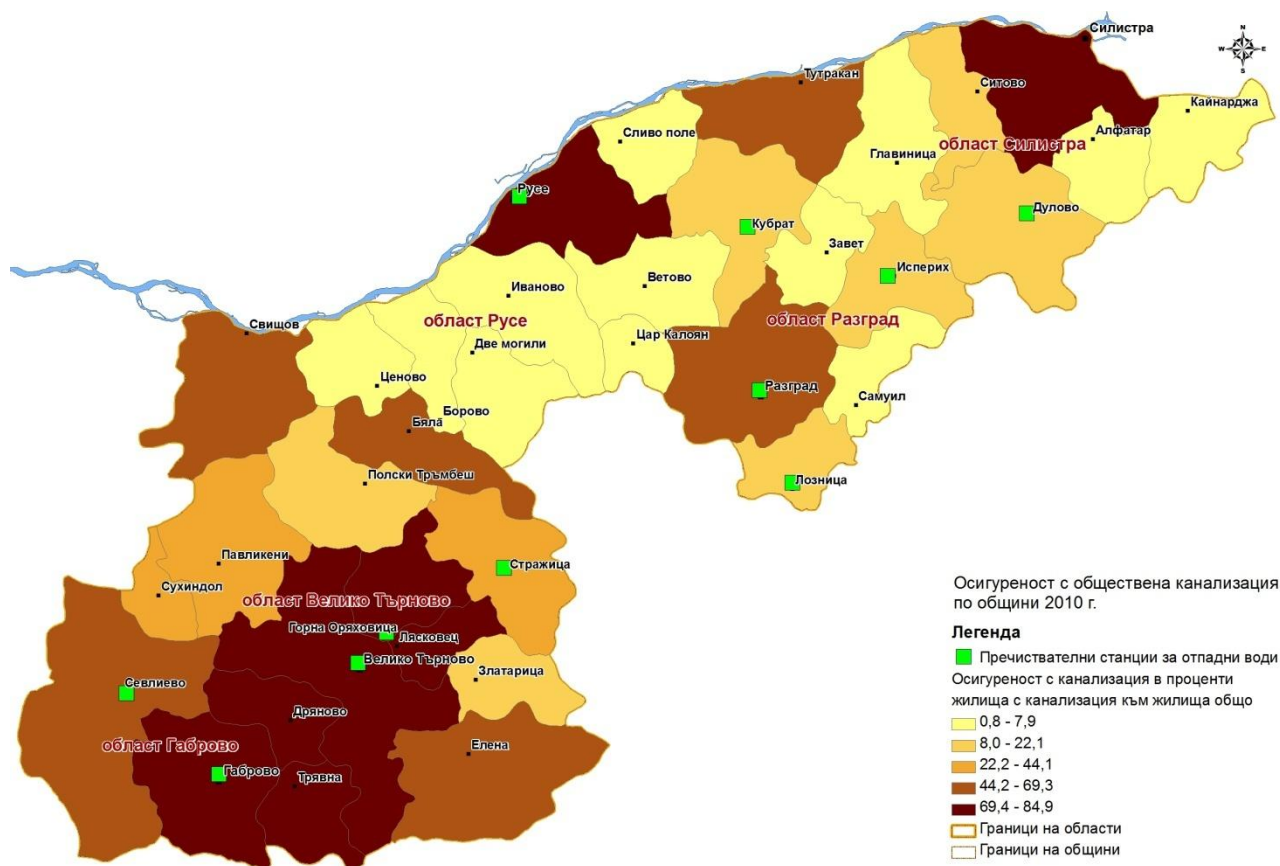
Източник: НСИ

Най-голямо нарастване на пуснатите в експлоатация СПСОВ за периода 2006-2010 се наблюдава в южния централен район за планиране – 8 нови станции. В СЦР пречиствателните станции за отпадъчни води нарастват от 7 през 2006 г. до 10 през 2011 г. като в област Силистра няма нито една функционираща станция. През 2010 г. е въведена в експлоатация СПСОВ – гр. Севлиево. Пречиствателни станции за отпадъчни води функционират в гр. Габрово; гр. Велико Търново; Регионална пречиствателна станция за отпадъчни води за гр. Горна Оряховица, гр. Лясковец и гр. Долна Оряховица; гр. Стражица; гр. Разград; гр. Лозница; гр. Исперих, гр. Кубрат и гр. Русе.

Част от големите предприятия на територията на Област Велико Търново ("Захарни заводи" АД, "Складова техника" АД, месокомбинат "Родоп" ООД, ЕТ "Стефмарк" и други) имат локални пречиствателни съоръжения. В Област Габрово повечето промишлени предприятия, които формират промишлени отпадъчни води имат локални пречиствателни станции, но почти всички имат проблем с технологията на пречистване и експлоатация на съоръженията. По-значими пречиствателни станции за производствени отпадъчни води в Област Русе са изградени в следните промишлени обекти: "ЖИТИ" АД - град Русе, "ЕЛПРОМ - Н. КИРОВ" - град Русе, "ИРИС" - град Русе, "СЕТ" АД – Русе, "ЕЛЕКТРОМЕТАЛ" - град Русе, "ИЗКУСТВО - ДВ" - град Русе, "ДУНАРИТ" АД - град Русе.

По данни на НСИ, битовата канализационна система е частично изградена в района като обхванатото население към 2010 г. е 61,2% при средно за страната 70,6%. С по-малък дял обхванатото население от канализационни системи е само Северозападния район за планиране – 53,1%. Най-малък дял от населението с обществена канализация има в област Разград – 40,8%, а най-голям в област Габрово 83,4%.

Карта III- 19. Осигуреност с обществена канализация по общини, 2010 г.

Източник: НСИ, Преброяване на населението 2011 г.

В област Велико Търново канализационна мрежа имат всички градове в областта и някои села. В част от селата има частична канализация, зауствана директно в реки и дерета. В област Русе канализационна мрежа е изградена само в градовете Бяла (40%) и Русе (80%). Общата ѝ дължина е 306 км. Частично е изградена канализационна мрежа в общинските центрове - гр. Борово и гр. Две могили, която не е предадена на “ВиК” ООД – Русе и се стопанисва от общините. В област Разград градовете Разград (98%), Исперих, Лозница (60%) и Кубрат са със смесена канализационна система с частична степен на изграденост. В Област Габрово със сравнително добре развита канализационна мрежа, от смесен тип – за отпадъчни и повърхностни води разполагат само градовете. В останалите селища проектирането и изграждането на такива мрежи е локално и инцидентно. През 2009 г. приключва изграждането на канализационна система в селата Сенник и Ряховците. В област Силистра канализационната мрежа обхваща градовете Силистра и Тутракан, като делът на обхванатото население е съответно 75% и 54%.

Управление на отпадъците

Северен централен район се нарежда на второ място по най-малък дял от общото количество образувани битови отпадъци в страната с 11,61%. Най-малък е делът на Северозападен район – 10,61% (за 2010 г.). Общо образуваните отпадъци за периода 2005-2010 намаляват както на

национално ниво така и в Северен централен район за планиране, като степента на намаление в района е по-голяма от тази за България.

Таблица III- 35. Общо образувани битови отпадъци за периода 2005-2010 г.

Райони, области	Общо образувани битови отпадъци - хил. тона*					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	3680	3548	3314	3615	3561	3091
Северозападен район	435	415	435	455	392	328
Северен централен район	638	539	445	442	405	359
Велико Търново	222	169	158	143	148	146
Габрово	81	66	47	46	49	47
Разград	77	67	71	75	55	29
Русе	111	85	78	94	101	100
Силистра	146	152	90	83	52	37
Североизточен район	480	503	490	516	459	387
Югоизточен район	513	532	537	518	471	436
Югозападен район	915	852	507	851	1115	863
Южен централен район	698	707	901	734	719	718

* Данните са резултат от статистическа оценка на количествата образувани битови отпадъци от обслужваните и необслужваните населени места. Поради промяна в методологията е направена ревизия на данните за периода 2004 - 2007 г. Изключени от изчислението са временно съхранените битови отпадъци.

Източник: НСИ

Най-голямо намаление на количествата образувани отпадъци се наблюдава в област Силистра и област Разград, а в област Русе тяхното количество нараства през 2008 и 2009 г. Тези промени, представени като промяна на глава от населението е както следва:

Таблица III- 36. Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население за периода 2005-2010 г.

Райони, области	Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население - кг/чов./г.					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	463	448	420	467	467	404
Северозападен район	449	429	453	492	429	369
Северен централен район	634	511	426	440	441	396
Велико Търново	754	534	524	500	535	534
Габрово	597	487	351	350	374	368
Разград	546	476	501	545	514	221
Русе	427	317	305	375	404	404
Силистра	1145	1205	528	451	405	291
Североизточен район	462	493	478	515	451	394
Югоизточен район	452	475	481	457	419	395
Югозападен район	427	399	235	447	524	408
Южен централен район	440	450	585	474	468	473

Източник: НСИ

Общата тенденция за страната е намаляваща, но не значително, като 2008 и 2009 бележат нарастване на количеството събрани отпадъци на глава от населението на страната. В СЦР намалението на количеството отпадъци на глава от населението е много по-голямо от средното за страната – повече от 1,5 пъти. Най-голямо намаление е постигнато в Областите Силистра (почти 4 пъти) и Разград. Това променя позицията на района спрямо останалите райони в страната. Ако през 2005 г. в СЦР се е генерирало най-голямо количество отпадъци на глава от населението, то през 2010 г. СЦР се нарежда на четвърто място като показанията за предхождащите го 3 района са много близки. Сред областите в района най-малко събрани

отпадъци на човек от населението през 2010 г. има в област Разград, а най-много в област Велико Търново.

Делът на обслужваното население от организирано сметосъбиране в СЦР нараства от 79,5 % през 2005 до 99,8% през 2010 г. Това нарежда района на първо място по степен на обхващане на населението в системи за организирано сметосъбиране.

Таблица III- 37. Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране за периода 2005-2010 г.

Райони, области	Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	87,8	90,0	92,5	94,4	96,6	98,2
Северозападен район	79,5	84,5	90,6	92,8	97,0	97,7
Северен централен район	79,5	82,3	86,2	89,4	99,0	99,8
Велико Търново	80,9	87,4	88,8	91,6	99,8	99,8
Габрово	94,7	96,9	96,9	97,4	97,6	99,2
Разград	62,7	66,7	71,2	85,4	100,0	100,0
Русе	94,0	94,1	98,9	99,5	100,0	100,0
Силистра	50,7	50,7	60,8	60,9	95,7	100,0
Североизточен район	77,8	83,1	87,4	89,2	87,8	95,4
Югоизточен район	83,9	85,6	88,0	92,5	95,0	97,4
Югозападен район	97,8	98,3	98,5	97,9	98,7	99,1
Южен централен район	93,5	94,6	95,9	98,1	99,1	98,3

Източник: НСИ

Следва да се отбележи, че в три от областите в района цялото население е обхванато от системи за организирано сметосъбиране – Разград, Русе и Силистра. Основният метод за обезвреждане на отпадъците в района е депонирането. Системи за разделно събиране на отпадъци от опаковки има въведени в общините Силистра, Главиница, Кайнарджа, Дулово, Алфатар, Ситово, Русе, Две могили, Бяла, Габрово, Севлиево, Дряново, Трявна и Велико Търново. Те използват системата с 2-3 разноцветни контейнера. В с. Слатина пилотно се тества разделно събиране с два различни чувала, раздавани на населението. В гр. Габрово функционира инсталация за сортиране на отпадъци от опаковки, обслужваща цялата област. В гр. Велико Търново функционират мощности за преработка и рециклиране на пластмасови и найлонови опаковки. В нито една община няма изградени площадки за компостиране на биоразградими отпадъци.

Съгласно новия Закон за управление на отпадъците се въвежда изискване за разделно събиране и третиране на биоотпадъците от обществени площи, паркове и градини. Влизащият в сила от 01.01.2013 г. Чл. 34. изисква биоотпадъците, както и отпадъците от зелените площи към търговски обекти, производствени, стопански и административни сгради да се третират чрез компостиране или анаеробно разграждане, по начин, който осигурява висока степен на защита на околната среда.

Строителните отпадъци се депонират предимно на депата за битови отпадъци или временни площадки, регламентирани от общините. Наблюдава се неконтролирано изхвърляне на такива отпадъци, което формира нерегламентирани сметища. Болничните отпадъци на Габрово се извозват в Александровска болница в София, а в Областите Русе и Силистра има функциониращи автоклави в болниците съответно в гр. Силистра и гр. Русе. На двете регионални депа Русе и Севлиево функционират по две клетки за опасни отпадъци.

Депа за битови отпадъци

На територията на СЦР функционират 20 депа, където се извозват битови отпадъци чрез системи за организирано сметосъбиране, разпределени както следва:

- Област Велико Търново – 12 депа
- Област Габрово – 3 депа
- Област Разград – 1 депа
- Област Русе – 3 депа
- Област Силистра – 1 депа

През 2005 г. Северен централен район е с най-голям дял от броя на депата в страната в сравнение с останалите райони за планиране – 27%. Това силно се променя към 2011 г. когато районът е с най-малък дял от депата в страната – едва 20.

Таблица III- 38: Брой депа за битови отпадъци

Райони, области	Депа за битови отпадъци - брой						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Общо за страната	537	482	435	349	278	172	164
Северозападен район	111	109	97	85	39	28	26
Северен централен район	145	120	122	91	82	22	20
Велико Търново	39	44	40	30	27	12	12
Габрово	34	34	3	3	3	3	3
Разград	6	7	20	20	20	2	1
Русе	61	30	32	34	28	3	3
Силистра	5	5	27	4	4	2	1
Североизточен район	32	31	31	30	27	20	21
Югоизточен район	63	60	53	30	30	30	29
Югозападен район	53	49	42	41	42	39	40
Южен централен район	133	113	90	72	58	33	28

Източник: НСИ

Динамиката на развитие по отношение на броя на депата както на национално така и на регионално ниво е силно намаляваща за периода 2005-2011 г. Броят на депата в страната за периода е намалял повече от три пъти, а в Северен централен район, където намалението е най-голямо в сравнение с всички други райони за планиране, повече от 7 пъти. Делът на изградените депа за битови отпадъци намалява, като към 2012 г. сметосъбирането е организирано в 4 регионални депа за обезвреждане на битови отпадъци - в гр. Русе, гр. Силистра, гр. Севлиево и гр. Разград. На територията на Област Габрово функционира едно регионално депо в гр. Севлиево, което обслужва общините Севлиево, Дряново и Сухиндол.

Предстои изграждането на още едно регионално депо за Общините Габрово и Трявна. На територията на Област Разград функционира регионално депо в гр. Разград, обслужващо всички общини от областта. В Област Русе функционира регионално депо в гр. Русе, което обслужва общините Русе, Ветово, Иваново, Сливо поле и Тутракан. Предстои изграждането на второ регионално депо в гр. Бяла за общините Бяла, Борово, Две могили, Ценово, Полски Тръмбеш и Опака. Общините Силистра, Кайнарджа, Ситово, Дулово, Алфатар и Главиница се обслужват от регионално депо гр. Силистра. В Област Велико Търново все още не функционира регионално депо. Депото ще обслужва общините Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Елена, Златарица и Стражица. Отпадъците на Община Павликени се депонират на сметището в гр. Павликени, което е от 1974 г. Аналогичен е случая с Община Свищов. В момента е одобрен проект за изграждане на депо Санагиново (община Никопол), което ще включва общините Никопол, Левски, Свищов, Павликени и Белене. Проектът е на етап тръжни процедури като се предвижда депото да бъде изградено до края на 2014 г.

III.4.5. Климатична сигурност на района

Информацията в тази част е извадка от финалния доклад, разработен от страна на „Географика“ ЕООД по отношение на адаптирането и интегрирането на индекса за регионална климатична сигурност в системата за наблюдение на Регионалните планове за развитие в България за нуждите на Дирекция „Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно-териториално деление”, МРРБ, ноември 2010 г.

Предназначението на Индекса за регионална климатична сигурност (РИКС) е измерване и представяне на регионалното състояние, силните и слабите страни на регионите при интегрирането на въпросите, свързани с климатичните промени в процеса на планиране. По същество РИКС е композитен показател. Той се базира на седем тематични (ключови) области:

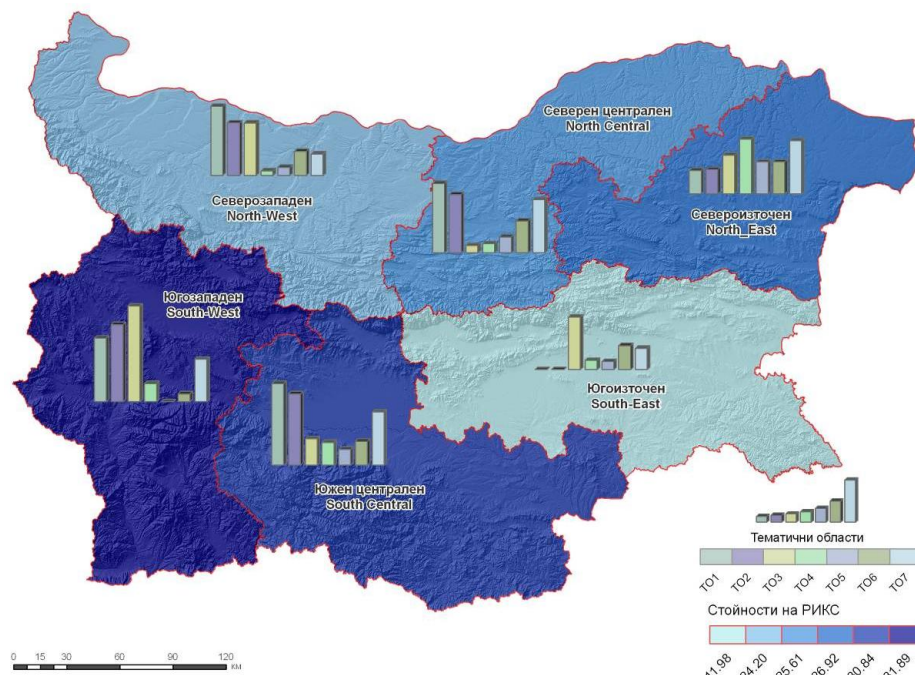
- Тематична област 1. Емисии на парникови газове на човек в района
- Тематична област 2. Интензитет на емисиите на парниковите газове
- Тематична област 3. Възобновима енергия
- Тематична област 4. Политическа рамка
- Тематична област 5. Институционален капацитет
- Тематична област 6. Социално-икономически аспекти
- Тематична област 7. Финансови инструменти

Индексът представлява сума от получените точки по всички тематични области. Максималният възможен брой точки за седемте тематични области е 70 (по 10 за всяка тематична област). Събраните и използвани в изчисленията данни се отнасят за 2008 г. поради наличието за този период на най-изобилна количествена информация.

Таблица III- 39. Стойности на РИКС

Код	Район от ниво 2	Стойност на Регионалния индекс за климатична сигурност (точки)
BG31	Северозападен	24.20
BG32	Северен централен	25.61
BG33	Североизточен	26.92
BG34	Югоизточен	11.98
BG41	Югозападен	31.89
BG42	Южен централен	30.84

Карта III- 20. РИКС, 2009 г.

Източник: МРРБ

Както е видно от представената по-горе карта с най-високи стойности по отношение на индекса са Югозападния и Южния централен район, въпреки сравнително ниската си самооценка по отношение на тематичните области, от 4 до 7, адресирайки качествените компоненти на индекса. Най-неблагоприятна пък е ситуацията в Югоизточния район, което до голяма степен се дължи на много високите стойности на парниковите газове по отношение както на населението (ТО1), така и на формирания в района БВП (ТО2). Северен централен район заема средно място заедно със Североизточен и Северозападен райони, но нивото на индекса е ниско – 25,61. СЦР отбелязва най-ниските стойности относно оползотворяване на възобновяеми енергийни източници в сравнение с всички останали райони. От разпределението на компонентите на индекса става ясно, че българските райони от ниво 2 се отличават с много голяма степен на нехомогенност както по отношение на максимално обективните количествени аспекти на регионалната климатична сигурност, така и по отношение на самооценката на базата на проведеното анкетно проучване. Във връзка с това следва да се търсят механизми за намаляване на междурегионалните различия, с цел постигането на висока степен на устойчивост.

III. 5. РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

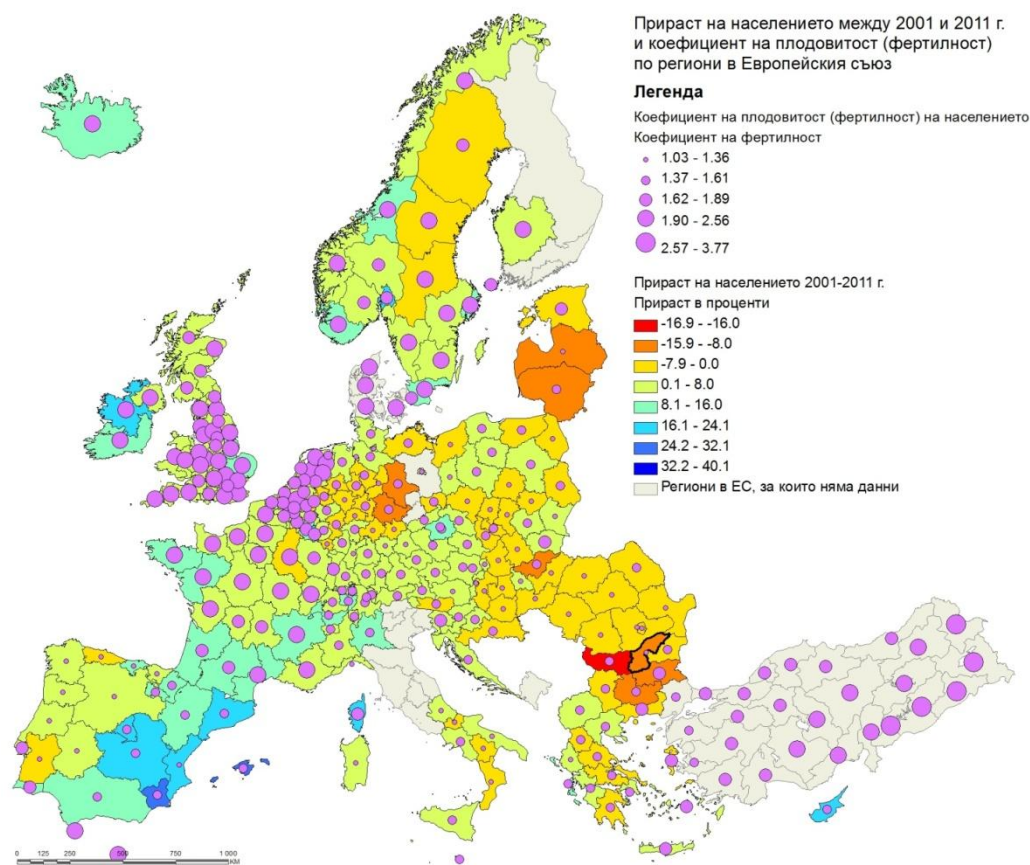
III.5.1. Демографско състояние и тенденции

Демографската структура и тенденциите от последните години в СЦР са подчертано негативни. В годините след преброяването от 1985 г. населението постоянно намалява, като пред последните 10 години, отрицателният прираст се дължи както на засилената миграция навън от границите на района, така и на влошения коефициент на раждаемост. Едновременно с това възрастовата структура също се изменя, като средната възраст на населението постоянно расте.

Количествени параметри на населението

Поставен за с сравнение с тенденциите в другите NUTS 2 райони на Европа, прирастът на населението в Северен централен район показва едни от най-неблагоприятните отрицателни стойности за периода между 2001 и 2011 г. В сравнение с другите райони на България, единствено в Северозападния район се наблюдават по-неблагоприятни тенденции. Едновременно с това, коефициентът на плодовитост (фертилност) в СЦР (1,31) е далеч под необходимия минимум от 2.1, който би могъл да даде необходимата устойчивост на броя на жителите. В района се наблюдава и силна тенденция на отрицателен механичен прираст, която представлява другата основна причина за наблюдаваните негативни тенденции в промяната броя на населението.

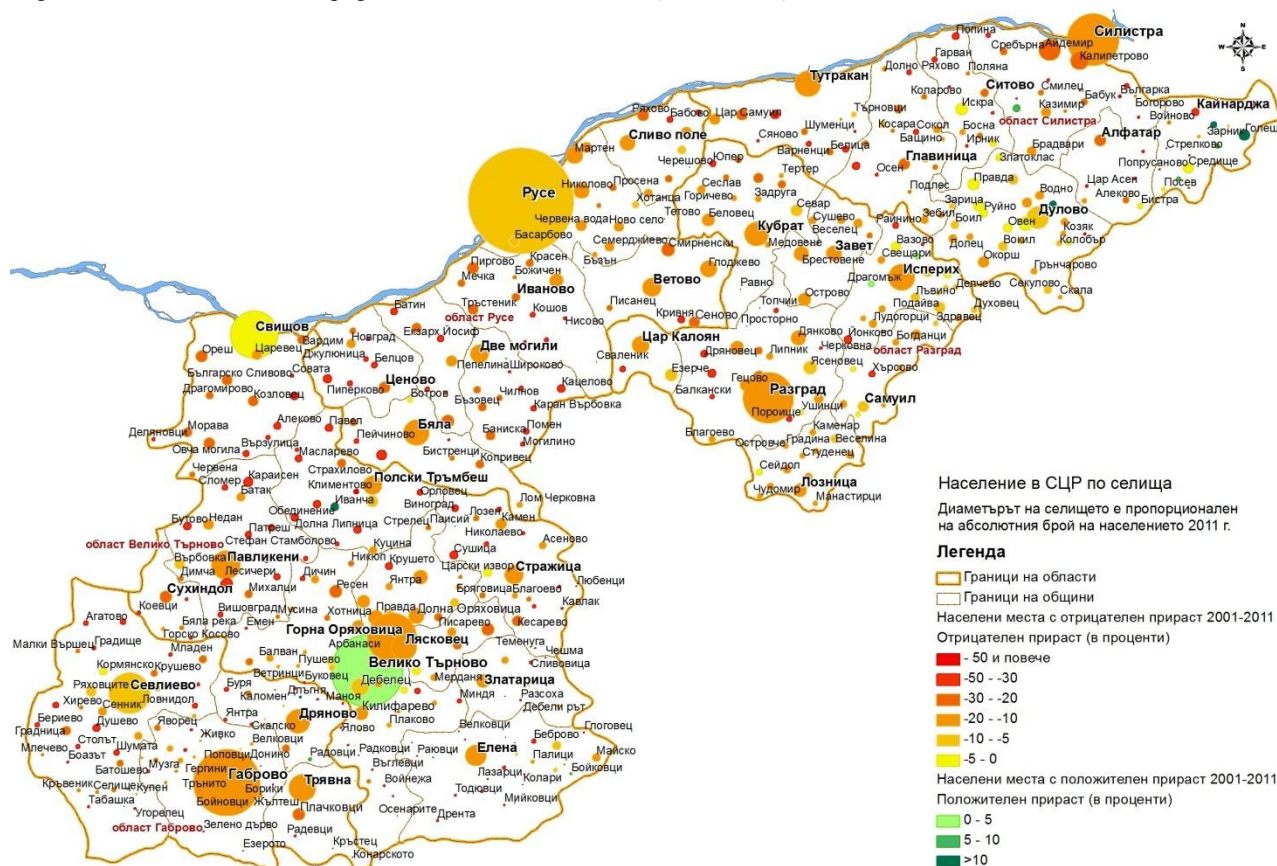
Карта III- 21. Прираст на населението и коефициент на плодовитост в ЕС

Източник: Евростат

По отношение на вътрешните за района промени, основна е тенденцията на бързо свиване на голяма част от селищата, като в градовете ръст между двете преброявания се наблюдава единствено във Велико Търново, а свиване с по-бавни темпове – в Свищов и Дулово. Останалите градове и големи села са се свили с между 7 и 22 %, като особено силна е тази тенденция в Силистра, Калипетрово, Айдемир, Тутракан, Бяла, Полски Тръмбеш, Павликени, Стражица, Златарица, Трявна и Дряново. В Борово, Ценово и Алфатар свиването на населението дори надхвърля 22%. Тревожен факт е, че дори голям град със силно развит сектор на услугите и добре развита промишленост като Русе за 10 години се е свил с 7.3%, показвайки неговата невъзможност да поддържа устойчиви нива на броя на своето население.

Карта III- 22. Население и прираст на населението в СЦР по селища

Източник: НСИ

Качествени характеристики на населението

По отношение на *половата структура* в СЦР, по данни от преброяването 2011 г., преобладават жените, които са 51.3% от населението, или 441 751 души. Този процент е подобен, но по-висок от средните стойности за страната, което е породено най-вече от възрастовата структура на населението на територията на района, а именно, фактът, че в процентно изражение възрастното население е над средните стойности за страната и по-голямата средна продължителност на живота при жените.

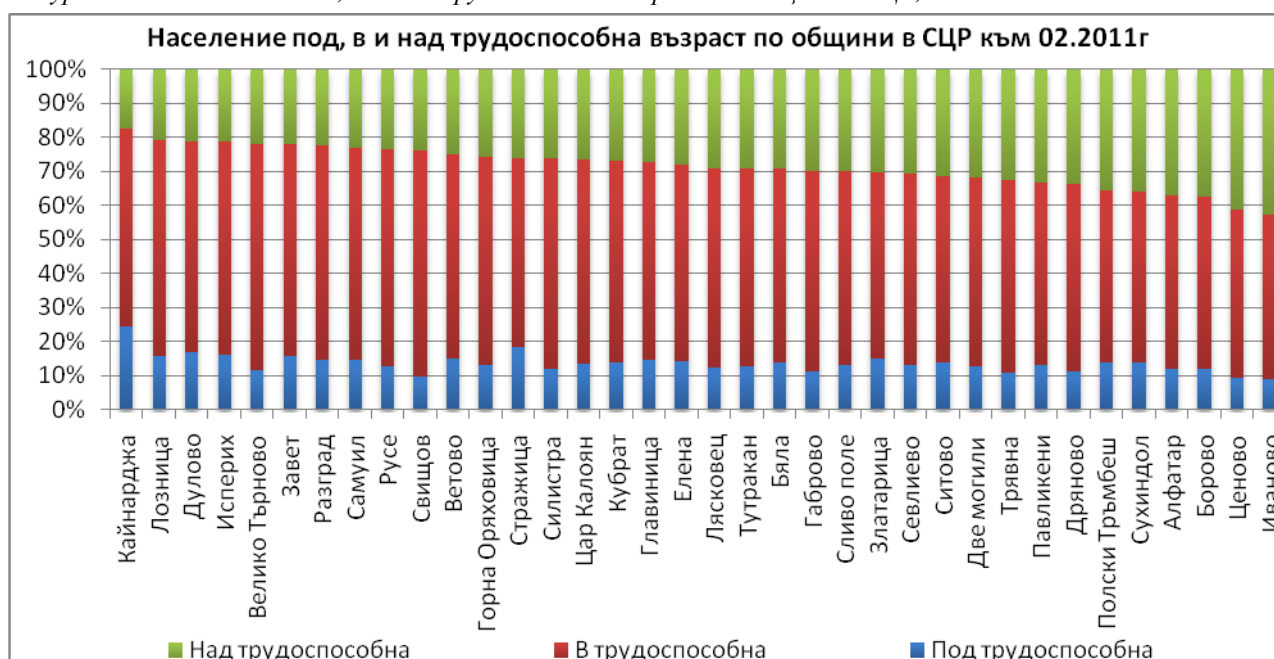
Фигура III- 1. Възрастова структура на населението в СЦР

Източник: НСИ

Промяната на *възrastовата структура* на населението на СЦР между двете последни преброявания показва силно негативна тенденция. Наблюдава се рязко свиване на дела на жителите във възрастните групи между 10 и 19 години и нарастване на абсолютния брой жители на възраст над 60 години. По-слабо е свиването в броя на лицата на възраст между 5 и 9 години и тези на възраст между 0 и 4 години. За преброяването от 2001 г., обаче, тези показатели ползват за базова стойност родените в периода на най-сериозен спад в раждаемостта в България (1992 – 2001 г.), което говори за допълнително влошаване на възрастната структура.

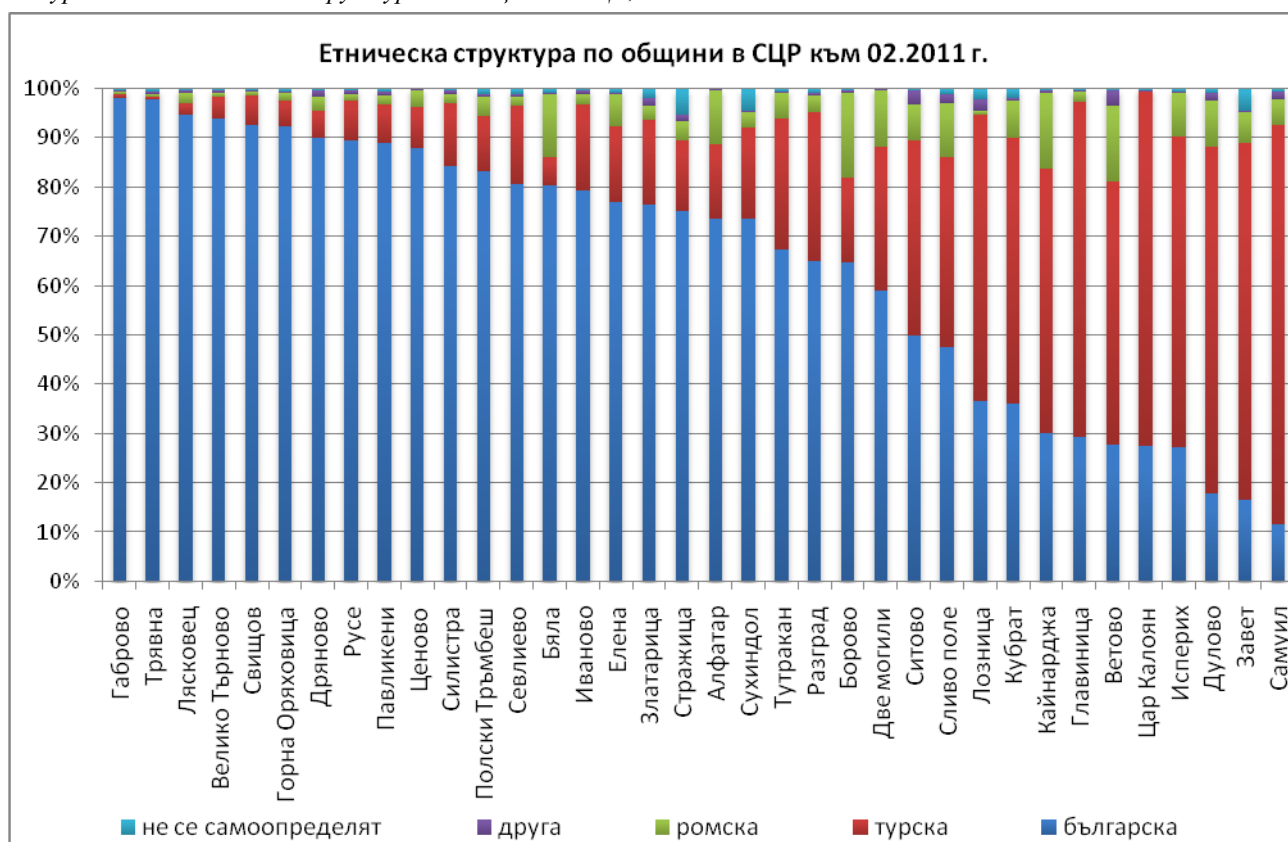
Фигура III- 2. Население под, в и над трудоспособна възраст по общини в СЦР, 2011 г.

Източник: НСИ

По отношение на данните за лицата под, в и над трудоспособна възраст, на територията на района се наблюдават големи разлики между отделните общини. По този показател, в най-неблагоприятно положение (с дял от населението над и около 40% в над трудоспособна възраст) са общините Иваново, Ценово, Борово, Алфатар, Сухиндол и Полски Тръмбеш. На другия полюс са няколко общини с под и около 20% жители в над трудоспособна възраст – Кайнарджия (едва 18%), Лозница, Дулово, Исперих, Велико Търново, Завет и Разград. По отношение дела на населението в под трудоспособна възраст, единствено община Кайнарджия показва показател над 20%, докато близо до, но под този процент са общините Стражица, Дулово, Лозница и Исперих. Най-малък е дялът на лицата в тази група в Иваново и Ценово (под 10 %), Свищов – 10%, Габрово, Трявна и Дряново.

Фигура III- 3. Етническа структура по общини в СЦР, 2011 г.

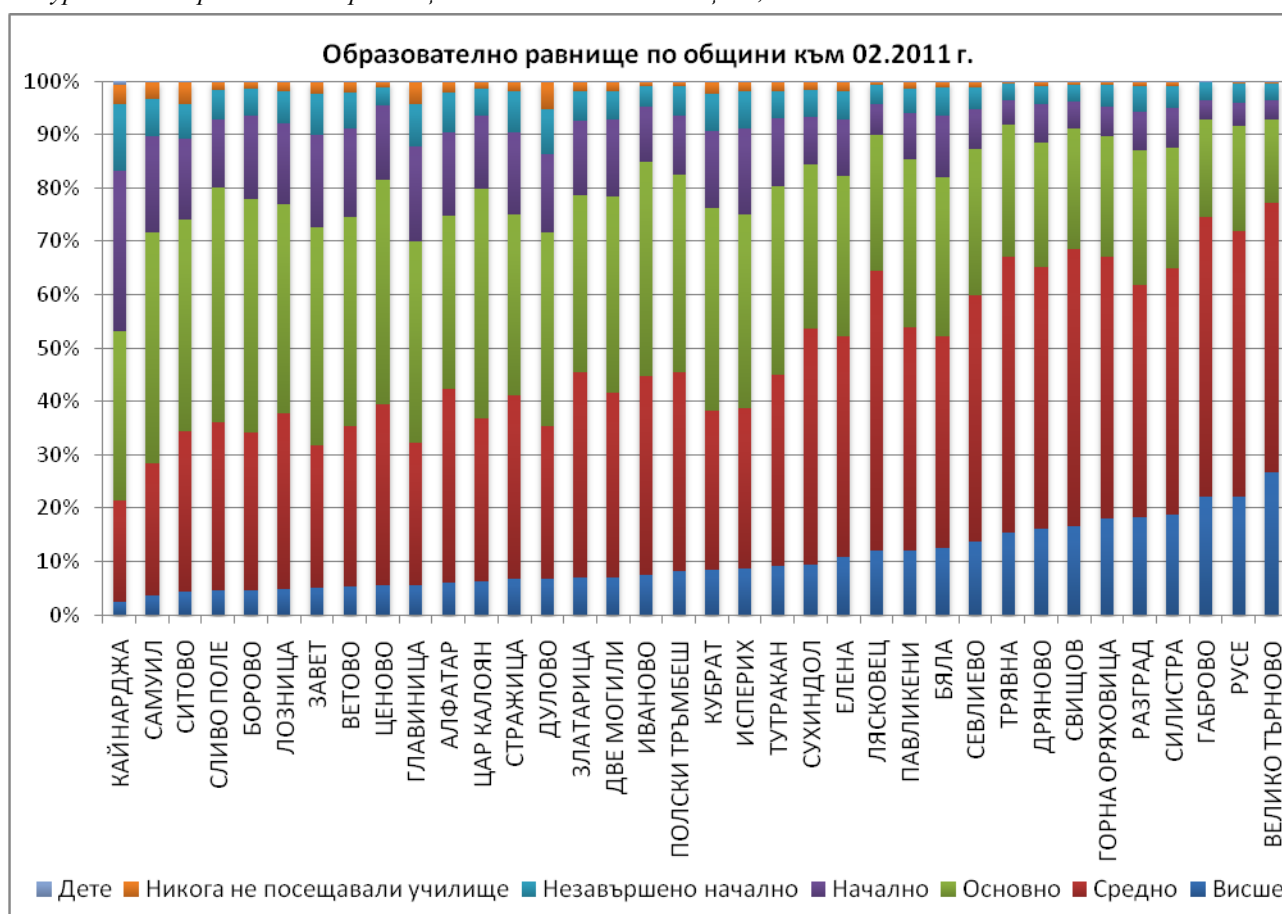
Източник: НСИ

Етническата структура на района е много разнообразна. Общо за СЦР 76.7% от жителите се самоопределят като етнически българи, 18.7% като етнически турци и едва 3.2% като принадлежащи към ромския етнос. Другите етнически групи общо са под 1%. Преобладаващото население в повечето общини е от българския етнос, но в някои от тях то формира около и под 30% от всички жители – Самуил (едва 11.7%), Завет и Дулово (под 20%), Исперих, Цар Калоян, Ветово, Главиница, Кайнарджия. В тези общини, както и в общините Кубрат и Лозница преобладава турската етническа група. Над 20% от общото население тази група формира и в общините Сливо поле, Ситово, Две могили, Тутракан и Разград. От друга страна, над 90% са принадлежащите към българския етнос в Габрово и

Трявна (по 98%), Лясковец, Велико Търново, Свищов, Горна Оряховица и Дряново. По отношение на наличието на по-сериозен дял от населението от ромския етнос, такъв може да бъде наблюдаван във Ветово, Кайнарджа, Две могили, Борово, Алфатар и Бяла.

Образователната структура на района е малко по-неблагоприятна от тази на цялата страна по отношение на дела на хората с висше образование на възраст над 7 години, който за СЦР е 16.3%, а за страната 19,6%. Подобно на етническата, образователната структура по-общини е разнообразна. Най-добро е образователното равнище в петте общини, административни центрове на областите, както и в Горна Оряховица, Свищов, Дряново, Трявна и Лясковец. От друга страна, не добро е образователното равнище в някои селски общини, като Кайнарджа (където висшистите са по-малко от 3% от населението, а хората със средно образование – под 20%), Самуил, Ситово, Сливо поле, Борово, Лозница, Завет и Ветово (в които висше образование имат по-малко от 5% от жителите). В общините Самуил, Завет, Главиница и Дулово по-малко от 30% от населението е със средно образование. Непосещаващите училище са близо 5% в Дулово, Главиница, Ситово, Кайнарджа и Самуил.

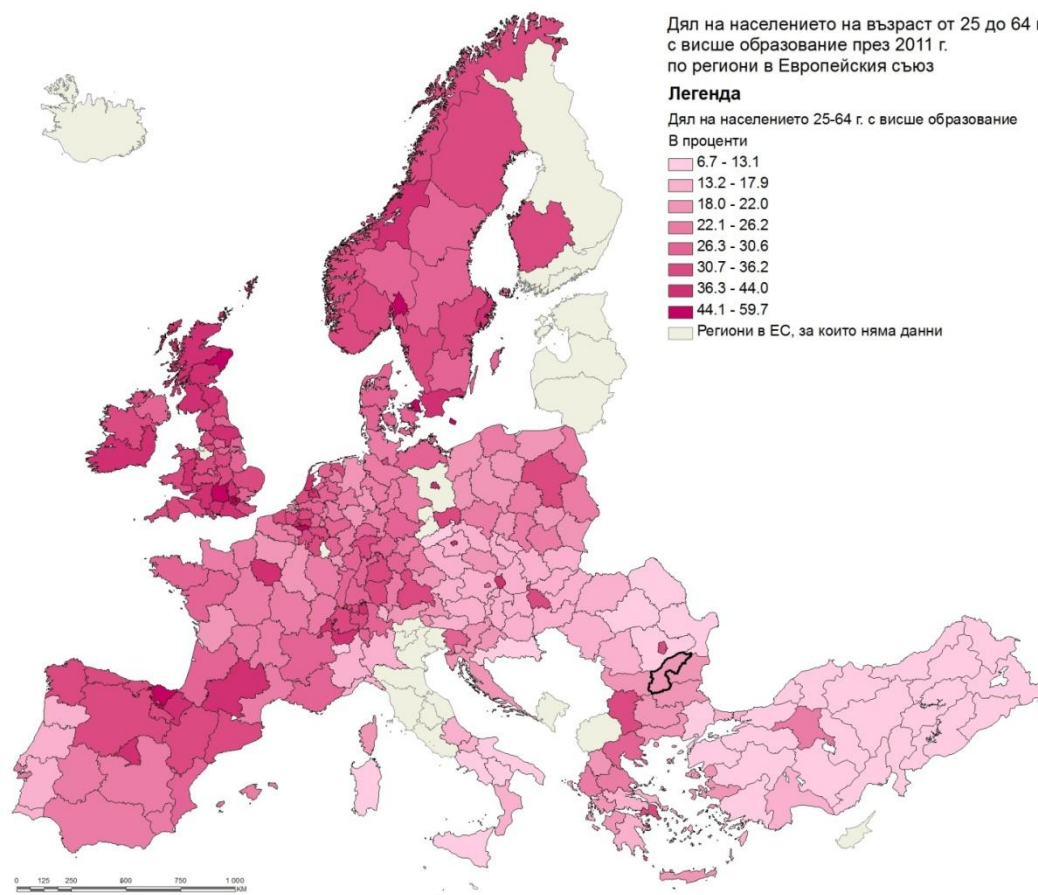
Фигура III- 4. Образователно равнище на населението по общини, 2011 г.

Източник: НСИ

Сравнено със средните стойности в Европа, образователното равнище на населението на СЦР е близко до, но малко по-ниско от средните стойности.

Карта III- 23. Дял на населението на възраст между 25 и 64 г. с висше образование в ЕС, 2011 г.

Източник: Евростат

III.5.2. Образование

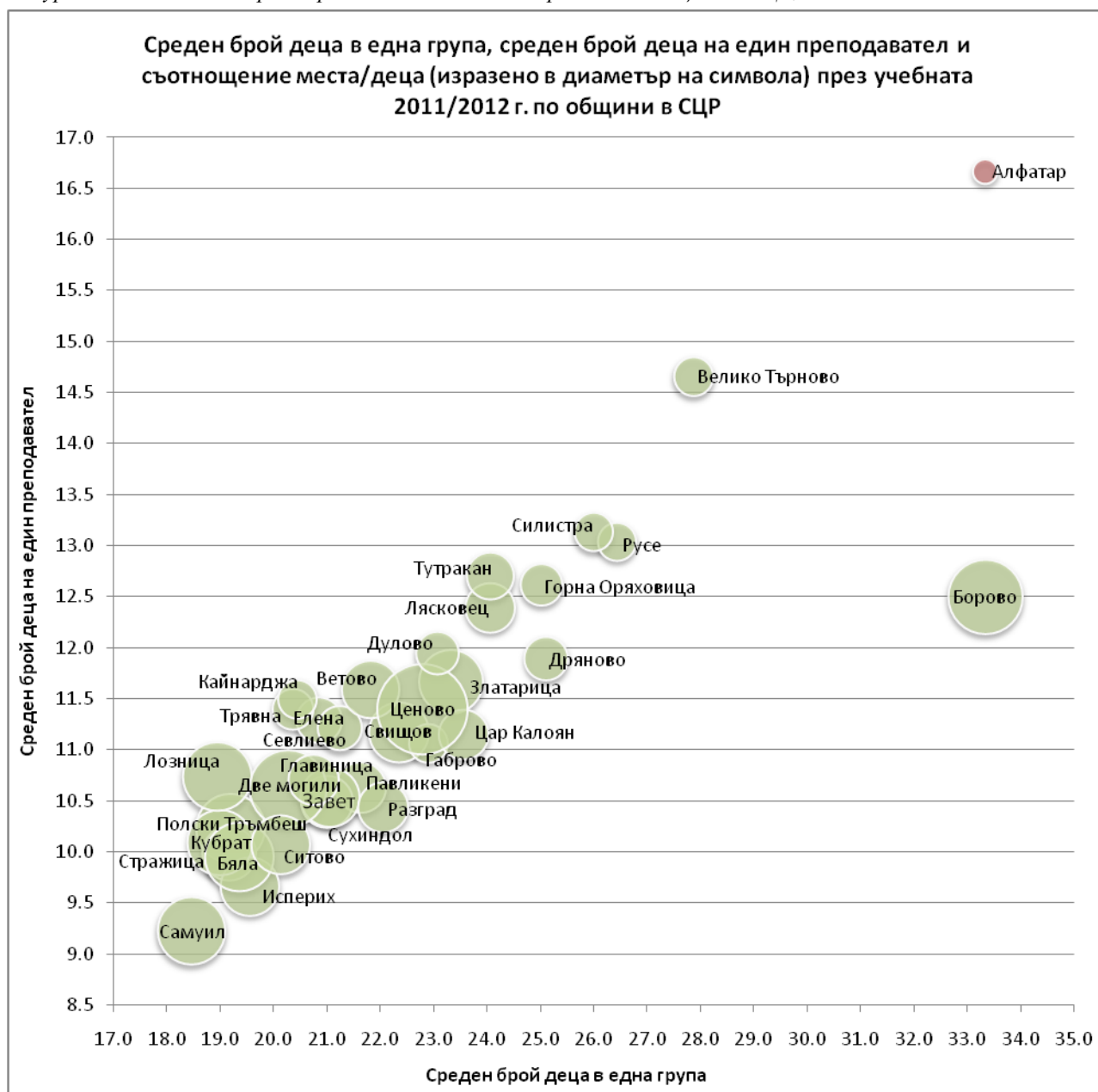
Между 2005 и 2010 г. , броят на учебните заведения – общо в страната е намален със 17,9 %, а в СЦР с 32,5 % или почти два пъти повече. Същото се отнася за общообразователните училища и професионалните гимназии. Броят на преподавателите в страната е намален с 18 %, а в СЦР – с 31 %. Броят на учащите в страната е намален с 9,7 %, а в СЦР с 23,7 %.

Предучилищно образование

Структурите на предучилищното образование са добре развити по цялата територия на СЦР. Осигуреността с детски градини, преподаватели и места в детските градини е добра с малки изключения. През учебната 2011/2012 г., недостиг на места в детските заведения се наблюдава само в Алфатар, като през учебната 2012/2013 г. проблемът вече е преодолян. Близко до, но над необходимите нива са местата във Велико Търново, Русе, Силистра, Габрово, Трявна, Кайнарджа. Много голямо несъответствие между наличните места и броя на децата се наблюдава в общините Иваново, Ценово, Борово, Две могили, Сливо поле, Лозница, Самуил, Бяла, Ситово, Полски Тръмбеш, Златарица, Завет, Исперих, Свищов, Кубрат и Ветово. Във всички тях местата в детските градини са около и над 1,5 пъти повече от децата, като в общините Ценово, Борово, Две могили и Сливо поле това съотношение е над 1:2, докато в Иваново е 1:3,3, което предполага мерки по оптимизация на системата.

Едновременно с това, осигуреността с преподаватели и броят деца в една група също варират в много широки граници. В общините Алфатар и Велико Търново осигуреността с персонал е по-ниска, а групите са формирани от по-голям брой деца. В община Борово групите са твърде големи, а в общините Силистра, Русе, Тутракан и Горна Оряховица има нужда от повече преподаватели. Точно обратното, в община Самуил групите са сравнително малки и се наблюдава преосигуреност с персонал. Над средните нива персонал има и в общините Исперих, Бяла, Стражица, Ситово и Кубрат, където на един преподавател се падат около и под 10 деца.

Фигура III- 5. Основни характеристики на детските градини по общини в СЦР, 2011-2012 г.

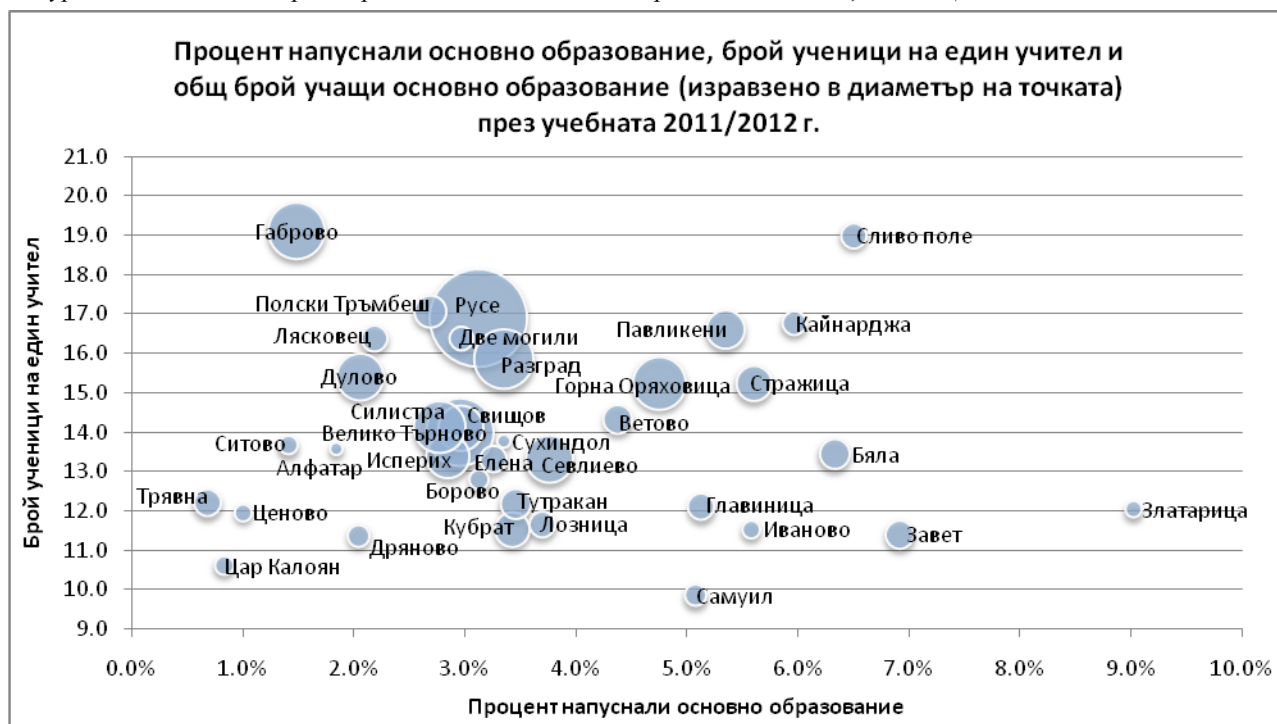
Източник: НСИ

Нетният коефициент на записване на деца в детските градини в СЦР през учебната 2011/2012 г. е по-висок от средния за страната, достигайки 85,8%, като особено висок е той за област Разград (91,9%) и относително по-нисък за област Силистра (81,8%).

Основно образование

Мрежата от училища, предлагащи възможности за придобиване на основно образование също е добре развита и относително балансирана по цялата територия на района. По изследваните по-долу показатели се вижда, че най-голям е броят на учащите в големите общини на територията на района, където се намират и центровете на областните администрации – Русе, Велико Търново, Разград, Габрово и Силистра, както и в някои други общини, като Горна Оряховица, Свищов, Севлиево, Дулово, Исперих. По отношение на осигуреността с педагогически персонал, известен недостиг се наблюдава в Габрово, Сливо поле, Русе и Полски Тръмбеш, а преосигуреност – в Самуил, Цар Калоян, Дряново, Завет, Иваново, Кубрат, Лозница, Ценово, Главиница, Златарица, Тутракан и Трявна. Не може да бъде проследена зависимост между този показател и процента на напускащи основното образование, който е много висок в Златарица (9%), Завет, Сливо поле, Бяла и Кайнарджа (над 6%) Стражица, Иваново, Павликени, Главиница, Самуил, Горна Оряховица и Ветово (над 4%). Същевременно, под 1% са напусналите училище в Трявна, Цар Калоян и Ценово.

Фигура III- 6. Основни характеристики на основното образование по общини в СЦР, 2011-2012 г.

Източник: НСИ

Средно образование

Училищата, предлагащи възможности за завършване на средно образование са съсредоточени предимно в по-големите населени места на територията на района. Средни училища няма в общините Сухиндол, Лозница, Иваново, Ценово и Алфатар. В община Лозница учащите основно образование са повече от тези в някои други общини, в които има средни училища, което показва възможности за допълнителна оптимизация на мрежата от училища. Най-много са завършили средно образование през 2011 г. в областите Русе и

Велико Търново, като във Велико Търново преобладават завършилите общообразователни училища, а в Русе, тези завършили професионални гимназии III-та степен. Училища по изкуствата има в градовете Габрово и Русе, а професионални гимназии във всяка една от петте области.

Таблица III- 40. Завършили средно образование през 2011 г.

	Общо	общообразователни училища	специални училища	училища по изкуствата	професионални гимназии (III ст. професионална квалификация)	Проф. гимназии и проф. у-ща (II ст. професионална квалификация)
Общо	62 500	31 999	71	818	21 324	8 288
СЦР	7 402	3 250	-	71	3 040	1 041
Велико Търново	2 052	969	-	-	828	255
Габрово	1 013	388	-	23	527	75
Разград	1 089	447	-	-	408	234
Русе	2 169	922	-	48	1032	167
Силистра	1 079	524	-	-	245	310

Източник: НСИ

Висше образование

Броят на учащите в университети в страната между 2005 и 2010 г. е увеличен с 18,1 %, а в СЦР с 15,3 %. Както за страната, така и за района се наблюдава три пъти по-голям темп на увеличение на завършилите магистри в сравнение с броя на завършилите бакалаври в университетско образование.

В СЦР са разположени 5 университета: технически университети в Русе и Габрово, Велико търновски университет „Св. Кирил и Методи“, Военен университет във Велико Търново и Финансово-стопанска академия в Свищов. Данните за промени в структурата на висшето образование между учебните 2005/2006 г. и 2011/2012 г. по области показват намаление в броя на преподавателите във всички области, с изключение на област Силистра. Същевременно, общият брой студенти нараства, а в областите Силистра и Габрово намалява. Завършилите през 2011 г. също са с 1700 души повече в сравнение с 2005 г., като единствено в област Силистра завършилите намаляват.

Таблица III- 41. Висши училища, преподаватели, студенти и завършили по статистически зони, статистически райони и области през учебната 2011/2012 година:

	Висши училища	Преподаватели		Студенти		Завършили	
	брой	2005/2006 г.	2011/2012 г.	2005/2006 г.	2011/2012 г.	2005 г.	2011 г.
Северен централен	5	2286	2 424	35754	41 232	8076	9 770
Велико Търново	3	1273	1 394	21000	25 587	5909	7 068
Габрово	1	273	267	6441	5 850	560	880
Разград	1 филиал	32	42	119	294	20	56
Русе	1	611	601	7622	9 089	1477	1 713
Силистра	1 филиал	97	120	572	412	110	53

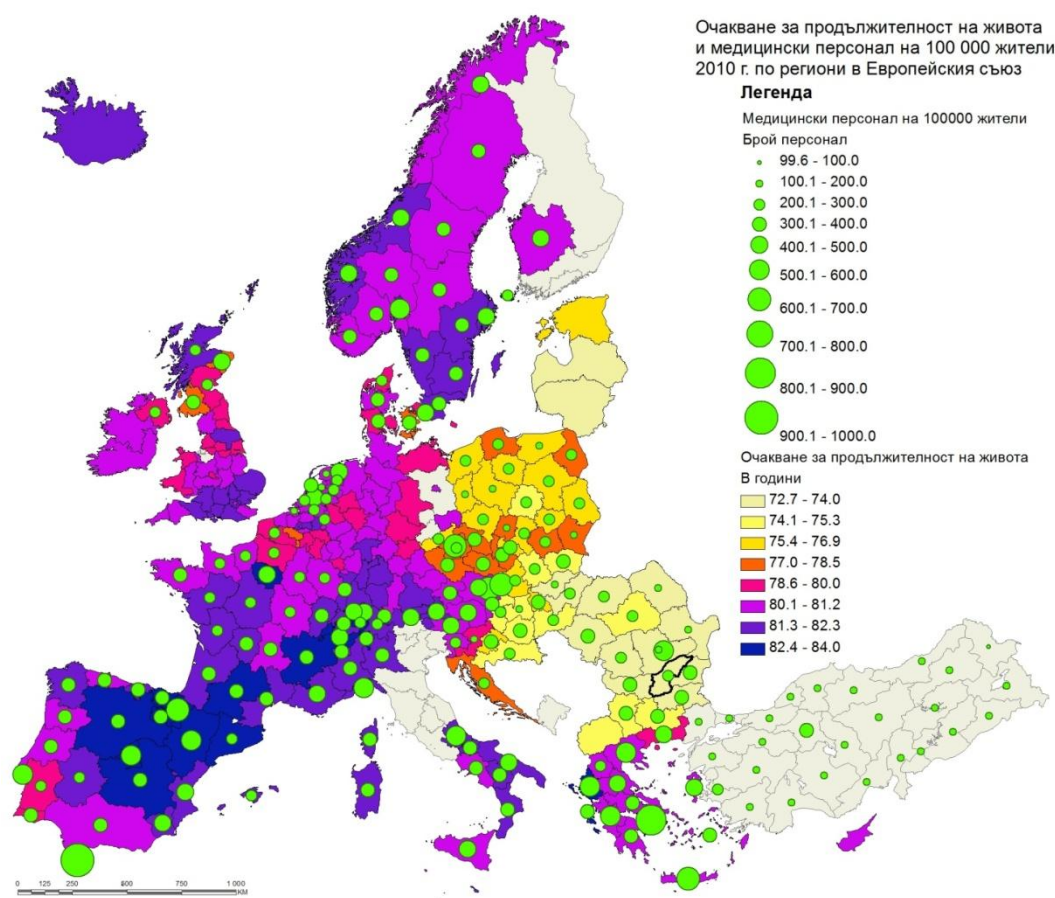
Източник: НСИ

III.5.3. Здравеопазване

Очаквана продължителност на живота и лекарски персонал

СЦР е един от районите в Европа, в който очакваната продължителност на живота за новородените е на най-ниски нива (под 74 години). Тази тенденция е силно зависима от общите условия на живот в района, който е един от най-бедните в ЕС. По отношение на осигуреността с медицински специалисти, на европейско ниво не може да бъде проследена зависимост между този показател и очакваната продължителност на живота. В сравнение с другите райони в България, СЦР има най-ниска осигуреност с медицински персонал.

Карта III- 24. Очаквана продължителност на живота и осигуреност с медицински персонал в ЕС, 2010 г.

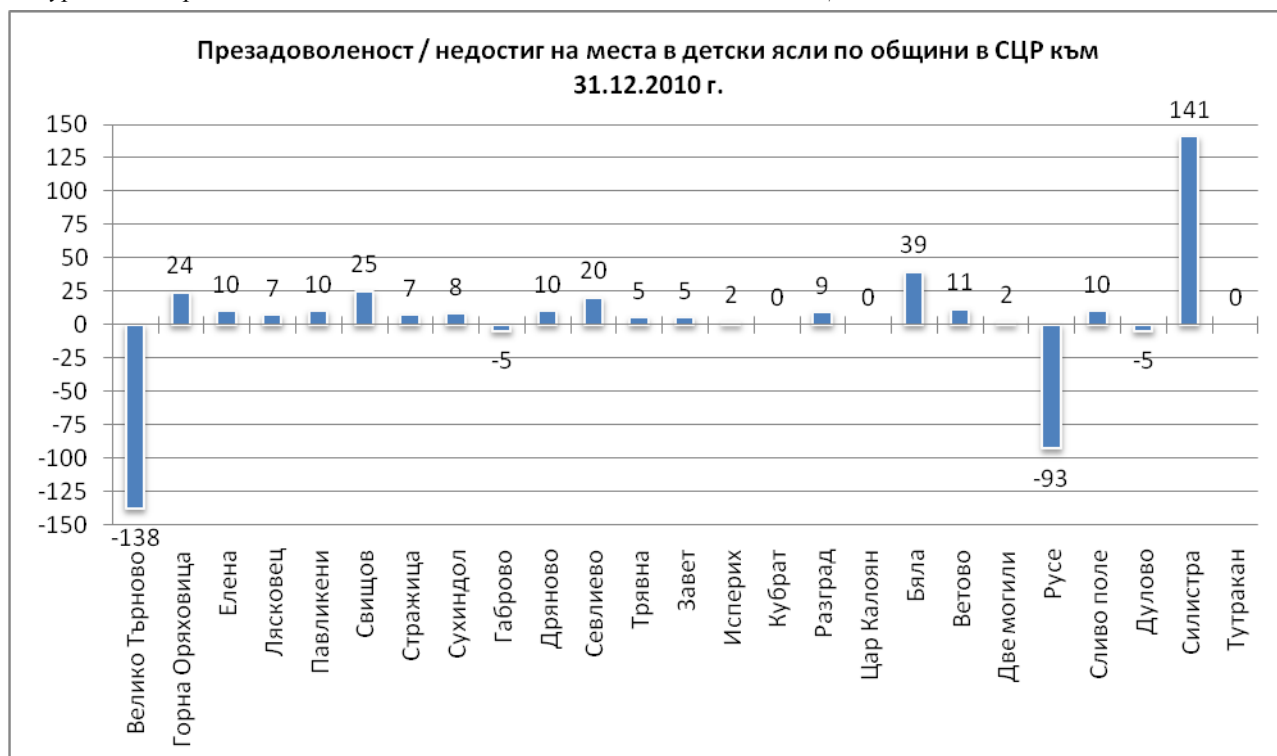
Източник: Евростат

Детски ясли,

Разпределението на яслени заведения по територията на района е относително равномерно, въпреки, че в някои общини не се предлагат услугите на детски ясли (Златарица, Полски Тръмбеш, Лозница, Самуил, Борово, Иваново, Ценово, Алфатар, Главиница, Кайнарджа, Ситово). Поради по-високия абсолютен брой на малки деца и бебета в общините Полски Тръмбеш, Ситово и Самуил е възможно да се мисли за разкриване на яслени групи към някои от детските градини в тях. Сериозен дисбаланс се наблюдава по отношение на осигуреността с места в явнение групи, като от една страна са общините с излишък на места в заведенията (Силистра с излишък от 141 места, Бяла – 39 места, Свищов – 25 места, Горна

Оряховица – 24 места и Севлиево – 20 места), а от друга, тези с недостиг – Велико Търново с недостиг от 138 места, Русе – недостиг от 93 места, Габрово и Дулово с недостиг от по 5.

Фигура III- 7. Презадоволеност / недостиг на места в детски ясли в СЦР към 31.12.2010 г.

Източник: НСИ

Доболнична помощ

Проследената тенденция за промяна броя на заведенията за доболнична помощ, показва абсолютно увеличение. Между 2005 и 2011 г., ДКЦ-тата са се увеличили с едно (в област Велико Търново), а медицинските центрове са с 9 повече (с по един повече има в момента във Велико Търново, с три в Габрово и Силистра, с пет в Русе, а в Разград има един по-малко). Общият брой на лабораториите също нараства, като по-малко са те само в Силистра и Разград, а броят на медико-денталните центрове остава 3, като този в Габрово е закрит, за сметка на нов такъв в Русе. Другите лечебни заведения намаляват на територията на целия район, с изключение на област Велико Търново.

Таблица III- 42. Заведения за доболнична помощ в СЦР

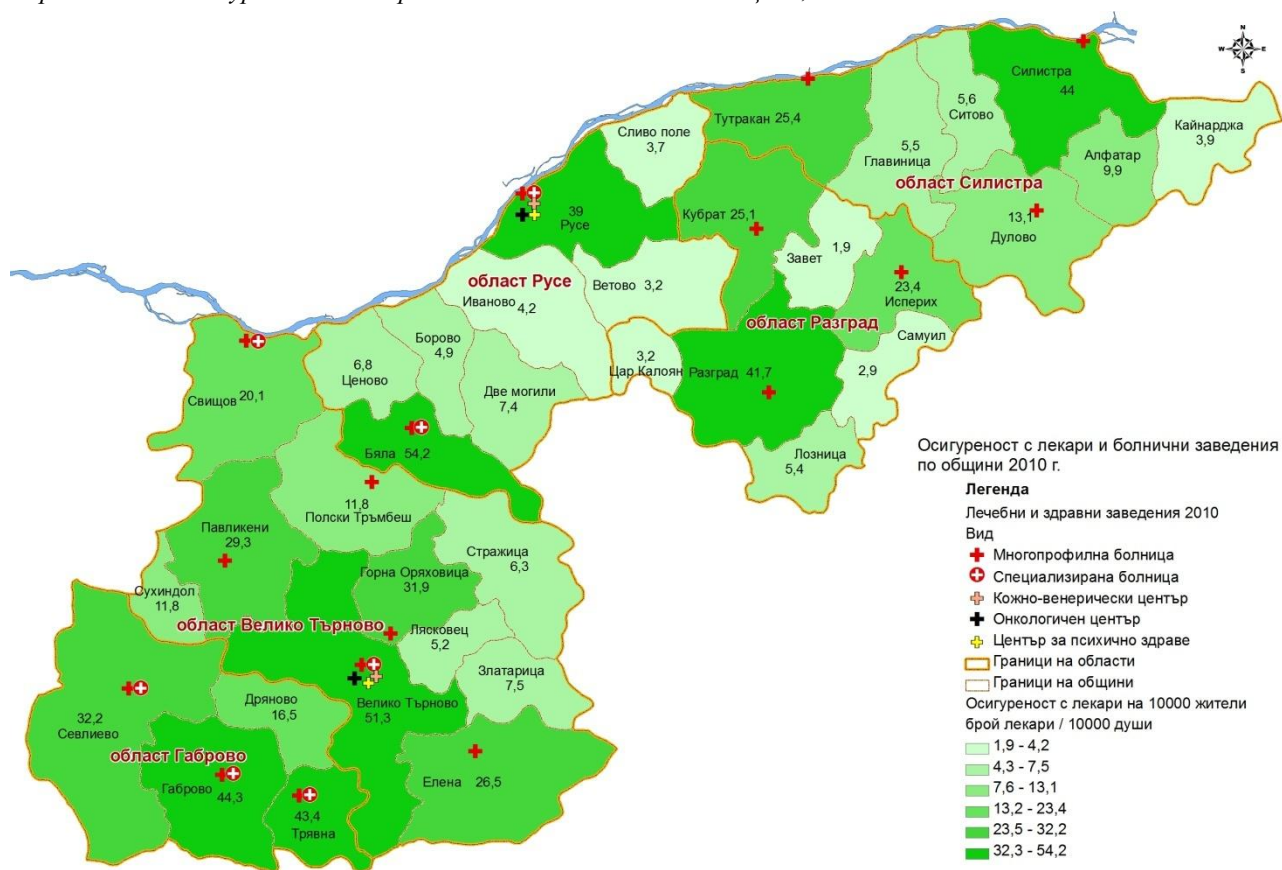
	диагностично-консултативни центрове			медицински центрове			Мед.- диагност. и мед- технически лаборатории			медико-дентални центрове			Други лечебни и здравни заведения		
	2005	2008	2011	2005	2008	2011	2005	2008	2011	2005	2008	2011	2005	2008	2011
България	105	115	121	495	588	559	854	888	1 006	53	51	49	160	179	150
СЦР	9	10	10	46	47	55	134	141	150	3	3	3	32	33	27
В. Търново	2	2	3	24	22	25	35	34	36	1	1	1	6	7	8
Габрово	2	3	2	8	9	11	14	20	21	1	-	-	5	6	4
Разград	1	1	1	7	6	6	21	21	20	-	-	-	11	11	9
Русе	3	3	3	6	8	11	40	45	50	1	2	2	6	5	3
Силистра	1	1	1	1	2	2	24	21	23	-	-	-	4	4	3

Източник: НСИ

Болнична помощ

Болничната помощ на територията на района се осигурява от 18 многопрофилни и 13 специализирани болници. За разглеждания период се наблюдава запазване броя на многопрофилните болници (като в област Габрово е открита една нова многопрофилна болница, а в област Велико Търново е закрыта една) и увеличение с 2 на специализираните болници – две нови във Велико Търново, една в Русе и една закрыта в Габрово. Леглата в многопрофилните болници намаляват с над 500 броя, за сметка на тези в специализираните, където се наблюдава увеличение с почти 100 легла. Болниците през 2010 г. са били съсредоточени главно в градовете Русе (11 болници) и Велико Търново (7 болници), като 3 е имало в Севлиево, по 2 в Свищов, Трявна, Бяла и Габрово, и по една в Горна Оряховица, Елена, Павликени, Полски Тръмбеш, Дряново, Исперих, Кубрат, Разград, Дулово, Силистра и Тутракан.

Карта III- 25. Осигуреност с лекари и болнични заведения по общини, 2010г.

Източник: НСИ

III.5.4. Социални услуги

Услугите в областта на социалните дейности в района разполагат с добре изградена мрежа от заведения, сравними със средните показатели за страната. Областите Велико Търново и Русе заемат водещо място в предоставянето на социални услуги в сравнение с другите области в района. В рамките на ОПРР, през настоящия програмен период бяха реализирани и са в процес на реализация редица проекти за подобряване на социалната инфраструктура на

територията на СЦР. Сред реализираните вече проекти са обновяване и оборудване на социални заведения за деца и младежи с увреждания в гр. Разград и с. Просторно, модернизиране и адаптиране на общинска сграда за нуждите на Дом за възрастни с физически увреждания в гр. Габрово, модернизация на Дом за деца, лишени от родителски грижи "Пеню и Мария Велкови" гр. Велико Търново и в Дом за деца, лишени от родителски грижи "Христо Смирненски" с. Балван, модернизация на Дневен център за деца и възрастни с увреждания и Дневен център за деца с увреждания, гр. Горна Оряховица и на Дом за възрастни хора с физически увреждания, с. Горски Тръмбеш. Проектите, които са в процес на реализация са още повече и покриват всички области на територията на района – изграждат се ЦНСТ в градовете Силистра, Русе, Севлиево, Габрово, Горна Оряховица, Велико Търново (временно спрян проект) и Главиница; изгражда се подходяща и ефективна социална инфраструктура за деца и младежи с увреждания в град Разград. Домовете за медико-социална грижа за деца, от своя страна показват достатъчен и дори неоползотворен капацитет.

Таблица III- 43. Домове за медико-социални грижи за деца към 31.12.2010 г.

	места	деца
Общо за страната	3854	2455
Северен централен	609	434
Велико Търново	145	116
Габрово	74	50
Разград	100	29
Русе	190	162
Силистра	100	77

Източник: НСИ

През последните години се отбелязва постоянен ръст на предлаганите услугите, предоставяни в общността, най-често под формата на услугите "Социален асистент" и "Домашен помощник". Деинституционализацията на грижата и подпомагането на нуждаещите се в тяхната домашна среда се разглежда като основна предпоставка за ограничаване на тяхната социална изолация. Подобни услуги се предлагат в почти всички общини на територията на района. Едновременно с това инвестиции са насочени и към установяване и подобряване на работата на дневни центрове за подкрепа и работа с деца и младежи във Велико Търново, Стражица, Свищов и Борово; дневни центрове за възрастни в Разград, Тутракан, с. Сокол (общ. Главиница), Дулово, Полски Тръмбеш, Лясковец, Велико Търново; защитени и преходни жилища или други форми за настаняване на непълнолетни в Исперих, Силистра, Велико Търново; центрове за социална рехабилитация, интеграция и обществена подкрепа в Силистра, Русе, Две могили и Лозница; защитено жилище за възрастни и център за услуги и дейности, насочени към ранна интервенция в подкрепа на родители на новородени деца с увреждания в гр. Русе.

През последните години са реализирани и редица проекти за осигуряване на трудова заетост на хора в неравностойно положение най-вече в социални предприятия, някои от които в общините Ситово, Алфатар, Велико Търново, Лясковец, Русе, Трявна и Разград.

III.5.5. Трудов пазар и безработица

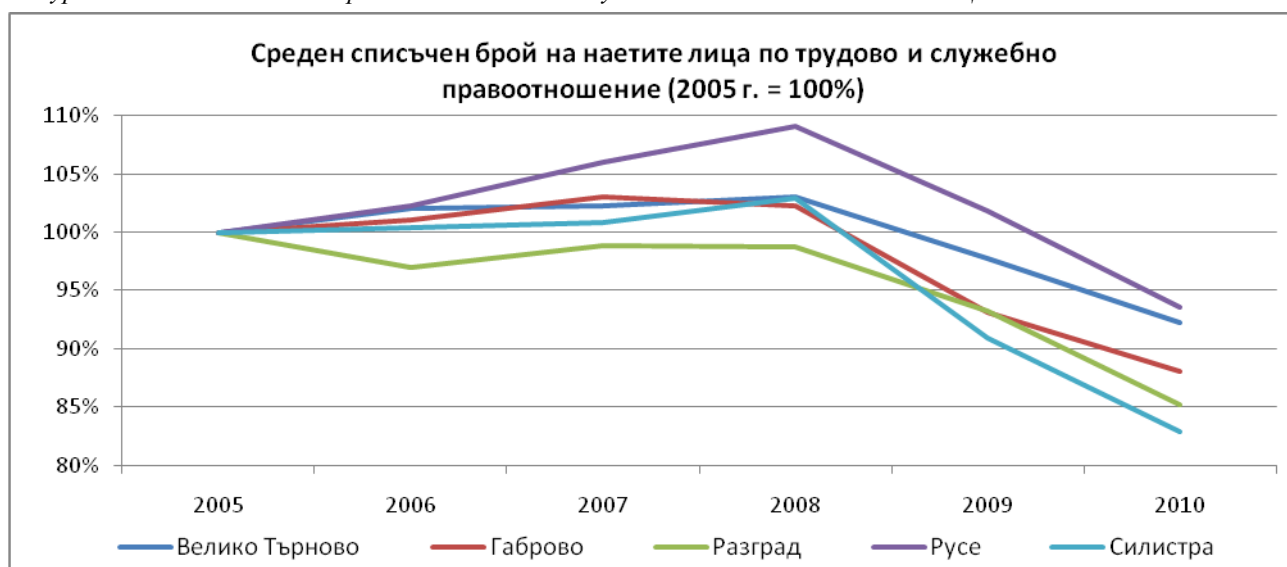
Работна сила

На фона на анализа на наетите и средната работна заплата е изследван броят на работната сила на възраст 15-64 години. През 2005 г. броят на работната сила е бил 464 800 души, като намалява рязко до 375 700 души през 2010 г. Намалението е почти 20 % и се оценява като значително. Няма данни, за да определи къде е емигрирала работната сила от СЦР, но може да се приеме, че се е насочила към чужбина /високо квалифициран персонал или работна сила без образование/ и към Югозападен район.

Наети лица

В годините между 2005 и 2010 г. за района като цяло и за всяка една от петте области се наблюдава значително намаление на абсолютния брой наети лица по трудово и служебно правоотношение. До 2008 г., за четири от областите се наблюдава увеличение, като за област Русе ръстът достига 9% в сравнение с базовата 2005 г., но в следствие на глобалния икономически спад, между 2008 и 2010 г. се наблюдава рязко свиване на наетите. В област Разград през целия наблюдаван период броят на заетите остава под стойностите за 2005 г. В процентно отношение към 2010 г. най-рязък е спадът в областите Силистра (17%), Разград (15%) и Габрово (12%), докато свиването във Велико Търново (8%) и Русе (6.5%) е значително по-слабо.

Фигура III- 8. Изменение на броя на наетите между 2005 и 2010 г. по области в СЦР

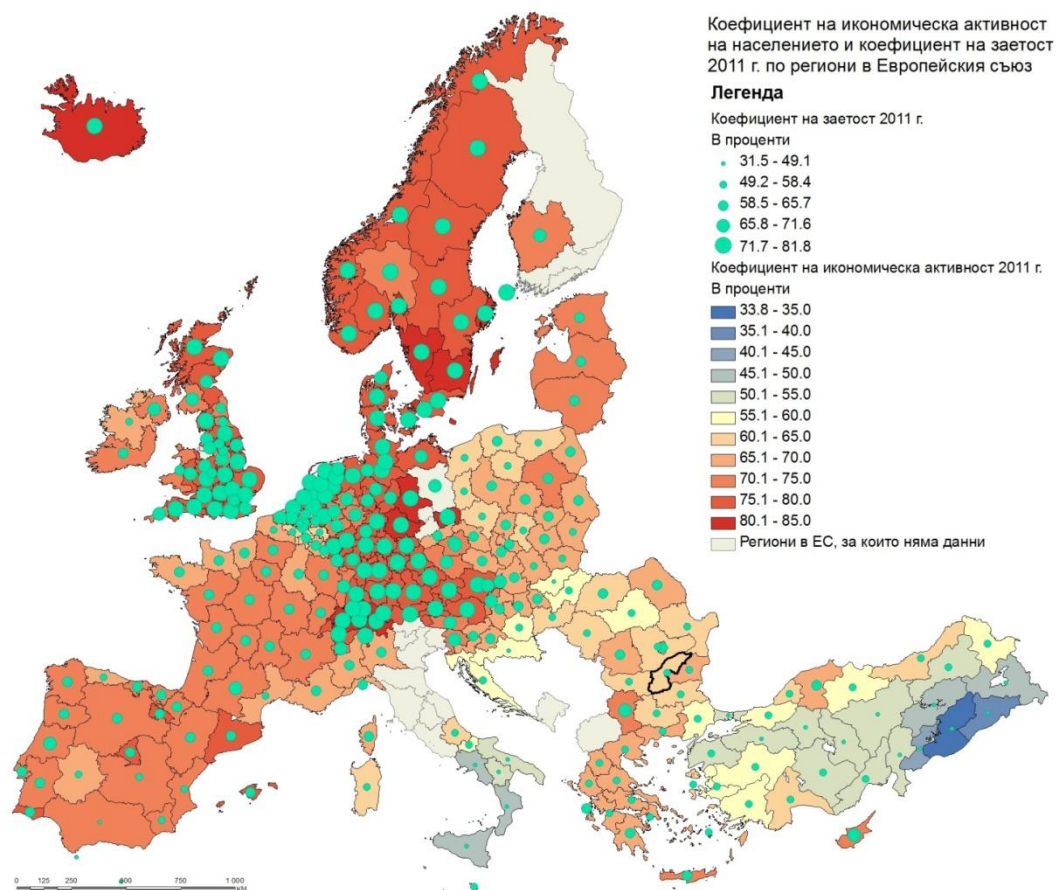

Източник: НСИ

Икономическа активност, заетост и безработица

Икономическата активност на лицата на възраст между 15 и 64 г. в СЦР е по-ниска от средната за България и значително по-ниска от средната за ЕС. Структурата на икономически активната част от населението също е по-неблагоприятна от средните показатели в ЕС, като коефициентът на заетост 2011 г. е едва 54.3 %.

Карта III- 26. Коефициент на икономическа активност и заетост в ЕС, 2011 г.

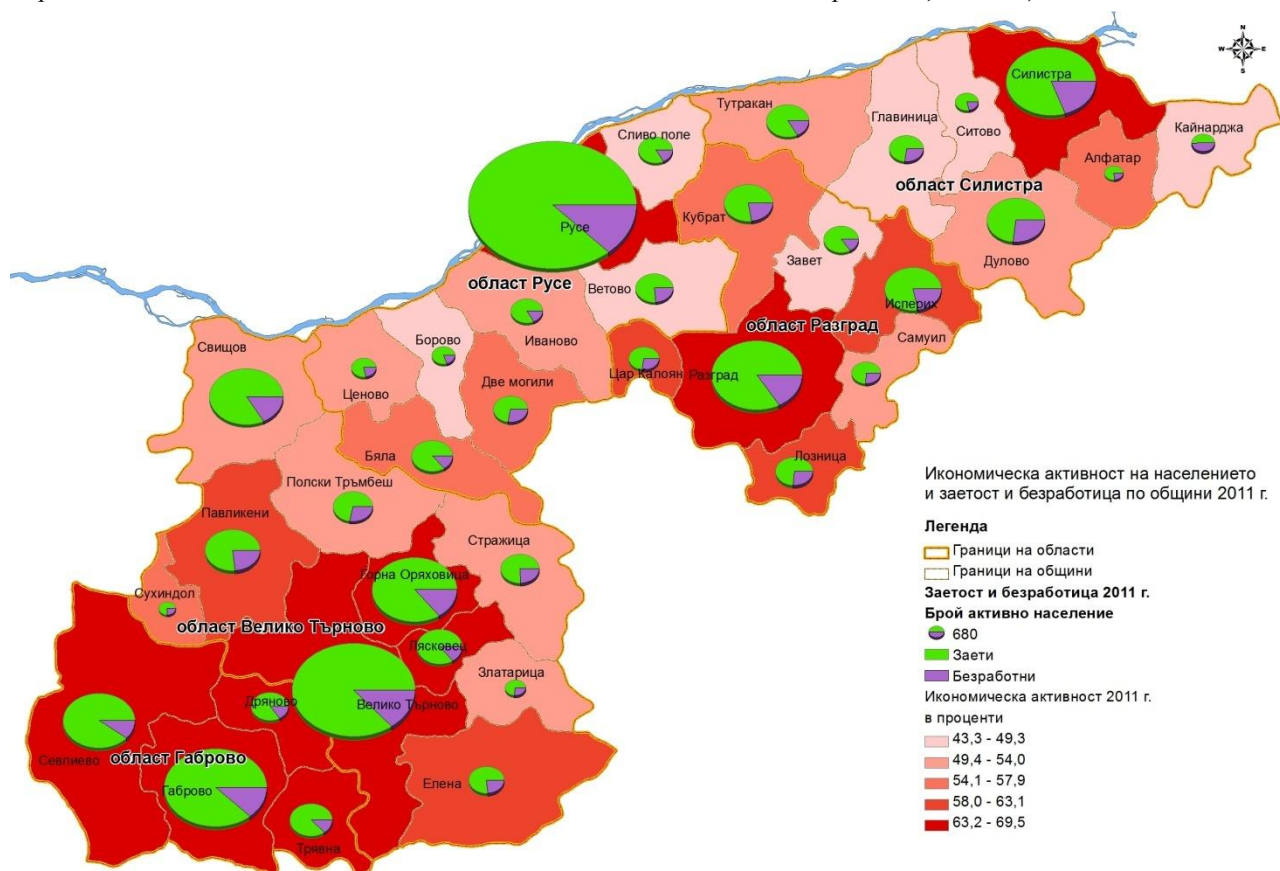

Източник: Евростат

По отношение на вътрешнорегионалните различия се наблюдава сериозен дисбаланс между общините, които влизат в състава на СЦР. По данни от преброяването от 2011 г., общините, в които са разположени по-големите градове – Габрово, Русе, Трявна, Велико Търново, Лясковец, Разград, Севлиево, Силистра и Горна Оряховица коефициентът на икономическа активност е между 65,5 и 69,5 %, докато същият, в някои от по-малките общини – Самуил, Златарица, Сливо поле, Кайнарджа, Ветово, Завет, Главиница, Ситово и Борово е около и под 50% (за Борово – едва 43,3%). Подобна е и картината по отношение на коефициента на заетост, като в общините Габрово, Русе, Трявна, Севлиево, Велико Търново и Лясковец той е над 57%, а в Полски Тръмбеш, Ветово, Самуил, Дулово, Златарица, Ситово, Борово, Главиница и Кайнарджа – под 40%. Най-ниска е безработицата в Севлиево (едва 6,3%), Завет (7%), Бяла (7,2%), Сливо поле (8%), Габрово и Русе (по 8,1%) и Свищов (8,2%), а най-висока

в Полски Тръмбеш (15%), Две могили (16,1%), Лозница (16,2%), Цар Калоян (17,2%) и Кайнарджа (цели 24.1%).

Карта III- 27. Икономическа активност на населението, заетост и безработица по общини, 2011г.

Източник: Преброяване на населението 2011 г, НСИ

Заети по класове икономически дейности

Анализът на данните от преброяването от 2011 г. по отношение на заетостта по области на територията на СЦР показва известни различия в нейната структура. В абсолютни стойности във всички области, с изключение на Силистра преобладават заетите в Преработващата промишленост. За Силистра най-значимата дейност за структурата на заетостта е Селското, горското и рибно стопанство. Близки, но по-ниски дялове за областта имат Търговията, ремонт на автомобили и мотоциклети и Преработващата промишленост. В област Разград, делът на заетите в Селското, горското и рибно стопанство също е значителен, а подобно на Силистра и в останалите области много значителен е делът на заетите в Търговията, ремонт на автомобили и мотоциклети. Следващият по значимост сектор за Силистра и Разград е Държавното управление, докато за Русе и Велико Търново това е Транспорта и складирането. Също така, по-значима роля има Строителството за областите Силистра и Разград и образованието за Силистра, Разград и Велико Търново.

Таблица III- 44. Заетост в СЦР по класове икономически дейности, 2011 г.

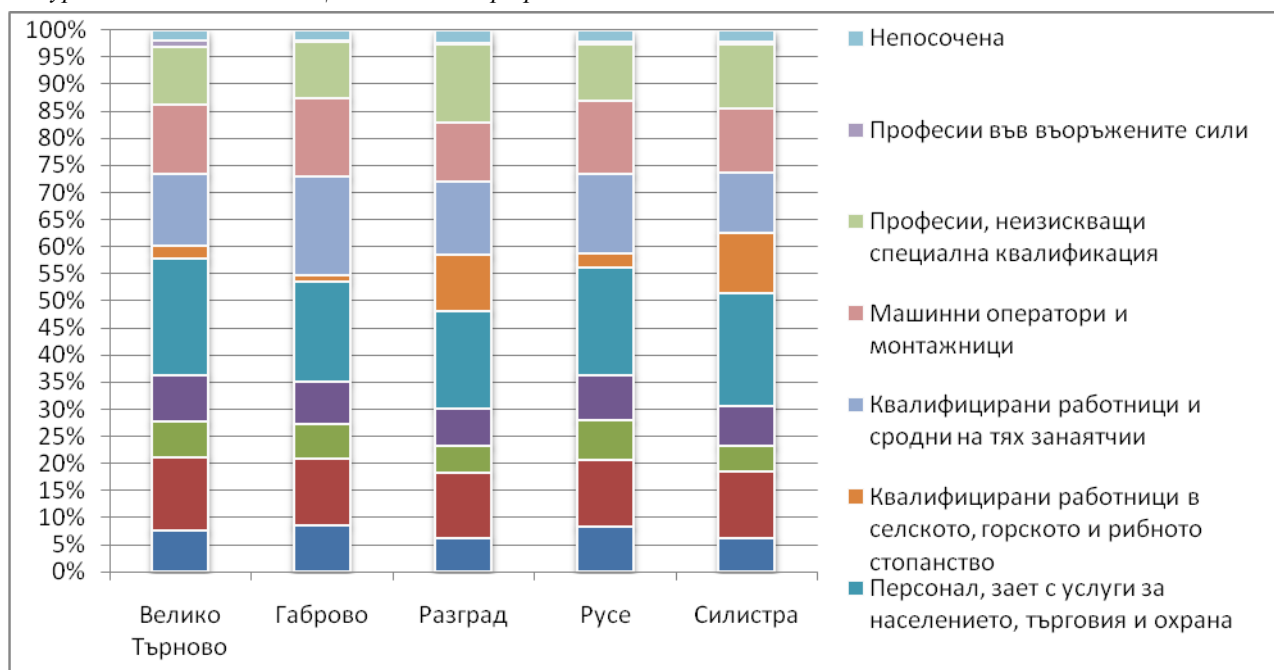
	Велико Търново	Габрово	Разград	Русе	Силистра	Общо за СЦР
Селско, горско и рибно стопанство	5748	1165	7010	4696	6214	24833
Добивна промишленост	145	33	77	428	109	792
Преработваща промишленост	22618	18195	9072	24639	5788	80312
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	990	335	266	797	164	2552
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци	1285	648	568	916	613	4030
Строителство	4905	2241	3163	4911	2608	17828
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	16684	8434	6259	16320	5889	53586
Транспорт, складиране и пощи	5794	2129	1814	6662	1452	17851
Хотелиерство и ресторантьорство	4236	2008	1132	3622	1345	12343
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	1393	462	251	1170	255	3531
Финансови и застрахователни дейности	1578	686	522	1432	543	4761
Операции с недвижими имоти	515	195	157	622	117	1606
Професионални дейности и научни изследвания	2419	807	887	2468	534	7115
Административни и спомагателни дейности	2574	1151	1191	2807	654	8377
Държавно управление	6128	2984	3618	5454	3330	21514
Образование	5969	2520	2793	4897	2499	18678
Хуманно здравеопазване и социална работа	4722	2265	1929	3677	1811	14404
Култура, спорт и развлечения	1127	584	528	1238	408	3885
Други дейности	1851	920	681	1864	653	5969
Дейности на домакинства като работодатели	116	68	86	101	282	653
Дейности на екстериториални организации и служби	65	25	15	80	19	204
Непосочена	282	160	123	358	148	1071

Източник: НСИ

Заети по класове професии

По отношение заетостта на населението по класове икономически професии също се наблюдава разнообразно разпределение по области в пределите на СЦР. Във всички области най много са заетите като Персонал, зает с услуги за населението, търговия и охрана, а на второ място Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии. Изключение правят Силистра, където на второ място са Машинните оператори и монтажници и Разград, където на второ място са Професии, неизискващи специална квалификация. По отношение на най-ярките различия, прави впечатление концентрацията на Квалифицирани работници в селското, горското и рибното стопанство в областите Разград и Силистра, относително по-високия дял на Ръководителите в Габрово, Русе и Велико Търново и повечето Машинни оператори и монтажници в Габрово и Русе.

Фигура III- 9. Заетост в СЦР по класове професии

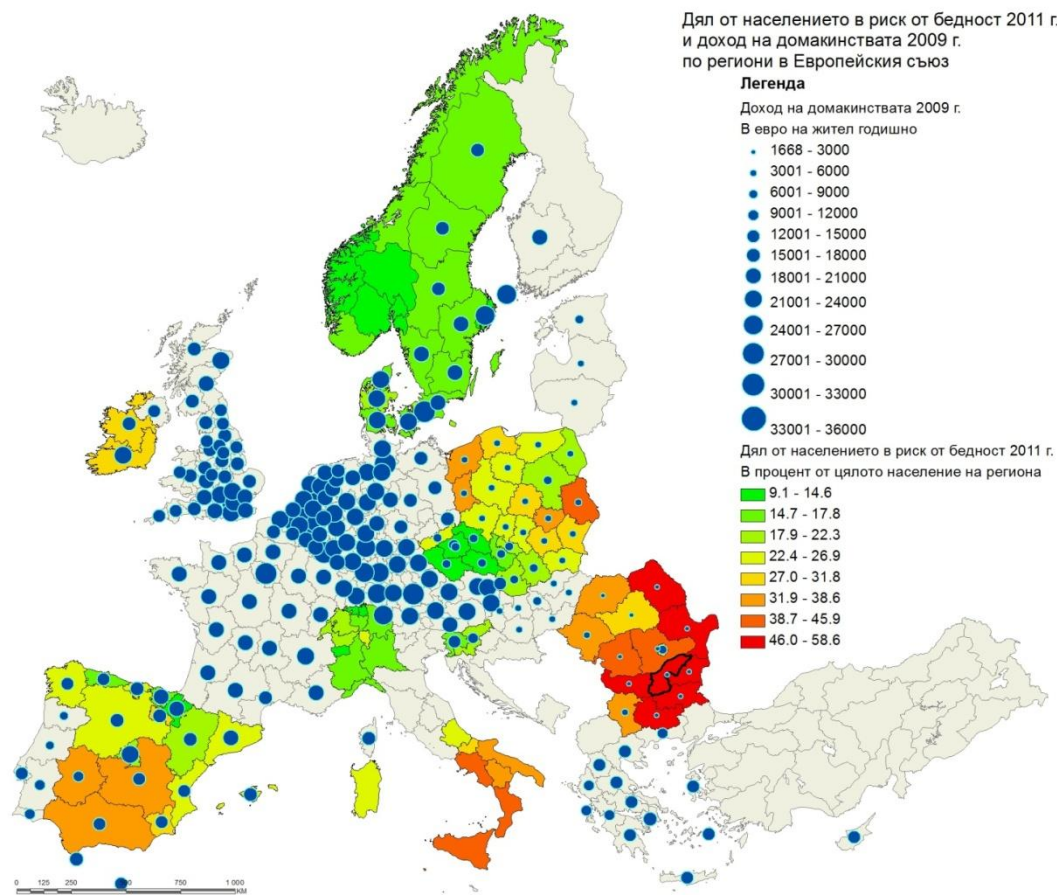

Източник: НСИ

III.5.6. Доходи на населението

Доход на домакинствата и бедност

Карта III- 28. Дял от населението в риск от бедност и доход на домакинствата в ЕС

Източник: Евростат

Доходите на домакинствата в СЦР са едни от най-ниските в ЕС (1881,8 евро на човек). През 2009 г., по-ниски доходи се наблюдават единствено в Северозападния район и някои райони на Румъния. Едновременно с това, през 2011 г. над 50% от жителите на района са определени като такива в риск от бедност, което поставя СЦР на предпоследно място по този показател, зад който остава единствено СЗР.

Средна годишна работна заплата

Таблица III- 45. Средна годишна работна заплата на наетите в трудово и служебно правоотношение, лв.

Показатели	2005	2008	2009	2010	%
България	3885	6538	7309	7777	200.2
СЦР	3376	5312	5888	6236	184.7
Селско, горско и рибно стопанство	2812	4813	5396	5897	209.7
Добивна промишленост	4571	8271	7551	7302	159.7
Прераробваща промишленост	3274	5334	5717	6249	190.9
Производство на ел. енергия и газови горива		10058	11695	11863	117.9
Доставяне на вода, канал и управление на отпадъци	6087	6144	7391	7355	120.8
Строителство	3018	4793	5771	5649	187.2
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	2226	3713	4408	4571	205.3
Транспорт, складиране и пощи	3604	5868	6399	6558	182.0
Хотелиерство и ресторантьорство	1953	3201	3567	3685	188.7
Създаване и разпространение на информация		6126	6335	6749	110.2
Финансови и застрахователни дейности	6698	11024	10858	11148	166.4
Операции с недвижими имоти	2553	4529	5104	5994	234.8
Професионални дейности и науч. Изследвания		4665	5300	5709	122.4
Административни и спомагателни дейности		3021	3497	3644	120.6
Държавно управление	5163	7851	8361	9159	177.4
Образование	3978	6688	7665	7896	198.5
Хуманитарно здравеопазване и социална работа	4276	6215	6784	6990	163.5
Култура, спорт и развлечения		4582	4906	4948	108.0
Други дейности	2424	3792	4222	4447	183.5

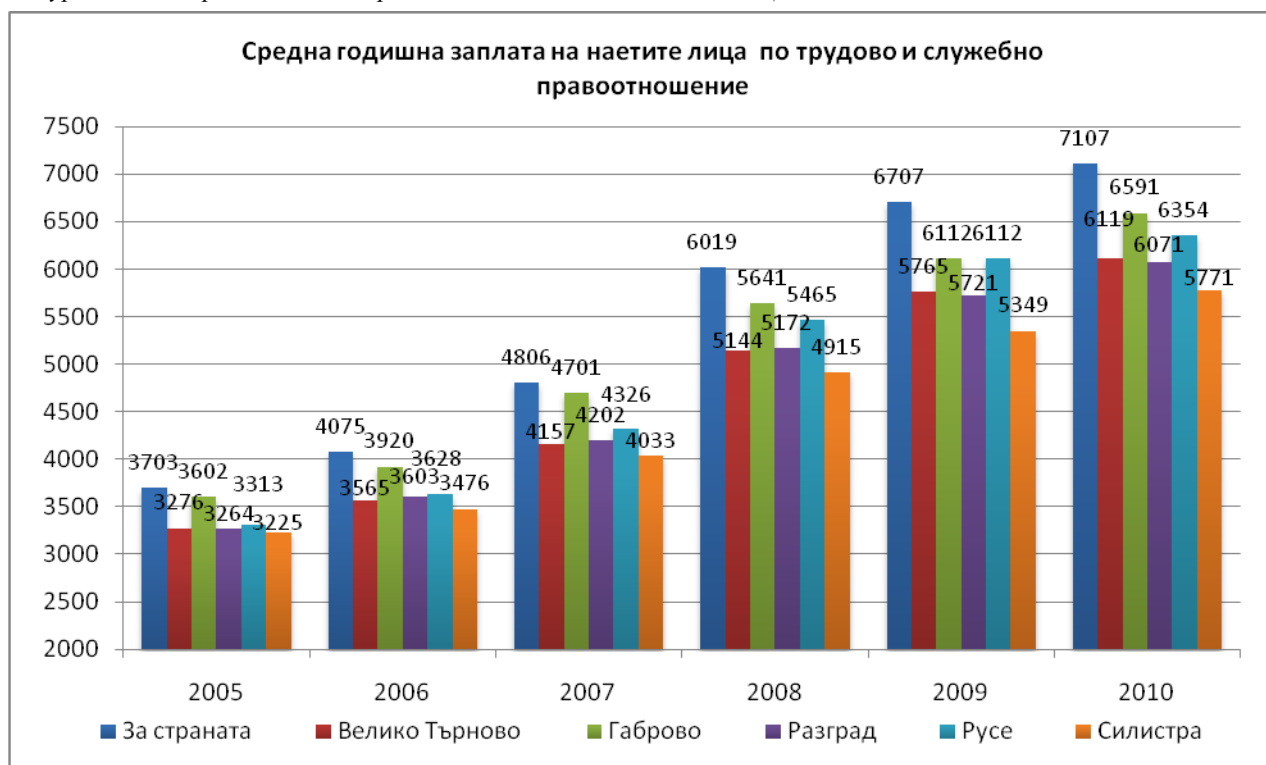
Източник: СГ 2006, с. 518- 519, 2009, с. 488-489, 2010, с. 488-489, 2011, с. 484-485.

Средната работна заплата на наетите в трудово и служебно правоотношение за периода 2005 – 2010 г. е увеличени 2 пъти /със 100,2 %/. За СЦР това увеличение е с 84,7 %, като се наблюдава твърде голяма разлика по дейности. Без увеличение или дори намаление при отчитане на инфлацията: производство на електрическа енергия и газови горива, доставяне на вода, канализация и управление на отпадъци, създаване и разпространение на информация, професионални дейности и научни изследвания, административни и спомагателни дейности и култура, спорт и развлечения. В добивна промишленост, строителство, финанси и застрахователна дейност, държавно управление и хуманитарно здравеопазване и социална работа – увеличението е в границите до 70 %. В тази групата на дейностите при които увеличението на средната работна заплата е над средната за страната

са: търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети и операции с недвижими имоти – увеличени с 105 – 130 %. Следва да се отбележи, че това увеличение се дължи на изключително ниската база през 2005 г.

Общо заключение за средната работна заплата на наетите в трудово и служебно правоотношение в СЦР е, че темпът на увеличение е под средния за страната. Това е особено характерно за някои дейности, при които практически няма увеличение на средната работна заплата (виж. първа група по-горе).

Фигура III- 10. Средна годишна работна заплата по области в СЦР

Източник: НСИ

По отношение на вътрешнорегионалните различия в промяната на средната годишна работна заплата, наблюдава се тенденция на запазване разликата между област Габрово, където средната заплата през 2010 г. е била най-висока (6591 лв.) и областите Велико Търново (6119 лв.) и Разград (6071 лв.). Относително подобрене се забелязва по отношение на заплатите в област Русе, за която средното ниво през 2010 г. е било 6354 лв. Изостряне на различията, обаче, се наблюдава по отношение на област Силистра, която значително изостава в темпа на нарастване на средната годишна работна заплата и през 2010 г. тя е едва 5771 лв.

III.5.7. Култура

Културната инфраструктура на територията на СЦР е относително добре развита, като повечето културни институции са концентрирани в градовете – областни центрове. Театри, музеи и кина има във всяка една от петте области на района, като единствено в Разград през 2010 г. не е имало кино. Забелязва се, че като цяло осигуреността с театри на територията на

района е по-ниска от средната за страната. По два театъра има в Габрово и Силистра, а в Русе – три. Висока е концентрацията на музеи в областите Велико Търново (12) и Габрово (9), а в Габрово и Русе има по две кина. Три библиотеки има в област Велико Търново, а две – в област Русе.

Таблица III- 46. Културни институции в СЦР, 2010 г.

	театри		музеи		кина		библиотеки	
	брой	посещения	брой	посещения (хил бр)	брой	посещения (хил бр)	брой	заети книги (хил бр)
Общо за страната	73	1677405	201	4253	42	4157	47	6156
СЦР	9	208033	32	745	6	145	8	999
Процент за СЦР от общия брой за страната	12.3%	12.4%	15.9%	17.5%	14.3%	3.5%	17.0%	16.2%
Велико Търново	1	14908	12	369	1	96	3	426
Габрово	2	38582	9	281	2	13	1	108
Разград	1	36870	3	29	-	-	1	124
Русе	3	96513	4	46	2	35	2	266
Силистра	2	21160	4	20	1	2	1	76

Източник: НСИ

По отношение на относителния брой посещения на културните институции, като дял от всички посещения на такива в страната, много нисък е дялът на посещенията на кина (едва 3,5% от всички посещения на кина в страната), докато висок е дялът на посещенията на музеи (17,5%) и дялът на заетите книги (16,2%).

III. 6. ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

III.6.1. Използване на земята

Общо за Северен централен район

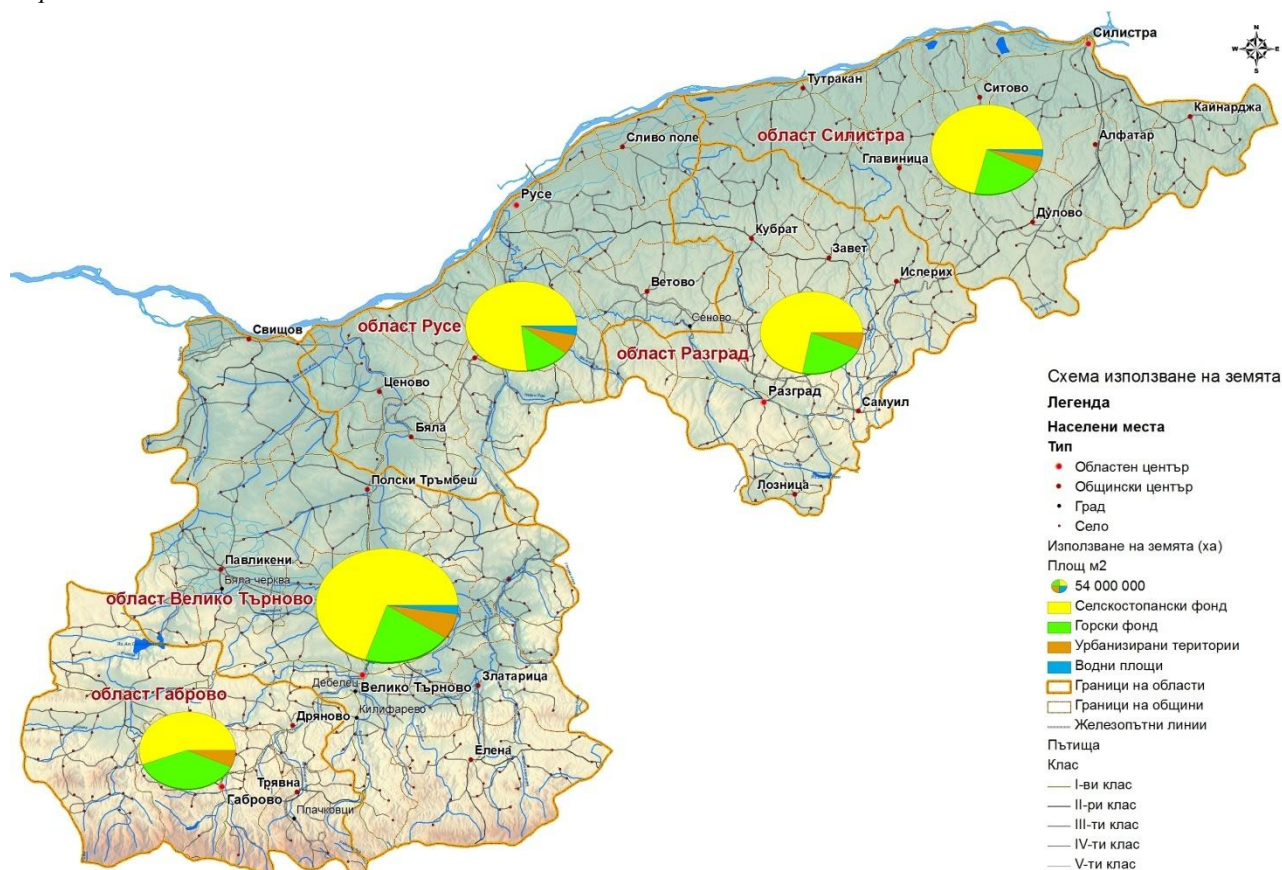
Общата площ на Северен централен район е 14 974 кв. км, което представлява 13,49 % от територията на страната. Преобладаващи са земеделските земи – 68.1%, а горския фонд е 23.82% от територията на района. Площта на района се разпределя по области (които включват общо 36 общини), както следва:

Таблица III- 47. Площ на областите в Северен централен район

Област	Площ в кв.км	Брой общини
Велико Търново	4661.6	10
Габрово	2023.0	4
Разград	2639.7	7
Русе	2803.4	8
Силистра	2846.3	7
ОБЩО	14974.0	36

Източник: Актуализиран документ за изпълнение на РПР на СЦР, 2011-2013 г., НСИ

Карта III- 29. Използване на земята

Източник НСИ

По фондове и по области територията на СЦР се разпределя както следва:

Таблица III- 48. Площ на поземлените фондове по области в Северен централен район

Статистически зони, статистически райони и области	Територия по фондове (в дка)											
	земеделски		горски		урбанизиран и територии		водни течения и площи		добив на полезни изкопаеми		транспорт	
	площ	%	площ	%	площ	%	площ	%	площ	%	площ	%
България	65 185 406	58.7	37 256 787	33.6	5 535 290	5.0	1 990 322	1.8	330 566	0.3	703 531	0.6
Северен централен район	10 301 367	68.8	3 416 214	22.8	871 533	5.8	260 300	1.7	18 455	0.1	106 101	0.7
Велико Търново	3 199 467	68.6	1 039 192	22.3	292 493	6.3	91 912	2.0	4 942	0.1	33 566	0.7
Габрово	1 095 920	54.2	774 146	38.3	119 367	5.9	17 900	0.9	2 105	0.1	13 567	0.7
Разград	1 867 519	70.7	590 990	22.4	143 210	5.4	18 048	0.7	3 005	0.1	16 972	0.6
Русе	2 131 771	76.0	388 842	13.9	173 316	6.2	76 156	2.7	6 965	0.2	26 314	0.9
Силистра	2 006 690	70.5	623 044	21.9	143 147	5.0	56 284	2.0	1 438	0.1	15 682	0.6

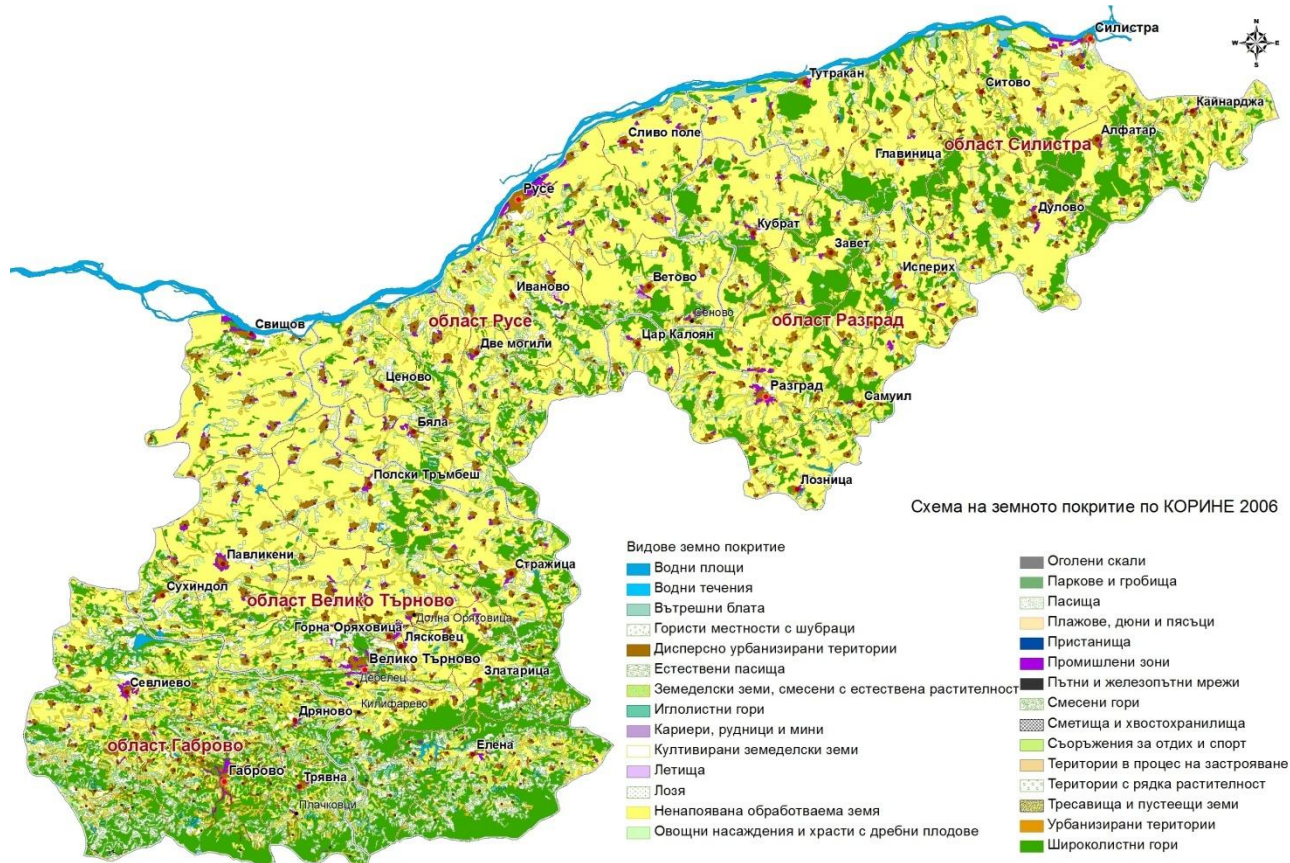
Източник Актуализиран документ за изпълнение на РПР на СЦР, 2011-2013 г., НСИ

В използването на поземлените фондове на Северен централен район се наблюдават следните общи закономерности:

- Процентното увеличение на земеделските територии в посока север, респективно намаляване на горския фонд, което се дължи основно на спецификата на релефа;
- Процентното участие на земеделските земи е значително по-високо от средното за страната, респективно значително по-ниското е процентно съотношение на горския фонд. Тези съотношения имат силно влияние и върху икономическия профил на района;
- Урбанизацията е концентрирана в Русе, Велико Търново, Габрово – (Карта III-30), и като цяло е по-висока от средната за страната, което се дължи на многобройните населени места в областите Габрово и Велико Търново и на значителната урбанизация в област Русе. Най-ниска е урбанизацията в областите Силистра и Разград при много високо процентно участие на земеделския фонд (над 70%).

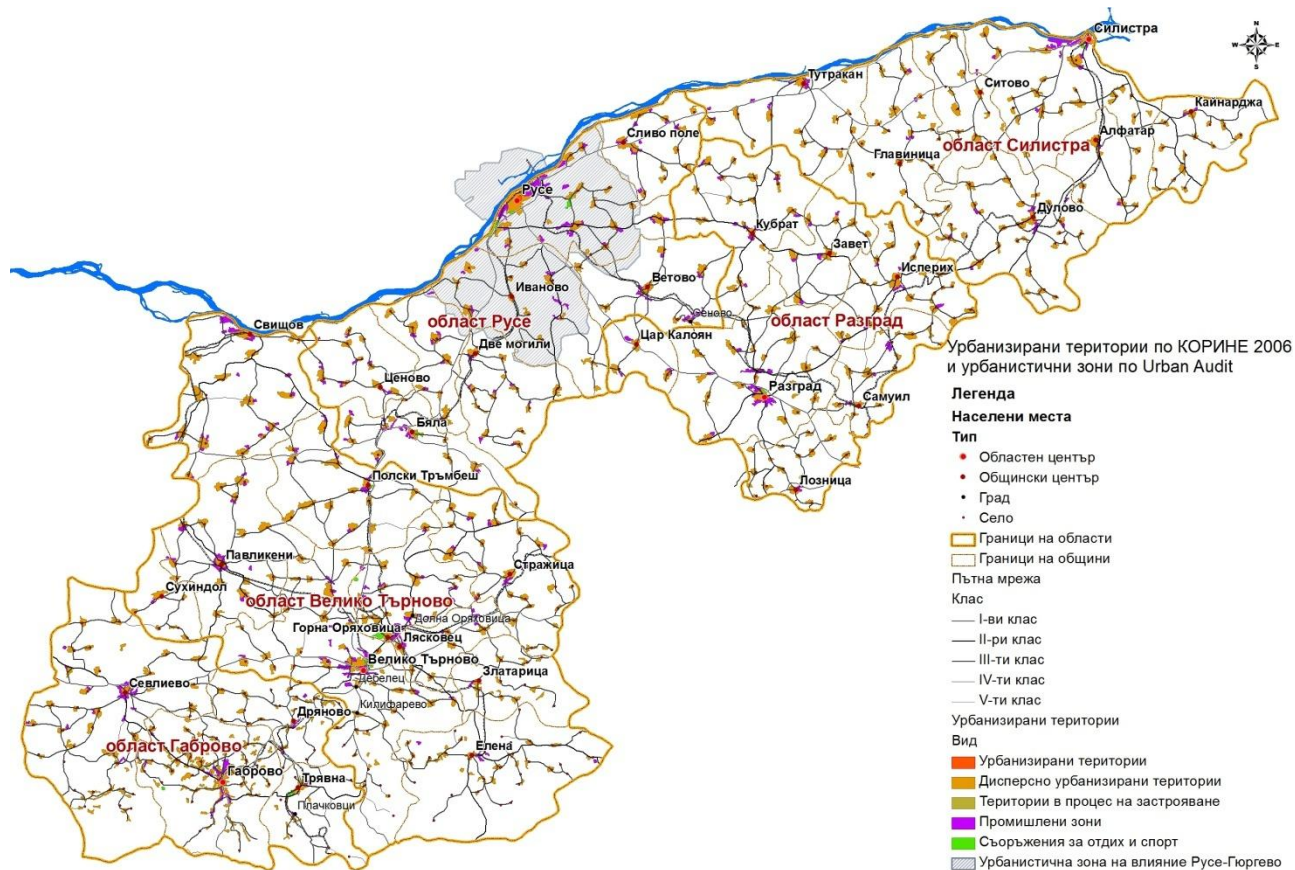
Количествените анализи по проекта CORINE от 2000 и 2006 г. показват приблизително същото разпределение на основните поземлени фондове, независимо от разликите в номенклатурата на видовете територии (карти III-30 и III-31).

Карта III- 30. Схема на земното покритие по КОРИНЕ, 2006 г..

Източник European Environmental Agency (EEA)

Карта III- 31. Урбанизирани територии по КОРИНЕ, 2006 г..

Източник European Environmental Agency (EEA)

Специфика на използването на земята по области

Използването на земята по области е описано в областните стратегии за развитие с различна степен на подробност. В тази точка са изложени някои специфики по области.

Област Велико Търново Общата площ на територията на област Велико Търново е 4 661 572 дка. Най-голяма площ заемат земеделските територии - общо 3 199 467 дка (68,6% от площта на областта при средно за страната 58,7%), следвани от горските територии – 1 039 192 дка (22,3% при средно за страната 33,6%). На територията на областта преобладаваща е частната собственост на земите – 2 490 212 дка, или 53,4% от общата територия на областта. Държавна собственост са 1 010 604 дка (21,7% от територията на областта). Общинска е собствеността върху 371 411 дка.

Област Габрово Това е областта с най-голямо процентно съотношение на горския фонд (с най-голямо съотношение в общините Трявна и Габрово) и с най-малко участие на земеделски земи в използването на земята (в същите общини).

Област Русе По отношение на **баланса на териториите** със значително по-висок дял от средния за страната са земеделските територии /76% срещу 58.7%/ и на урбанизираните територии /6.2% срещу 5.0%/ за сметка на горските /13.9% срещу 33.6%/ и на териториите за добив на полезни изкопаеми /0.2% срещу 0.3%/.

Съгласно данните от ОСР, областта включва следните площи по поземлени фондове: 2131777 дка земеделски земи, 388842 дка гори, 173316 дка урбанизирани територии, 76156 дка водни площи, 6965 дка полезни изкопаеми и 26314 дка транспортни територии.

Област Разград Общата площ на територията на Област Разград е 2 639,744 кв.км, която представлява 17,62% от територията на СЦР. С най-голяма площ е Община Разград (22,7% от територията на областта), следвана от общините Кубрат и Лозница, заемащи съответно 17,8% и 15,5%. С най-малка площ е Община Цар Калоян, чиято площ е 8,8% от територията на областта. Размерът на обработваемата земя във всички посочени видове територии през 2010 г. е 1 461 585 дка, а земеделската е 1 609 246 дка. След област Силистра това е областта в СЦР с най-ниска степен на урбанизация.

Област Силистра Общата площ на територията на област Силистра е 2 846 285 дка. С най-голяма площ е община Дулово – 566 326 дка (19,9% от територията на областта). Следват общините Силистра с площ 515 891 дка (18,1%), Главиница – 481 230 дка (16,9%), Тутракан – 448 345 дка (15,8%), Кайнарджа – 314 961 дка (11,1%), Ситово – 270 966 дка (9,5%) и Алфатар – 248 566 дка (8,7%). Земеделските територии заемат общо 2 006 690 дка (70.4% от площта на областта при средно за страната 58.7%). Най-голям е относителният дял на земеделските територии в община Ситово – 78.8% а най-малък в община Алфатар – 53.7%.

Горските територии включват площта на Държавния горски фонд и заемат 623 044 дка (21.9% при средно за страната 33.6%). Най-голям е относителният дял в община Алфатар (42.2%) а най-малък в Ситово – 12.6%. Населените места и другите урбанизирани територии заемат 143 147 дка площ (50% - колкото е средно за страната) като най-голям е относителният им дял в община Силистра. Водните течения и водни площи са с относителен дял 20% (при средно за страната 18%) с площ 56 284 дка. Териториите за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци са с най-малка площ - 1438 дка (0.1% при средно за страната 0.3%). Площта на териториите за техническа инфраструктура е 15 682 дка (0.7% - колкото е средно за страната). Размерът на обработваемата земя във всички посочени видове територии е 1 707 936 дка (60.0% от територията на областта при средно за страната 44.8%).

Посочените данни за баланса на териториите са от 2000г. До момента няма друга официална статистика. За периода от 2000 до 2012г. са настъпили редица административно-териториални промени на границите на областите (например за област Русе има преминаване на няколко населени места от една област в друга), както и промени в начина на ползване на земята.

III.6.2. Културно и историческо наследство

Ролята на културното и историческото наследство като фактор за устойчиво регионално развитие започва да придобива все по-осезателно практическо значение. В разработването на цялостния пакет от документи на всички нива е необходимо да бъдат определени цели, приоритети и инструменти относно ролята на държавата, общините, бизнеса и гражданския сектор при изграждането на регионални политики за запазването, възстановяването, развитието и използването на културното и историческото наследство.

В разработването на регионалния план на СЦР, експертният екип се придържа към:

- мисията на ЮНЕСКО за насърчаване на международното и регионалното сътрудничество, чрез опазване и подчертаване на ролята на нематериалното и материалното културно наследство като източник на диалог и развитие;
- документите на Съвета на Европа за подпомагане на изграждането на мрежи¹³ и съвместни действия с Европейската комисия за интегрирано възстановяване на архитектурното и археологическо наследство¹⁴;
- постановките на Европейския съюз при формулирането на програми и инициативи за балансирано устойчиво регионално развитие, които са насочени към постигането на социално сближаване с акцент върху потенциала на културните и историческите ресурси за постигането на растеж и трудова заетост.

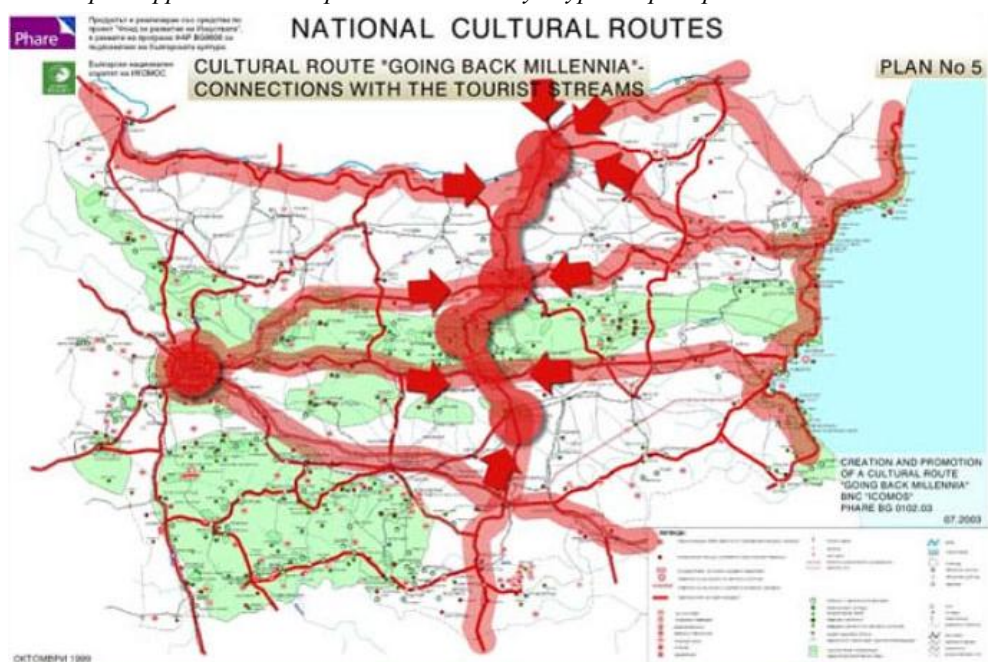
¹³ виж Резолюция (98) 4 за културните маршрути

¹⁴ Регионалната програма за културно и природно наследство в Югоизточна Европа

В разработката на регионалния план на СЦР, както в аналитичната част, така и в стратегията, екипът се фокусира върху някои актуални тенденции в представите и подхода към културното наследство. Сред тях особено значение имат неговите интеграционни връзки с туризма. В това отношение се очертават три тенденции, които много отчетливо са заложени в Европейската стратегия за развитието на Дунавския регион и по-конкретно в инициативите и плана за действие: културното и историческото наследство разширява своето съдържание, като обхваща освен паметниците на културата, още и други ценности: традиционни практики, социални събития и традиции, местни обичаи, занаяти и др., формиращи единната културна среда; то разширява своя териториален обхват, за да включи ценности на все по-високи равнища: исторически градове, културни пейзажи, културни маршрути - с локален, национален, и общоевропейски обхват; то се изявява не само като духовна ценност, която трябва да се опазва, но и като уникален ресурс, който може и трябва да се използва за устойчиво развитие, по правилата на икономическата сътрудничество и законите на пазара.

Като основен инструмент за това се очертава именно културният туризъм, който е важен компонент на стратегическите части на всички планови документи за развитието през следващия планов период.

Карта III- 32. Български фрагмент от Трансбалканския културен коридор

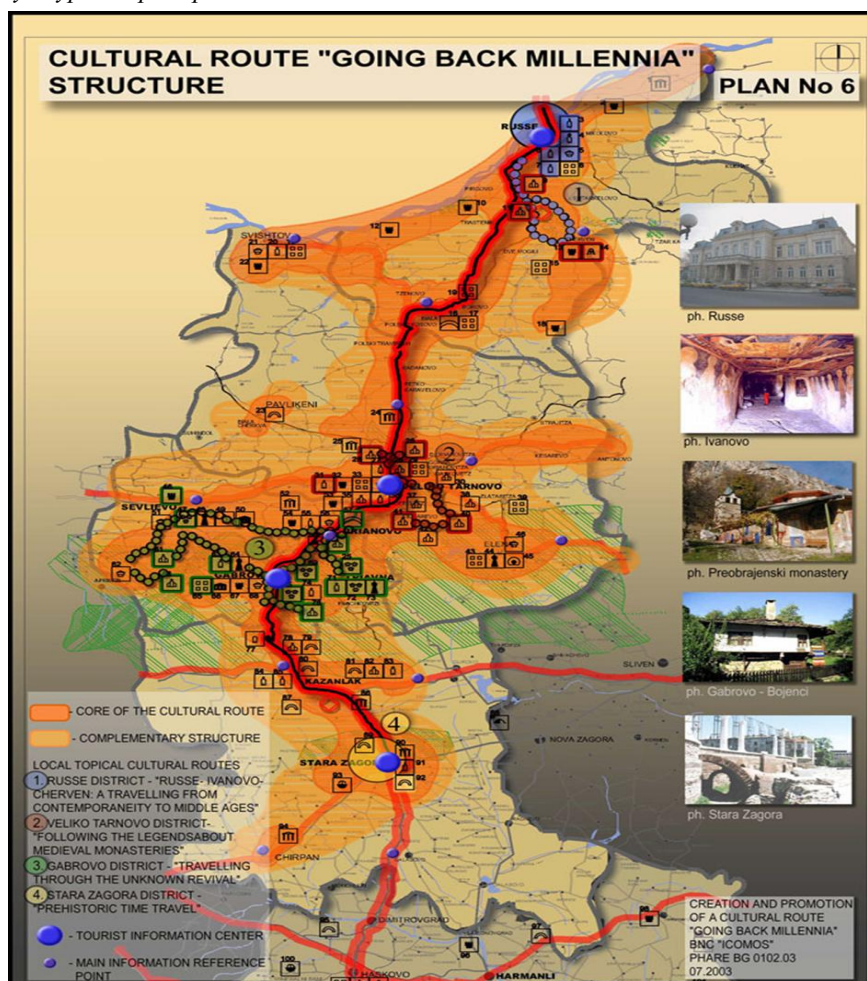
Източник: Асоциация за културен туризъм, разработена в Мултимедийна лаборатория, УАСГ, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 2005 г.

Съществуващо положение и потенциали:

Културните и историческите забележителности на СЦР са многобройни, а някои от тях са уникални като носители на информация както за бита и културата, както на района, България, така и за развитието на целия балкански регион. Тази територия край водите на Долен Дунав има многовековна и бурна история, била е кръстопът в движението на различни

племена и народи. Ето защо тя притежава богато културно и историческо наследство - паметници с регионално, национално, международно и дори световно значение - Ивановските скални църкви и Свещарската гробница.

Карта III- 33. Група регионални туристически продукти по българския фрагмент на Източния Трансбалканския културен коридор

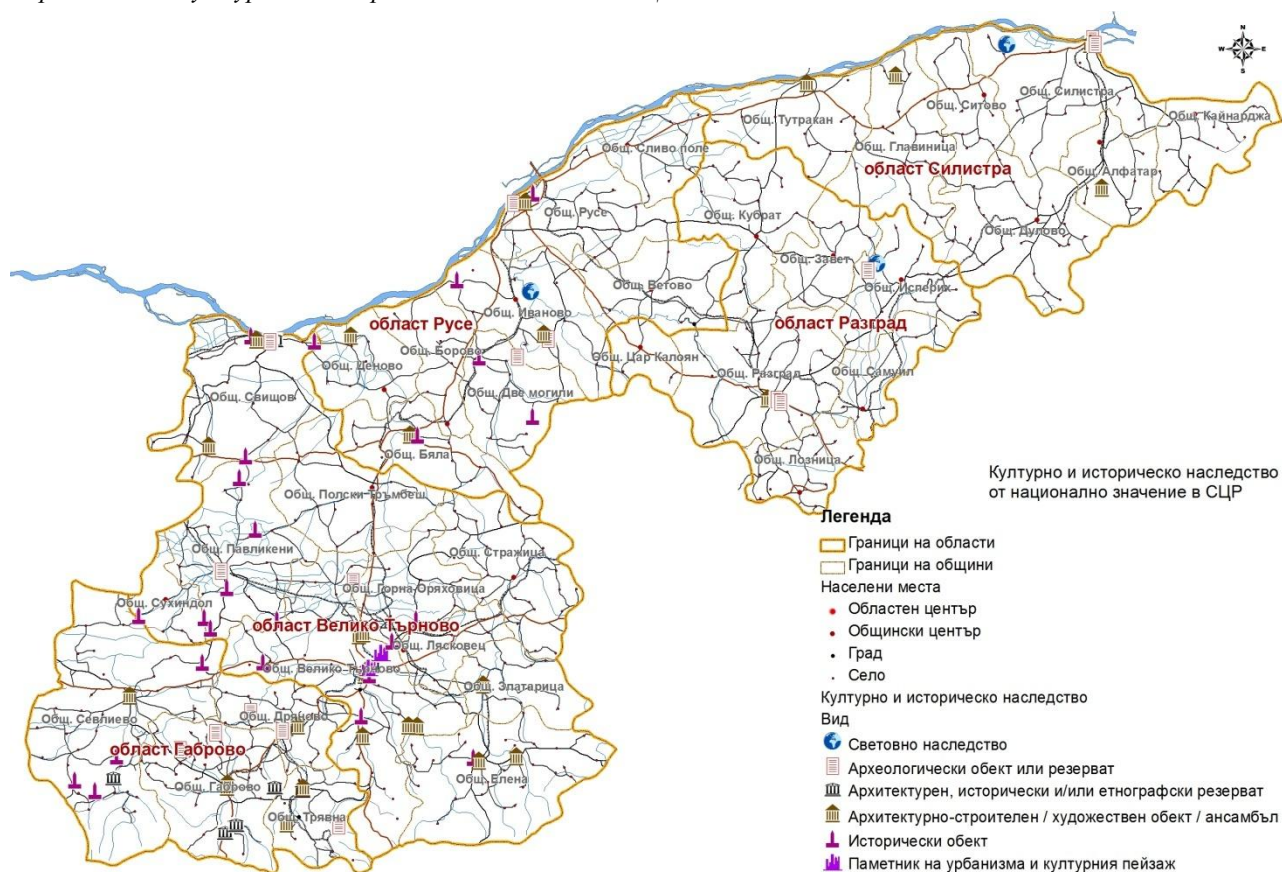

Източник: Асоциация за културен туризъм, БНК на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 2003 г.

- Богатото културно и историческо наследство на СЦР е съществен елемент от националното културно многообразие; то има важен принос за националната идентичност, особено в контекста на европейската интеграция;
- Културното и историческо наследство на СЦР съставлява безценен ресурс за устойчиво икономическо и социално развитие, особено чрез прилагането на иновативен подход към културния туризъм в духа на Международната харта за културния туризъм;
- Икономиката на знанието и информационните и комуникационни технологии създават нови големи възможности за засилване на ролята на културното наследство за насърчаване на развитието и диалога в региона и извън него;

- Разкриването и предоставянето на достъп до културното наследство на СЦР в неговия правилан контекст ще подчертае значението на региона и неговия принос към националното и европейското културно наследство;
- Историческите връзки и оси на интеркултурен диалог и обмен на идеи, знания и умения, както и на движими културни ценности са довели до създаването на уникална мрежа от културни коридори и културни пътища, които заслужават да бъдат разкрити, съхранени, устойчиво използвани и популяризирани;
- Културното и историческо наследство на СЦР са предпоставки за ефективното развитие на туризма. Значителна част от обектите, обаче, са недостатъчно разработени. Перспективна насока би било подчертаното внимание към богатия културно-исторически потенциал на района и неговото пълноценно практическо усвояване.

Карта III- 34. Културно и историческо наследство в СЦР

Източник: проучвания на екипа на Консорциум „Региони” ДЗЗД

III.6.3. Междурегионално сътрудничество

Ограниченото до скоро трансгранично сътрудничество между България и Румъния беше стимулирано от програмата ФАР на ЕС, която стартира между двете държави през 1998 година. Тази програма осигури малки подобрения на транспортната мрежа, околната среда, както и в сътрудничеството от типа „хора за хора”. Настоящата програма „Трансгранично сътрудничество Румъния – България 2007 – 2013 г.” постановява рамката за Европейско

териториално трансгранично сътрудничество между румънските и българските гранични райони, съгласно Политиката за сближаване 2007-2013 г. Тази програма е първата, която разглежда румънско-българския граничен регион като вътрешна граница на ЕС в резултат на присъединяването на двете държави към него през януари 2007 г.

Изпълнените и в процес на изпълнение към момента проекти по програмата се фокусират върху подобряване на връзките между икономическите субекти, неправителствените и културните организации от двете страни на границата, както и върху съвместни инициативи в областта на опазването на околната среда и превенцията на риска. Има подготвени проекти и в сферата на образованието и обмена на добри практики на публичните администрации. Функционалните трансгранични връзки все още са силно ограничени.

III.6.4. Интегрирано градско възстановяване и развитие

Основните причини, поради които в рамките на настоящата ОПР 2007-2013 г. се финансира разработването на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие са необходимостта от интегриране на секторните политики, политиката за регионално развитие и устройственото планиране на местно ниво; необходимостта от повторно използване и възстановяване на непълноценно използвани теренни ресурси в градовете; и необходимостта от концентрация на ограничени налични инвестиционни ресурси. Градовете в СЦР, които са подкрепени от ОПРР с финансиране за разработване на ИПГВР са областните центрове *Русе, Велико Търново, Габрово, Разград и Силистра и град Свищов*. Русе и Велико Търново са от второ ниво – големи и средни градове, центрове с национално значение на територията на района. Габрово, Разград, Силистра и Свищов са от трето ниво средни градове, центрове с регионално значение. От това ниво е *Горна Оряховица*, който се предлага също да бъде подкрепен с разработването на ИПГВР. Град от четвърто ниво, избран по критериите на НКПР за финансиране на интегриран план е *Севлиево*.

С оглед постигане балансирано устойчиво развитие на територията на Северен централен район е подходящо чрез инструментите на политиката за регионално развитие да бъдат подкрепени и някои градове в селските райони, които се явяват центрове за предоставяне на публични и бизнес услуги за населението обитаващо по-малките населени места в селските райони. Такива за СЦР са *Павликени, Елена, Трявна, Тутракан и Исперих*. Чрез укрепването и разширяването на икономическите, социалните и административните функции на тези градове ще се въздейства за стабилизиране на демографските процеси и ще се ограничи обезлюдяването на малките населени места.

Карта III- 35. Градове за подкрепа на интегрирано градско развитие по ОПРР 2014-2020 г.

Източник: НКПР

Принципът на концентрацията, който е основополагащ за разработваните ИПГВР акцентира върху съсредоточаване на финансови и други ресурси в т.н. „локомотиви на развитието“, където се очаква да има най-голям ефект от направените интервенции. С подкрепата на т.н. полюси на растеж, които имат доказан потенциал, разработват и реализират успешни проекти, тяхното още по-добро развитие се очаква да окаже благоприятно влияние, както на съседните територии и населени места, така и на цялата страна. Тези градове ще станат още по-привлекателни за инвестиции. От друга страна, градовете центрове, прилагачи ИПГВР ще привличат повече хора от периферията и биха могли да допринесат за обезлюдяването на съседни територии. Тава е причината да се търсят градове балансори в обхвата на района и всяка една от петте области, които аргументирано да бъдат подкрепени. РПР на СЦР, в своята стратегическа част, се опитва да намери добрия баланс, да предложи схема, с която да бъдат подпомогнати най-добре развиващите се общини, но също така и да бъдат насочени средства за финансиране на проекти в общини, които имат нужда от подкрепа.

III.6.5. Периферност и урбанизация

Гъстотата на населението в СЦР към 02.2011 г. е 57.50 д/км², значително по-ниска от средната за страната 66.34 д/км². Степента на урбанизация (градското население), 66.5%, е една от най-ниските и доста под средната за страната – 72.5%. Градовете в района са общо 39, а градовете с население над 20 хил.д. са 8 бр. като в тях живее 50.11% от населението. Има един голям град Русе с население 149 642 д. Има четири средни града над 30 хил. д., центрове на области – Велико Търново – 68 783 д., Габрово – 58 950 д., Разград – 33 880 д., Силистра – 35 607 д. Има още два града над 30 хил. д. – Горна Оряховица (31 863 д.) и

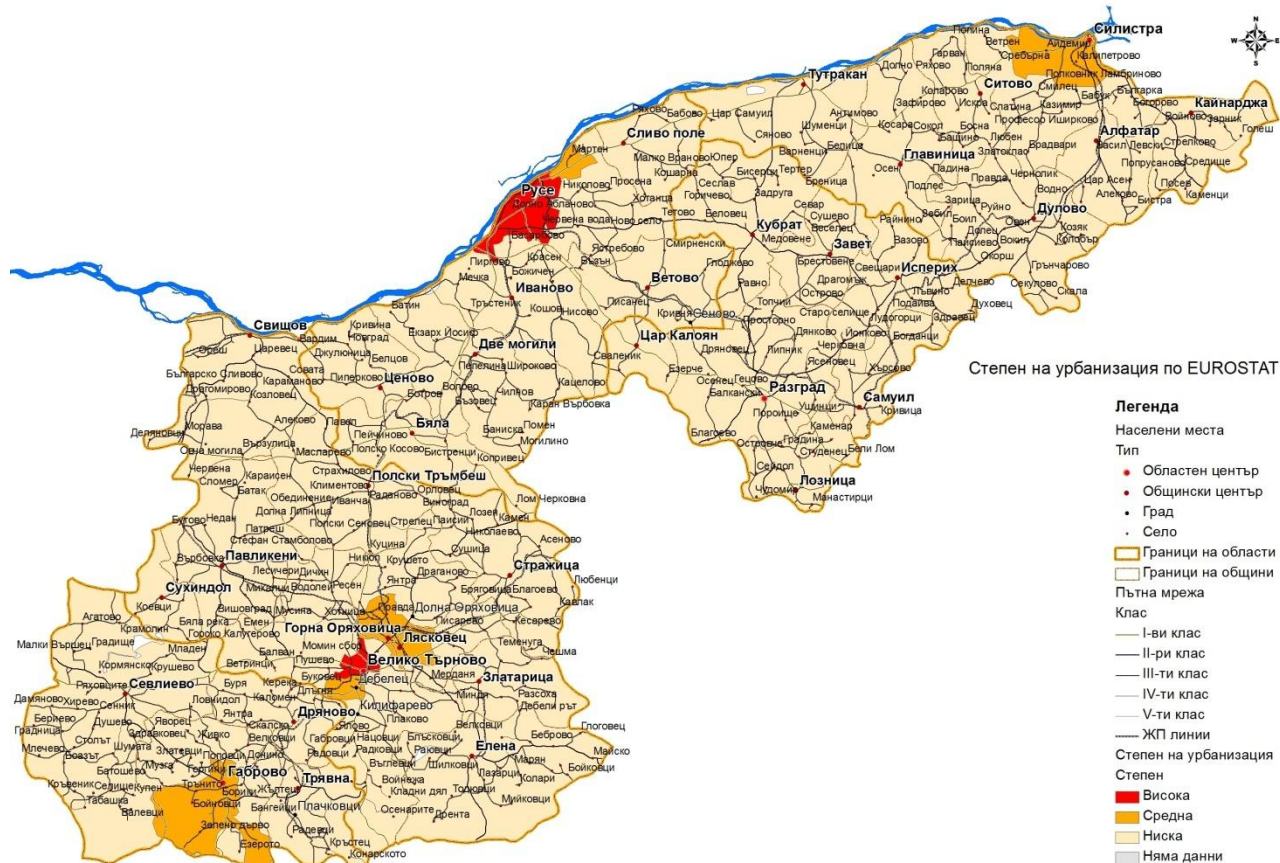
Свищов (30 157 д.), и един град над 20 хил. д. – Севлиево (22676 д.), които допълват и балансират областните центрове. Населението на всички градове намалява в периода 2001 – 2011 г. с изключение на Велико Търново и Свищов.

Таблица III- 49. Териториална структура и селищната мрежа, 2011г.

ОБЛАСТИ	ТЕРИТОРИЯ - км ²			НАСЕЛЕНИ МЕСТА - брой			ГЪСТОТИ	
	общо	Урбанизирана	Неурбанизирана	общо	градове	села	Н.м./100 км ²	Жит./км ²
РУСЕ	2791 km2	6.18%	93.82%	74	9	65	2.57	80.1
В. ТЪРНОВО	4662 km2	6.27%	93.73%	320	14	306	6.56	55,4
ГАБРОВО	2023 km2	17,83%	82.17%	356	5	351	17.60	60,7
РАЗГРАД	2637 km2	5.43%	94.57%	111	6	105	4.58	50.6
СИЛИСТРА	2846 km2	5.12%	94.88%	118	5	113	4,15	41,3
ОБЩО ЗА СЦР	14974 km2	5.84%	94.16%	997	39	956	5.56	57.5
БЪЛГАРИЯ	111001 km2	4.1%	95.9%	5302	255	5047	4.78	66,4

Източник: НСИ

Карта III- 36. Степен на урбанизация, 2012 г.

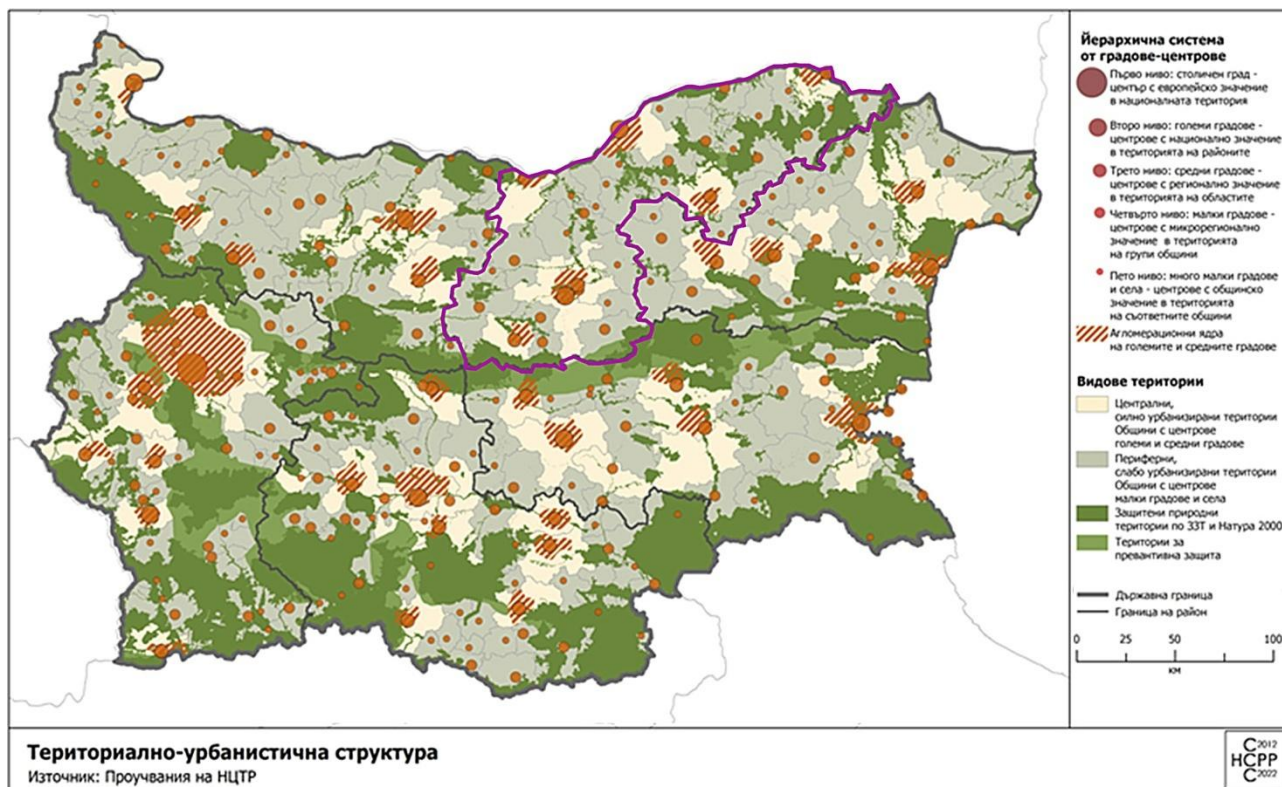

Източник: ЕВРОСТАТ

За да целите на настоящия анализ, прилагаме възприетите от НСРР три основни групи територии - силно урбанизираните, централни територии с интензивно социално-икономическо развитие, слабо урбанизираните периферни територии със затруднено социално-икономическо развитие, и неурбанизираните природни територии, които трябва да бъдат съхранени (виж Карта III-38). Към основните групи могат да бъдат добавени и специфичните територии, както и агломерационните ареали. Специфичните територии включват планинските територии, граничните територии, крайбрежните (по река Дунав), териториите с туристически потенциал, с природни и културни ценности, териториите в риск

(демографски, екологичен, икономически). Допълнително са предложени и територии за опазване на ландшафта, които обхващат новите елементи от екологичната мрежа, територии за превантивна защита, за опазване на характерни ландшафти и др. Граничните територии, които включват и крайбрежните територии по поречието на Дунав, могат да попадат в няколко различни класификации. Това са общините, които са разположени по поречието на река Дунав, а не всички, които влизат в обхвата на Асоциацията на дунавските общини, или допустимите по програмите за ТГС.

Карта III- 37. Териториално-урбанистична структура на Република България

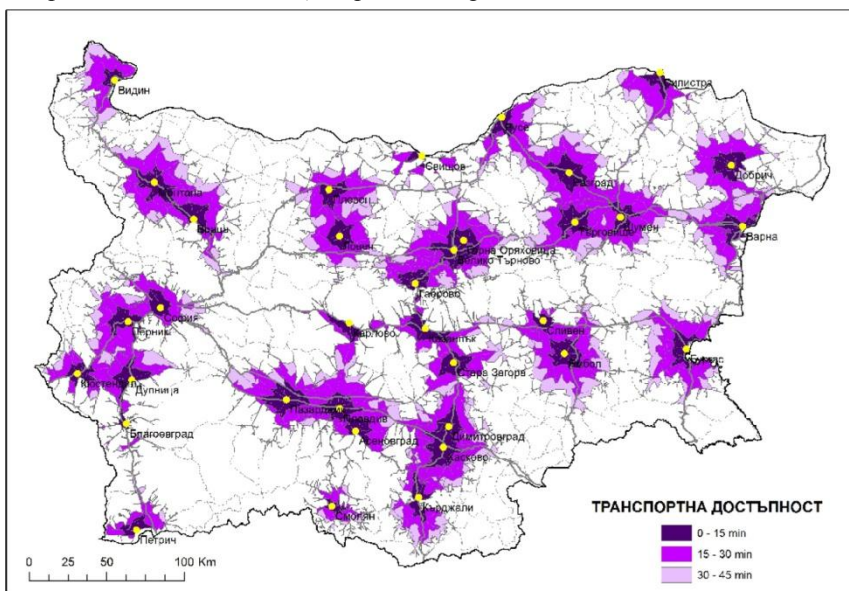

Източник: НСРР

Основният критерий, по който според методологията на НСРР 2012-2022 г. и НКПР са определени централните и периферните общини е транспортната достъпност до градски център от трето и по-високо ниво. На фигура III-39 са показани всички градски центрове с изохроните на достъпност до тях, които са анализирани в процеса на подготовка на НКПР. За СЦР впечатление правят няколко основни преплитания на зони на влияние на градове. Освен сливането на двете много близки ядра, Велико Търново и Горна Оряховица, които обхващат и град Лясковец, зоната им на достъпност се слива с тази на Габрово, която от своя страна достига и до другите градове в областта – Севлиево, Дряново и Трявна. Макар и периферно разположени за района, значително влияние за териториалното му развитие има сливането на зоните за влияние на градовете Разград, Търговище и Шумен. Изключително важно сливане, което на схемата не е отбелязано, поради наднационалния му характер е обвързването на Русе и Гюргево. Двата града, обаче, все още са твърде слабо интегрирани, въпреки че двуградието е в сферата на влияние на голям градски център - Букурещ. Другите два

центъра, достъпността до които е анализирана са: Свищов, който има и надрегионално значение, обхващайки в своята зона на влияние и гр. Белене; и Силистра, чиято зона на влияние е посочена само в пределите на общината. И в двата случая налице е и фериботно преминаване, което дава възможност за известно обвързване и със срещуположните румънски градове Зимнич и Кълъраш.

Карта III- 38. Транспортна достъпност до центрове от трето и по-високо ниво

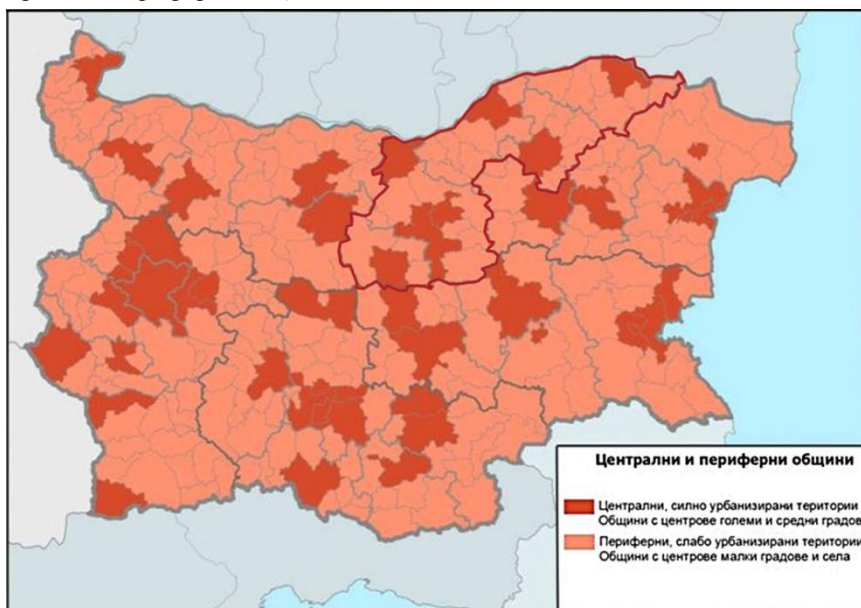

Източник; НКПР

Според дефиницията на НСРР централните силно урбанизирани територии са определени като места за генериране на растеж. Общините с центрове до трето ниво и някои от четвърто ниво са отнесени към категорията централни територии (Русе, Велико Търново, Разград, Силистра, Габрово, Свищов и Горна Оряховица). В урбанистичните центрове е концентрирана активна социално-икономическа дейност с оглед постигане на общонационален растеж.

Периферните слабо урбанизирани територии се определят като изостанали райони за целенасочено подпомагане – селски, планински, гранични. Общините с центрове от четвърто и пето ниво, които нямат лесен достъп до градове по-високо ниво са отнесени към тази категория. В тези общини са необходими мерки за подпомагане изоставането в социално-икономическото развитие и жизнения стандарт.

Карта III- 39. Централни и периферни общини

Източник: НСРР

С оглед изясняване на характеристиките на общините на територията на района, бяха дефинираните следните подкатегории на двете основни категории, идентифицирани в НСРР:

- Централни територии на центровете от второ ниво – общините Русе и Велико Търново – Горна Оряховица;
- Централни територии на центровете от трето ниво – общините Габрово, Силистра, Разград и Свищов;
- Периферни територии, гравитиращи около центровете – Севлиево, Дряново, Трявна, Лясковец, Златарица, Елена, Иваново, Сливо поле, Ветово, Цар Калоян;
- Периферни територии, с предимно селски характер – Сухиндол, Павликени, Полски Тръмбеш, Стражица, Бяла, Две могили, Кубрат, Завет, Исперих, Самуил, Лозница, Дулово, Алфатар, Кайнарджа;
- Специфични периферни крайречни общини – Тутракан, Главиница, Ситово, Ценово, Борово;

Повече от половината от 36-те общини в района (25 бр.) са малки по брой на населението и без изявен градски център и попадат в обхвата на най-високите категории райони за целенасочена подкрепа – по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Тези общини формират непрекъснати ареали в районната териториална структура от Старопланинската част до Дунав.

III.6.6. Центрове и оси на пространствено развитие

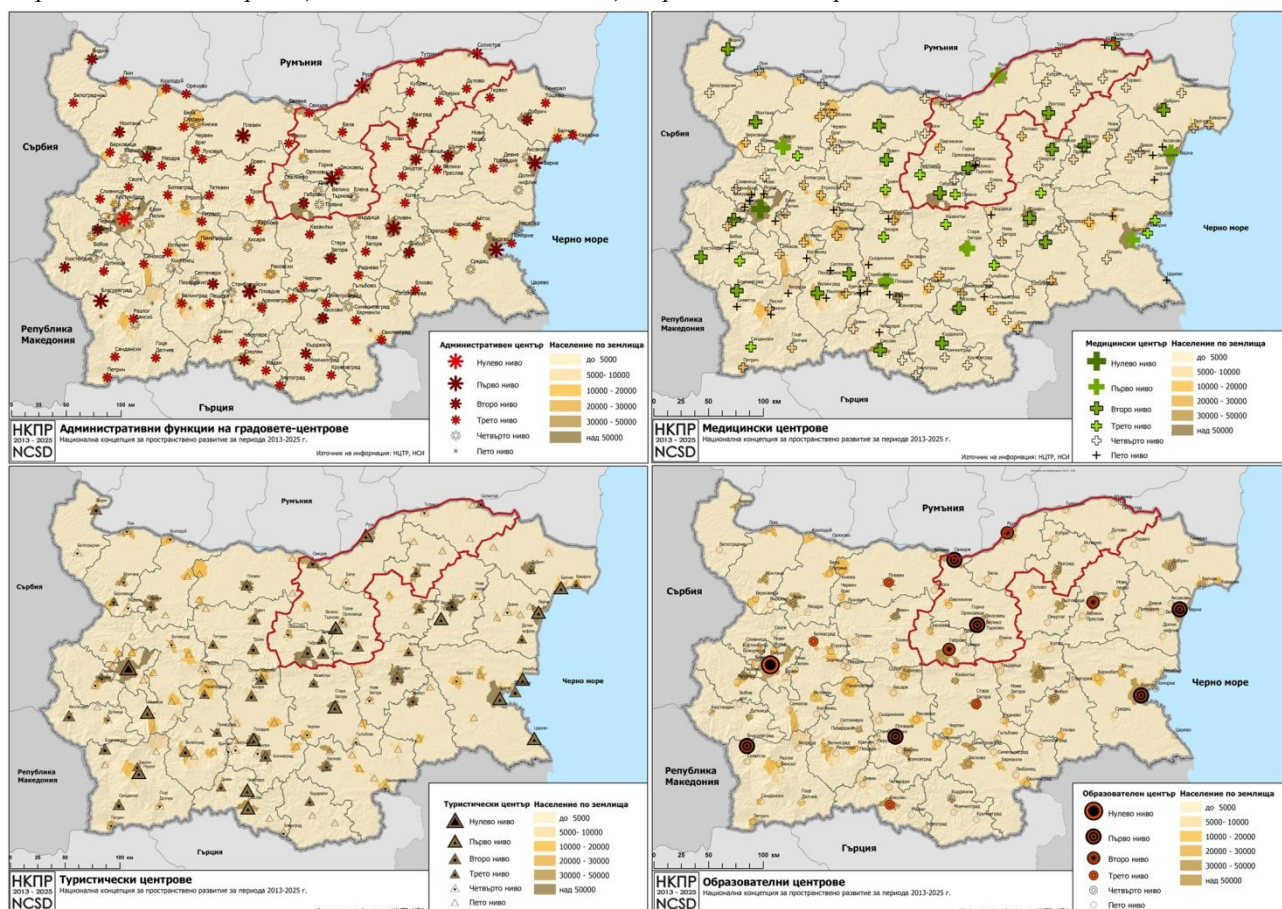
Основните градивни елементи на макро-пространствената структура са полюсите на растеж – урбанистичните центрове от различен ранг в полицентричната урбанистична мрежа на страната. Между тях се развиват линейните връзки, представени чрез транспортните и

инфраструктурните коридори, културните коридори, био-коридорите и "сините" коридори по поречието на големите реки, важни за опазване на биологичното разнообразие.

Полюси на растеж

В анализната част на разработваната в момента НКПР, експертният екип е определил 7 категории, по които са класифицирани центрове в България по вид и значимост: административно-обслужващи, центрове на медицинското обслужване, образователни, културни, транспортни, икономически и туристически центрове. Резултатите от анализа на 4 от тези категории могат да бъдат видени на Карта III-41.

Карта III- 40. Класификация по вид и значимост на центрoвете в България

Източник; НКПР

Системата от полюси на растежа в СЦР се представя от следните йерархични нива:

- **Второ ниво – центрове с национално значение:** Второто ниво от центрове с национално значение на територията на СЦР се формира от Русе и триградието Велико Търново + Горна Оряховица + Лясковец. Велико Търново със своето съвременно развитие се издига като град от такава категория, който може да дублира центъра Русе.
- **Трето ниво – центрове с регионално значение – в територията на областите:** За СЦР това са Габрово, Разград, Силистра (областни центрове) и Свищов, който играе допълваща роля, като стабилно развиващ се град.

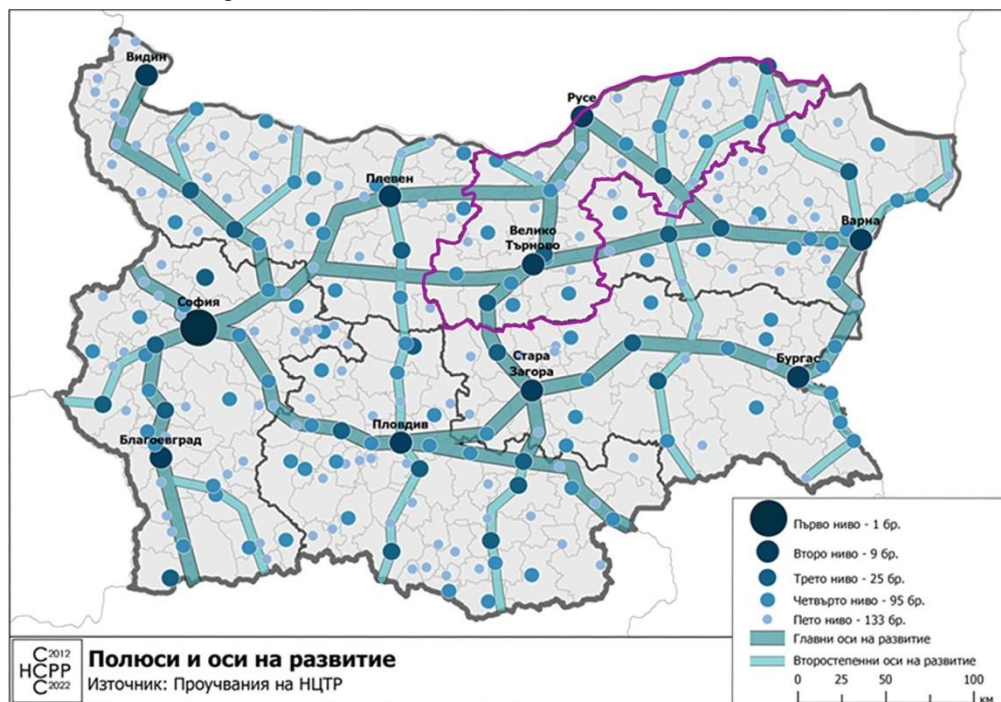
- **Четвърто ниво** – с микрорегионално значение – в територията на групи общини: За СЦР това са Дряново, Севлиево, Трявна, Елена, Лясковец, Павликени, Бяла, Исперих, Кубрат, Дулово и Тутракан. Тези градове са бивши околийски центрове с относително стабилно развитие и имат важни обслужващи функции за съседните малки общини.
- **Пето ниво** – много малки градове и села, центрове на общини. На територията на 19 общини в СЦР това са техните административни, стопански и обслужващи центрове за населението на местно ниво.

Оси на развитие

Основните и второстепенните оси на развитие на територията на района се формират по транспортните направления на коридорите от транс европейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от национално значение. Те осигуряват връзките между урбанистичните центрове в националната територия, както и връзките им с другите европейски центрове.

Отново според постановките на НСРР, през територията на СЦР преминават три оси на урбанистично развитие от национално значение. Тава са: Средната меридионална (ОЕТК 9) Русе – Велико Търново – Габрово – Стара Загора – Хасково – Кърджали – Маказа, Северната паралелна ос – София – Плевен – Русе, оста Ябланица – Велико Търново – Шумен – Варна и оста Русе – Разград – Шумен – Варна.

Карта III- 41. Полюси и оси на развитие

Източник; НСРР

Една от най-важните за България, но също така и за цялото дунавско пространство, ос на развитие е оста свързваща Балтийско с Егейско море - **ОЕТК №9 Букурещ - Русе - Бяла - Велико Търново**. По направлението на тази ос е добре развита транспортната

инфраструктура, чрез ж.п. линия и първокласен път с европейска категоризация Е 85. Това направление е и един от основните културно-туристически маршрути на източните Балкани, свързващ Трансилвания и Карпатите с Ивановските скални манастири, Велико Търново, Долината на тракийските царе, източните Родопи и беломорска Тракия.

Северните паралелни оси – София – Плевен – Русе и Ябланица – Велико Търново – Шумен – Варна свързват столицата с градовете от северна България и през Русе със столицата на Румъния – Букурещ.

Другата значима ос на развитие е направлението **Русе-Разград-Варна**, което е исторически формирало се, още преди 1878г. Оста е от национална значимост. По отношение на транспортната осигуреност, оста също е представена както от шосейния, така и от ж.п. транспорта. Това направление има потенциала да се превърне в ос на развитие със значимост за целия дунавски регион,

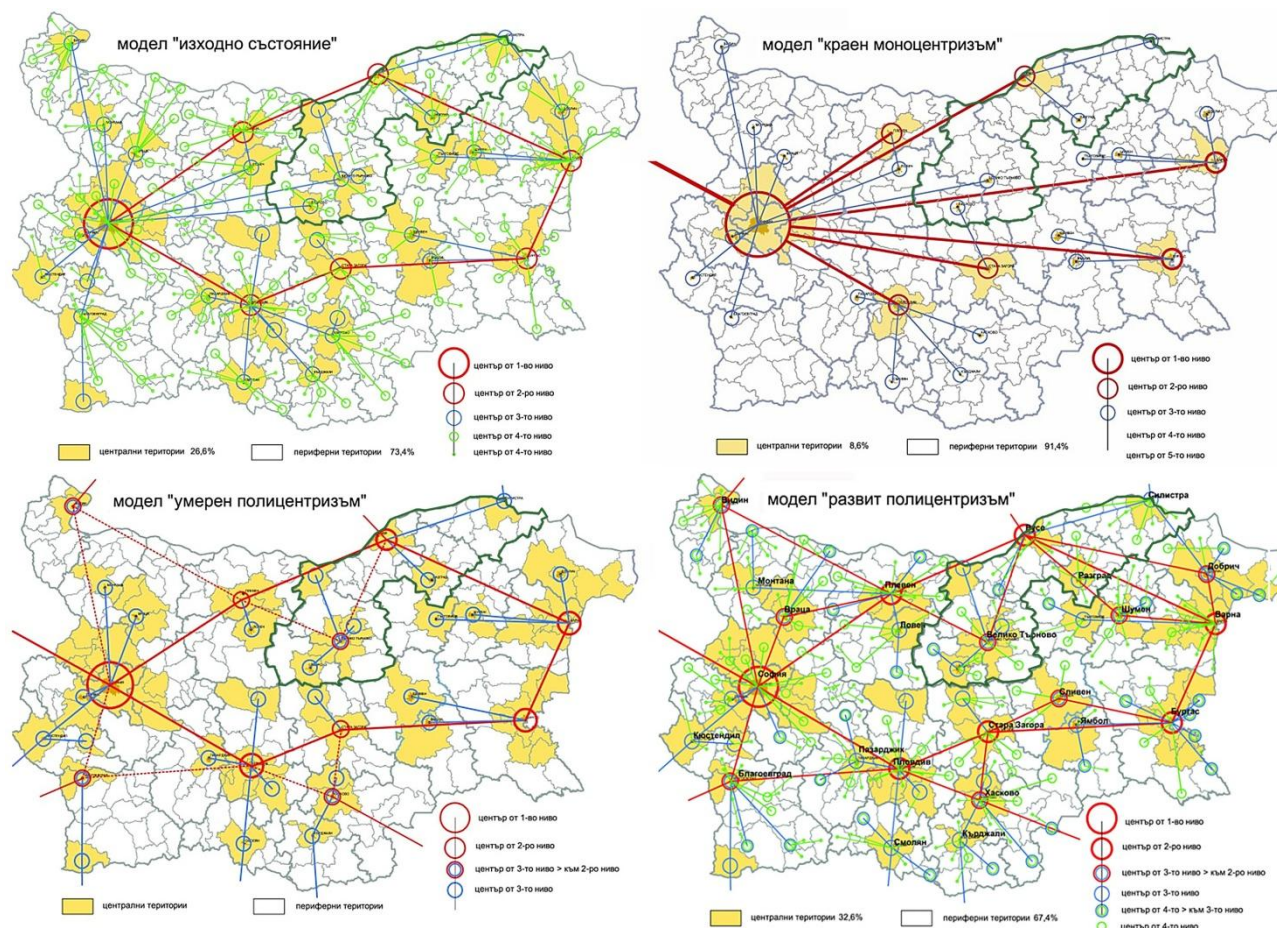
Прави впечатление голямата концентрация на населени места по **крайдунавската транспортна ос Силистра-Русе**. Това развитие на селищната мрежа, което е характерно за цялата дължина на дунавското поречие, в българския участък от реката, дава основания направлението между Русе и Силистра да бъде определена като ос на развитие от национално значение.

Като второстепенни оси на развитие в СЦР се извяват направления, излизащи от основните оси или свързващи основните оси. Такива са: Свищов – Бяла, Силистра – Добрич – Варна, Силистра – Дулово – Търговище и Тутракан Разград.

III.6.7. Насоки за бъдещо териториално развитие на СЦР

В разработката на НКПР, експертния екип по проекта представя модел на изходно състояние на йерархичната структура на урбанистичните центрове в България и 3 възможни модела, представящи различни сценарии за развитие – Краен моноцентризъм, Умерен полицентризъм и Развит полицентризъм. Като желан и реалистичен сценарий се очертава т. нар. сценарий за умерено полицентрично развитие, на който се основава и настоящата разработка на регионален план.

Карта III- 42. Модели на йерархичната структура на центровете в българската територия

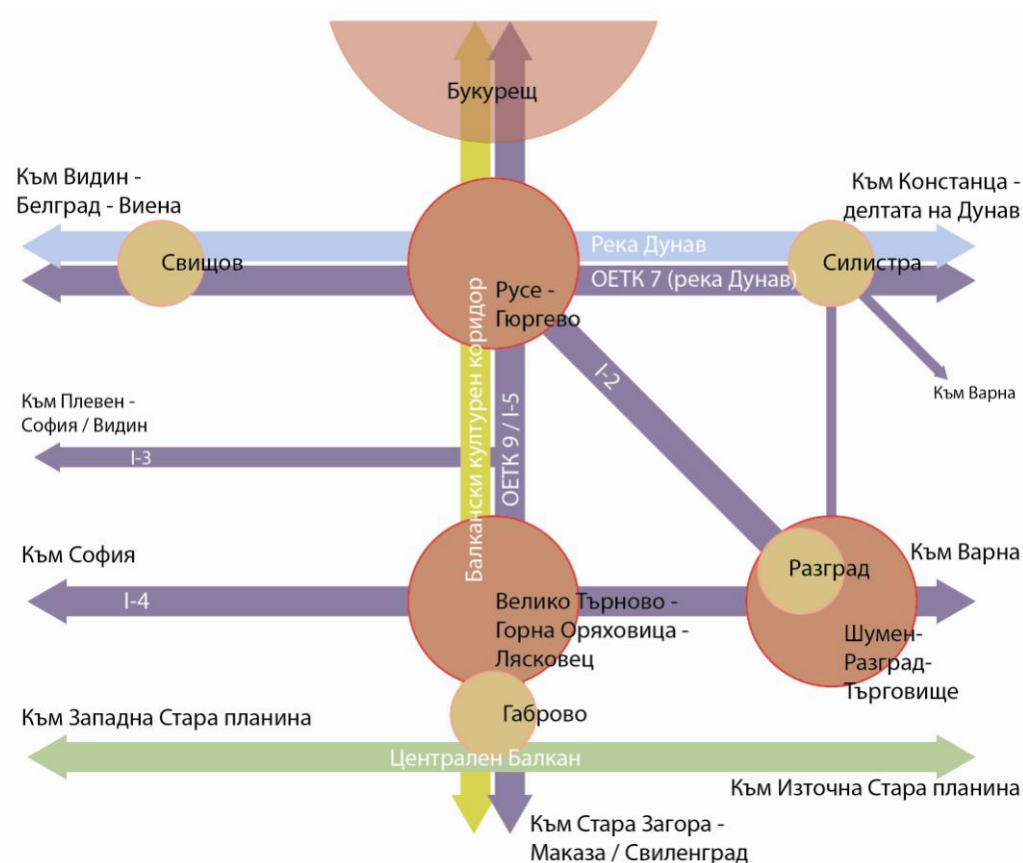

Източник; НКПР

За нуждите на настоящия анализ, екипът по проекта е подготвил модел на настоящето състояние на пространствената структура на региона. Моделът се основава както на проведените в рамките на разработваната НКПР анализи, така и на анализната част на настоящия план, в която са посочени основните съсредоточия на икономическа активност, важните центрове на социално и административно обслужване, проучено е състоянието на техническата инфраструктура и на околната среда.

Моделът за умерено полицентрично развитие е възприет при формиране на концепцията за териториално-урбанистичната структура на северен централен район. Районът има три категорично изразени направления за развитие от европейско значение – това са трансевропейските транспортни коридори №7 (река Дунав) и №9 (в участъка от Букурещ до Стара Загора – пресечната точка с коридор №8), както и частта от международната транспортна ос ТРАСЕКА – направление Русе – Варна (връзката Дунав – Черно море на българска територия). В допълнение на силно изявените транспортни връзки по трите основни направления на развитие ясно се очертават туристически зони и маршрути, които са съществен потенциал за бъдещо развитие на разнообразни форми на туризъм.

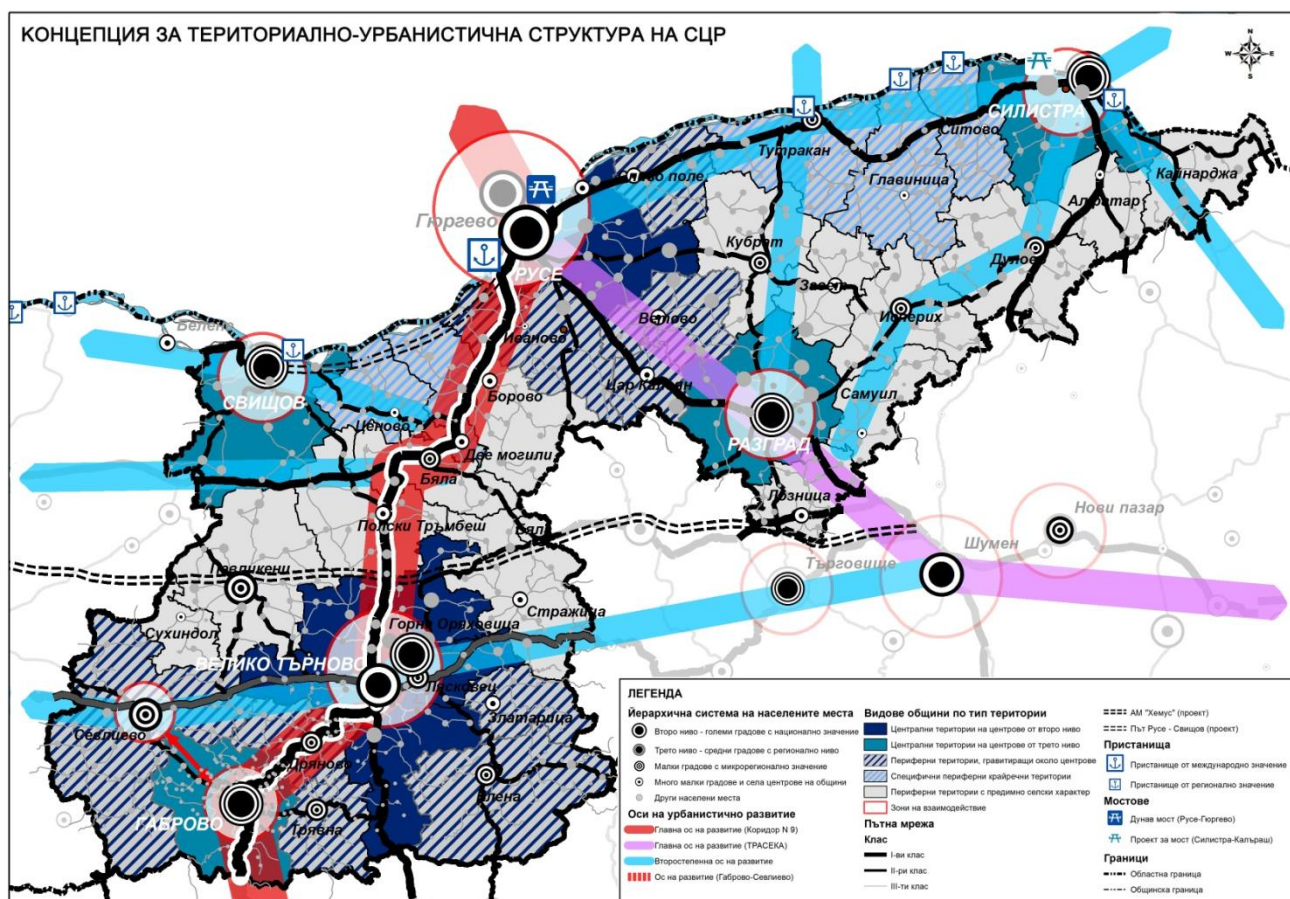
Фигура III- 11. Модел на пространствена структура на СЦР

Източник: Разработка на авторския екип

По направлението на Коридор №9 минава добре проученият Източнобалкански културен коридор, който съдържа исторически и природни забележителности от европейско значение, по направление на Коридор №7 планът за действие по Дунавската стратегия предвижда изграждането на дунавския панорамен път и дунавската велоалея, около които се структурират множество обекти на туризма, които предлагат нови възможности за специфична ориентация в развитието на крайдунавските общини. Направлението Русе – Варна преминава през територии богати на исторически паметници от времето на Първата българска държава, които могат да формират зона за културен туризъм, обогатяваща добре развития морски туризъм по северното черноморско крайбрежие. Трите транспортни и туристически направления се пресичат в Русе – най-големият град на района, който заедно с Гюргево образуват най-голямата градска агломерация по Долен Дунав в непосредствена близост до Букурещ. Тези факти определят Русе като център от национално значение с много добър потенциал за бъдещо развитие. Само на 110 км. на юг по направлението на коридор №9 се намира другият център от второ ниво – Велико Търново. Връзката със скоростен път от Букурещ през Гюргево – Русе до Велико Търново и от там през Габрово, тунел под „Шипка“, Казанлък, Стара Загора до магистрала „Тракия“ и магистрала „Марица“ е важен национален приоритет за изграждане през следващия планов период до 2020 г.

Фигура III- 12. Пространствена структура на СЦР

Източник: Разработка на авторския екип

Развитие на двата основни центъра на региона Русе и Велико Търново

Необходима е подкрепа и за развитието на големите градове – Русе и Велико Търново, центрове от национално и регионално значение, които генерират растеж и високо ниво на социално-културни функции. Действията ще се концентрират върху модернизирване на техническата инфраструктура и изграждане на инфраструктурата на информационното общество, развитие и трансфер на технологии и иновации, научно-приложни и развойни изследвания, висше образование, развитие на сектори, генериращи висок растеж, защита на околната среда и културното наследство, развитие на културните институции, подобряване качествата на градската среда, за да могат тези центрове да привличат инвестиции и активно да участват в конкурентната среда и културния и икономически обмен между градовете в границите на Европейския съюз. Една от важните цели в развитието на тези градове е да се използва капацитетът им за даване на тласък за развитието в цялата територия на регионите, в които попадат, чрез интегриране на околната територия и постигане на икономическо, социално, пространствено сближаване.

Развитие на средните градове

За средни градове – центрове с регионално значение – в територията на областите, каквито са Габрово, Разград, Силистра и Свищов, действията трябва да се насочат към стимулиране

на ускореното развитие. Тези градове ще изиграят ролята на двигатели на регионалното развитие, ще окажат благотворно влияние на околната изостанала селска територия и по този начин ще компенсират отсъствието на големи градове. Мерките, които следва да подкрепят развитието на тези градове, включват изграждане на съвременна икономическа база на основата на конкурентоспособен индустриален сектор, стимулиране на предприемачеството, развитие и модернизирание на инфраструктурата, създаване на устойчиви работни места, технологично развитие, изграждане на бизнес паркове, създаване и развитие на центрове за иновации нови производствени зони, използване на специфичните местни потенциали. Стимулирането на развитието на тези градове следва да се осъществи чрез различни механизми – преференции, облекчения, включване в международни мрежи, програми и др.

Развитие на периферните територии

Ключова роля за развитието на периферните и селските територии на СЦР имат някои градове определени в НКПР като градове от IV ниво като Павликени, Елена, Трявна, Тутракан и Исперих. Чрез тях се постига балансирано и равномерно покритие на територията на СЦР с градски центрове, в които са фокусирани важни икономически, социални и административни функции, включително в рамките на селските райони. В селските територии, повече или по-малко отдалечени от големите градове, е необходимо да се осъществява стимулиране на развитието на малките градове, чието разположение е достатъчно равномерно. Политиките за развитие на селските райони и малките градове в тях трябва да бъдат насочени към разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост и към създаване на нови връзки град – село. Подходящо ще бъде да се насърчават малките градове в предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство. Близостта на малките градове до селата е фактор, който трябва добре да се използва в бъдеще, тъй като създава възможности за подобряване връзката град – село и за превръщането на малките градове в опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селската местност. Взаимодействията между града и селото са от стратегическо значение за повишаване на конкурентоспособността на селските райони (Това е в унисон с общоевропейската политика за устойчиво развитие и устройство на Европейския континент, в която се обръща особено внимание на малките градове в селска местност и на засилване на връзките на селските ареали с градските центрове. Но трябва да се има предвид, че има голямо разнообразие на регионални ситуации, което зависи от специфичната фаза на цикъла на урбанизация в дадена страна, а също и от много други фактори и местни особености.). Подходящо е също така да се стимулира разкриването на малки и средни предприятия и за неземеделски дейности в селските райони. Чрез стимулиране на неземеделския бизнес в селските райони ще се допринесе за разнообразяването на икономиката в селските райони, която е силно зависима

от земеделието, ще се повиши конкурентоспособността и потенциала за създаване на заетост на тези райони. В настоящия програмен период се забелязва много висок интерес към мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“ от ПРСР, която е насочена към микропредприятия, които развиват неземеделски дейности.

Развитие на природните територии

В природните територии е необходимо прилагане на активна стратегия за опазване на природното наследство и за разширяване обхвата на защитените природни територии. Това може да се съчетае успешно със защитените зони на хабитатите по Натура 2000. Към защитените територии е необходимо да се добавят и някои територии за превантивна териториално-устройствена защита, каквито са териториите над горната граница на гората в планините, дунавската крайбрежна ивица, някои характерни крайречни, горски и полски ландшафти. Свързването на екологичните, ландшафтните и културни ценности на регионите в мрежи се подкрепя в европейската политика за Териториален дневен ред на ЕС 2020.

III. 7. ОБОБЩЕН SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
• Важен транспортен кръстопът – пресичане на два от основните Паневропейски транспортни коридори – ТК № 7 (река Дунав) и ТК № 9; • Наличие на мост свързващ Румъния и България; • Сравнително добре развита базова инфраструктура; • Висок дял плодородни и съхранени земеделски територии ; • Наличие на изключително важна ос на урбанистично и културно развитие – Букурещ – Гюргево – Русе – Велико Търново – Габрово – Стара Загора – Маказа; • Балансирана структура от средно големи и големи села и малки градове в северните и централни части на района; • Добра осигуреност с висши образователни институции; • Хетерогенна структура на заетостта по отношение на класовете икономически дейности на заетите; • Наличие на богато биоразнообразие и добре развита мрежа от защитени територии и зони; • Добро качество на водите с изключение на определени участъци от реки и подземни източници; • Наличие на функциониращи регионални депа, отговарящи на съвременните изисквания; • По-висока производителност на труда в сравнение със средната в страната; • Развита и относително балансирана структура на икономиката; • Добре развит и запазен селскостопански сектор, особено в растениевъдството; • Добре развита промишленост в най-северните и южните части на района;	• Голям брой обезлюдяващи се и напълно обезлюдени селища в южните предпланински и планински части; • Пространственото обвързване на селищните структури от двете страни на границата между България и Румъния остава силно ограничено; • Ниска благоустроеност на физическата среда в селищата; • Силно негативни демографски тенденции в голяма част от района; • Прогресивно влошаваща се възрастова структура на населението, която е критична в някои от общините; • Изключително неблагоприятна образователна структура в някои от по-малките общини в района; • Ниски нива на заетост и ниски нива на икономическа активност; • Ниски нива на доходи на населението; • Висок риск от бедност; • Тенденция за спад на заетостта през последните години; • Висок дял на неквалифицирана и нискоквалифицирана заетост в някои от областите в района; • Недостатъчна и неефективно управлявана екологична инфраструктура; • Малък относителен дял на населението, обхванато от системата за пречистване на отпадъчните води; • Липса на автомагистрали и скоростни пътища • Лошо експлоатационно състояние на регионалните и местни пътища; • Висока енергоемкост на сградния фонд и предприятията; • Висок процент на загуби при преноса на питейна вода; • Наднормени нива на шума в градовете и точково замърсяване на въздуха; • Непълна и неефективна система за разделно събиране на отпадъци; • Липсват площадки за компостиране на биоотпадъци; • Наличие на складове с негодни за употреба пестициди; • Нисък индекс за климатична сигурност; • Недобра осигуреност с достъп до интернет; • По-ниска от средната за България

	предприемаческа активност; • Изоставане в технологичното развитие; • Много нисък дял на инвестициите в НИРД; • Малък дял на чуждестранните инвестиции;
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
• Устойчив ръст на транспортните услуги в глобален мащаб и пренасочване към интермодален транспорт – възможности за развитие на пристанищната инфраструктура в района; • Възможността за доизграждане на автомагистрала „Хемус” и скоростен път Русе-Маказа в прогнозния период; • Възможност за изграждане на четвърти мост над р. Дунав Силистра – Кълъраш; • Добри перспективи за трансгранично коопериране в Еврорегион Русе – Гюргево и обвързване с гр. Букурещ; • Засилено глобално търсене на културен туристически продукт, експлоатиране на концентрацията на множество културни природни ценности, особено високо по културния коридор Букурещ-Русе-Велико Търново-Стара Загора; • Река Дунав - транспортен, икономически, енергиен и туристически потенциал, както и воден ресурс; • Възможности за бъдещето развитие на селищата чрез възстановяване и обновяване на урбанизирани територии; • Участие на района в създаването на туристически продукт за Дунавски макрорегион; • Възможности за развитие на силен образователен и научно-изследователски сектор и сътрудничество в рамките на Дунавския макрорегион; • Разработване на съвместни планове за опазване и управление на околната среда с Румъния;	• Непълноценно използване на част от обработваеми земи; • Национална тенденцията за струпване на население в малкото по-привлекателни райони и градове и обезлюдяването на по-слабо развитите; • Силно негативни демографски тенденции на национално и европейско ниво; • Ниска очаквана продължителност на живота; • Природни и технологични рискове; • Изменение на климата; • Продължаваща глобална икономическа и финансова криза; • Свиване и слабост на пазара на труда в глобален мащаб; • Висока стойност на необходимите инвестиции за подобряване на базовата инфраструктура; • Продължаваща изолация от двете страни на границата – р. Дунав между България и Румъния; • Намаляване на търсенето на някои типични селскостопански продукти на района;

IV. СТРАТЕГИЯ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ

IV. 1. РАМКА ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН

Стратегическата част на регионалния план отразява специфичните насоки за разработване на регионални планове за развитие на районите от ниво 2, заложи в НСРР. Целите, приоритетите и мерките кореспондират с изводите от анализа, наличния потенциал и външните фактори, които следва да бъдат използвани като материален, финансов и интелектуален ресурс в действията за постигане на желаната визия в развитието. Областите на интервенция за постигане на по-високо качество, ефективност и ефикасност са: транспортната инфраструктура; енергетиката (газификация и ВЕИ); икономика на знанието; жизнената среда; социалния капитал; териториалното развитие и сближаване; опазването на околната среда; природното и културно наследство, туризъм и др.

Визията, целите и приоритетите на Регионалния план за развитие на Северен централен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г. са формулирани на основата на:

- резултатите от анализа на състоянието и съществуващите тенденции в социално-икономическото, екологичното, културното, инфраструктурното и пространствено развитие на петте области (Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра) в региона за периода 2005 – 2011 г.;
- национални стратегически и планови документи, преди всичко Националната стратегия за регионално развитие 2012 – 2022, секторните стратегии и политики, Националната програма за развитие „България 2020“, Националната концепция за пространствено развитие до 2025 г., Оперативните програми, съфинансирани от фондовете на ЕС и др.;
- европейски стратегически документи и политики, свързани с изпълнението на Стратегията „Европа 2020“ и новата кохезионна политика на ЕС като, Териториалния дневен ред на ЕС 2020, 2011г.; Зелената книга за териториално сближаване, 2008 г.; Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав, 2010 г; Лайпцигската харта за устойчиви европейски градове, 2007 г.; Ръководните принципи за устойчиво пространствено развитие на Европейския континент на СЕМАТ, 2002 г; Европейската перспектива за пространствено развитие (ЕППР), 1999 г. и др.

Визията и целите за развитие на СЦР до 2020 г. са в съзвучие с постановките на европейското и националното законодателство за регионално развитие, както и с изискванията за реалистичност и изпълнимост, съобразно необходимите ресурси за реализацията на плана.

Основните постановки, произтичащи от състоянието и тенденциите в развитието на региона, заедно с тези, заложи в общоевропейските и национални документи, очертават контекста за формулиране на визията и целите на СЦР, а именно:

- предизвикателствата на глобализацията, демографските промени, климатичните промени, недостиг на ресурси, енергийна зависимост, трудовата заетост;
- двигател на растежа е „икономиката на знанието и иновациите“, която се нуждае от здрави, високо образовани, свободни, мобилни и предприемчиви хора, добро управление на всички нива, нови технологии и качествени услуги;
- разглеждане опазването на околната среда, културното наследство и историческата идентичност като добавена стойност в развитието;
- засилване на териториалното измерение, поддържане на балансирана полицентрична мрежа от градове-центрове и подобряване на взаимодействието им със заобикалящите ги селски територии както и с периферните и пограничните територии;
- по-добра свързаност чрез подобряване на транспортната и другите инфраструктури, които гарантират достъп до здравеопазване, образование, високоскоростен Интернет и енергийни мрежи;
- използване на трансграничното, транснационалното, междурегионалното сътрудничество като влиятелен инструмент за решаване на проблеми на регионално и местно ниво с прилагане на конкретни пилотни практики;
- провеждане на политики за интегрирано развитие на градските райони.

IV. 2. ВИЗИЯ

Съобразявайки се с посочените по-горе аргументи и с очакванията на хората и заинтересованите страни от района за: „динамично и устойчиво развитие“, „висок икономически растеж и заетост“, „подобро качество на живот“, „съхранено природно и културно наследство“, кратко формулираната визия за развитие на СЦР е:

СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН – бързо и устойчиво развиващ се европейски район, интегрална част от Дунавското пространство, където младите хора виждат своето бъдеще и личностна реализация.

В така формулираната визия е заложи прогнозата, че в резултат от прилагането на РПР на СЦР ще се преодолее изоставането в икономическото развитие, ще се достигнат средните показатели за районите от дунавското пространство и като краен желан резултат ще се подобрят условия за живот на хората.

IV. 3. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

Стратегическите цели за постигане на визията за развитие на района се фокусират в един от националните проблеми – това е **задълбочаването на демографската криза – застаряване на населението, емиграция на млади, образовани и предприемчиви хора, недостатъчна квалификация и слаба заетост на населението в трудоспособна възраст**. Този национален проблем има тревожно проявление в двата дунавски района и конкретно в СЦР. Усилията, които ще бъдат положени през следващите години, във всички сфери на обществения живот, следва да бъдат ориентирани към създаването на предпоставки за задържане в района на хората, които могат да осъществят желаната промяна.

Особено важно е да се подчертае, че Регионалният план за развитие на СЦР 2014-2020 г. има практическата задача да конкретизира и синхронизира стратегическите постановки на два фундаментални за района документа - „Стратегията на Европейския съюз за региона на река Дунав“ и НСРР и по този начин да очертае рамката за разработване на областните стратегии и общинските планове (в рамките на района) за следващия планов период.

В този смисъл, РПР на СЦР възприема като водещи ориентири при определянето на стратегическите цели мотото на българската позиция по разработването и прилагането на Дунавската стратегия „Отключване на потенциала“ и близката до него Главна стратегическа цел на НСРР „Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие, базирано на използване на местния потенциал и сближаване на районите в икономически, социален и териториален аспект.” Тези формулировки са в пълно съзвучие с философията на политиката на сближаване на ЕС. Нейната задача е „да превърне приоритетите и целите на Стратегията „Европа 2020“ в инвестиционни намерения“. Както е заложено в НСРР, сближаването има три измерения – икономическо, социално и териториално. То има, също така, три нива на проявление – европейско (с регионите на ЕС), национално (между българските райони) и вътрешно-регионално – между общините в СЦР.

Икономическото сближаване цели едновременно и балансирано намаляване на разликите в основните показатели за икономическо развитие на района, както спрямо средните нива за регионите в ЕС, така и по отношение показателите на районите в България и заедно с това на вътрешно регионалните различия между отделните области и общини в района.

Социалното сближаване е в пряка зависимост от икономическото сближаване и се изразява в повишаване на трудовата заетост, доходите, потреблението и качеството на образованието, здравеопазването, социалните услуги, културата. То също се осъществява паралелно и свързано и в трите нива на сближаване – европейското, националното и регионалното.

Териториалното сближаване е насочено към трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество, пораждащо резултати от взаимен интерес. То включва реализиране на инфраструктури за по-добра свързаност, интегрирано развитие на градовете съхраняване на природното и културното богатство и изява на идентичността.

Съобразявайки се с НСРР, РПР на СЦР поставя идеята за икономическо, социално и териториално сближаване на европейско, национално и регионално ниво във фокуса на стратегическите си цели:

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване - достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство;

Стратегическа цел 2: Социално сближаване - преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;

Стратегическа цел 3: Териториално сближаване – свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места;

Стратегическа цел 4: Опазване на околната среда, съобразно предизвикателствата на климатичните промени и прилагане на европейските и национални стандарти за ограничаване на замърсяването и енергоемкостта и стимулиране развитието на добив на енергия от ВЕИ.

IV. 4. ПРИОРИТЕТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ НА ПЛАНА

Приоритетите и специфичните цели са обусловени от текущото състояние на района и от плановете за постигане на икономическа и социална кохезия в регионалното развитие на територията. Като основното предизвикателство пред района е превръщането му от изостанал и слабо населен в устойчиво развиващ се европейски район, интегрална част от Дунавското пространство. Стратегия за устойчиво интегрирано регионално развитие цели осигуряване на интегриран подход и стимулиране на социално-икономическото развитие на най-изостаналите общини и населени места, като по този начин да се намалят вътрешно регионалните различия и да се даде тласък на цялостно развитие на района. При формулиране на стратегическите цели, приоритетите и специфичните цели са следвани основните принципи:

- **Устойчивост** – основен като принцип, който се прилага за всички пространствени дейности в Стратегия за устойчиво интегрирано регионално развитие;
- **Териториално сближаване**, като резултатът от добре балансирано социално-икономическото регионално развитие;

- **Засилване на конкурентоспособността**, което означава по-нататъшното развитие на урбанизираните територии и в същото време укрепването и функционално профилиране на по-слабо развитите части от разглежданата територия, особено на селските райони;
- **Полицентрично териториално развитие**, с подчертана ролята на градовете и агломерационните формирания, както и укрепване на връзките между селските и градските райони;
- **Създаване и укрепване на мрежа от градове и населени места**, които могат да осигурят развитието на нови допълващи функции;
- **Подобряване на транспортната достъпност**, като основен фактор за отключване на териториалния потенциал за по-добро балансирано развитие;
- **Развиване на културната и териториалната идентичност на региона**;
- **Подобряване и защита на природното и културното наследство като ресурс за развитие.**

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ, ПРИОРИТЕТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Икономическо сближаване - достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Социално сближаване - преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Териториално сближаване – свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Опазване на околната среда, съобразно предизвикателствата на климатичните промени и прилагане на европейските и национални стандарти за ограни- чаване на замърсяването и енер- гоемкостта и стимулиране на добив на енергия от ВЕИ.
ПРИОРИТЕТ 1.1. Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и новите технологии	ПРИОРИТЕТ 2.1. Изграждане на устойчив и развит пазар на труда	ПРИОРИТЕТ 3.1. Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения	ПРИОРИТЕТ 4.1. Околна среда и ресурси – опазване и ефективност
Специфична цел 1.1.1. Подобряване на инфраструктурата за нуждите на икономическите субекти в градските и селските райони	Специфична цел 2.1.1. Създаване на по-добри възможности за трудова заетост.	Специфична цел 3.1.1. Изграждане на коридори с национално и наднационално значение	Специфична цел 4.1.1. Подобряване на водоснабдяването, канализацията и третирането на отпадни води
Специфична цел 1.1.2. Стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор от региона и извън него	Специфична цел 2.1.2. Стимулиране мобилността на работната сила в рамките на района	Специфична цел 3.1.2. Изграждане на инфраструктура с регионална значимост	Специфична цел 4.1.2. Подобряване на системата за управление на отпадъците:
Специфична цел 1.1.3. Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес чрез стимулиране на въвеждането на нови технологии, иновативни практики и създаването на кълъстери			Специфична цел 4.1.3. Ограничаване на природните рискове (превенция на риска)
Специфична цел 1.1.4. Разнообразяването на икономиката в селските райони			
Специфична цел 1.1.5. Развитие на силен туристически сектор, основан на богатото природно и културно наследство и стимулиране на специфични за района видове туризъм			

Приоритет 2.2. Подобряване на човешкия капитал	Приоритет 3.2. Интегрирано и устойчиво развитие и укрепване на полицентричната мрежа от селища	Приоритет 4.2. Развитие на нисковъглеродна икономика, смекчаване на последствията и адаптиране към климатичните промени
Специфична цел 2.2.1. Подобряване на образованието, стимулиране на квалификацията и преквалификацията на работната ръка и ученето през целия живот	Специфична цел 3.2.1. Интегрирано обновяване и развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда	Специфична цел 4.2.1. Подобряване на енергийната ефективност на района
Специфична цел 2.2.2. Осигуряване на адекватни здравни и социални услуги и условия за развитие на спорта и културата	Специфична цел 3.2.2. Подобряване и стимулиране на услугите и средата в малките градове и селата	Специфична цел 4.2.2. Оползотворяване на специфичния потенциал за добив на енергия от ВЕИ
	Специфична цел 3.2.3. Формиране на партньорства за местно развитие между местната власт, бизнеса и неправителствения сектор в общини със сродни характеристики	
	Приоритет 3.3. Подобряване на трансграничното сътрудничество	
	Специфична цел 3.3.1: Обвързване на селищните структури от двете страни на границата	
	Специфична цел 3.3.2: Реализация на устойчиви партньорски инициативи по р. Дунав и с други региони в Европа.	

IV.4.1. Приоритети в рамките на Стратегическа цел 1

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване - достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство

Приоритет 1.1. Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и новите технологии

Първият приоритет на регионалния план отговаря на един от основните приоритети на стратегията „Европа 2020”, а именно – „интелигентен растеж”. Този приоритет е насочен в три от основните направления, които са сред инвестиционните приоритети на СКФ за предстоящия програмен период (2014-2020 г) – „Заетост”, „НИРД, иновации и технологии” и „Конкурентоспособност на МСП”. Приоритетът фокусира усилията насочени към икономическо развитие на района в инвестиции в нови технологии и иновации, както и в развойна дейност и подкрепа на партньорството между научните институции и бизнеса. Тази част от стратегията на регионалния план се стреми от една страна да използва конкурентните предимства на района, а именно – добрата осигуреност с висши учебни заведения и да ограничи негативния ефект от сравнително по-слабата икономическа активност на неговата територия. Основна задача пред мерките, заложиени в този приоритет

е осигуряването на заетост, което от своя страна е основен инструмент за справяне с негативните демографски тенденции и прогнози.

Специфична цел 1.1.1. Подобряване на инфраструктурата за нуждите на икономическите субекти в градските и селските райони:

Специфичната цел е насочена към предоставяне на оптимални условия за бизнес с акцент върху МСП, иновативните компании и насочените към развойна дейност дружества и университетски институции.

- Изготвяне на проекти и изграждане на индустриални, технологични и транспортно-логистични и панаирни паркове;
- Реклама на предимствата на района, чрез разработването на маркетингови стратегии и създаване на имидж на района, като подходящо място за правене на бизнес;
- Приоритетно подпомагане на местни иновативни компании, чрез фискални стимули;
- Осигуряване на условия (институционални и инфраструктурни) за растеж на субектите заети с НИРД. Осигуряване на база;

Специфична цел 1.1.2. Стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор от региона и извън него

Във фокуса на тази специфична цел е поставена необходимостта от осъществяване на устойчиво партньорство между научните институции и икономическите субекти, с оглед развитието на НИРД. Предложените мерки са насочени към осигуряване на необходимата институционална подкрепа за осъществяване на подобни партньорства.

- Подобряване на взаимодействието между образователни институции изследователски и иновационни центрове, създаване на партньорски мрежи и стимулиране на публично - частните партньорства.
- Мобилизиране на образователните ресурси в помощ на бизнеса;
- Насърчаване на откритата комуникация и сътрудничество между основните заинтересовани страни;
- Осигуряване на база (сгради и инфраструктура) за разгръщане на взаимодействието;
- Конкретни инициативи за засилването на транснационалния изследователски и научен обмен, създаване и развитие на изследователски центрове и програми, проекти за подпомагане на сътрудничеството между висши учебни заведения, професионални училища и други в европейски контекст;
- Подобряване на сътрудничеството между образователни институции изследователски и иновационни центрове, създаване на партньорски мрежи и стимулиране на публично - частните партньорства.

Специфична цел 1.1.3. Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес чрез стимулиране на въвеждането на нови технологии, иновативни практики и създаването на клъстери

Специфичната цел се стреми да осигури необходимите условия за устойчивото развитие и растежа на местните МСП, подкрепяйки техни партньорски инициативи. Стимулира се изграждането на затворени производствено-обслужващи цикли и взаимното допълване на компаниите в клъстери от предприятия.

- Осъществяване на инициативи за подкрепа на предприемачество, повишаване на капацитета за провеждане на ефективна финансова и инвестиционна политика на местно ниво;
- Стимулиране на бизнес сътрудничеството и развитието на малкия и среден бизнес, както и разработването и изпълнението на проекти от бизнеса;
- Създаване на регионални мрежи за подкрепа на бизнеса и укрепване уменията на МСП за коопериране;
- Прилагане на мерки за формиране на ресурсен или технологичен обмен между фирмите, което да доведе до повишаване на конкурентоспособността на малкия и среден бизнес;
- Въвеждане на нови енергоспестяващи и екологични технологии за повишаване производителността, качеството и добавената стойност от селскостопанската продукция;
- Създаване на регионална концепция за развитието на инициативи за пилотни клъстери;
- Насърчаване на културните и творчески индустрии;

Специфична цел 1.1.4. Разнообразяването на икономиката в селските райони

За генериране на приходи от по-висока добавена стойност от селскостопанската продукция, както и за осигуряване на устойчива заетост, основен фактор би било развитието на преработвателната промишленост и съответното затваряне на производствения цикъл в териториите от района с предимно селскостопански характер.

- Стимулиране на вертикалната интеграция и клъстери за производство и преработка на селскостопанска продукция в малки и средни предприятия в селските райони;
- Развитие на преработвателната промишленост основана на уместно използване на отпадъчната продукция от селскостопанското производство;
- Разнообразяване и стимулиране на частни инициативни в социалния сървиз;
- Развитие на добива на енергия от отпадъците в селскостопанския сектор;
- Подобряване на условията за местни производители да реализират своята продукция – осигуряване на инфраструктура, включително и тържища за селскостопанска продукция и продукция на преработвателната промишленост, ползваща за суровини селскостопански продукти.

Специфична цел 1.1.5. Развитие на силен туристически сектор, основан на богатото природно и културно наследство и стимулиране на специфични за района видове туризъм

Стратегията на регионалния план разглежда богатия ресурс от природно и културно наследство като отлична предпоставка за постигане на растеж в СЦР. Разнообразният туристически сектор е идентифициран като потенциално устойчив и развиващ се елемент от икономическия комплекс на района. Тази специфична цел отговаря напълно на направлението „Заетост“, което е сред инвестиционните приоритети на Структурните фондове за периода 2014-2020 г и до голяма степен се вписва в направлението „Конкурентоспособност на МСП“. За постигане на стабилен ръст на сектора, основно изискване е осигуряването на необходимите условия на достъпност и комфорт на обектите, без това да поставя в риск тяхната автентичност. За осигуряване на добра възвръщаемост от инвестициите и стабилен ръст на сектора, сериозни усилия следва да бъдат фокусирани в маркетинга на туристическите дестинации с фокус върху целостта и разнообразието на предлагания в района продукт.

- Представяне на исторически, културни и природни атракции като ценна част от специфичния географски район, местното наследство и идентичност, които се базират на въвеждането на „Местна културна система“ (LOCUS - LOCAL CULTURAL SYSTEM);
 - Система, базирана на историческа, културна, етническа и природна идентичност по места = МЕСТНА;
 - План за действия по привличане на туристи, проявяващи интерес към различни културни източници с цел обогатяване на собствени културни преживявания и потребности = КУЛТУРНА;
 - Съвкупна комбинация от ресурси, организирана и взаимосвързана в обща визия за специфичния район и развитието му, както и на целевия сегмент = СИСТЕМА.
- Валоризиране и активизиране на богатите природни и антропогенни туристически ресурси в отделните области на района – Велико Търново, Габрово, Русе, Разград и Силистра; свързване на 169 рекреационни зони и ландшафти чрез културни и туристически маршрути.
- Подготовка на културното наследство за включване в регионални туристически продукти и популяризиране им в европейски и световен план. Възстановяване, реставрация, консервация, въвеждане на съвременни форми на експониране на паметниците на културното наследство. Изграждане на довеждаща и съпътстваща туристическа инфраструктура;

- Популяризиране на биологичното разнообразие. Изграждане на екотуристическа инфраструктура. Реализиране на проекти за опазване и поддържане на биологичното разнообразие;
- Стимулиране на туризма по река Дунав;
- Развитие на културен туристически коридор Русе – Велико Търново – Габрово;
- Развитие на богатия на ресурси старопланински район;
- Набор от инициативи за създаване на регионални туристически продукти в областта на културния, винения, селския и круизния туризъм;
- Осъществяване на интегрирани проекти с трансграничен и транснационален характер;
- Подкрепа на дейности за обществено осведомяване, чрез комуникационни кампании за подобряване на осведомеността за природното, културно и историческо наследство.

IV.4.2. Приоритети в рамките на Стратегическа цел 2

Стратегическа цел 2: Социално сближаване - преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;

Приоритет 2.1. Изграждане на устойчив и развит пазар на труда

Този приоритет, отново в съзвучие със стратегията „Европа 2020“, се стреми към постигането на включващ растеж за района. Той ще бъде активно подкрепен и от няколко от заявените инвестиционни приоритети на СКФ, а именно: „Заетост“, „Социална изолация и бедност“ и „Мобилност на работната сила“. Мерките, заложи в приоритета имат задачата да осигурят условия за стабилно развитие на пазара на труд и осигуряване на устойчива заетост, което е основна предпоставка за задържане и отслабване на силно негативната тенденция хората в трудоспособна възраст да напускат района.

Специфична цел 2.1.1. Създаване на по-добри възможности за трудова заетост

Чрез предложените мерки трябва да бъде осигурена по-добра координация между нуждите от персонал на стопанските субекти от района и образователните институции, както по-лесното преливане между образователната система и трудовия пазар. Целта засяга проблеми, които са с изключително голямо общоевропейско значение, а именно – много високите нива на младежка безработица в ЕС и ниската заетост на хора над 55 години. Това са резерви чрез които може успешно да се преодолее проблема със застаряването на населението в голяма част от държавите в ЕС.

- Постигне по-добро съгласуване между търсенето и предлагането на труд;
- Навлизането на младите хора на пазара на труда чрез обучение на работното място, практики и други форми на трудов опит;

- Прилагане на финансови преференции за работодателите, които разкриват работни места;
- Подпомагане на МСП за запазване на работните места в общини с безработица превишаваща средната за страната и района;
- Прилагане на стимули за икономически субекти, които наемат служители на възраст над 55 години;

Специфична цел 2.1.2. Стимулиране мобилността на работната сила в рамките на района

Стимулирането на мобилността на работната сила се разглежда като един от основните инструменти с които могат да бъдат компенсирани някои недостатъци на ограничения трудов пазар в по-малките селища. В допълнение, трудовата мобилност е и фактор който ограничава миграционните процеси и по този начин би могла да предотврати обезлюдяването на някои селища.

- Насърчаване на географската мобилност на работната сила посредством компенсации на разходите за транспорт, направени от работодатели и наети лица от населени места, различни от местата, в които работят;

Приоритет 2.2. Подобряване на човешкия капитал

Инвестициите в човешки капитал – образование, квалификация, здравеопазване и социални услуги, са основен фактор за постигане на социално сближаване. Европейската комисия е заявила приоритетната си подкрепа чрез СКФ за образованието, обучението, борбата със социалната изолация и ограничаването на бедността. Основната част от предприетите действия следва да се фокусира върху т. нар. „меки” мерки, но една част от заделените ресурси ще подпомагат и реконструкцията, рехабилитацията и изграждане на инфраструктура.

Специфична цел 2.2.1. Подобряване на образованието, стимулиране на квалификацията и преквалификацията на работната ръка и ученето през целия живот

Целта се фокусира върху подобряване на условията и програмите на образователните институции и оптимизиране на тяхното управление. Усилията следва да се фокусират и върху повишаване на квалификацията и ограничаване случаите в които хора отпадат от трудовия пазар. Квалификацията и ученето през целия живот се разглеждат като предпоставки за по-добро социално включване и по-големи шансове за заетост.

- Реконструкция и подобряване състоянието на базата на образованието и комплексното ѝ интегриране в селищната среда;
- Намиране, адаптиране, надграждане и разпространение на новаторски образователни решения (продукти) за сферата на професионалното образование и обучение;

- Предлагане на институционална подкрепа за по-добро взаимодействие между бизнеса и професионалните училища и университетите с цел адаптиране на програмите им за обучение към търсенето на пазара на труда;
- Сътрудничество по теми, свързани с професионалното образование и обучение, между работещи в областта на професионалното образование и обучение организации от страни от ЕС;
- Подпомагане на чуждоезиковото обучение и лингвистичното разнообразие;
- Стимулиране на програми и курсове за придобиване на професионална квалификация или обучения по чужд език за повишаване пригодността на работната ръка към тенденциите на трудовия пазар;

Специфична цел 2.2.2. Осигуряване на адекватни здравни и социални услуги и условия за развитие на спорта и културата

Фокусът на целта се поставя върху подобряване здравния статус на населението, подобряване културното равнище и осигуряване на адекватна социална защита.

- Модернизиране на съществуващата база за здравни и социални услуги и комплексното ѝ интегриране в градската среда;
- Повишаване на здравната култура на населението на района;
- Активно въвличане на неправителствения сектор в предоставяне на социални услуги;
- Модернизиране, реконструкция и изграждане на нова база за масов спорт и културни дейности;
- Изготвяне на програми за развитие на детско-юношеския и ученически спорт;
- Изграждане на спортни зали/инфраструктури за развитие на професионален спорт;

IV.4.3. Приоритети в рамките на Стратегическа цел 3

Стратегическа цел 3: Териториално сближаване – свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места

Приоритет 3.1. Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения

Подобряването на достъпността на района и изграждането и съоръжаването на важни инфраструктурни коридори са в съзвучие със стратегическата цел на НСРР за териториално сближаване. Заложените идеи в този приоритет се подкрепят и от инвестиционните приоритети на СКФ за периода 2014-2020 г. „Достъп и развитие на ИКТ” и „Трансевропейски транспортни мрежи”. Приоритетът разглежда конкурентните предимства на района, като възел при пресичането на няколко много важни транспортни коридора и се опитва да доразвие неговите потенциали за превръщането му в транспортен възел с

европейско значение. По доброто транспортно и информационно осигуряване на района е разгледано и като възможност за гарантиране на стабилен растеж.

Специфична цел 3.1.1. Изграждане на коридори с национално и наднационално значение

Изграждането на Коридор N 9 и обслужващите го съоръжения е приоритет не само с национално, но и общоевропейско значение. Най-важното транспортно направление по оста север-юг в България осигурява и свързаността между Турция и Близкия изток, от една страна и Северна Европа и Русия от друга. Развитието на българо-румънския участък от най-важния европейски вътрешен воден път се очаква да окаже сериозен ефект както върху икономическата активност в СЦР, така и да засили неговите връзки със страните от средното и горното течение на р. Дунав. Изграждането на коридори с национална значимост е залегнало в стратегическите и планови документи на правителството и се очаква да допринесе както за подобряване на свързаността в региона, така и за цялата територия на България.

- Изграждане на Коридор N 9:
 - реконструкция и модернизация на съществуващия мост Русе-Гюргево;
 - скоростен път и ж.п. линия Русе – Велико Търново – Габрово;
 - строителство на обходен път на град Габрово – Vти етап (от км 20+120 до км 31+000), включващ тунел под Шипка с дължина 3220 метра.
 - отдаване на концесия на летище ”Щръклево” и на летищен комплекс „Горна Оряховица”;
 - развитие на интермодален терминал Горна Оряховица.
- Изграждане на Коридор N 7 – подобряване на инфраструктурата за нуждите на корабоплаването по р. Дунав:
 - изграждане на интермодални логистични центрове, първият от които при гр. Русе;
 - подобряване на съоръженията на пристанищата Русе, Силистра, Свищов и Тутракан;
 - изграждане на Дунавски панорамен път в частта му между Русе и Свищов и Дунавска велоалея (The Danube Bike Lane - част от Трансевропейската вело-алея по дължината на р. Дунав);
 - изграждане на мост между Силистра и Кълъраш;
 - пускане в експлоатация на ферибота Тутракан - Олтеница;
 - Подобряване на навигационната система и корабоплаването по р. Дунав;
- Изграждане на АМ „Хемус” и рехабилитация на ж.п. линията Мездра – Горна Оряховица - Варна;
- Изграждане на скоростен път Русе – Варна и рехабилитация на дублиращата ж.п. линия;
- Реконструкция и модернизация на първокласен път Силистра – Шумен.

- Изграждане на газова връзка Добрич - Силистра.

Специфична цел 3.1.2. Изграждане на инфраструктура с регионална значимост

Изграждането на свързваща инфраструктура с регионална значимост се фокусира върху ограничаването на вътрешнорегионалните различия и предоставянето на равен достъп до възможностите на ИКТ. Мерките от тази цел имат ефект и върху подобряването на екологичното състояние и енергийната сигурност на района.

- Разширяване и изграждане на нови газопреносни и газоснабдителни мрежи, включително свързване на градовете Алфатар и Дулово;
- Въвеждане на ИКТ в по-слабо урбанизирани територии, като се повишат възможностите на местните власти за обслужване на населението и бизнеса;
- Рехабилитация на II-ро и III-то класна пътна мрежа, включително рехабилитация на участъци от пътя Добрич – Силистра.

Приоритет 3.2. Интегрирано и устойчиво развитие и укрепване на полицентричната мрежа от селища

Приоритетът се вписва хармонично в основните постановки на НСРР, която стимулира балансираното териториално развитие и едновременно с това се стреми към концентрация на повече усилия в „полусите на растеж“ за дадена територия. Целите на приоритета са подкрепени и от бъдещият инвестиционен приоритет на СКФ, „Интегрирано градско развитие“. Тази част от стратегията на РПР е насочена и към основното приоритетно направление на стратегията „Европа 2020“, „Включващ растеж“, който ще бъде подкрепян и от средства по линия на ЕЗФРСР.

Специфична цел 3.2.1. Интегрирано обновяване и развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда

Специфичната цел подкрепя реализацията на инвестиционни и неинвестиционни проекти в рамките на интегрирани планове за градско възстановяване и развитие за по-големите градове в СЦР – Русе, Велико Търново, Разград, Силистра, Свищов, Горна Оряховица и Севлиево¹⁵. Плановите ще включват както проекти за рехабилитация на градската среда и инфраструктура, така и мерки за социална рехабилитация на градски райони.

- Реализация на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие за значимите урбанистични ядра в района;
- Подобряване на транспортната и комуникационната свързаност в агломерационните ареали на големите градове с акцент върху масовия обществен транспорт;

¹⁵ Списъкът с градовете е взет от НКПР

Специфична цел 3.2.2. Подобряване и стимулиране на услугите и средата в малките градове и селата

Финансирана основно от ЕЗФРСР, тази специфична цел е насочена към осигуряване на адекватна среда и услуги на територията на общините с преобладаващо селскостопански характер. Целта допринася сериозно за ограничаване на пространствената и социална изолация на тези райони и тяхното маргинализиране.

- Развитие и обновяване на урбанизираната средата в малките градове и селата;
- Подобряване и разнообразяване на предлагането на основни социални услуги, като условие за намаляване на обезлюдяването в селските райони и постигането на по-високо качество на живот в тях;
- Осигуряване на достъп до ИКТ, разширяване достъпа до интернет в тези райони;

Специфична цел 3.2.3. Формиране на партньорства за местно развитие между местната власт, бизнеса и неправителствения сектор в общини със сродни характеристики

Специфичната цел акцентира върху основополагащите принципи на „Воденото от общностите местно развитие”, застъпено от ЕК в новия Регламент за определяне на разпоредбите за ЕФ¹⁶. Постановките на този сравнително нов подход за управление на развитието на неформални териториални структури са много близки до идеите, заложи в оста ЛИДЕР на ПРСР. Основната цел на партньорството е осигуряването на интензивна комуникация между представителите на трите сектора при разработване и реализация на стратегия за местно развитие и при вземането на важни решения, касаещи бъдещето развитие на дадена територия.

- Разработване и прилагане на стратегии за интегрирано местно развитие на групи общини
- Внедряване на европейски стандарти и ноу-хау;
- Разработване на информационни и електронни системи за обслужване за органи на регионалните и местни власти;
- Използване на инструментите на ПЧП за развитието на техническата и пристанищна инфраструктура;
- Осигуряване на достъпни обществени услуги за гражданите чрез използване на възможности за ПЧП;

¹⁶ Европейска комисия (2012), „Предложение за РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство, обхванати от общата стратегическа рамка, и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета”, Брюксел

- Концесиониране на обекти на спорта и културата с оглед предлагане на по-добри и по-достъпни възможности за гражданите;
- Реализиране на пилотни проекти за интегрирано местно развитие на групи общини, съобразени с конкретните икономически условия, достъпността и наличието на природните ресурси;

Приоритет 3.3. Подобряване на трансграничното сътрудничество

Очаква се през периода 2014-2020 г. мерките насочени към териториално сътрудничество да бъдат подкрепени с допълнителни 30 % от бюджета на ЕС. Едновременно с това, НСРР подчертава значимостта на тези действия, като посочва конкретна стратегическа цел на стратегията, насочена към развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество. Както за голяма част от българските погранични територии, така и за крайдунавските общини на СЦР основно предизвикателство остава преодоляване на задълбочилата се в продължение на десетилетия изолация от двете страни на границата. Едновременно с това, районът следва да използва добрите възможности за осъществяване на партньорства с други региони в Европа.

Специфична цел 3.3.1: Обвързване на селищните структури от двете страни на границата

Специфичната цел е насочена основно към преодоляване на пространствената изолация между двете срещуположни страни на река Дунав. Реализацията на мерките би довела до по-голяма икономическа активност и потенциал на свързаните българо-румънски ядра, до повишаване гъвкавостта на пазара на труд и до социално сближаване между двете държави в региона.

- Засилване на взаимната обвързаност в Еврорегион Русе-Гюргево. Реализиране на заложените в приетият ЕРГО материплан проекти;
- Засилване на връзките Силистра – Кълъраш и Свищов – Зимнич. Реализиране на мерки за изграждане на общ пазар на труда в тези две съсредоточия;
- Пускане в експлоатация на ферибот Тутракан – Олтеница;

Специфична цел 3.3.2: Реализация на устойчиви партньорски инициативи по р. Дунав и с други региони в Европа.

Целта е развитие на транснационалното и трансрегионалното сътрудничество в духа на Новата кохезионна политика с акцент върху териториалното сближаване. Конкретни възможности ще даде новосъздадената "Транс национална програма Дунав", която ще осигури ресурси за финансиране и инициране на проектите, както и за необходимите анализи и проучвания. Ще продължи да се осъществява програмата за трансрегионалното сътрудничество и партньорство между общини, НПО, академични институции и др. от

страните членки на ЕС.

- Организиране на проучвания, публични мероприятия, кръгли маси, конференции и др. с цел осъществяването на партньорски инициативи;
- Обмяна на опит, изучаване на добри практики, въвеждане на иновативни подходи в решаване на казуси от взаимен интерес;
- Изграждане на административен капацитет за разработване и управление на проекти, както и синхронизиране и концентриране на действия за постигане на общи цели;

IV.4.4. Приоритети в рамките на Стратегическа цел 4

Стратегическа цел 4: Опазване на околната среда, съобразно предизвикателствата на климатичните промени и прилагане на европейските и национални стандарти за ограничаване на замърсяването и енергоемкостта и стимулиране развитието на добив на енергия от ВЕИ.

Приоритет 4.1. Околна среда и ресурси – опазване и ефективност

Опазването на околната среда и ефективното използване на природните ресурси са основополагащи принципи на стратегията „Европа 2020”, като описват една от най-важните хоризонтални цели, които трябва да бъде преследвана на всяко едно управленско ниво. Стратегията на РПР на СЦР търси кореспонденция с инвестиционните приоритети на СКФ за следващия програмен период. Едновременно с това, опазването на околната среда и природните ресурси се превръща във все по-сериозно предизвикателство на национално (и особено на регионално ниво – за СЦР) с което България се справя все по-трудно.

Специфична цел 4.1.1. Подобряване на водоснабдяването, канализацията и третирането на отпадни води

Общонационалният проблем с наличието на прекалено големи загуби по водопреносната и водоснабдителната мрежа на територията на СЦР е допълнен и от изключително острия проблем за осигуряване на постоянно водоснабдяване за някои негови части (най-вече област Габрово). Друг остър проблем, пред който са изправени голяма част от българските градове, не решаването на който би поставило в сериозен риск опазването на околната среда е липсата на достатъчно съоръжения и мрежи за третиране на отпадни води.

- Поддържане и ремонт на съществуващите водоеми и изграждане на нови;
- Минимизиране на загубите по водопреносната и водоснабдителната мрежи, чрез рехабилитация на водопреносна и водопроводна инфраструктура;
- Осигуряване на нови водоизточници за райони с идентифициран недостиг на доставената питейна вода (област Габрово - ново проектиране и строителство на язовир „Бяла”, община Севлиево);

- Дейности за пречистване на водите и осигуряване на питейното водоснабдяване;
- Изграждане на нови канализационни системи в т.ч. селищни пречиствателни станции за отпадни води;
- Реконструкция и модернизация на съществуващи канализационни системи в т.ч. селищни пречиствателни станции за отпадъчни води;

Специфична цел 4.1.2. Подобряване на системата за управление на отпадъците:

Изоставането на района в изграждането на системи за повторно използване и унищожаване на отпадъците следва да бъде бързо и ефективно компенсирено през непосредствено предстоящите години.

- Увеличаване на инвестициите в сектора и прилагане на принципите “отговорност на производителя” и “замърсителят плаща” при интегрирано управление на отпадъците.
- Оптимизиране и разширяване на системата за разделно събиране на отпадъците;
- Развитие на система за третиране и оползотворяване на биологични отпадъци;
- Въвеждане на икономически стимули за развитие производството и пазара на екологични брикети от отпадъчна биомаса - намаляване на емисиите на азотни окиси, серен двуокис и други замърсители на въздуха, както и на парникови газове, свързани с използването на фосилни твърди горива.
- Изграждане на рециклиращи мощности с цел оползотворяване на отпадъците и предотвратяване замърсяването на околната среда;
- Подобряване на системата за управление на отпадъците в малките населени места в района и рекултивация на терени замърсени от стари депа за битови отпадъци;
- Решаване на проблемите с наличните на територията на района опасни отпадъци.

Специфична цел 4.1.3. Ограничаване на природните рискове (превенция на риска)

Преодоляването на рисковете от климатичните промени и човешките дейности, свързани с развитието, е хоризонтален приоритет на Новата политика на сближаване на ЕС. Увеличената заплаха от природни бедствия, лошото състояние на инфраструктурата за превенция на риска, както и все още не добре развитата административна и институционална организация за предотвратяването им са съществен мотив за планиране на мерки и конкретни дейности в тази насока.

- Укрепване на свлачищните участъци по дунавския бряг и защита от наводнения в областите Русе, Велико Търново и Силистра;
- Започване на изпълнението на планове за управление на риска от наводнения, срокът за което съгласно Директивата за наводненията е през 2015 г., за да може до 2021 г. да се намали значително рискът от наводнения, като се отчете и евентуалното въздействие на промяната на климата;

- Извършване на проучвания, разработване и внедряване на системи за ранно предупреждение при наводнения, земетресения, опасност от свлачища и др. природни бедствия;
- Подпомагане на дейностите за борба с горските, полските пожари и пожарите в населените места, вкл. доставка на необходимо оборудване.
- Ефективно управление на защитените зони и обектите на Натура 2000, чрез разработване на планове за управление на защитените зони;
- Създаване и непрекъсната актуализация на база данни за рискови зони, замърсени участъци и участъци, използвани за съхранението на опасни вещества;
- Използване на водите на р. Дунав за напояване и възстановяване на нарушените терени и природните ландшафти.

Приоритет 4.2. Развитие на нисковъглеродна икономика, смекчаване на последствията и адаптиране към климатичните промени

Приоритетът се фокусира главно върху стремежът на стратегията „Европа 2020“ за постигане на устойчив растеж без компромиси към околната среда и природните ресурси. Постигането на определените специфични цели на приоритета ще бъдат подкрепени от идентифицираните от ЕК инвестиционни приоритети за периода 2014-2020 г. „Нисковъглеродна икономика – ВЕИ и енергийна ефективност“ и „Изменение на климата и риск – адаптиране и управление“. Приоритетът също е насочен към повишаване на икономическата активност в района, подобряване производителността на труда, осигуряване на заетост и ограничаване на енергийната зависимост.

Специфична цел 4.2.1. Подобряване на енергийната ефективност на района

Устойчивото развитие е пряко свързано с пестене на ресурси преди всичко в областта на енергетиката. Целите на стратегията „Европа 2020“ за 20% намаляване на вредните емисии, 20% увеличаване на възобновяемите източници и 20% подобряване на енергийната ефективност са конкретни и измерими критерии за определяне на приоритетите във всяка област на развитието. Ефектът от възвращаемостта на вложените ресурси и от получената добавена стойност, ще се измерва главно чрез постигнатата енергийна ефективност.

- Подобряване на енергийната ефективност на жилищния фонд, чрез неговата реконструкция;
- Повишаване на енергийната ефективност на сградите в публичния сектор;
- Подобряване на енергийната ефективност на производствата, чрез понижаване на енергоемкостта на производствата и рехабилитация на сградния фонд;
- Подобряване на енергийно-ефективното поведение и култура на консуматорите.
- Опазване и разширяване на площите с широколистни гори;

- Стимулиране на научните изследвания за прогнозиране на регионалното и местно въздействие на климатичните промени;
- Опазване на почвите от загуба на плодородие и борба с опустиняването;
- Интегриране на проблемите с адаптирането на районите към климатичните промени в процеса на пространственото планиране;

Специфична цел 4.2.2. Оползотворяване на специфичния потенциал за добив на енергия от ВЕИ

Специфичната цел се основава изцяло на специфичния регионален потенциал за добив на енергия от възобновяеми източници – използване на хидроенергийния потенциал на р. Дунав, добив на енергия от слънцето в най-северните, крайречни и от вятър в най-южните планински територии, както и производството на гориво с биологичен произход.

- Подобряване състоянието и разширяване капацитета на електропреносната мрежа;
- Добив на енергия от р. Дунав – стартиране изграждането на хидро-технически комплекси в българския участък на р. Дунав;
- Добив на енергия от слънчеви и вятърни електроцентрали (изграждането на фотоволтаични централи в общини, разположени на р. Дунав; създаване на демо селище с нулева консумация на енергия);
- Преработка на растителни продукти за добив на енергия (производство на биологични горива);
- Преработка на отпадъци за добив на енергия;
- Прилагането на иновативни геотермални проекти.

IV. 5. ОБОБЩЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Териториалното сближаване следва да се разбира като резултат от устойчивото активиране на общият потенциал на региона и потенциала на тези териториални единици, които имат отговорност и капацитет за това. **Увеличаване на конкурентоспособността на региона** ще бъде възможно чрез развитие на градовете, центрове от национално и регионално значение, заедно с пълното активиране на териториален потенциал и укрепване на този потенциал, спазвайки принципа за устойчивост. Чрез **развитие и модернизация на всички видове транспортни системи**, достъпът до региона ще се подобри. **Опазване и устойчиво използване на природното и културно наследство и природните ресурси** ще бъде в основата на идентичността на СЦР, както и в основата на стратегията за развитие на транспорта и туризма. При **функционална интеграция с граничещите региони**, ще се процедира в съответствие с европейските принципи на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество.

V. ОЦЕНКА НА ФИНАНСОВИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН

Описаната по-долу многогодишна финансова рамка на регионалния план, макар и само индикативна се стреми към това да отразява реалистично потенциално наличните ресурси за реализация стратегията на плана. Идентифицираните финансови ресурси се основават главно на заложените стойности в НСРР. Разпределението по приоритети в рамките на плана е съобразено изцяло с предвижданията на стратегията и с приоритетите, касаещи нейната реализация на територията на СЦР. Важно е да се подчертае, че в допълнение към посоченото в НСРР публично финансиране, индикативната финансова таблица на РПР посочва и очаквания финансов принос на частния сектор и приноса на финансовите институции за постигане целите на плана. Финансовата рамка на РПР включва и необходимото и очаквано финансиране по линия на ЕЗФРСР и ЕФМДР, които подпомагат специфични и приоритетни сектори за СЦР – земеделие, рибарство, аквакултури, разнообразяване на производствения профил на селските райони.

Най-сериозен е очакваният принос на средствата по линия на фондовете на ЕС, като тези средства формират 57,5% от рамковия инвестиционен потенциал на плана. От тези средства приблизително половината се очаква да бъдат осигурени по линия на ЕФРР, а другата половина по линия на останалите четири фонда на ЕС – ЕСФ, КФ, ЕЗФРСР и ЕФМДР. Близки по обем са и очакваните ресурси от националното публично финансиране (18.4%) и частното финансиране (16.3%) в индикативната финансова рамка на плана. Чрез използването на различни финансови инструменти се очаква да бъдат осигурени около 7.5% от необходимите средства. Направените финансови разчети се стремят средствата за сметка на централния и местните бюджети да се вменят в рамките на очакваните параметрите на годишния държавен бюджет за съответните години.

Прогнозата за очакваните налични средства по линия на политиката на сближаване в ЕС за новия програмен период 2014-2020 г. е същата като тази, заложена в НСРР - 17 797 млн. лв. Предвид продължаващите дискусии по отношение на седем-годишната рамка на бюджета на ЕС, и предстоящия процес на преговори между ЕК и българското правителство, точната сума ще бъде определена на един по-късен етап. Посочените стойности за финансирането по линия на държавния бюджет и фондовете на ЕС са направени, отчитайки предложените до момента от българското правителство разчети. Данните за разходите от местните бюджети са съобразени с данните за капиталовите разходи на общините през 2011 (по данни на МФ). Средствата по линия на другите национални публични фондове, както и тези в рамките на различни финансови инструменти са прогнозирани на базата на досегашния опит в ползването на подобни източници, както и на базата на потенциално необходимия и реалистично достъпния наличен ресурс.

Таблица V- 1. Индикативна финансова таблица за реализация на стратегията на РПР на СЦР

Приоритет	обща оценка		обществен сектор										Частен сектор		Други финансови инструменти		
			общо	участие на ЕС				национално обществено участие									
				общо		ЕФРР	други фондове на ЕС	общо		централен бюджет	местни бюджети	други обществени фондове /FLAG/					
	млн. лв.	%		млн. лв.	%												
относит. дял	млн. лв.	млн. лв.	%	ЕФРР	други фондове на ЕС	млн. лв.	%	централен бюджет	местни бюджети	други обществени фондове /FLAG/	млн. лв.	%	млн. лв.	%			
Приоритет 1.1	22.4%	834.000	494.000	390.000	46.8%	150.000	240.000 ¹⁷	104.000	12.5%	90.000	9.000	5.000	320.000	38.4%	20.000	2.4%	
Приоритет 2.1	2.2%	82.000	42.000	26.000	31.7%	6.000	20 ¹⁸	16.000	19.5%	5.000	1.000	10.000 ¹⁹	30.000	36.6%	10.000	12.2%	
Приоритет 2.2	4.2%	157.000	144.000	115.000	73.2%	115.000	0	29.000	18.5%	20.000	4.000	5.000	3.000	1.9%	10.000	6.4%	
Приоритет 3.1	24.0%	895.000	535.000	450.000	50.3%	150.000	300.000 ²⁰	85.000	9.5%	80.000	0	5.000	160.000	17.9%	200.000	22.3%	
Приоритет 3.2	17.0%	633.000	610.000	482.000	76.1%	380.000	102.000 ²¹	128.000	20.2%	85.000	22.000	21.000	3.000	0.5%	20.000	3.2%	
Приоритет 3.3	2.3%	85.000	85.000	70.000	82.4%	70.000	0	15.000	17.6%	12.000	2.000	1.000	0	0.0%	0	0.0%	
Приоритет 4.1	25.0%	931.000	891.000	580.000	62.3%	180.000	400.000 ²²	271.000	29.1%	150.000	11.000	110.000 ²³	30.000	3.2%	50.000	5.4%	
Приоритет 4.2	2.9%	109.000	39.000	30.000	27.5%	30.000	0	9.000	8.3%	5.000	1.000	3.000	60.000	55.0%	10.000	9.2%	
ОБЩО	100%	3726.000	2840.000	2143.000	57.5%	1081.000	1062	697.000	18.7%	487.000	50.000	160.000	606.000	16.3%	280.000	7.5%	

¹⁷ ЕЗФРСР и ЕФМДР¹⁸ ЕСФ¹⁹ Програми на МТСП²⁰ КФ²¹ ЕЗФРСР²² КФ и ЕЗФРСР²³ ПУДООС

По отношение на разпределението на средствата по приоритети, най-голям е очакваният ресурс за финансиране на мерки и дейности по приоритети 3.1 „Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения” и 4.1 „Околна среда и ресурси – опазване и ефективност”, съответно 24% и 25% от очаквания финансов ресурс. Причината за това е, че двата приоритета са тези, в които са фокусирани голяма част от публичните инвестиции насочени към подобряване на инфраструктурата на района. Тук са включени мащабни проекти като скоростни и магистрални пътни отсечки, подобряване на ж.п. инфраструктурата, изграждане на ПСОВ и на системи за оползотворяване и унищожаване на отпадъци. Значим е и делът на приоритет 1.1 „Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и новите технологии” (22,4%), който включва всички предвидени мерки за подпомагане и стимулиране на икономическата активност, включително в двата силно приоритетни сектора за района – туризъм и селско стопанство. Сериозни средства се очаква да бъдат насочени и към инвестиции за градско обновяване и развитие в полюсите на растеж в СЦР, както и към подобряване на физическата среда в по-малките населени места, подобряване на услугите в тях и реализация на неинституционализирани инициативи за местно развитие (в рамките на Приоритет 3.2 – 17% от предвидения финансов ресурс).

При индикативното годишно разпределение на ресурсите е използван опита от прилагането на сега действащите програми по линия на политиката на ЕС за сближаване, общата европейска селскостопанска политика и интегрираната морска политика на ЕС. Очертаната прогноза за периода 2014-2020 г. е умерено оптимистична, като предвижда по-бързата реализация на една значителна част от средствата, с оглед очакваната по-добра проектна готовност на голяма част от бенефициентите и по-доброто познаване на механизмите по които работят ОП и ПРСР. Очакванията са отново за забавена реализация на предвидените мерки и дейности в началото на програмния период (2014 г.), но бързо компенсиране през следващите години и достигане на най-висок процент на реализираните инвестиции в периода 2016-2017 г. В таблицата стойностите са посочени за всяка година поотделно, посочвайки в процентно отношение в обща стойност предвижданията за инвестиции по всеки приоритет.

Таблица V- 2. Индикативно разпределение на финансовия ресурс по години 2014-2020 г.

Приоритет/ Година / ОБЩО	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	млн. лв.	%	млн. лв.	%	млн. лв.	%	млн. лв.	%	млн. лв.	%	млн. лв.	%	млн. лв.	%
Приоритет 1.1. Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и новите технологии														
834.000	83.400	10%	166.800	20%	166.800	20%	125.100	15%	125.100	15%	83.400	10%	83.400	10%
Приоритет 2.1. Изграждане на устойчив и развит пазар на труда														
82.000	4.100	5%	8.200	10%	16.400	20%	16.400	20%	12.300	15%	12.300	15%	8.200	10%
Приоритет 2.2. Подобряване на човешкия капитал														
157.000	7.850	5%	23.550	15%	23.550	15%	31.400	20%	31.400	20%	23.550	15%	15.700	10%
Приоритет 3.1. Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения														
895.000	44.750	5%	89.500	10%	134.250	15%	179.000	20%	179.000	20%	134.250	15%	134.250	15%
Приоритет 3.2. Интегрирано устойчиво развитие и укрепване на полицентричната мрежа от селища														
633.000	31.650	5%	94.950	15%	94.950	15%	126.600	20%	126.600	20%	94.950	15%	63.300	10%
Приоритет 3.3. Подобряване на трансграничното сътрудничество														
85.000	8.500	10%	12.750	15%	21.250	25%	17.000	20%	12.750	15%	8.500	10%	4.250	5%
Приоритет 4.1. Околна среда и ресурси – опазване и ефективност														
931.000	93.100	10%	232.750	25%	232.750	25%	186.200	20%	93.100	10%	46.550	5%	46.550	5%
Приоритет 4.2. Развитие на нисковъглеродна икономика, смекчаване на последствията и адаптиране към климатичните промени														
109.000	5.450	5%	16.350	15%	21.800	20%	21.800	20%	16.350	15%	16.350	15%	10.900	10%
ОБЩО	278.800	7.5%	644.850	17.3%	711.750	19.1%	703.500	18.9%	596.600	16.0%	419.850	11.3%	366.550	9.8%

VI. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА

VI. 1. КАЧЕСТВЕНИ КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН НА СЦР

Качествените критерии за оценка на изпълнението характеризират плана като важен инструмент на управлението на регионално ниво и свързващо звено в пакета от стратегически и планови документи, осигуряващи балансираното регионално развитие, социално-икономическото и териториално сближаване и устойчивото използване на ресурсите. За оценка на РПР на СЦР е съставен набор от *качествени критерии*, които се отнасят до осигуряване на възприетите норми и стандарти, характеризиращи изпълнението на целите и приоритетите на плана:

- Доколко и как РПР на СЦР допринася за трансформиране на целите и приоритетите на стратегическите и планови документи от по-горните нива (европейско и национално) и съобразяването им със специфичните характеристики на района;
- Какви възможности предлага стратегията и реализацията на плана за отразяване на важни приоритети и проекти с регионална значимост, определени на по-ниски териториални нива, както и в неформални местни партньорства. Доколко гъвкав е разработеният план;
- До каква степен се използват специфичните конкурентни предимства на района. До каква степен силните и слаби страни на района, съществуващия потенциал, неоползотворени възможности и вероятните заплахи са обект на реализираните в рамките на плана действия;
- Как прилагането на плана спомага за намаляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните неравенства в социалната и икономическа сфери;
- Доколко планът стимулира развитието на различни форми на териториално сътрудничество – трансгранично, транснационално, междурегионално, вътрешно регионално, както и сътрудничество между трите сектора – публичен, частен и неправителствен;
- Каква е политическата и административна ангажираност на институциите с реализацията на плана;

VI. 2. КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИЯ ПЛАН НА СЦР

Формулираните до момента критерии са свързани с отчитането на общи количествени индикатори (индикаторите към Стратегия “Европа 2020”, макроикономическите критерии към НСРР, глобалните екологични индикатори). За тези индикатори, регионалният план се

позовава на вече определени в документи от по-високо ниво изходни и целеви стойности. В допълнение към тези предварително дефинирани индикатори, настоящият регионален план определя пакет от общи регионални индикатори, които проследяват постигането на четирите стратегически цели на плана.

За проследяване на реализацията на плана, към всеки един от неговите приоритети са посочени специфични индикатори. Изборът на конкретните индикатори е направен на базата на новите тенденции за оценка на програмни и планови документи, към които ЕК ще се придържа в периода 2014-2020 г. при оценката на своята кохезионна политика²⁴. Индикаторите са фокусирани с цел да оценят резултата от прилаганите конкретни действия във всяко едно от идентифицираните приоритетни направления. Индикаторите за продукт и финансовите индикатори, които в периода 1999-2013 г. са основни инструменти за проследяване реализацията на кохезионната политика на ЕС отстъпват своето място на индикаторите за резултат които отчитат ефекта от реализацията на предприетите мерки. Друга силна страна на този нов подход е, че внимателно определените индикатори за резултат подават и точна информация по какъв точно начин да бъдат дефинирани специфичните цели, формиращи стратегията на плана, с оглед на това те да бъдат реалистични, фокусирани и ясни.

VI.2.1.Източници на статистическа информация, периодичност на отчитане, срокове и отговорни органи

Основният източник на статистическа информация за проследяване реализацията на плана е националната статистика. Други официални източници на информация също са включени в предложената тук система от индикатори за наблюдение и оценка, като Европейската статистическа служба, Европейската агенция по околна среда, Изпълнителната агенция по околна среда, Агенцията по геодезия, картография и кадастър, Агенция по заетостта, Агенция пътна инфраструктура, МРРБ, МТИТ, областни администрации, общински администрации, ИСУН, ПРСР, оперативните програми и програмите за териториално сътрудничество.

Проследяването на всеки един от индикаторите следва да е ежегодно, като точните стойности на показателите следва да бъдат отразени в съответните годишни доклади за наблюдение изпълнението на плана. Подобно на годишните доклади и проследяването на индикаторите от разработена тук система е отговорност на териториалното звено за СЦР на МРРБ.

²⁴ EC RG REGIO, "DG REGIO C.4 D(2012) Results Indicators 2014+: Report on Pilot Tests in 12 Regions Across the EU", Brussels, 2012

VI.2.2. Глобални екологични индикатори

В стремеж да гарантира ефективна оценка относно степента на интегриране на глобалните проблеми, свързани с околната среда в планирането на регионалното развитие, в рамките на проект на ПРООН „Конвенциите от Рио” бе разработена система от седем стратегически екологични индикатора. Индикаторите имат ясно изразено отношение към приоритетите, залегнали в ключовите конвенции на ООН, европейски стратегически документи и националните екологични цели, заложи в НСОС. Системата служи за проследяване на съществуващите екологични проблеми и справянето с тях на различни териториални нива. Като сериозен недостатък, обаче, се показва липсата на официална статистическа информация, проследяваща индикаторите на NUTS 2 ниво. Взимайки предвид идентифицираната липса, пет от седемте индикатора не могат да бъдат включени в системата за наблюдение и проследяване реализацията на регионалния план.

Таблица VI- 1. Глобални екологични индикатори

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти, добив) – %	6,6%	<6,7%	<6,8%	АГКК
2	Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии - %/ %/ %	22,8 / 68,8 / 5,8	24,1 / 67,3 / 5,8	25,1 / 66,3 / 5,8	АГКК
3	Емисии на парникови газове (приравнени към CO ₂ еквивалент) на жител от населението - т/ човек/ година	-	-	-	-
4	Разходи за ДМА с екологично предназначение – млн. лв	-	-	-	-
5	Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението	-	-	-	-
6	Дял от територията с висок риск от ерозия – %	-	-	-	-
7	Разходи за енергийна ефективност и ВЕИ – млн. лв./ година	-	-	-	-

VI.2.3. Принос към Стратегия „Европа 2020”

Проследяването на изпълнението на регионалния план следва да следи и за проследяване изпълнението на поетите от България национални ангажименти по отношение постигана целите на стратегията „Европа 2020”. Тези индикатори обективно измерват напредъка при реализацията на най-важния стратегически документ на ниво ЕС и до голяма степен отразяват и постигането на стратегическите цели на регионалния план. НСРР също се ангажира с проследяване на тези индикатори и задава техните целеви стойности на регионално ниво. За съжаление, към момента, НСИ не проследява една значителна част от тях на ниво NUTS2, а именно това са целите 20/20/20 по отношение на климата и енергийното потребление, както и дела на застрашените от бедност. От тази гледна точка,

РПР не може да посочи източници на достоверна информация за проследяването им и не следва да ги включва в системата от индикатори за наблюдение и оценка на плана.

Таблица VI- 2. Индикатори по селите на стратегия „Европа 2020“

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г. - %	62,9%	66%	72,0%	НСИ
2	Инвестиции в научно изследвания и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП, 2009 г.	0,1%	0,3%	0,8%	НСИ
3	Цели „20/20/20“ по отношение на климата/ енергията:				
	- съкращаване на емисиите на CO ₂	-	-	-	-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	-	-	-	-
	- повишаване на енергийната ефективност	-	-	-	-
	- намаляване на енергийната интензивност на БВП	-	-	-	-
4	Преждевременно напусналите образов. система - %	17,9%	15%	12,0%	НСИ
	Дял на висшестите на 30-34 г. - %	20,9%	27%	34,0%	НСИ
5	Хората под прага на бедност - %	-	-	-	-

VI.2.4.Макроикономически пакет

Макроикономическите индикатори са заложи в НСРР и проследяват дългосрочните стратегически цели на политиката за регионално развитие:

Таблица VI- 3. Ключови национални индикатори

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	БВП/човек - лева	5942	7200	9100	НСИ
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008г.	30%	34%	38%	Евростат
3	Безработица - 2010г.	11,5%	10%	8 %	НСИ
4.	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години - 2011 г.	47.7%	50%	54 %	НСИ
5.	Общ доход средно на лице от домакинство в лв. - 2009 г.	3216	3900	4800	НСИ

VI.2.5.Общи регионални индикатори, които проследяват постигането на стратегическите цели на плана:

Общите регионални индикатори проследяват постигането на стратегическите цели на регионалния план на СЦР.

Таблица VI- 4. Общи регионални индикатори

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Брой общини за целенасочена подкрепа по чл. 5 и чл. 6 на ЗРР /2009г./	25	18	10	НСИ
2	Производителност на труда на персонала на заетите в	7028	10 500	15 000	НСИ

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
	нефинансови предприятия в България и СЦР, лв./зает				
3	Население на района (2011 г.) - души	861 112	>800 000	>800 000	преброяване

VI.2.6. Индикатори за резултат проследяващи изпълнението на приоритетите и специфичните цели на плана

На нуждите на системата за наблюдение и оценка на РПР на СЦР бяха идентифицирани следните специфичните количествени индикатори за резултат, проследяващи изпълнението на приоритетите и специфични цели на плана.

Таблица VI- 5. Специфични индикатори за проследяване реализацията на плана

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Приоритет 1.1. Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и новите технологии					
1	Приходи от дейността на МСП - млн. лв.	10766	15000	20000	НСИ
2	Реализирани годишни приходи от нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване в млн. лв. (2011 г.)	23	26	30	НСИ
3	Реализирани годишни приходи от посещения на музеи в района – хил. лв.	6214.0	7000	8078.2	НСИ
4	Годишни приходи от селскостопанска и риболовна дейност – млн. лв.	438	500	600	НСИ
5	Увеличаване на поливните площи – дка.	1 105 329	1 350 000	1 657 993	АГКК
6	Относителен дял на заетите в преработващата пром. в периферните общини в района - % ²⁵ (2011г.)	23%	26%	30%	преброяване на насел.
Приоритет 2.1. Изграждане на устойчив и развит пазар на труда					
1	Брой на ежедневните трудови мигранти, отчетени при преброяването на населението (2011 г.)	46704	-	+25%	преброяване на насел.
2	Относителен дял на населението в трудоспособна възраст - % (2011)	60,9%	>58%	>58%	преброяване на насел.
Приоритет 2.2. Подобряване на човешкия капитал					
1	Дял на висшистите между 30-34 г. - %	20,9%	27%	34,0%	Евростат
2	Дял на преминали през курсове за преквалификация, подкрепени от АЗ и МТСП, които в следствие биват постоянно наети / заети - %	n/a	-	65%	АЗ
Приоритет 3.1. Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения					
1	Население с подобрен транспортен достъп (%)	n/a	10%	25%	АПИ
2	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в % /2011г./	23%	40%	70%	НСИ
3	Увеличени на товаропотока в района – млн. т.	15	16	18	НСИ

²⁵ Всички определени в НСРР като периферни общини в района с изключение на общините Севлиево и Лясковец

	ИНДИКАТОРИ	стойности СЦР			Източник на инфо
	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Приоритет 3.2. Интегрирано и устойчиво развитие и укрепване на полицентричната мрежа от селища					
1	Дял на населението, обхванато от интегрирани мерки за възстановяване и развитие на части от градовете - %	n/a	-	15%	МРРБ ОПРР
2	Дял на населението, което е обхванато от интегрирани мерки за подобряване на селищната среда и услугите в малки градове и села -%	n/a	-	15%	ПРСР
3	Дял от населението обхванато от стратегии за интегрирано местно развитие на групи общини - %	n/a	-	10%	Областни администр.
4	Брой инициативи за ПЧП между общини и бизнес с цел предоставяне на основни услуги за населението – млн лв.	n/a	30	70	Общински администр.
Приоритет 3.3. Подобряване на трансграничното сътрудничество					
1	Брой на интегрирани стратегически планови документи за съвместно управление и развитие на граничните територии	n/a	-	2	Областни администр.
2	Брой реализирани трансгранични и транснационални проекти, фокусирани в приоритетните за ЕС направления – иновации, наука, климатична сигурност и ефективно използване на ресурсите	n/a	7	15	ПТГС Р-Б ПТРС ПТНС
Приоритет 4.1. Околна среда и ресурси – опазване и ефективност					
1	Относителен дял от населението, обслужвано от СПСОВ - %	27.5%	32%	40%	НСИ
2	Намаляване на загубите по водопреносната мрежа - %	60,9%	<55%	<50%	НСИ
3	Дял от населението с режим на водоподаване - %	3,9%	<2,5%	<1,5%	НСИ
4	Дял от населението, обхванато от системи за повторно използване на отпадъците и изгаряне / компостиране на биологичните отпадъци - %	0%	5%	25%	Общински администр.
Приоритет 4.2. Развитие на нисковъглеродна икономика, смекчаване на последствията и адаптиране към климатичните промени					
1	Количество продадена електро-енергия от ВЕИ в GWh	44	85	132	НСИ
2	Намаляване на емисиите на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси:				
-	Серни оксиди (тонове)	10 945	< 9 000	< 8 000	ИАОС/НСИ
-	Въглероден диоксид (тонове)	1919784	<1750000	<1600000	ИАОС/НСИ
-	Неметанови летливи органични съединения (тонове)	2182	<1900	<1700	ИАОС/НСИ

VII. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО, ОЦЕНКАТА И АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ПЛАНА

VII. 1. ПРЕДМЕТ НА НАБЛЮДЕНИЕТО

Предмет на наблюдението са процесът на изпълнението на плана и постигнатите резултати (въздействието от неговото прилагане) Това наблюдение се извършва в два аспекта:

Първо: Доколко стриктно се спазва нормативно регламентираната процедура за изпълнение на плана, как се осигурява „синергията“ - взаимовръзката му с изпълнението на стратегическите и планови документи на другите териториални и административни нива на управление, доколко гъвкави са постановките на плана за безконфликтно реагиране на нови предизвикателства и възможности, които могат да възникнат през времето на неговото действие;

Второ: Какви са постигнатите резултати, доколко ефективно и ефикасно е въздействието на плана за постигането на стратегическите цели и желаната визия, доколко устойчиви са тези резултати и каква добавена стойност са донесли в обществен интерес.

Оценката на изпълнението на регионалния план става на базата на качествени критерии и количествени индикатори, които следва да са определени по такъв начин, че да оценяват различните аспекти на плана. Оценката на изпълнението на РПР следва да разглежда три основни елемента на плана и тяхното прилагане, а именно:

- Оценка на изпълнението на регионалния план;
- Оценка на релевантността на стратегията на плана в зависимост от промените в законодателната, стратегическата и социално-икономическата рамки;
- Оценка на наличния и ангажиран капацитет за координацията на стратегията;

В зависимост от етапа на оценката на регионалния план, тя следва да се фокусира върху различни оценъчни въпроси. При междинната и текущата оценки следва да се постави акцент върху приложимостта, ефективността и ефективността на прилагането на плана, постигането на неговата стратегия и координацията му, докато при последващата оценка фокусът освен върху ефективността и ефикасността основно е поставен върху оценка на въздействието от плана.

VII. 2. ФУНКЦИИ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА

Функциите по наблюдението на регионалния план на СЦР включват:

- Проследяване изменението на глобалните екологични индикатори;

- Наблюдение на изпълнението на целите, залегнали в Стратегията “Европа 2020” въз основа на дефинирани национални количествени индикатори;
- Проследяване на заложените в НСРР макроикономически пакет индикатори;
- Наблюдение на изпълнението на поставените в регионалния план стратегически цели, въз основа на пакет от общи регионални индикатори;
- Наблюдение на изпълнението на приоритетите и специфичните цели, заложи в РПР на СЦР, въз основа на дефинирани за всеки един приоритет количествени индикатори;
- Координация на наблюдението на плана между централните и регионалните органи на изпълнителната власт, регионалните съвети за развитие, местната власт, физически и юридически лица;
- Изготвяне и одобряване на междинен и на окончателен доклад за изпълнението на РПР на СЦР, отчитащи резултатите от междинна и последващата оценка изпълнението на плана;
- Разглеждане на препоръки и предприемане на мерки за повишаване ефективността на процеса на прилагане на регионалния план. Подобряване на неговата структура и стратегия и при необходимост неговата актуализация;

Министърът на РРБ организира както изработването, така и оценката на РПР и по негово предложение МС приема регионалния план, докладите представящи резултатите от оценките за неговото изпълнение и актуализирания документ на РПР. РСР на СЦР обсъжда и одобрява проекта на регионалния план за развитие, оценките, актуализираните документи и докладите за наблюдение на изпълнението на РПР. Териториалното звено на МРРБ за стратегическо планиране и координация на регионалното развитие в СЦР участва в разработването на РПР, както и в изготвянето на докладите за наблюдението на неговото изпълнение. Информацията и данните за наблюдение на изпълнението на РПР на СЦР следва да се въвеждат в единната информационна система за управление на регионалното развитие.

VII. 3. ЕТАПИ НА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Предварителната оценка на регионалния план се извършва от независим консултантски екип едновременно с разработването на самия планов документ. Тя включва оценка за социално-икономическото въздействие на плана и екологична оценка по реда на Закона за опазване на околната среда. Изготвянето на предварителна оценка се организира от министъра на РРБ, като препоръките от оценката следва да бъдат взети под внимание и отразени в окончателното предложение за РПР, преди то да бъде внесено за одобрение в МС.

Междинната оценка на изпълнението на плана се извършва в средата на програмния период – първата половина на 2017 г. Нейното разработване също се организира от министъра на

РРБ. Междинната оценка следва да отчете постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите на плана, като включва оценка на първоначалните резултати от изпълнението, оценка на степента на постигане на съответните цели, оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси, изводи и препоръки за актуализация на съответния документ. При необходимост, междинната оценка ще идентифицира необходимостта от актуализация на плана и ще предложи конкретни насоки за това. Тя представлява основа за разработването на евентуалния Актуализиран документ на РПР.

Последващата оценка се извършва след края на програмния период, като нейното разработване също се организира от министъра на РРБ. Последващата оценка включва оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите, оценка на общото въздействие, оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси, изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

През периода на действие на РПР могат да се извършват допълнителни тематични оценки (*ad hoc* оценки) и оценки за специфични случаи по преценка на органите за управление на регионалното развитие.

РПР следва да бъде *актуализиран* при актуализация на НСРР, при съществени промени в икономическите и социалните условия в СЦР, в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС или на основата на резултатите от междинната или последващата оценка. Разработването на проект на актуализиран документ на РПР се организира от министърът на РРБ, като документът се обсъжда и одобрява от РСР и се приема на МС.

За своевременното наблюдение на реализацията на плана се изготвят *годишни доклади* за наблюдение изпълнението на плана и годишни доклади за наблюдение и контрол на екологичното въздействие на РПР. Подготовката на тези доклади е отговорност на териториалното звено за СЦР на МРРБ, а срокът за разработването и внасянето им за обсъждане и одобряване от РСР е 30 юни на всяка следваща година. Годишните доклади са основен инструмент за наблюдение, който следва да ползва разработената система от индикатори. Годишните доклади са и основен източник на информация при разработването на междинна и последваща оценка на РПР. Годишният доклад за наблюдението на изпълнението съдържа информация за общите условия за изпълнение на РПР и промените в социално-икономическите условия и политиките за развитие на национално, регионално и местно ниво, за постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите на регионалния план, за действията, предприети от РСР с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на РПР, както и заключения и предложения за подобряване на резултатите от наблюдението. По решение на органа за наблюдение или по искане на

VIII. МЕХАНИЗМИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Ефективното планиране и успешното устойчиво и интегрирано развитие се основават на отворен и прозрачен процес с широко включване на заинтересованите страни във всичките му етапи. Целта е да се приложат най-подходящите инструменти за въвличане и стимулиране за участие на всички партньори, както в процеса на подготовка, така и в процеса на реализация на Регионалния план.

Прилагане на принципа на партньорство в процеса на разработване на плана:

Етапът на разработване на Регионалния план за развитие на Северен централен район включва информиране на всички заинтересовани групи, като предварително са дефинирани задълженията и задачите им. Организира се ефективен консултативен и съгласувателен процес, като целта му е да отчете мненията и опита на всички, както и да отрази въздействието на действащите политики.

На този етап основните постановки на плана са консултирани не само на законово определените партньори (Регионалният съвет за развитие, МРРБ и други министерства, областни администрации, местна власт, организации на работодателите и работниците или НПО), но също така и с широката общественост и икономическите субекти, чрез обмяна на мнения и препоръки. В този смисъл, подходът за осъществяване на взаимодействие има формален (институционален) и неформален характер.

При формалния подход взаимодействието със заинтересованите страни се основава на законова регламентация. Съгласно Закона за регионално развитие Регионалният план за развитие се приема от Министерския съвет по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството. Същевременно проектът на Регионалният план се обсъжда и одобрява от Регионалният съвет за развитие. Този съвет обсъжда и одобрява докладите за наблюдение на изпълнението на регионалния план за развитие, както и предлага инициативи и схеми за ресурсно осигуряване на неговото изпълнение.

В етапа на разработването РПР на СЦР се обсъжда и съгласува на експертно ниво. На заседание на Регионалния съвет за развитие на Северен централен район **на 05-ти октомври 2012 година в гр. Велико Търново** беше представен и обсъден подхода, метода и конкретните стъпки по видове дейности при разработването на Регионалния план за развитие на Северен централен район за периода 2014-2020 г. **На 9-ти октомври 2012 год. в МРРБ** се проведе координационна среща във връзка с разработването на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), на която присъстваха представители на екипите,

разработващи проектите на РПР и представители на ГД СПРРАТУ. Обсъдени бяха въпроси, свързани с междинни резултати по разработването на проекта на Национална концепция за пространствено развитие на Република България, връзката на регионалните планове с НСРР и НКПР; напредъка по изготвянето на проектите на Регионалните планове и други общи въпроси, свързани с подготовката на проектите. В процеса на работата бяха направени консултации със заинтересувани министерства и ведомства, партньорите в регионалните съвети за развитие, областните управители, местните власти, представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище и с представители на юридически лица с нестопанска цел, работещи в областта на регионалното развитие.

Контролът върху процеса на разработване на Регионалните планове е на Министерът на регионалното развитие и благоустройството. Министерският съвет приема Регионалните планове по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството. Решението на Министерския съвет добива публичност чрез обнародване в "Държавен вестник" и публикуване на страницата на МРРБ в интернет.

При неформалния подход участието не е твърдо регламентирано и се реализира в зависимост от конкретните условия, желанието и разбирането на заинтересованите страни, като диалога се основава на партньорство и съвместно вземане на решения. Този аспект на консултативния процес по разработването включва организиране на срещи, дискуссионни форуми с участието на широката общественост и на всички заинтересовани страни. По този начин се информира обществеността за характера и същността на РПР, за необходимостта и потенциалните ползи от приемането и изпълнението му, както и за постигнатите резултати.

Прилагане на принципа на партньорство в процеса на наблюдение и изпълнение на плана:

В процеса на изпълнение на РПР на СЦР, основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са годишният доклад за наблюдение на изпълнението на РПР, **междинният и окончателният доклади**. Изготвянето им се организира от Министъра на регионалното развитие и благоустройството. Регионалният съвет обсъжда и одобрява докладите за наблюдение на изпълнението на регионалния план за развитие.

Междинният доклад и окончателният доклад за изпълнението на РПР на СЦР се изготвят, като се отчитат резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението ѝ. Докладите заедно с резултатите от съответните оценки се публикуват на страницата на МРРБ в интернет.

Междинният доклад съдържа информация относно:

- постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите за регионално развитие през изтеклия период;
- резултатите от междинната оценка съгласно критериите за оценка на изпълнението на РПР на СЦР;
- използваните през периода ресурси за постигане целите на РПР на СЦР;
- възникналите проблеми и предприетите от компетентните органи действия за тяхното преодоляване;
- прогноза за очакваното изпълнение на целите и приоритетите на РПР на СЦР до края на периода на действие;
- предложения за актуализация на РПР на СЦР.

За общото изпълнение на РПР на СЦР се изготвя **окончателен доклад**, който съдържа информация относно:

- ефективността на изпълнението на целите и приоритетите за регионално развитие през периода на действие на РПР на СЦР;
- резултатите от последващата оценка съгласно критериите за оценка на изпълнението на РПР на СЦР;
- ефективността на използваните през периода на действие ресурси за постигане целите на РПР на СЦР;

Междинният и окончателният доклад за изпълнението на РПР на СЦР ще бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност: информиране, консултиране и съгласуваност, и активно участие на всички заинтересувани страни.

За процеса на реализация на РПР на СЦР, ще бъде разработена комуникационна стратегия на плана, която да гарантира широко публично участие, както за постигане на неговите цели, така и за евентуалната им актуализация. Ще се търсят форми за насърчаване на участието на широката общественост, общинските администрации и икономическите субекти, като изключителна приоритетност ще бъде поставена върху реализацията на смесени инициативи, като Местни инициативни групи и ПЧП. В процеса на работа ще бъдат осигурени обвързаност и ефект върху хоризонталните политики на ЕС и ще се прилагат принципите на устойчивото развитие, партньорството, публичността, прозрачността, равните възможности, липса на дискриминация и стимулиране на иновативни подходи и решения.

IX. ПРЕПОРЪКИ И РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРЕДВАРИТЕЛНАТА ОЦЕНКА НА ПЛАНА

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Използвани документи

1. Актуализиран документ за изпълнение на НСРР 2005 – 2015 г., МРРБ, 2011 г.
2. Актуализиран документ за изпълнение на областната стратегия за развитие на Област Габрово за периода 2009 – 2013 г.
3. Актуализиран документ за изпълнение на областната стратегия за развитие за периода 2010 – 2013 г. на Област Разград
4. Актуализиран документ за изпълнение на областната стратегия за развитие на Област Русе за периода 2010 – 2013 г.
5. Актуализиран документ за изпълнение на стратегия за развитие на Област Силистра за периода до 2013 г.
6. Актуализиран документ за изпълнение на областната стратегия за развитие на Област Велико Търново 2011 – 2013 г.
7. Бюджет за стратегията „Европа 2020“, Брюксел, 2011 г.
8. Доклад за състоянието на околната среда за 2011 г. на РИОСВ Велико Търново
9. Доклад за състоянието на околната среда за 2011 г. на РИОСВ Русе
10. Европа 2020. Стратегия за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж. Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010) 2020
11. Предложение за РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство, обхванати от общата стратегическа рамка, и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета, ЕК, 2012 г., Брюксел
12. Европейска перспектива за пространствено развитие (ESDP), 1999 г.
13. Европейски региони 2020. Оценка на бъдещите предизвикателства пред европейските региони, 2008 г.
14. Енергийна стратегия на Република България до 2020 година, обн. ДВ бр. 43/2011.
15. Зелена книга за териториално сближаване - Да превърнем териториалното многообразие в предимство, Комисия на европейските общности, Брюксел, 2008 г.
16. Капитал 100 ,Най-големите компании в България. Економедия, 2012 г.
17. Лайпцигска харта за устойчиви европейски градове, 2007 г.
18. Междинен доклад за изпълнение на Националната стратегия за регионално развитие, МРРБ, 2010 г.

19. Междинна оценка на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2005 – 2015 г., Агенция СТРАТЕГМА ООД, 2010 г.
20. Междинни оценки и доклади за резултатите от междинните оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.
21. Национална концепция за пространствено развитие 2013–2025 г. (проект), НЦТР, 2012 г.
22. Национална програма за реформи 2011 – 2015 г. в изпълнение на Стратегия “Европа 2020”, 2011 г.
23. Националната програма за рибарството и аквакултурите (2007-2013), приета 2006 г.
24. Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия в България (2007-2013 г.), приета 2007 г.
25. Националната стратегия за насърчаване на развитието на клъстерите за периода 2007-2013 г.
26. Националната стратегия за развитие на научни изследвания 2020
27. Национална стратегия за развитие на туризма, 2008
28. Национална стратегия за регионално развитие (НСРР) на Република България за периода 2012 – 2022 г., НЦТР, 2012 г.
29. Областна стратегия за развитие на Област Русе за периода 2005 – 2015 г.
30. Областна стратегия за развитие на Област Силистра за периода 2005 – 2015 г.
31. Общински планове за развитие на общините: Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра
32. Пети (кохезионен) доклад за икономическо, социално и териториално сближаване, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
33. Приносът на регионалната политика за интелигентен растеж в рамките на стратегия „Европа 2020“, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
34. Приносът на регионалната политика за устойчив растеж в рамките на стратегия „Европа 2020“, Европейска комисия, Брюксел, 2011 г.
35. Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа 2010 – 2013 г. (проект), МРРБ, 2009 г.
36. Оперативна програма за транснационално сътрудничество "Югоизточна Европа 2007 - 2013"
37. Проект „Конвенциите от Рио” – съвместна инициатива на МРРБ и Програмата за развитие на ООН, публикации, www.rioconventions.org, 2010 г.
38. Проект “DONAUREGIONEN+” - „Концепция за пространствено развитие на интеррегионално сътрудничество в Дунавското пространство”, 2012 г.
39. Рамкова позиция на България относно условията за усвояване на Структурните и Кохезионния фондове на ЕС за програмния период 2014-2020 г., 2011 г.

40. Регионален индекс за климатична сигурност - пилотно изследване, България, МРРБ, София, 2010 г.
41. Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на европейския континент, СЕМАТ, 2000 г.
42. Средносрочна оценка на Оперативна програма „Регионално развитие” 2007-2013 г., KPMG, 2011 г.
43. Стратегия за развитие на Област Разград 2005 – 2015 г.
44. Стратегия на Европейския съюз за региона на Дунавския регион, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
45. Съвместен документ за пространствено развитие на държавите от Вишеградската четворка плюс България и Румъния, 2010 г.
46. Териториален дневен ред на Европейския съюз 2020, Съгласуван на неофициалната среща на министрите на регионалното развитие и териториално развитие на 19.май.2011 г. в Гьодьоло, Унгария.
47. Evaluation Report of the Territorial Agenda of the European Union, 2011.
48. Regions 2020 – An Assessment of future challenges for EU Regions, Commission of the European Communities, Brussels, 2008.

Национални нормативни документи и методики

49. Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30, Май 2008 г.
50. Методически насоки за разработване на Национална концепция за пространствено развитие на Република България за периода до 2020 г., НЦТР, 2010 г.
51. Методически указания за разработване на Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020)
52. Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие Приет с ПМС № 216 от 02.09.2008 г. Обн. ДВ. бр.80 от 12, Септември 2008 г.

Интернет източници

53. Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България – ИСУН - <http://umispublic.minfin.bg/>
54. Интернет страница на Национален статистически институт - <http://www.nsi.bg/>
55. Интернет страница на ИАОС - <http://www.eea.government.bg/>
56. Официална страница на Евростат - <http://eurostat.ec.europa.eu>
57. Официална страница на МРРБ - <http://www.mrrb.government.bg>
58. МС – Портал за обществени консултации - <http://www.strategy.bg>